דבר

דבר יום רביעי ב' באייר תשנ"ד 13.4.94 גליון 21225

76 עמודים, המחיר 3.70 ש"ח (כולל מע"מ) באילת 3.00 ש"ח

"דבר" מברך את קוראיו
בברכת חג עצמאות שמח.
תהא השנה ה־47 למדינת ישראל
שנת שלום וביטחון

היום ב"דבר"

שמעון פרס רומז על התכנית הסורית ומזהיר את רמון מחזרה על טעויותיו – עמ' 15

מתן וילנאי: צה"ל נשאר האחראי לחיי ישראלים ויהודים ברצועה. גאה בהתנהגות חייליו למרות הפצע של שבע שנות אינתיפדה – עמ' 17

יאנוש בן־גל, שהציל את רמת הגולן כמח"ט 7 ביום הכיפורים, מוכן ללכת להסכם מיידי עם הסורים, אפילו לא בשלבים – עמ' 18

עדי מינץ לא שונאת ערבים; גם לא רוצה לבקר בעזה – עמ' 19

בן גוריון וז'בוטינסקי – ידידות קשה ובצידה כימיה ואהדה – עמ' 20

רחל ולטין זוכרת את ימי נירעם 1948 כאילו היה זה אתמול – עמ' 22

בני עדות מעלה וזכרונות מחמש שנותיו בכלא עכו – עמ' 27

הנגב לא רק מצוקה – עדיין כסמל למקום שטוב לחיות בו – עמ' 28

גיליון "דבר השבוע" מצורף היום ל"דבר"

התקדמות בקאהיר; שחק ושעת': הסכם ייחתם החודש

אתמול סוכמו נושא המשטרה הפלסטינית ומועדי הנסיגה – 3 שבועות לאחר חתימת ההסכם יהיה צה"ל מחוץ לעזה וליריחו; יומיים לאחר החתימה ישוחררו 2,500 אסירים פלסטיניים; אכרם הניה יועץ ראש אש"ף – בין 50 מגורשים שחוזרים; ערפאת נמנע בשיחת טלפון עם רבין מגינוי מבצעי הפיגוע בעפולה

מאת סופי בסוק ודן אבידן

בשיחות קהיר בין משלחות ישראל ואש"ף סוכמו אתמול נושאי המשטרה הפלסטינית, שיחרור האסירים, מועד הנסיגה של ישראל מעזה ויריחו ושובם של כ־50 מגורשים נוספים לשטחים.

בנושאים אחרים, בתחומים הבטחוני, האזרחי והמשפטי, היתה התקדמות אך לא התקבלו סיכומים.

להערכת המשלחות הישראלית והפלסטינית, אם לא יהיו תקלות, ההסכם לנסיגת ישראל מעזה־ויריחו ייחתם עוד החודש.

אתמול שוחחו בטלפון ראש הממשלה יצחק רבין, וראש אש"ף יאסר ערפאת. את השיחה יזם ערפאת.

ישראל תשלים את יציאתה מעזה ויריחו עד שלושה שבועות מיום החתימה על הסכם הנסיגה. בד בבד תיכנס המשטרה הפלסטינית לשטחים המתפנים. במשטרה יהיו 9,000 איש, 7,000 אנשי צבא השחרור הפלסטיני, ו־2,000 שוטרים שיגויסו בשטחים.

310 שוטרים, קבוצת ההכנה, רשאים להיכנס כבר עתה. 6,000 שוטרים ייכנסו לשטחים מיד עם חתימת ההסכם. 1,000 שוטרים נוספים יצטרפו אליהם לאחר שלושה חודשים. שאר השוטרים, כאמור, יגויסו מהשטחים. יהיו להם 45 שריוניות, 120 כלי רכב עם מקלעים ו־30 ג'יפים.

לא סוכם עדיין נושא סמכויות השוטרים הפלסטיניים מול אזרחים ישראליים. למשל, לא ברור מה יהיה לגבי ישראלי שיעשה עבירת תנועה בדרכו לגוש קטיף.

בימים הקרובים צריכים להיכנס לשטחים עוד כ־50 מגורשים, ביניהם אכרם הניה, יועצו של ערפאת ועורך עיתון "א־שעב" המזרח ירושלמי לשעבר. הניה גורש ב־1986. ישראל הסכימה כי יומיים לאחר החתימה על הסכם הנסיגה מעזה ויריחו ישוחררו 2,500 אסירים פלסטיניים, מתוך ה־8,500 שהיא מחזיקה. 2,500 אסירים נוספים ישוחררו עם העברת הסמכויות המלאות בשטחים למשטרה הפלסטינית. לדברי האלוף שחק, לא ישוחררו אסירים מהחמאס, מי שדם יהודי על ידיהם ומי שביצעו פעולות חבלה לאחר חתימת הסכם העקרונות.

ד"ר נביל שעת, העומד בראש המשלחת הפלסטינית לשיחות עם ישראל, טען כי [illegible] וכי השיחות [illegible] או לקביעת קריטריונים לשחרורם המוקדם, יוקדמו בשלב מאוחר יותר.

[illegible]

לדחות את הדיון במספר נושאים שנויים במחלוקת, ובהם בנושאי נוהל והעבריינים [illegible], עד לאחר החתימה על הסכם הנסיגה, כדי להקדים את מועד החתימה. נושא שלא סוכם גם השבוע, וישראל עומדת על כך כי יוסכם לפני החתימה על ההסכם, הוא שאלת בטחונם של משתפי הפעולה הפלסטיניים שישארו בשטחים. ישראל דורשת כי במקביל לשחרור האסירים והחזרת המגורשים, יוכלו משתפי הפעולה להשתלב מחדש בחברה הערבית ועברם יישכח.

שחק נפגש השבוע בקאהיר מספר פעמים

(המשך בעמוד 2)

אם שכולה בבית העלמין בקרית־שאול, ערב יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל (צילום: חנוך גרויניצקי/ ישראל סאן)

אוכלוסיית ישראל: 5.35 מיליון נפש

מאת אמנון אמד

ערב יום העצמאות ה־46 נאמדת אוכלוסיית ישראל ב־5.35 מיליון תושבים, המתגוררים בכ־1,170 יישובים. 12 יישובים מונים השנה למעלה מ־100 אלף תושבים, לעומת 11 יישובים ביום העצמאות הקודם.

מנתונים שפירסמה אתמול הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עולה, כי מאז יום העצמאות הקודם גדלה אוכלוסיית המדינה בכ־2.2 אחוזים – תוספת של [illegible] נפש. בתקופה זו הגיעו לישראל [illegible] אלף עולים [illegible] לשני שלישים מכלל הגידול באוכלוסיה [illegible].

טקסי יום הזיכרון בבתי העלמין הצבאיים יחלו בשעה 11.00

מאת און לוי

טקסי אזכרה ממלכתיים לציון יום הזיכרון יתקיימו היום בארבעים בתי עלמין צבאיים. [illegible] חיל האוויר [illegible]. הטקסים יפתחו ב־11.00, בהישמע הצפירה.

הטקסים מאורגנים על ידי היחידה להנצחת החייל בתיאום עם צה"ל והמשטרה. בכל בתי הקברות הצבאיים תהיה אישיות מרכזית אשר תישא דברים בשם הממשלה. [illegible] ראש הממשלה ושר הביטחון יצחק רבין, [illegible]

כוננות גבוהה בקרב כוחות הביטחון לקראת יום העצמאות

הכוחות בשטחים תוגברו; הסגר הוחמר

מאת און לוי וכתבנו בירושלים

כוננות גבוהה בצה"ל ובקרב כוחות הביטחון לרגל יום הזכרון לחללי מערכות ישראל ויום העצמאות ה־46.

צה"ל תיגבר אתמול את כוחותיו בשטחי יהודה שומרון ורצועת עזה, בעקבות [illegible] של הסגר שהוטל על השטחים [illegible] בעקבות הפיגוע בעפולה. כמו כן יסייע צה"ל למשטרת ישראל באבטחת הטכסים המרכזיים של יום הזכרון וחגיגות העצמאות.

בצה"ל נערכים לקראת אפשרות שארגוני החמאס, הג'יהאד האיסלאמי וחזית הסירוב ינסו לבצע פיגועי ראווה נגד אזרחים וכוחות הביטחון בתוך תחומי הקו הירוק ובשטחים. החיילים תודרכו לגלות עירנות מירבית. צה"ל יגביר את בדיקת כלי הרכב הנעים בשטחי יהודה ושומרון ומאות חיילים יאכפו את הסגר ויקימו מחסומי פתע על הצירים בשטחים.

כזכור, ארגון החמאס פירסם כרוז, לפיו יש בכוונתו לבצע חמישה פיגועי טרור ראוותניים ופיגועי התאבדות עד יום העצמאות. עד כה ביצעו אנשי הארגון שני פיגועים – בעפולה ובתחנת אשדוד. בצה"ל מתייחסים ברצינות לאיום החמאס.

גם בגבול הצפון הגבירו הביטחון בדרום לבנון. תודרכו החיילים לגלות עירנות מירבית לאפשרות, שארגון החזבאללה או אחד הארגונים הפלסטיניים הפורשים ינסה לבצע פיגוע.

היערכות המשטרה

גם המשטרה נערכה במירב הכוחות העומדים לרשותה למנוע נסיונות לפיגועים וחבלנים במהלך יום הזכרון ויום העצמאות.

אלפי שוטרים, שוטרי משמר הגבול, מתנדבים של המשמר האזרחי וכוחות תיגבור מצה"ל יטלו חלק בשורה של פעילויות, סיורים גלויים וסמויים ומחסומים ניידים וקבועים בכל רחבי הארץ.

המשטרה תציב כוחות מוגברים במעברים, באתרי נופש ובחופי הרחצה, ותחמיר בבדיקת כלי רכב הנעים בכבישים. בימים האחרונים ערכו יחידות המשטרה בדיקות פתע באתרי בנייה ובפרדסים שבהם שוהים פועלים ערבים, ועשרות מהם נעצרו והוחזרו לשטחים.

במקביל תפעיל המשטרה מערך מתוגבר בכבישי הארץ, להורים את התנועה הרבה הצפויה במהלך החג.

בת 20 נורתה למוות בידי ישראלי שרכבו נרגם באבנים בכפר ג'יב

מאת מיכל סלע

תושב שילה ירה אתמול למוות בצעירה תושבת כפר ג'יב, בתוך ביתה, בתגובה ליידוי אבנים על רכבו. התקרית אירעה אתמול בבוקר, לא הרחק מגבעת זאב.

נתן אנגלסמן, תושב התנחלות שילה בן 35, טכנאי קידוח שבחברת "קוקה קולה", היה אתמול בדרכו משילה דרך ג'יב במכוניתו מסוג מיצובישי. ככל הנראה השלכו אבנים לעבר מכוניתו, והוא ירה בתגובה באקראי, מבלי לצאת מהמכונית. הכדור שירה אנגלסמן נכנס לבית סמוך, דרך חלון עם זכוכית שהיה מכוסה בבד. מעבר לחלון עמדה פטמה חליפה, בת 20, אם לתינוקת, שהתחתנה לפני כשנה וחצי. היא נפגעה ככל הידוע בצווארה ומתה במקום. לדברי בני משפחתה, היא היתה בהריון.

גופתה נלקחה לבדיקה במכון לרפואה משפטית, ולאחר שהתקבל אישור לנסיבות מותה הוחזרה למשפחה. היא נקברה עוד אתמול.

שוטרי משטרת רמאללה, שהגיעו למקום מיד כשנודע להם על הירי והמוות, גבו עדויות מאנשים שראו את התקרית. העדים מסרו תיאור המכונית ותיאור מפורט של הנהג. המשטרה הציבה מחסומים בכל האיזור ובעבור זמן קצר נעצר אנגלסמן בדרכו לבית שמש.

בחקירתו סירב תחילה אנגלסמן להודות כי ירה, אך בהמשך אישר זאת ואמר כי ירה כדי להפחיד את הנערים שיידו עליו אבנים. הוא לא ידע שפגע במישהו, ולדבריו המשיך בדרכו משום שלא חשב שקרה משהו.

לדעת חוקריו, גם אם התכוון אנגלסמן רק להפחיד את מיידי האבנים, ולא ירה על כדי לפגוע, הוא ככל הנראה התרשל בשימוש באקדח, שהיה אצלו ברשיון. שכן, על פי כיוון הירי, זה לא היה "ירי באוויר".

המכונית שבה נסע אנגלסמן נלקחה לבדיקה במעבדת המשטרה כדי לוודא אם נפגעה מאבנים, אך אמש עדיין לא התקבלו תוצאות הבדיקה.

תושב שילה יוסי אפטר אמר אתמול ל"דבר" כי אנגלסמן, נשוי ואב לשישה ילדים, חי בהתנחלות זו שנים רבות. לדבריו, אנגלסמן ידוע כאדם רגוע המרבה לעסוק ב"גמילות חסדים" ומעולם לא נראה יוצא מכליו. "יש להניח כי היה תחת מטר אבנים וכדי לצאת מזה נאלץ לירות", אמר אפטר.

יש לציין כי כפר ג'יב נמצא לצד כביש המחבר בין איזור התעשייה עטרות לבין גבעת זאב, על הדרך לירושלים דרך נבי סמואל. נהגים רבים שבאים לירושלים מצפון נוהגים להשתמש בדרך הזאת כדי להימנע מפקקי התנועה בכניסה לעיר מצפון.

שר האנרגיה הקים ועדת חקירה

ניצוץ חשמלי ממלגזה הצית את חוות מיכלי הגז של 'סופרגז' בקריית־אתא

מאת נתי־קיי זילברמן
יוסי ליבוביץ' ועתי"ם

ניצוץ חשמלי שניתז ממלגזה בחוות מיכלי הגז של חברת 'סופרגז' בקריית־אתא הוא שגרם לפיצוץ ולשריפה אתמול בבוקר בחוות המיכלים. כך עולה מחקירת חוקרי השריפות של מכבי האש.

מהשריפה ניכוו באורח קל שני פועלים.

שר האנרגיה והתשתית משה שחל הורה למנכ"ל משרדו להקים ועדה לבדיקת נסיבות הדליקה. הוועדה כבר ערכה סיור במקום, ומסקנותיה יוגשו לשר תוך שבועיים.

על האירוע נודעו הפרטים הבאים: שני פועלים עסקו אתמול סמוך לשעה שבע בבוקר בהוצאת שארית גז מתוך מיכלים ריקים לקראת מילויים מחדש, ואז אירע פיצוץ.

הכבאים הגיעו תוך ארבע דקות, וכשהבינו במה מדובר, הוזעקו למקום עוד 15 צוותים מתחנות הכיבוי של חיפה והסביבה.

למרות האש הגדולה שהשתוללה במקום, הצליחו הכבאים להשתלט עליה תוך כשעה. לדברי מפקד יחידת הכיבוי, טפסר משה ודדי, נמנע במקום אסון כבד. הוא ציין, כי שיפור אמצעי הבטיחות שהותקנו במקום סייע רבות להשתלטות המהירה.

בינואר '88 פרצה במקום שריפת ענק, אשר סיכנה את כל האיזור. בעקבותיה הוקמה ועדת חקירה בראשות האלוף עמוס לפידות, וזו קבעה כי אוזלת ידם של מפעילי חוות הגז ומחסור באמצעים מתאימים גרמו לשריפה. בעקבות יישום מרבית המלצות הוועדה נמנע אתמול אסון כבד.

ראש עיריית קריית־אתא, דוד ראם, תבע אתמול לייסם לאלתר את כל המלצות ועדת לפידות, כדי להסיר את הסכנה המאיימת על תושבי עירו. בקירבת החוות מוסיפות עדיין להתגורר כ־80 משפחות, אשר לא פונו עדיין כפי שהמליצה הוועדה. לדברי ראם, רק כאשר בתרחשת תאונה, נזכרים בסכנה המרחפת על האיזור. לדבריו, יש להעביר את אחסון מיכלי הגז למחסנים תת־קרקעיים, ולמנוע כניסת משאיות גז לתוך העיר.

למקום השריפה הגיעו ארבעה כוחות גדולים של משטרה אשר סגרו למשך שעה ארוכה את כל הכבישים והצמתים המרכזיים במפרץ חיפה, ובמקום נוצרו פקקי תנועה ארוכים, בדיוק בשעת העומס. מנהל המחוז במשרד לאיכות הסביבה שיגר למקום את הניידות המיוחדות לטיפול בחומרים מסוכנים, אולם לאחר בדיקה התברר כי חומרים כאלה לא נפלטו לאוויר.

מנכ"ל 'סופרגז', צבי תגר, מסר כי המתקן בו אירע הפיצוץ שב לפעול כרגיל כבר אתמול, ולא צפויים שיבושים באספקת גז ללקוחות החברה.

אורי שרון מוסר: כי שני הפצועים, חוסיין עותמאן וזכי נסארה, בני 25, מדיר חנא, הובהלו באמבולנסים של מד"א לבית החולים רמב"ם בחיפה. הצוות הרפואי אבחן כוויות בדרגה ראשונה בפנים ובידיים, בשיעור של 10 אחוזים משטח גופם. הם טופלו, נחבשו ואושפזו במחלקה הפלסטית. פציעתם קלה. נמסר כי הם ישוחררו לבתיהם בתוך מספר ימים.

ליום העצמאות ה־46
שלוחה ברכת מזכ"ל ההסתדרות חיים הברפלד
וההסתדרות הכללית של העובדים
לכל אזרחי ישראל
להתעצמות ולבטחון
לקידום תהליך השלום, לקליטת העליה
לתעסוקה וצמיחה
ולחיזוק העובדים והעבודה

העבודה
מפלגת העבודה הישראלית ־המרכז
המזכיר הכללי

ישיבת לשכת העבודה

ישיבת לשכת העבודה, סיעתה בועה"פ של ההסתדרות (חברים וסגנים) וסיעתה במרכז נעמ"ת שנועדה ליום שישי, 15 באפריל 1994, **נדחית.**
הישיבה תתקיים ביום ראשון ו' באייר התשנ"ד, 17 באפריל 1994, בשעה 16.00 באולם הישיבות בקומה 7 בבית הועה"פ של ההסתדרות ברח' ארלוזורוב 93 תל־אביב.

סדר היום:
1. **דו"ח מזכ"ל.**
2. **מצע העבודה להסתדרות ולנעמ"ת.**
3. **שונות.**

ישיבת מרכז העבודה שנועדה ליום ראשון, 17 באפריל 1994, **נדחית.**

ישיבת מרכז העבודה
תתקיים
ביום שלישי ח' באייר התשנ"ד, 19 באפריל 1994, בשעה 14.00 באולם הולצין בבנייני האומה בירושלים.

סדר היום:
1. **דו"ח מזכ"ל.**
2. **אישור רשימת העבודה לוועידת העבודה ה־17.**
3. **אישור רשימת העבודה לוועידת נעמ"ת ה־16.**
4. **אישור מצע העבודה להסתדרות ולנעמ"ת.**
5. **שונות.**

הסעה לבנייני האומה תצא מבית מרכז המפלגה ברח' הירקון 110 ת"א בשעה 12.15.

נסים זוילי

אלוני דחתה הצעת זוילי להקים רשימה משותפת עם העבודה ומפ"ם

מאת אמיר נוימן

יו"ר רצ, שולמית אלוני, דחתה אתמול הצעה ששיגר אליה מזכ"ל העבודה נסים זוילי, בשמו ובשם יו"ר העבודה יצחק רבין, להקים רשימה משותפת לעבודה, מפ"ם ורצ בבחירות להסתדרות. פנייה דומה שיגר אתמול זוילי גם ליו"ר מפ"ם, חגי ארז.

במכתב אומר זוילי, כי הפנייה באה לנוכח המצב החדש שנוצר במערכת הבחירות להסתדרות וכהמשך ל"קואליציית השלום" בכנסת.

בסוף מכתב התשובה ששיגרה אומרת אלוני, כי תביא את הפנייה בפני חבריה, אך ניכר כי מדובר בתוספת מטעמי נימוס. בגוף המכתב נאמר, כי הנהלת רצ החליטה להמליץ בפני מועצת התנועה להקים רשימה על־מפלגתית, בשותפות עם רמון וחבריו ועם מפ"ם.

יו"ר מפ"ם, חגי ארז, לא השיב עדיין על המכתב, ותשובתה של מפ"ם תינתן בתום ההצבעה שתתקיים ביום ראשון בוועידתה.

אתמול הוגבר המאמץ במרצ להביא לתוצאות חיוביות מבחינתם בוועידת מפ"ם. בהתייעצויות ובישיבות שהתקיימו הוחלט על גיוס נרחב של פעילים לצורך שכנוע חברי הוועידה. במרצ שררה אתמול אופטימיות באשר לאפשרות לשכנע את צירי מפ"ם בוועידה להחליט על הצטרפות לרשימה העל־מפלגתית.

זוילי החליט אתמול לדחות את ישיבת מרכז מפלגת העבודה ביומיים ולקיימו ביום שלישי הבא, כדי לאפשר למרכז לדון בהחלטת מפ"ם – האם להצטרף לרמון או לעבודה – ובהשלכותיה. גם ישיבת לשכת המפלגה שתוכננה ליום שישי נדחתה ליום ראשון.

במהלך השבוע ישלח מזכ"ל העבודה זוילי מכתבים לחברי הכנסת חיים רמון, עמיר פרץ ושמואל אביטל ובהם הודעה, כי על־פי חוקת מפלגת העבודה הם חדלו להיות חברי המפלגה. המועד למשלוח המכתבים לא נקבע עדיין, והנטייה היא לעשות זאת לאחר הגשת הרשימות המתמודדות בבחירות להסתדרות ביום רביעי.

מיד לאחר מכן צפוי כי יו"ר סיעת העבודה, ח"כ אלי דיין, יודיע לשלושת הח"כים, כי סיעת העבודה אינה רואה בהם עוד חברים בסיעה וכי כל הזכויות המוקנות לחבר סיעה יישללו מהם, זאת על־פי חוות הדעת שהגיש יועצה המשפטי של סיעת העבודה, אמנון לורך.

עם זאת, סיעת העבודה לא תוכל לנקוט שום צעד רשמי כדי לממש את ההודעה, שכן חוק יסוד הכנסת ותקנונה אינם מאפשרים להפריש חברי סיעה. המשמעות המעשית של הודעה כזאת מטעם הסיעה היא, שרמון, פרץ ואביטל לא יוכלו להשתתף בפעילות הסיעתית ולא יורשו לקחת חלק בפעילות המאורגנת של הסיעה במליאה ובוועדות הכנסת.

אתמול הודיע יו"ר הסיעה דיין, כי סיעת העבודה תדון בצעדים נגד שלושת הח"כים לאחר הגשת הרשימות בשבוע הבא.

היום יציג יו"ר מטה ההסברה של העבודה, מאיר גת, בפני מטה הבחירות של העבודה את קמפיין ההסברה החדש שהוכן לנוכח ההתפתחויות החדשות. בכוונת מפלגת העבודה להעניק עתה יתר משקל להסברה פנימית וחיצונית, כדי להזים את ההערכה שהשתרשה בציבור וגם בין חברי ומצביעי מפלגת העבודה, כי המפלגה רצה "בשני ראשים". הקמפיין ידגיש את העובדה, כי רמון אינו מייצג ואינו שותף בשום צורה שהיא במפלגת העבודה.

במטה הבחירות של העבודה פועלים בימים האחרונים כדי ללקט את כל ההתבטאויות של רמון בשנים האחרונות נגד הקו החברתי שמובילה ההסתדרות, כדי להוכיח לאן מועדות פניו. כמו כן תבהיר ההסברה של העבודה את המשמעויות וההשלכות הקשות של תוכנית רמון באשר למבנה ההסתדרות על ארגוניה השונים.

כן נבחנת השאלה המשפטית של מעמד הרשימה העל־מפלגתית שמתכוון רמון להציג – האם היא מחויבת בהחתמת 5,000 חברי הסתדרות ובהפקדת ערבות כספית, כמו כל רשימה חדשה. במטה רמון נערכים לגיוס חתימות אלה, למקרה שוועדת הבחירות המרכזית תחייב את הרשימה לעשות כן.

התק"ם מגנה את רמון

שמעון וייס מוסר, כי הוועדה הפוליטית של התק"ם פירסמה אתמול הודעה המגנה את החלטתו של רמון ללכת ברשימה נפרדת לבחירות על ראשות ההסתדרות, ומציינת כי משמעות הודעת רמון היא פילוג במפלגת העבודה, סיכון ההגמוניה של תנועת העבודה בהסתדרות, ושבירת הכוח המרכזי במפלגת העבודה.

בהודעה שניסחו מזכיר התק"ם אריק רייכמן, מזכיר הפנים אהרון דגן, ורכז הוועדה הפוליטית יגאל צחור, נאמר עוד כי הודעת רמון היא ביטוי לציניות פוליטית והעדפת האמביציה האישית על השיקול הציבורי. "זוהי התעלמות מכללים ומוקדים אלמנטריים המאפשרים התמודדות חופשית תוך קבלת עמדות הרוב", נאמר בהודעה.

אביבה זלצמן מוסרת, כי בישיבת הוועד המנהל של רשות השידור אתמול, שהתייחסה להחלטתו של רמון להתמודד על תפקיד מזכ"ל ההסתדרות, נאמר כי "נחפזנו להתנצל בפני חיים רמון והיה בזה משום ניצול של תמימותנו". חברי הוועד המנהל הזכירו, כי לאחר הפריימריז להסתדרות וכשלונו של עמיר פרץ, פירסם כתב הטלוויזיה מנשה רז ידיעה לפיה רמון מתכוון להתמודד על תפקיד המזכ"ל ברשימה עצמאית עם פרץ. רמון הכחיש את הידיעה ותבע מרשות השידור להתנצל על פרסומה. היום, אמרו חברי הוועד המנהל, הסתבר כי "ייתכן ונחפזנו להתנצל. הסיפור היה נכון ואף הישג של הכתב מנשה רז".

הוועד המנהל קיים גם דיון בעניין סיקור הלוויות וראיונות עם הורים ומשפחות שכולות, בעקבות מכתב שהפנה אלוף (מיל.) שלמה גזית ליו"ר הרשות מיכה ינון. גזית טען, כי בראיונות אלה יש טעם לפגם, מכיוון שבני משפחה שכולה המביעים ביקורת בשעה קשה עלולים להתחרט לאחר מכן.

מנכ"ל רשות השידור, מרדכי קירשנבאום, אמר כי מחובתה של רשות השידור לא להתעלם גם מאירועים קשים אלה, אך יש לשמור על נימה מכובדת, עדינות ורגישות, ולהפעיל שיקול דעת כדי לא לפגוע בכבוד המת. הוועד המנהל החליט לא לשנות את המצב הקיים בנושא ראיונות עם משפחות שכולות.

בעקבות פרסום ב"דבר"

משרד החינוך הפסיק ביקורי תלמידים בכפר חב"ד

מאת יעל פישביין

בעקבות פרסום ב"דבר" הורה מנכ"ל משרד החינוך להפסיק את ביקורי תלמידי כל בתי הספר בכפר חב"ד.

כזכור, פורסם בעיתוננו, כי תלמידים מחטיבת הביניים "אחד העם", שהתארחו בכפר חב"ד לאחר הטבח בחברון, קיבלו מאנשי הכפר הטפה על "גולדשטיין הצדיק" ועל אכזריות הערבים שהרגו אותו.

לאחר הפירסום נערכה בדיקה על ידי הפיקוח על בתי הספר, שהעלתה כי בנוסף להגנה על גולדשטיין קיבלו התלמידים הטפה בעד חזרה בתשובה ונגד החילוניים.

לטענת אנשי כפר חב"ד, החלטת משרד החינוך היא פוליטית, ואין להעניש את הכפר על דברים שנאמרו בבתים פרטיים לתלמידים.

אלוף אמנון שחק מתדרך עיתונאים על ההסכמות שהושגו בקהיר (צילום:א.פ.)

העצני ייחקר ביחידה לפשעים חמורים

(עט). – היחידה לחקירת פשעים חמורים זימנה לחקירה את עו"ד אליקים העצני, תושב קרית ארבע, בשל התבטאויות בנושא המרי האזרחי.

המשטרה טוענת כי העצני, חבר כנסת לשעבר בתנועת "התחיה", מנהל למעשה את התנועה כנגד האוטונומיה ומטיף כבר חודשים למרי אזרחי לא אלים נגד השלטונות. בתקופה האחרונה, בעקבות העלאת שאלת פינוי ישובים, הוגברה פעילות הארגון שהעצני עומד בראשו. הוא עצמו התראיין כמה פעמים לכלי התקשורת כשהוא מחייב סירוב פקודה בלתי חוקית, נטען נגדו.

במהלך השבוע שודרו בכלי התקשורת קטעים ממסע ההסברה של התנועה נגד האוטונומיה. כנראה שבשל כך החליטה היחידה לחקירת פשעים לזמן את העצני לחקירה.

הסכמה בענייני חקלאות ותעשייה בסיום השיחות הכלכליות בפאריס

מאת גדעון קוץ, פאריס

הסיבוב השביעי של השיחות הכלכליות בין ישראל לאש"ף הסתיים אתמול בהסכמה בנושאי חקלאות, תעשייה ואנרגיה. כך מסר אתמול בפריס שר האוצר אברהם שוחט, לפני צאת המשלחת הישראלית חזרה ארצה.

שוחט אמר כי הושגו הסכמות חלקיות בנושאי המיסוי הישיר והעקיף: הפלסטינים, שיגבו מס הכנסה בשטחים, יקבלו גם 75 אחוז מהמס שייגבה מהפלסטינים העובדים בישראל. נותרה מחלוקת על גובה מע"מ. שני הצדדים הסכימו להקמת רשות מוניטרית פלסטינית. הנושא המרכזי – מעטפת המכס ומדיניות היבוא – נותר פתוח, וכן גם נושאי תיירות, ביטוח רכב ומעבר עובדים.

הרשימה היהודית־ערבית פתחה את מערכת הבחירות להסתדרות

"הקמפיין של רמון מזכיר את תשדיר הטלוויזיה 'גבינה לבנה עם כל דבר'"

מאת אפרים דוידי

"הקמפיין של חיים רמון בימים האחרונים מזכיר לי את התשדיר בטלוויזיה 'גבינה לבנה עם כל דבר'". כך אתמול אמר יו"ר הרשימה המשותפת היהודית־ערבית, בנימין גונן. גונן הציג את רשימתו ומצעה במסיבת עיתונאים בתל־אביב.

גונן: "מישהו יודע מה חושב רמון על הסכמי השכר? או מה היתה פעולתו כאיש ועד עובדים? או האם הוא זוכר מתי היה שכיר? לאיש לא איכפת. העיקר שרמון הולך עם כל דבר". יחד עם זאת הדגיש גונן, כי "אנחנו לא פוסלים את רמון ולא פוסלים את הברפלד".

לדבריו, במפלגת העבודה מתקיים מאבק על השלטון, שבו משתמשים בהסתדרות כאמצעי ואין מתייחסים לבעיות העובדים. "מוכרים את ההסתדרות כמו בפרסומת לגבינה לבנה, ולא עוסקים בבעיות העובדים", אמר. גונן ציין, כי הבעיות המרכזיות שעומדות על הפרק הן העדר הסכמי עבודה, העמקת הפערים, בעיית האבטלה, הסגר על השטחים אותו הגדיר "חבית אבק שריפה שעלולה להתפוצץ כל יום", היקף העוני ואי יישום חוק שכר מינימום. הוא תקף את ח"כ עמיר פרץ יו"ר ועדת העבודה והרווחה של הכנסת. "מה הוא עשה כדי שחוק שכר מינימום יבוצע?", שאל.

גונן הוסיף: "האם מישהו מאמין שחיים רמון רוצה באמת להיות מזכ"ל ההסתדרות? אי אפשר לחזור פעמיים על תרגיל צבן, שבו מפ"ם שלא היתה מצליחה בבחירות הקודמות לעבור את אחוז החסימה השיגה 9 אחוז". הוא ציין, כי היה ממליץ לרמון לכהן בתפקיד בכיר בממשלה ולעסוק בנושאי השלום ולא בנושאים חברתיים.

ראש הרשימה היהודית־ערבית אמר, כי "המשבצת הסוציאלית בעלמה מתמסמסת. מפ"ם מאבדת את זהותה שלה, וחבל שלא נתנה לנו יד וכך היינו הופכים לכוח משמעותי שיוכל לשנות את פני ההסתדרות".

לדבריו, הרשימה היהודית־ערבית לא תהיה בשום מקרה פרטנר שיצטרף לליכוד. "אנחנו סיעה קטנה וקומפקטית", אמר. גונן עמד על כך שהרשימה המשותפת היהודית־ערבית יכולה להפוך ללשון המאזניים בבחירות הקרובות. "גם מי שירצה את 50 האחוז מהקולות, וגם שיצטרך לגייס 75 אחוז מהקולות כדי לבצע שינויים מהותיים... ייאלץ לבוא אלינו ולבנות ולצרף אותנו. פרט לליכוד, אנו מוכנים לפעול יחד עם כל גוף פוליטי אחר, אבל בדרוש מחיר גבוה: שינוי בפעילות האגף לאיגוד מקצועי, הפסקת האפליה כלפי החברים הערבים ועוד". לגבי יחס ההסתדרות לחבריה הערבים אמר גונן: "הנהגת ההסתדרות סבורה שאנו חיים בזמן של הממשל הצבאי".

גונן ציין את הישגי התנועה בתקופה האחרונה, ביניהם: תביעתם במאבק של עובדות היצור בדיר חנא והעברת עובדי הדואר מעבודה דרך קבלני כח אדם לעובדים מן המניין. הוא קרא להקים מועצת איגודים מקצועיים וליצור רפורמות שיביאו לכך שהאיגוד המקצועי ימלא תפקיד מרכזי.

ראשי הרשימה תבעו לפתוח את ספרי ההתחשבנות של כל הסיעות בהסתדרות, כדי להוכיח שהכסף הפוליטי אינו מגיע למטרות שלשמן הוא נועד. הם תבעו מהברפלד לפרק את מועצות הפועלים בשטחים ולהקים במקומן מועצות פועלים ביישובים ערביים.

המועמדת למזכ"ל נעמ"ת מטעם הרשימה, רודיינה ג'ראיסי, התריעה מפני אפליה שקיימת, לדבריה, בנעמ"ת נגד נשים ערביות. היא סיפרה, כי רק 3 סניפים של נעמ"ת פועלים בישובים ערבים – בנצרת, שפרעם וטייבה. היא תיארה מצב שבו אין מעונות יום בישובים הערבים ומתמודד בולט במבנים למועדונים.

יצוין, שזו הפעם הראשונה שחברה ערבייה מועמדת לתפקיד מזכ"ל נעמ"ת. מ"מ מזכיר מועצת פועלי טייבה, ג'יל אבו־ראס אמר, כי קיימת מדיניות של אפליה שרואה בערבים חברים מדרגה שנייה ושלישית. "אין רפואה מקצועית, אין בתי מרקחת ואין חדרי רופאים בישובים ערבים", סיפר והוסיף, "חבר ההסתדרות מכפר קאסם נאלץ לנסוע עד כפר־סבא כדי להשיג תרופה פשוטה. "קיימים רק 4 מועצות פועלים בישובים ערביים בכל הארץ, ומדיניות ההסתדרות כלפי האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל היא מדיניות של האפרטהייד", אמר אבו־ראס.

מרצה באוניברסיטת חיפה, ד"ר אילן פאפה, מחברי הרשימה, עמד על חשיבות קיום הרשימה ואמר, כי בפני הציבור הערבי בישראל קיימות רק שלוש אפשרויות במישור הפוליטי: להצטרף למפלגה ציונית, "רוב הערבים אינם מעוניינים בכך", לפעול במסגרת לאומנית "כמו המפלגה של דראושה" או להצטרף לרשימה המשותפת מיסודה של חד"ש "היחידה המבטיחה שוויון בין יהודים וערבים".

עתידה להוצאת רמון ופרץ מהעבודה

הברפלד: רמון רוצה להקים מפלגה חדשה ולחבור עם הליכוד נגד העבודה

מאת אפרים דוידי

"השאיפה של רמון אינה לכבוש את ההסתדרות. שאיפתו האמיתית היא להקים מפלגה חדשה ולחבור עם הליכוד נגד העבודה". כך אמר אתמול מזכ"ל ההסתדרות, חיים הברפלד, בשיחה עם פעילי מטהו.

לדבריו, "ביום בו יגישו באופן רשמי רמון ופרץ את מועמדותם להסתדרות, הם יחדלו מלהיות חברי העבודה". לדברי הברפלד, "יש ימין חברתי, שאינו הליכוד. גם רמון, גם פרץ וגם ר"צ הם ימין חברתי שאנו נאבקים בו".

גם יו"ר סיעת העבודה בכנסת, ח"כ אלי דיין, מסר כי "לאחר שיגישו את רשימתם העצמאית להסתדרות, הם חדלים אוטומטית להיות חברי המפלגה, ויישללו מהם כל הזכויות המוקנות לחברי סיעה. הם לא יוכלו להקים סיעה עצמאית".

"למען הסר ספק ולמנוע אי הבנות", הבהיר ח"כ אלי דיין, "חברי הכנסת חיים רמון, עמיר פרץ ושמואל אביטל, חדלים אוטומטית להיות חברי מפלגה וגם חברי סיעתה בכנסת, ברגע שיגישו את רשימתם העצמאית להסתדרות".

ח"כ דיין הסתמך על חוות דעת משפטית שקיבל מהיועץ המשפטי של הסיעה, עו"ד אמנון לורך. לדבריו, הסיעה היא אחת הזרועות של המפלגה, ולפיכך מי שאינו חבר המפלגה לא יכול להיות חבר הסיעה ושליחה בכנסת. "המשמעות המעשית של ח"כים שחדלים להיות חברי הסיעה היא שלילת זכות הדיבור והשתתפות בדיונים סיעתיים, ומטבע הדברים, הם יחדלו להיות שליחי המפלגה בוועדות הכנסת", ציין ח"כ דיין.

לדעת דיין, שלושת חברי הכנסת לא יוכלו להקים סיעה עצמאית, מאחר שאינם מהווים שליש מהסיעה, כמתחייב על פי החוק, ולכן הם בבחינת פורשים עם כל ההשלכות הנובעות מכך.

אמש נמסר שסיעת העבודה תקיים דיון לאחר שהשלושה יגישו את רשימתם, ותשקול את כל הצעדים שיינקטו נגדם כמתחייב מחוקת המפלגה.

חבר העבודה מרחובות, אברהם אסולין, הגיש אתמול תביעה לבית הדין העליון של המפלגה, ובה הוא דורש לחייב את רמון ופרץ להתפטר מחברותם בכנסת ו"מחברותם במפלגת העבודה". כן הוא דורש מבית הדין, "לחייב כל אחד מהנתבעים בנפרד, לשלם למפלגת העבודה, סך של 1.5 מיליון ש"ח כל אחד – הוצאות הבחירות לכנסת ברשימת העבודה".

התפטר ראש מינהל המשק בשב"ס

(עש"ת). – ראש מינהל המשק בשירות בתי הסוהר, תת־גונדר אברהם אורון, הגיש אתמול את התפטרותו לנציב שב"ס, רב־גונדר אריה ביבי.

סיבת ההתפטרות, כפי שנמסר, היתה ההליך המשפטי התלוי ועומד נגד אורון בבית הדין למשמעת של שב"ס.

מזג האוויר

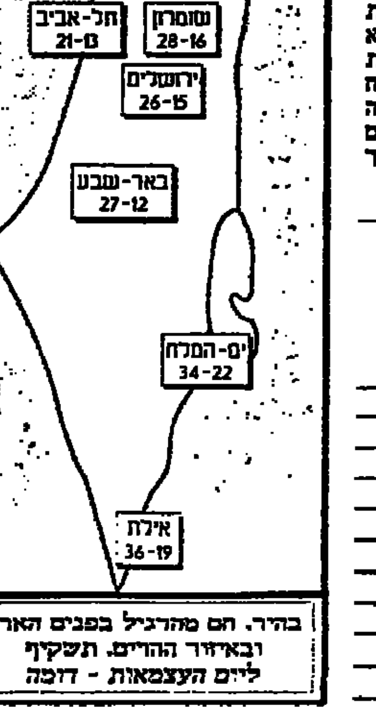

בהיר. חם מהרגיל בפנים הארץ ובאיזור ההרים. תשקיף ליום העצמאות – דומה

עמדה / דניאל בלוך

צעד אנטי־דמוקרטי

הפרשנות שלהלן מתפרסמת שנית עקב שיבוש בעימוד בחלק ממהדורות יום אתמול.

אחרי שמקלפים את כל המליצות והדמגוגיה שליוו את הודעותיהם של חיים רמון ועמיר פרץ על הופעתם ברשימה נפרדת בבחירות להסתדרות, ואחרי שפוסעים על שפע ההתקפות האנטי־הסתדרותיות בתקשורת, בעיקר האלקטרונית, אנו נשארים עם לב הבעיה המתעוררת כתוצאה מצעד הפרישה. מה עם הדמוקרטיה?

מי שמאמין שדמוקרטיה מתנהלת באמצעות מפלגות, וכי החיים הפוליטיים והדמוקרטיים מתנהלים על־פי כללי משחק ידועים ומקובלים, אינו יכול להשלים עם מהלך כזה שבא לשבור את הכלים. אי־אפשר להתמודד בפריימריס ולאחר שמפסידים לצאת החוצה כדי לעקוף את ההכרעה הדמוקרטית. מה היתה אומרת התקשורת ומה היה אומר חיים רמון אילו יצא שמעון פרס ברשימה נפרדת לאחר שהפסיד במקדמות ליצחק רבין בהפרש קטן? או מה היו אומרים אם דוד לוי היה מפלג את הליכוד לאחר הפסדו לנתניהו?

ועידת מפלגת העבודה הכריעה פעמיים – לראשונה לפני הבחירות לכנסת ולאחרונה לפני כחודשיים – נגד דעתם של רמון ופרץ בשני נושאים משניים לחוק ביטוח הבריאות הממלכתי, אך מהותיים לגבי יכולת קיומה של הסתדרות עצמאית חזקה. רמון וחבריו לא קיבלו את הדין על אף ההכרעה הדמוקרטית גם בשתי הוועידות וגם בקלפי המפלגתית. מה היו הם אומרים אילו המצב היה הפוך והברפלד לא היה מקבל את הכרעת הוועידה נגדו או את תוצאות הפריימריס אילו הפסיד בהם?

חיים דמוקרטיים אינם יכולים להתנהל על תנאי: אם מקבלים את דעתי – מה טוב, אם לא – אני פורש. צודק מזכ"ל מפלגת העבודה, נסים זוילי, הרואה בכך סממן של רודנות. וצודק השר עוזי ברעם בטיעונו, כי רמון דורש מאחרים מה שאינו מקיים בעצמו. הוא דרש ממפלגתו להשלים עם חוק הבשר למען השלום ומרצ ולהקריב את שולמית אלוני למען השלום. עתה הוא יוצא נגד מפלגתו לא משום שאינה פועלת למען השלום, אלא משום שלא הצליח לכפות עליה את דעתו בעניין פנימי. ככה לא פועלים בדמוקרטיה. ככה לא מסייעים ליציבות הממשלה למען קידום תהליך השלום.

רקע

'פיצוץ בחוות גז עלול לגרום להרג מאות'

מאת הגית נייפמן

גורמים בשירותי הכבאות מעריכים כי פיצוץ בחוות גז, הפוגע במיכלים הראשיים, עלול לגרום לדליקת ענק ולהרג של מאות אנשים. פיצוץ כזה עלול לגרום להרס והתמוטטות של בתים.

משה ודדי, מפקד שירותי הכבאות של חיפה, מסר כי "בכל הקשור למערכת הכיבוי, הקירור ואספקת המים, יושמו לשביעות רצוננו ההמלצות של ועדת החקירה בראשות עמוס לפידות, שחקרה את הפיצוץ ב־1988". אמצעי הבטיחות הוכיחו את עצמם והחווה פועלת על פי אישורים העונים על תקנים ישראליים ובינלאומיים".

עם זאת הוסיף ודדי, כי הפיצוץ בקרית אתא נגרם מדליפה ממיכל קטן. אם היה נגרם פיצוץ במיכל הראשי, המכיל 100 טונות גז, היתה נגרמת שריפה בקוטר של 150 מטרים. לדבריו, במקרה כזה יש סיכוי גדול שהמיכל עצמו יעוף למרחק של עד 750 מטרים מעוצמת הפיצוץ. ודדי הוסיף, כי לא נשקפת סכנה לבתי המגורים מכיוון שהם מרוחקים כקילומטר מהחווה, אך בטווח הסכנה נמצאים מפעלים ועורק תחבורה ראשי.

לדברי דוד בוצר, מנהל מינהל הגז במשרד האנרגיה, חוות הגז בקרית אתא היא אחת משתי חוות הגז הגדולות בארץ. החווה השנייה נמצאת ב"פי גלילות". כן קיימים מתקנים רבים קטנים יותר. בוצר טען, כי אין בידיו נתונים לגבי כמות הנפגעים המשוערת מפיצוץ המיכלים הראשיים, אך לדעתו מדובר במספרים גדולים.

בנוגע להעברת המתקנים הרחק ממקום יישוב, אמר בוצר כי במשרד האנרגיה קיימת תוכנית "תמ"א 32" תוכנית מתאר ארצית 32, שתפקידה לאתר אתרים מתאימים לאחסון גפ"מ גם במקום האחסון בחוות. כן קיימת החלטת ממשלה להעביר את המתקן מפי־גלילות. בשלב זה מדובר על איתור השטחים בנושא זה, אך ההחלטה הסופית תתקבל עד סוף השנה. גם לאחר קבלת ההחלטה יעברו כמה שנים עד לביצועה בפועל.

יש לציין כי חוות הגז בפי גלילות קרובה לאזורי מגורים. מתקניה מכילים 600 טונות גז, ויכולת הקיבולת שלהם גדולה עוד יותר.

לדברי בוצר, על פי החישובים שיש בידיו, הסיכוי לפיצוץ הוא אחד לעשרה מיליון. "המיכלים מוטמנים באדמה. הגפ"מ כבד מהאוויר והוא שוקע באדמה. לכן לא קיימת סכנה של הדלקה לתושבים כאן", לדבריו. הסכנה היחידה, הוא מדגיש, היא פיצוץ.

משה ודדי מסר בתגובה, כי כיום המיכלים ממוקמים מעל האדמה. תוכנית תמ"א 32 מדברת על אפשרות של כיסוי המיכלים בסוללות אדמה, אך גם במצב כזה הם יישארו מעל פני האדמה.

שר האנרגיה והתשתית, משה שחל, הורה למנכ"ל משרדו להקים ועדה לבדיקת נסיבות הדליקה שפרצה אתמול בחוות הגז בקרית אתא. בראש הצוות עומד יגאל רייל מבתי הזיקוק לנפט, וחבריו הם ד"ר שאול עזאל, יועץ מינהל הגז במשרד האנרגיה והתשתית, נורית פרלוב, סגנית מנהל מינהל הגז, ויוסי לוי הממונה הראשי של מינהל הגז.

הוועדה תערוך סיור מוקדם במקום האירוע ומסקנותיה יוגשו לשר תוך שבועיים.

המזכיר הראשון בשגרירות בגרוזיה הוחזר לישראל בשל ריב עם השגריר

גורמים בגרוזיה: מאז הגיע השגריר בירנבאום, הורעו היחסים בין משרד החוץ הגרוזיני לישראלי, והיחסים מתקיימים דרך משרד החוץ בירושלים

מאת נתן רועי

חילופי דברים קשים בין שגריר ישראל לגרוזיה, ברוך בירנבאום, והמזכיר הראשון בשגרירות, אלכס קבינסקי (קבאן), שעברו על סף איבוד עשתונות, הובילו להחזרתו לישראל של המזכיר הראשון בשגרירות.

קבינסקי, הממונה על מתן אשרות עליה ליהודים בגרוזיה מטעם לשכת הקשר, נמצא כעת בקורס בישראל, והוא אמור לשוב לתקופת שירות נוספת בבקר אזרבייג'אן.

הסכסוך הקשה בין השניים, שאינם אנשי משרד החוץ אלא פקידים שסגירתם במגרת, הגיע לראשי משרד החוץ הגרוזיני ואף לידיעתו של שר החוץ הגרוזיני, אלכסנדר צ'יקוידזה. גורמים בגרוזיה מציינים זה זמן, כי מאז הגיעו של השגריר ברוך בירנבאום, שהוא איש מסמרות ישראל במוסקווה, לגרוזיה, הורעו היחסים בין משרד החוץ הגרוזיני לישראלי, והיחסים בין ישראל לגרוזיה מושתתים על עקיפתו, וקיום קשרים דרך משרד החוץ בירושלים.

במשרד החוץ בירושלים דחו את הטענה שהסיבה לחיכוכים נובעת בעובדה היותו של ברוך בירנבאום איש מסמרה, והעלו על נס את פעילותו הזוהרת של מנכ"ל בקהילות ישראל בעבר, רב ניצב דוד קראוס, המכהן כשגריר להונגריה, והעומד לסיים את תקופת שירותו, בחודשים הקרובים, כשהוא עטור שבחים, מן הקהילה היהודית ובכבודת משרד החוץ והממשל ההונגרי.

דובר משרד החוץ אמר בתגובה: "בין השניים התגלתה אי התאמה, אולי בגלל תנאי השירות הקשים. לכן הוחלט שהגיעה העת להחזיר לישראל את המזכיר. הוא שוהה כעת בקורס בישראל ותינתן לו הזדמנות נוספת להוכיח את עצמו, כשישוב לארץ שירות אחרת בקרוב".

אש מקלעים נורתה לעבר מוצב צה"ל באזור הביטחון

מאת שמעון וייס

אש מקלעים נורתה אתמול בצהריים לעבר מוצב של צה"ל בגזרה המזרחית של אזור הביטחון בדרום לבנון. לא היו נפגעים ולא נגרם נזק. צה"ל וצד"ל השיבו אש לעבר מקורות הירי.

התקדמות

(המשך מעמוד 1)

עם אבו מאזן. השניים דנו בביצוע הכללי של המו"מ. נראה, כי השיחות תרמו להתקדמות השבוע.

אתמול בצהריים טילפן ערפאת לרבין. בשיחה חזר ערפאת על גינוי הגינוי של אש"ף לפיגוע בעפולה, אולם נמנע מגינוי מבצעיו. שני הצדדים הסכימו כי השבוע הושגה התקדמות של ממש בשיחות קהיר. סוכם כי השיחות יימשכו עם תחילת השבוע הבא.

בפגישה עם הכומר האמריקאי, ג'סי ג'קסון, אתמול, סיפר רבין כי מאז יום ראשון השבוע יקנה התקדמות בנו"מ בין ישראל והפלסטינים, גם בקאהיר וגם בפאריס. לדבריו, בניגוד לפלסטינים שהפסיקו את השיחות לתקופה לאחר הטבח בחברון, ישראל המשיכה בתהליך השיחות לאחר הרצח בעפולה. לדעתו, כוחות לא ניתן לכפות, ורק הצדדים המעורבים בסכסוך יכולים להחליט אם הם רוצים בשלום. בהתייחסו לדרישה הגבעתית של ערפאת לאחר הפיגוע בעפולה, אמר רבין כי יש להבחין כי בכל מקרה של אלימות או מעשה פרוע, יידעו הצדדים לגנות את המעשה.

ציאוס

[illegible]

עמותה רעיונית ע"ש ברל כצנלסון
בית ברל, דואר בית ברל 44905, טל. 09-425158,9
הזמנה
הנך מוזמן(ת) בזאת להשתתף בדיון שיוקדש לנושא:
ממלכתיות מול תנועתיות – הויכוח ההיסטורי חוזר
דברי פתיחה: **פיני שומר** - יו"ר העמותה
הרצאת פתיחה: ח"כ **נסים זוילי** - המזכיר הכללי של "העבודה"
רב־שיח בהשתתפות:
פרופ' **צבי אדר** - הפקולטה לניהול, אונ' תל־אביב
פרופ' **יוסף גורני** - אונ' תל־אביב ומכללת בית ברל
ד"ר **יורם פרי** - העורך הראשי של "דבר"
הדיון יתקיים ביום ראשון, 17.4.94, בשעה 18.45 באולם "ירוק", בבית סוקולוב, בתל־אביב, רח' קפלן 4.
נא לדייק
הכניסה חופשית
בברכה,
נאוה בן צבי
מנהלת העמותה

דבר
DAVAR دافار
ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
מייסד ועורך ראשון: ברל כצנלסון
עורך ראשי: ד"ר יורם פרי
עורך אחראי: דניאל בלוך
מימון עובדי ישראל
המו"ל: "דבר בע"מ"
סניפים:
נדפס בדפוס דבר בע"מ
בית "דבר" רחוב שוקין 45 ת"א
המערכת והמנהלה תל־אביב
טלפון: 5286141, מיקוד: 65233
רחוב שוקין 45 ת.ד. 199, מיקוד 65233
ירושלים: רחוב הלל 16
טלפון: 03-5286141 (6 קווים)
טלפון: 02-256873
פקסימיליה: 03-294783
חיפה: רחוב הנביאים 27
מחלקת המודעות, טלפונים ישירים
טלפון: 04-620111
5286156, 5281860, 5298032
רחובות: רחוב הרצל 168
פקסימיליה מודעות: 03-298032
טלפון: 08-451381, 08-453798
טלפון לפניות הציבור 07.30-22.00, 03-5286141
הפצה "נר" 03-377056

יצחק רבין באיגרת למשפחות השכולות:

"אין לי מלות נחמה לכם, כי אני יודע שאף מלה עוד לא ריפאה הכאב"

באיגרת שהופצה אתמול, ערב יום הזיכרון, ראש הממשלה יצחק רבין למשפחות השכולות, הוא כותב:

"משפחות יקרות, כבר אחרי חצות, שעת לילה מאוחרת, וזו לי פעם שמינית או תשיעית שאני כותב אליכם, ערב יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ויום העצמאות ה־46. ומה אכתוב? כבר שעת לילה, ואני יודע שאתם מתהפכים בשעה זו על משכבכם ושנתכם נודדת וטרופה, ומחשבותיכם נעות ונודדות אל התלים, התמונות, והזכרונות על הבן, על הבת, האב, הבעל, האח. הם חוזרים אליכם בחלומותיכם, תמיד צעירים, נערים ונערות שרק החלו את חייהם, שרצו להיות, לאהוב, לבנות בית, נערים ונערות שהסתכלו אל העתיד בתקווה גדולה שנקטעה.

"תמיד כתבתי לכם באיגרות ליום הזיכרון על השלום, על התקווה הגדולה לשים קץ למלחמות. תמיד הזכרתי את חלום השלום. מבחינתי, לפחות, לא היה זה מס שפתיים ולא היו אלה דברים מן השפה לחוץ. קיוויתי, האמנתי, חלמתי – עם רבים מכם או עם כולכם – שאכן יום יבוא.

"הנה בא. עדיין קשה, עדיין מיוסר, עדיין חבוט, עדיין נתקל במכשולים – אבל הוא כאן. אני מאמין שהשלום אפשרי, שהגיעה העת לשים קץ למלחמות. אני מאמין שצריך לנסות, לתת סיכוי, בעיקר עכשיו, כאשר כוחנו עימנו להכות כל אויב, אם חלילה נתברה.

"אולי טעות בידי, אולי לא, אבל אני משוכנע כי יותר מכולם, דווקא הלוחמים, דווקא אלה שראו את התנופת מול עיניהם וחשו את מוראות המלחמה על גופם, ועימם בני המשפחות ששילמו את המחיר הנורא, דווקא הם דבקים בחלום השלום ורוצים בו יותר מאחרים, וכמובן לא בכל מחיר.

"עבור בניכם ובנותיכם, עבור הבעלים והאבות האחים והאחיות שלכם שלנו, איחר השלום – אם וכאשר יבוא – את המועד. אנו חייבים את הניסיון הזה לכם, שאסון כה נורא פקד את ביתכם. כבר אחרי חצות, ושנתכם טרופה וחלומותיכם נודדים אל מחוזות הילדות של הבנים והאבות, ומול עיניכם הפקוחות באישון לילה חוזרות תמונות היקרים לכם ולנו, שתמיד יישארו ילדים, תמיד יהיו צעירים, שתמיד נאהב אותם.

"גם השנה איבדנו אנשים נהדרים. גם השנה הלכנו הרבה אל בתי העלמין הצבאיים. משפחת השכול אוספת אל חיקה הכואב עוד ועוד משפחות, והמלחמה עוד לא תמה. אין לי מלות נחמה לכם, כי אני יודע היטב שאף מלה עוד לא ריפאה את הכאב, ומול פניכם ומול עיניכם אבדות כל המלים.

"מה אומר לכם, איפוא, בערב יום הזיכרון? רק חיזקו ואימצו למען בני משפחותיכם האחרים, למען כולנו. אני מתפלל לשלומכם וליבי אתכם".

הנשיא והרמטכ"ל בטקס הזיכרון ברחבת הכותל (צילום: פלאש 90)

לפיד זיכרון המכיל 200 פנסים הוצב במטכ"ל

מאת אלי ברנר

לפיד זיכרון יוצא דופן, המורכב מ־200 פנסים, הוצב אתמול על מגדל התקשורת במחנה מטכ"ל בקריה בתל־אביב. הלפיד עוצב והותקן על ידי מעצב התאורה גיל טייכמן בשיתוף עם משרד הביטחון. אורכו 111 מטר והוא הוצב על המגדל שגובהו 150 מטר.

הקמת הלפיד ארכה ארבעה ימים ובוצעה על ידי שישה טכנאים שנעזרו בשתי מעליות ובמנוף הרמה. לדברי טייכמן, הצורה הארדיכלית של המגדל מזכירה נר זיכרון, וכך התאפשרה יצירת לפיד המצדיע לחללי צה"ל. צבעי הלפיד היו אתמול אדום, כתום, וצהוב, והערב יוחלפו לכחול ולבן.

תצרוכת החשמל של לפיד הזיכרון נאמדת בכ־300 אמפר, והזהה להארת ארבעה בניינים רבי קומות.

"אנחנו בתקופה מיוחדת – מדברים שלום ועדיין יש הכנות למלחמה"

(ע). – "אם יהיה צורך ותינתן פקודה, יש לנו את כל הכוח והעוצמה הרוחנית והמוסרית למלא את תפקידנו ולהסיר סכנה מעם ישראל", אמר אתמול אלוף פיקוד הצפון, יצחק מרדכי, בטקס הענקת תעודות הצטיינות לקצינים וחיילים בפיקוד צפון.

"אנחנו בתקופה מיוחדת, בה מדברים שלום, אבל עדיין יש הכנות למלחמה", אמר האלוף.

בסכמו את השנה האחרונה באיזור הביטחון בלבנון, אמר האלוף, כי מבצע 'דין וחשבון' השיג את מטרתו "יותר ממה שהוערך".

63 בדואים מהצפון נפלו במערכות ישראל

"ממשלת ישראל מרכינה ראש לזכר חללי הבדואים שראו בה מולדתם"

מאת מחמוד חליליה

טכס לזכר 63 החיילים הבדואים מצפון הארץ שנפלו במערכות ישראל היה אתמול באנדרטת הבדואים בצפון.

נציג הממשלה היה שר המשטרה משה שחל. השר אמר, שממשלת ישראל מרכינה ראש לזכר חללי הבדואים שהגנו על גבולה ובטחונה של המדינה, שראו בה לא רק מדינתם אלא גם מולדתם.

לדברי שחל, המשטרה וזרועות הביטחון מעריכים את העדה הבדואית, ופתחו את שעריהם לבני העדה שהתגייסו ונקלטו היטב במשטרה, במג"ב, בצה"ל ובזרועות הביטחון האחרות.

עם זאת אמר שר המשטרה, שעדיין יש לגשר על הפערים שקיימים בינם לבין יתר האוכלוסיה הישראלית.

אלוף פיקוד הצפון, יצחק מרדכי, היה נציג צה"ל. הוא נשא דברים לזכר החללים, ושיבח את החיילים הבדואים.

בטכס השתתפו המשפחות השכולות, ראשי מועצות, נכבדים בדואים, נציגי משרדי ממשלה וידידי המשפחות השכולות.

הטכס נפתח בפסוקים מהקוראן, וננעל בשירת התקווה.

בטקס ממלכתי בכותל נפתח אמש יום הזיכרון

הנשיא ויצמן: "שום מעשה טרור נפשע, אכזרי ושפל לא יערער את רוחנו"

מאת כתב עתי"ם ויוסי ליבוביץ'

יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל נפתח אמש, במעמד נשיא המדינה עזר ויצמן והרמטכ"ל אהוד ברק, בטקס ממלכתי בכותל המערבי בירושלים.

מאות מבני משפחות השכול וחיילי צה"ל מחיל הים, חיל האוויר וחילות השדה ניצבו זה לצד זה. הצפירה לפתיחת יום הזיכרון נשמעה כאשר הנשיא עמד, עם הרמטכ"ל ומפקד הסיבת ירושלים אל"מ מוסי שבת, מול דגל ישראל שהורד לחצי התורן.

יהודית אגרס, אלמנתו של סמל יעקב אגרס שנהרג במלחמת השחרור, הגישה את הלפיד לנשיא המדינה שהדליק את אבוקת הזכרון.

הנשיא ויצמן אמר: "במעמד מקודש זה, מול הר הבית, מכבה עם ישראל זוכר את בניו ובנותיו שנפלו במערכות ישראל, במאבק למען הקמת המדינה וקוממיות ישראל. 17,955 בנים ובנות איבדו חייהם במלחמות ישראל ובין המלחמות, במאבק המתמשך, ב־46 שנות עצמאות המדינה, ב־112 השנים מאז העלייה הראשונה לארץ ותחילת המפעל הציוני הגדול לשבות את פני הארץ. שום מעשה טרור נפשע, אכזרי ושפל לא יפגע בביטחון המדינה ולא יערער את רוחנו. עלינו לזכור את המחיר הכבד ששילמו בחייהם כל אותם רבבות.

"נזכור היום כי צה"ל הוא צבא העם. נקפיד לשמור את בנינו מחוץ לכל ויכוח. אלוהים, מי יתן והארץ תרגע שקט, שלום וביטחון. מי יתן והורים לא ילוו עוד ילדיהם בדמע ובבכי".

הרמטכ"ל אהוד ברק אמר: "ליום אחד בשנה, משתקת צפירת יום הזיכרון כל מחלוקת בינינו ומפנה את כל הלבבות לכאבה של משפחת השכול. זה לצד זה ניצבים יום הזיכרון ויום העצמאות, חירות ישראל המתחדשת בארצו ומחירה הכבד, הנורא. אנו צועדים היום לקראת השלום, בשורות החרות, של אלה שפילסו לנו את הדרך. צה"ל מרכין היום את דגליו ומצדיע לחללי מערכות ישראל".

הטקס נמשך בקריאת שיר מאת ס.יזהר: "נזכור אחים ורעים אשר יצאו עמנו, והמה נותרו על חוף בלי שוב, שהשיגנום העוצרות ודרסום המחוללים".

הרב הצבאי הראשי, אלוף גד נבון, קרא פרק תפילה. האב השכול, אל"מ (מיל') אהרן צ'ייקו, אשר בנו שי נהרג במרס 1991 בעזה, אמר "קדיש".

צעירים וזקנים, ותיקים ועולים מרוסיה הזילו דמעה כאשר אמר החזן הצבאי הראשי, סא"ל אריה בראון, את תפילת "אל מלא רחמים".

בסיום הטקס ניגש הנשיא אל בני המשפחות השכולות ולחץ את ידיהם.

בטקס הזיכרון בבן הזיכרון בחיפה אמר ראש הממשלה, יצחק רבין, כי "אם יש מחויבות לממשלה בישראל היא להבטיח ביטחון, ומצד שני לחפש כל דרך ולא לוותר כדי להגיע לשלום. ליטול סיכונים מחושבים ולמצות את הסיכוי. הדרך לשלום לעתים ארוכה וכרוכה בקשיים, במכאובים ובקורבנות, אבל רק בחיפוש דרך משולבת, מתוך עוצמה ואמונה בכוחנו למצות את הסיכוי בשלום, כדי שכראש ממשלה ושר ביטחון אוכל להישיר מבט לעם ולמשפחות השכול ואומר להם – לא היתה ברירה אחרת".

בטקס שנכחו בו מאות מתושבי חיפה השתתפו גם אלוף פיקוד הצפון יצחק מרדכי, ראש עיריית חיפה עמרם מצנע, הרב הראשי לחיפה שאר ישוב כהן, ויו"ר ארגון יד לבנים בחיפה פנחס טל.

מפגן חילות האוויר והים בחופי תל־אביב יעמוד מחר במרכז אירועי יום העצמאות

מאת און לוי, שמעון וייס
אמיר רוזנבליט ועתי"ם

הרשויות המקומיות בכל רחבי הארץ יפעילו הערב, בצאת יום הזיכרון ופתיחת חגיגות יום העצמאות, במות בידור. משטרת ישראל נערכת בכוחות מתוגברים לאבטחת מוקדי השמחה במרכזים העירוניים ובפארקים הלאומיים. כמו כן תגביר המשטרה את מערך הפיקוח שלה בכבישים. בבתי הכנסת הושלמו ההכנות לתפילות החגיגיות בהשתתפות רבנים, אישי ציבור, חזנים ומקהלות, על פי הוראת הרבנות הראשית לישראל.

מפגן חילות האוויר והים יעמוד במרכז אירועי יום העצמאות התשנ"ד. המפגן יתקיים בחופי תל־אביב ויכלול מטס של מטוסי קרב, מסוקי תובלה ומסוקים, מופעי אוירובטיקה, חילוץ במסוקים, תדלוק באוויר וצניחה חופשית לים. כמו כן יקיים צה"ל משט הניגי שיכלול ספינות טילים, דבורים, כלי שיט מסתערים וסירות גומי. כבכל שנה יהיו מחנות צה"ל בצפון, במרכז ובדרום פתוחים לציבור הרחב. בתצוגות אחרים ייערכו תערוכות של אמצעי לחימה.

מפגן צה"ל יתקיים מחר בין השעות 11.30 ל־12.45. המטס יעבור מעל אשקלון, אשדוד, תל־אביב, הרצליה, נתניה, חיפה, נהריה, צפת, קרית שמונה, בית שאן, מעלה אפרים, ירושלים, דימונה, מצפה רמון, באר שבע וירוחם.

בירושלים יתקיים מעל גן העצמאות בשעה 11.40 בבוקר מופע של רביעיית מטוסי אף־15. בשעה 16.00 ייערך מופע של הטייסת האירובטית.

בשעה 15.00 יתקיים משט חיל הים מול חופי חיפה, וזה ימשיך לחופי נהריה וראש הנקרה. במהלך המפגן ייסגרו שטחי הים החופיים לרחצה ולפעילות ימית, מחוף ראשון לציון עד לחוף הרצליה עד 10 ק"מ מהחוף, בין השעות 06.00 ועד ל־15.00; מחוף עתלית ועד לראש הכרמל עד לשישה קילומטרים מהחוף – בין השעות 13.00־17.00. בשעות אלו חל איסור מוחלט על יציאת כלי שיט מכל סוג לים.

בלטרון ובגבעת התחמושת יתקיימו תצוגות נשק וטנקים. ביום העצמאות יהיו פתוחים לציבור הרחב בלא תשלום עשרה מוזיאונים של משרד הביטחון, בתי האוסף של ההגנה האצ"ל ולח"י, בית הגדודים, ההעפלה חיל הים, בתי השומר, מוזיאון אסירי המחתרות בעכו ומוזיאון אסירי המחתרות בירושלים. שעות הביקור יהיו 09.00־16.00, ובמקום יוקרנו סרטים.

בבית הנשיא בירושלים תהיה מחר קבלת פנים מיוחדת לחיילי צה"ל המצטיינים. השנה מוזמנים לטקס גם שרי ממשלת ישראל והורי החיילים. התערוכה המרכזית של צה"ל בבתי האוסף של משרד הביטחון ביום העצמאות תהיה של חיל הרפואה, שם יוצג מגוון העיסוקים והאמצעים של החיל.

טנק מרכבה הוצב מאמש, עם פתיחת יום הזיכרון, ליד הטנק הסורי בשערי דגניה א' בעמק הירדן במחווה של פיקוד הצפון לישובי עמק הירדן. במהלך החג יוצב טנק המרכבה בצמוד לטנק הסורי המפורסם שנבלם במאי 1948 בשערי דגניה ונמצא שם.

לראשונה בתולדות רהט והמגזר הבדווי ייפתח מחר ביתן צה"ל בעיירה, בו יוצגו כלי רכב וכלי נשק צה"ליים. הרעיון יצא לפועל ביוזמת ראש המועצה המקומית, טלאל אל גרינאווי, והוא נועד לדבריו לבטא את הסולידריות של רהט עם מדינת ישראל בחגה.

הצפירות

(ע). – לציון יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל הושמעה אמש בשעה 20.00 צפירה במשך דקה. היום בשעה 11.00 תושמע צפירה במשך שתי דקות.

במקרה של אזעקת אמת ישמעו צפירות עולות ויורדות.

תואר "יקיר תל־אביב" יוענק ל־15 תושבים ותיקים בעיר

מאת אלי ברנר

ביום העצמאות תעניק עיריית תל אביב־יפו תואר "יקיר תל־אביב" ל־15 מתושבי העיר הוותיקים שפעלו לטובת הקהילה והציבור:

יצחק אלבוים (80), חבר מרכז הליכוד. ב־1954 הוא נבחר לשופט צבורי ושופט עירוני.

ישראל אוליך (71), מ־1950 משמש כמנכ"ל הבראה קישא והיו"ר שלה. אוליך כותב מאמרים בעיתונות וחיבר ספרים בנושאים שונים.

ישעיהו (שייקה) ארמוני (79), שימש כמנהל אדמיניסטרטיבי של בתי חולים מאיר ואיכילוב, והיה חבר הנהלת מד"א בתל־אביב.

יצחק ארצי (74), שימש שנים רבות חבר מועצת העירייה מטעם הליברלים העצמאיים והיה סגן ראש העירייה וחבר כנסת.

משה ברזאב (82), יליד פולין, פעל רבות להברחת יהודים מסוריה ומלבנון. היה אחראי על מספר עיתונים ופעל למתן מלגות לילדי בית הספר "אברהמס".

יוסף גבעול (74), היה חבר מועצת העירייה, יו"ר אגף התברואה ויו"ר איגוד ערי דן לביוב.

שושנה דמארי, "מלכת הזמר העברי" וכלת פרס ישראל.

משה הוך (74), מרצה למוסיקה באקדמיה למוסיקה על שם רובין, בנושא אופרה, מנצח מקהלות, מייסד מכון לחקר המוסיקה היהודית של השואה, ומלחין.

יעקב נהה (70), היה חבר מועצת העירייה והמועצה הדתית, יו"ר ארגון יוצאי תימן וחבר הפדרציה הספרדית העולמית.

ברציון ורבין (81), פרופסור מן המניין קליני בפדיאטריה. היה מנהל מחלקת ילדים בבית החולים הדסה.

מנחם ידיד (75), היה חבר כנסת מטעם הליכוד, וזכה בפרס לכבודה של תורה על פועלו במועצה הדתית של עיריית תל־אביב.

מאיר לם (72), היה סגן נציג ההגנה בפולין, עסק בגיוס מתנדבים להגנה, פעל בארגון העלייה. ממייסדי ארגון הלוחמים האנטי־נאצי בישראל.

ישראל סהרוב (82), מראשוני חברי ההגנה. היה אחראי להגנת צפון תל־אביב במאורעות 1936, ויו"ר קרן לב"י.

שלמה סלע (86), היה פעיל בתנועת "החלוץ" וההגנה, נפל בשבי בעת שירותו ביחידת ה"הפרים". סלע פירסם ספר, "בכבלי השבי", על התלאות בשבי הנאצי.

באולה רבינוביץ (76), היתה גננת מסייעת לנזקקים, עוסקת בפעילות לטובת ילדים עולים, ותומכת במוסדות "אקים" ביפו.

שריד בירך מדליקי המשואות הפעילים בתחום איכות הסביבה

מאת דורון שורם

"הערב אתם מדליקים את המשואות, אך למעשה הדלקתם אותן הרבה קודם והארתם באמצעותן את הדרך לשמירה על ערכי הסביבה, הטבע והנוף". כך כתב יוסי שריד, השר לאיכות הסביבה, למדליקי המשואות בערב יום העצמאות בהר הרצל.

השנה ידליקו את המשואות 12 פעילים בתחום איכות הסביבה. בין היתר כותב שריד בברכתו: "כאשר רוב הציבור עדיין הלך בחושך ולא הבחין בפשעים שנעשו נגד הסביבה, אתם הייתם מראשוני המתריעים המוחים. לא הייתם מוכנים להשלים עם מצב מתדרדר של אוויר מזוהם, מים שנעכרים, אדמה שנצברת רעלים ונחלים מוכי שפכים. כשר לאיכות הסביבה אני יודע שבלעדיכם לא היתה ישראל מתחילה לטפל במפגעים ובזיהומים כראוי למדינה נורמלית ומתוקנת".

ההצלחה שלנו-
ההצלחה של המדינה

חברת החשמל דורגה זו השנה השניה ברציפות ע"י "דן אנד ברדסטריט" כחברה המובילה במשק הישראלי.

ביום העצמאות ה-46 של מדינת ישראל מתחייבת חברת החשמל להמשיך ולהשקיע מאמץ אנושי ומשאבים כלכליים בהמשך שיפור השירות ותנופת הפיתוח, כדי להבטיח ללקוחותיה חשמל אמין, זמין וזול.

חברת החשמל מברכת את כל תושבי המדינה בברכת יום עצמאות שמח

חברת החשמל

صكنا من الاجل

אילן בירן מונה לאלוף פיקוד המרכז

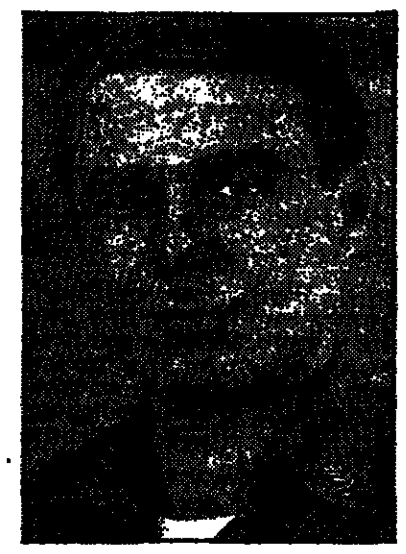
אילן בירן

מאת און לוי

שר הביטחון יצחק רבין אישר אתמול את המלצת הרמטכ"ל למנות את האלוף אילן בירן לתפקיד אלוף פיקוד המרכז. הוא יחליף את האלוף דני יתום ששימש בתפקיד בשלושת החודשים האחרונים בעקבות מותו של האלוף נחמיה תמרי.

האלוף יתום יחזור לתפקידו כמזכיר צבאי של רבין. האלוף בירן ייכנס לתפקידו כאלוף פיקוד ביום ראשון הקרוב.

האלוף בירן נחשב לקצין מבריק ומוכשר. הוא בן 48, ושימש בתפקידו האחרון כראש אגף האפסנאות בצה"ל. הוא התגייס לצה"ל לחטיבת גולני ב-1964. בגולני עבר את כל מסלול התפקידים, ממפקד מחלקה ועד למפקד החטיבה. במלחמת ההתשה שימש כמפקד פלוגה ובמלחמת יום הכיפורים ובהתשה שלאחריה שימש כסגן מפקד גדוד ומפקד גדוד בגולני. במלחמת לבנון השתתף בכיבוש מערב ביירות. הוא שימש גם כמפקד בית הספר לקצינים של צה"ל, מפקד אוגדה משוריינת ומפקד עוצבה בצפון.

ב-1987 התמנה לראש חטיבת המבצעים בצה"ל וב-1989 התמנה לתפקיד ראש אגף האפסנאות והועלה לדרגת אלוף. ב-92'-93' למד בבית הספר לדיפלומטיה באוניברסיטת ג'ורג' טאון בארה"ב התמחה בנושא אסטרטגיה וכלכלה פוליטית.

האלוף בירן נשוי ואב לשלוש בנות ובן.

"אפילו אם היינו מעמידים גאון בראש המחוז, התוצאות לא היו טובות יותר"

אומר ח"כ אור, ראש הוועדה שבדקה תפקוד מחוז חיפה בבחירות המקומיות

מאת יוסי ליבוביץ'

"המצב הבסיסי במחוז חיפה של מפלגת העבודה הוא, שאפילו אם היינו מעמידים גאון בראשות המחוז, הוא לא היה מביא למפלגה תוצאות טובות יותר. המצב בשטח לא היה טוב, וההנחיות שניתנו מהמרכז למחוז לא היו ברורות", אמר במסיבת עיתונאים בחיפה ח"כ אורי אור, יו"ר ועדת חוץ וביטחון, שעמד בראש ועדה שבדקה את תפקוד המחוז בבחירות המקומיות.

ח"כ אור וחברת ועדה נוספת, אתי שלם, הטילו את מלוא האחריות לתוצאות הבחירות הכושלות במחוז חיפה על הנהגת המפלגה, כלומר המזכ"ל נסים זוילי ומתאם הפעולות במפלגה אופיר פינס. בבחירות המקומיות לא רק שמפלגת העבודה לא החזירה לעצמה את ההגמוניה באף יישוב באיזור חיפה, אלא שלראשונה בתולדות המפלגה היא איבדה את השליטה בקרית מוצקין לטובת הליכוד בעיר שיש בה יותר מ-50 אחוז אוהדי המפלגה.

מעדויותיהם של 52 פעילים ועסקני המפלגה, בהם גם השר משה שחל, ח"כ יוסי כץ, ראש העירייה עמרם מצנע, וראש העירייה הקודם אריה גוראל, מתברר כי ראשי המפלגה העדיפו לעבוד ישירות עם מועמדי המפלגה ביישובים השונים תוך עקיפת מחוז חיפה – דבר שיצר בלבול, חוסר התאמה ומעורבות של ראשי המחוז בעשיה בשטח.

בהתייחסו להקמת הרשימה העל-מפלגתית של חיים רמון אמר ח"כ אור, כי צעד זה הנחית מכה קשה לכל אלה שצידדו בהנהגת הפריימריז הפתוחים במפלגה. לדבריו, הליך זה מתאים רק לבחירות המקומיות ולא לבחירות חברי הכנסת או מועמד התנועה לראשות הממשלה.

הוא גילה, כי רוב הפעילים שהופיעו בפני חברי הוועדה טענו שהפריימריז הפתוחים שהונהגו לראשונה בחיפה גרמו לשינוי לטובה, והופעת מצנע נתנה לעבודה תנופה בחיפה. לעומתם, אנשי גוראל לשעבר טענו בוועדה, כי הופעת מצנע היתה חסרת חשיבות, שכן כל מועמד של העבודה היה מנצח בחיפה.

ח"כ אור טען, כי הוא מתנגד לכך שסניפי הקריות יתנתקו מחיפה ויקימו מחוז עצמאי נפרד. הוא המליץ בפני זוילי, שהמודל של מחוז חיפה מאוחד יועתק לכלל המחוזות בארץ. לעומתו טען אופיר פינס, כי כיום הדינמיקה היא הפוכה: יותר ביזור והענקת סמכויות עצמאיות לסניפים, כדי למצות את הפוטנציאל הגלום בהם. פינס בעד הענקת תקציב עצמאי לכל סניף.

ח"כ אור גם המליץ לאסור על כל מי שרוצה להתמודד על תפקיד מזכיר מועצת הפועלים להתמודד גם על תפקיד ראש הרשות, שכן התמודדויות אלה גורמות לפילוגים ולסיכסוכים מקומיים ביישובים רבים בתוך המפלגה. לעומתו, פינס התנגד לכך בחריפות וטען כי לא ייתכן למנוע מחבר מפלגה מלהתמודד על תפקיד כלשהו, וכי זה מנוגד לדמוקרטיה.

כ-40 אחוז מבני הנוער שהתמודדו בעבר על תואר חתן התנ"ך זכו בתואר – גילה יהיר הבנות שבת וייס, בעת שאירחה חמישים נערים ונערות, המתמודדים על תואר חתן התנ"ך. השנה הגיעו המרשים מועמדים מ-24 ארצות ולא נרשם אפילו ביטול אחד עקב האירועים הבטחוניים (צילום: יצחק הררי)

יותר מ-900 ילדים בסיכון נמצאים בחיפה – 20% מהם בשכונות מבוססות

מאת יוסי ליבוביץ

בחיפה יש כיום יותר מ-900 ילדים ובני נוער עד גיל 18 המוגדרים כילדים ונוער בסיכון. כתובתם ידועה לפקידי הסעד ולעובדים הסוציאליים. אנשי מקצוע בחיפה טוענים שעל כל ילד מזוהה יש עוד כ-15 מקרים של ילדים שאינם מזוהים.

על פי הרישומים, כ-20 אחוז מהילדים הנמצאים בסיכון מתגוררים דווקא בשכונות המבוססות בחיפה: כרמל, אחוזה ונווה שאנן, כך שאין קשר, לטענת אנשי המקצוע, בין המצב הסוציו-אקונומי של המשפחה לבין הימצאות הילד במצב של סיכון.

ב-92 טיפלו פקידי הסעד בחיפה ב-714 ילדים ובני נוער בסיכון, עלייה של כ-40 אחוז לעומת שנה קודמת. ב-93 חלה עלייה נוספת, המוסברת בחקיקת חוק חובת הדיווח על ביצוע מעשי התעללות בילדים.

ילדים בסיכון, מוגדרים כבאלה הסובלים מהתעללות פיזית, נפשית או מינית, ילדים הסובלים מהזנחה מכוונת ובלתי מכוונת – פיזית, חינוכית ורגשית, ילדים בסיכון גבוה להתעללות או הזנחה וילדים החיים בסביבה שיש בה סיכון גבוה למניעת התפתחות נורמטיבית.

האגף לשירותי רווחה למשפחה ולקהילה בעיריית חיפה מטפל כיום בכ-5,000 ילדים טעוני טיפוח המטופלים במסגרות שונות. במהלך ביקור שרת העבודה והרווחה בחיפה התברר כי בחיפה ישנם 20 ילדים שנמצאים תחת סיכון מיידי או שהוצאו נגדם צווי הוצאה מהבתים, והעדר תקציב הוצאתם מהבתים הוקפאה. השרה נמיר הורתה מיד לבצע את הצווים והתחייבה להעביר את המימון לכך.

יו"ר ועדת העבודה והרווחה בעיריית חיפה, קובי בלה, חבר מועצת עיריית חיפה, החליט לקיים דיון חירום בנושא הילדים בסיכון בוועדה בעקבות הממצאים.

עיריית עפולה שינתה אירועי יום העצמאות עקב אסון מכונית התופת

מאת יצחק מרידור

עיריית עפולה החליטה אתמול לשנות את התכנית המקורית של חגיגות יום העצמאות בעקבות האסון שפקד את העיר בשבוע שעבר. העירייה הפיצה דף הנושא את הכותרת "את המנגינה הזו אסור להפסיק", שבו מפורטת תכנית חגיגות שמתחשבת באבל הכבד על מותם של שבעה אנשים בהתפוצצות מכונית תופת בעיר ביום רביעי שעבר.

ראש העירייה, צדוק גאוני, ביטל את קבלת הפנים המסורתית בהיכל התרבות, וכן בוטלה הופעת אמנים ותזמורות בכיכר המרכזית. העירייה מציעה לתושבי עפולה והסביבה לבקר בתערוכת כלי נשק ותרישים המוצגת בפארק הבנים על ידי יחידות השריון, להשתמש במתקני הנופש הפעיל בגבעת המורה, ולצפות במטס שחיל האוויר יערוך בשמי העיר "כאות הוקרה לעיר ולתושביה".

הערב יופיעו בהיכל התרבות הזמר אבי טולדנו והזמרת לאה לופטין. במוצאי יום העצמאות מוזמנים תושבי עפולה להשתתף בערב הוקרה לשייטת ה-13, שלאחריו תופיע הזמרת אילנית. ראש העירייה קרא לתושבי עפולה להשתתף בכל האירועים, כי "את המנגינה הזו אסור להפסיק".

משלחת גדולה של אנשי ציבור ערבים, ביניהם ראש מועצת איכסל עומר דראושה, כל חברי המועצה המקומית איכסל, ח"כ עבדול והב דראושה, ראש מועצת ג'ת אחמד עבד-אלכבה ואחרים, ביקרו אתמול בבתי שניים מקרבנות מכונית התופת. למשלחת נלוו סגן ראש עיריית עפולה עוזי גולן, יו"ר המועצה הדתית משה משיח, ומנהלת המחלקה לרווחה חברתית של העירייה.

דוד והבה, בעלה של איילה והבה ז"ל, אמר למנחמים שעל אף האסון הכבד שפקד את משפחתו הוא אינו מאבד את אמונתו שיש לעשות כל מאמץ כדי להגיע לשלום. בני משפחת והבה ובני משפחתו של נהג האוטובוס, עטיה אשר ז"ל, הביעו השתתפות בצערה של משפחת שלבי באיכסל שבתה שאדיה נהרגה אף היא באסון.

ח"כ דראושה והאחרים גינו בתוקף את המעשה הנפשע ואמרו ש"אסור שמעשים של קיצוניים יעכירו את מערכת היחסים הטובה שנרקמה בין יהודים לערבים בעמק". הם הציעו למארחיהם, נציגי העירייה, ליזום פעילויות משותפות בעפולה ובאיכסל כדי להדק ולשפר את מערכת היחסים בין שני העמים החיים ועובדים יחד. יצחק, שהשבוע ביקר באיכסל, בביתה של משפחת שלבי, ראש עיריית עפולה צדוק גאוני וכן תושבי עפולה רבים.

תעודת הוקרה לחייל שלא ירה

(ע). – החייל הדרוזי אמיר שארס מהכפר חורפיש קיבל אתמול תעודת הוקרה על שנמנע מלירות בילד הערבי שרגם אותו במחנה הפליטים ג'בליה שברצועה.

החייל התפרסם לאחר שתמונת האירוע התפרסמה ברחבי העולם. את תעודת ההוקרה העניק לו השייח' מואפק טריף, נכדו של השייח' הדרוזי המנוח אמין טריף. בטקס אמר השייח' טריף: "זו גאווה גדולה לעדה הדרוזית וגם לחיילי צה"ל ולמדינת ישראל, שחייליה מתנהגים בתבונה שכזו ובחוכמה".

אביו של החייל, סלימן שארס, אמר כי בנו קיבל חינוך טוב בבית, וכי התנהגותו נובעת גם מתבונתו. האב הודה לאנשי הדת שכיבדו את האירוע בנוכחותם. "החייל הנרגש קיבל לידיו את תעודת ההוקרה כשעליה דגל ישראל ודגל העדה הדרוזית.

וציון לשבח לנהג שירה

(ע). – תעודת הערכה ומגן ציון לשבח הוענקו אתמול לנהג המיכלית משה בוזגלו, בן 43, שירה ביום ה' האחרון על המחבל שביצע את הפיגוע בצומת אשדוד, בו נרצחו ישי גרוסי ונפצעו ארבעה אחרים.

ניצב שמעון לוי, מפקד המחוז הדרומי במשטרה, שהעניק לבוזגלו את אותות ההערכה, אמר: "פעולתו המהירה של בוזגלו מנעה אסון כבד עוד יותר".

נדחתה בקשת העצירים המינהליים מ"כך" ו"כהנא חי" לצאת לחופשת חג

(ע). – בתשובת המדינה לעתירה לבג"ץ שהגישו העצירים המינהליים מתנועת "כך" ו"כהנא חי", נאמר כי המדינה מסרבת לאשר להם חופשת חג ביום העצמאות כמתוכנן מיוחדת. העצירים עתרו לבג"ץ בבקשה להורות לשר הביטחון לשחררם לחופשת חג.

בתשובת המדינה נאמר כי ההחלטה התקבלה על סמך שיקולים ביטחוניים, ומכיוון שבהיותם חופשיים מסכנים העצירים המינהליים באופן ממשי את ביטחון המדינה והציבור.

בתשובה לטענת העצירים כי הם מוגבלים לדעה לעומת "אסירים פליליים" המשוחררים לחופשות בתנאים מסוימים, נכתב כי אין מקום לטענות על הפליה מכיוון שלעציר או אסיר אין זכות קנויה לקבלת חופשה שלפיה לשמור על הסדרים הפנימיים או פריטיים.

כן מצוין בתשובה כי צווי המעצר המינהליים הוצאו כולם על ידי שני שופטים ושרעוריהם של העצירים נדחו כולם לאחר שהשופטים קיבלו את טענת המדינה שטעמי ביטחון הציבור והמדינה מחייבים החזקת אנשים אלה במעצר. כן משיבה המדינה, כי העותרים לא הצביעו על כל עילה המחייבת מתן חופשה, ולכן מבקשת המדינה מבג"ץ לדחות את העתירה על הסף.

קרא ביום ו' בדבר

העבודה נגד חיים
אסטרטגיית הבחירות של מפלגת "העבודה"
אפרים דוידי

מפלגה מפולגת באמצע הדרך
דוד פדהצור

הולך ופוחד הדור
העם עם הגולדשטיין
אמיר אורן

פלד בנה – חפץ אסף
חילופי מפכ"לים במשטרה
נתן רועי

החיים הקצרים של קורט קוביין
ההצלחה והרצח את סולן "נירוונה"
אלון כספי

"טבח דימיוני"
מערכת החינוך מתמודדת עם הכחשת השואה
יעל פישביין

דן אבידן, חיים אסא, מוטי בסוק, שלמה גינוסר, אביבה זלצמן, דן תמיצר, אורי ש. כהן, און לוי, מושיק לין, טלי ליפקין-שחק, אמיר נוימן, מיכל סלע, חגי פורשנר, אלון פנקס, טדי פרויס, פזית רבינא

משא דבר שישי
דבר אחר

התיירת שנפגעה בקלקיליה התאוששה וחזרה לגרמניה

מאת עזרא חן

התיירת הגרמניה, בריגיטה דרם בת ה-48, שנפצעה קשה בפסח מפגיעת אבנים בקלקיליה, עזבה אתמול את בית חולים "בילינסון" וטסה לגרמניה.

דרם באה לישראל לביקור אצל בתה, שעבדה כמתנדבת במוסד חינוכי בבאר שבע. בתופשת פסח יצאו השתיים לטיול ונקלעו בטעות לקלקיליה. הן הותקפו באבנים, מכוניתן התנגשה בקיר והאם נפצעה קשה ואיבדה את הכרתה.

האשה הועברה לבית החולים "מאיר" בכפר-סבא, אך עקב פגיעת ראש נרחבת הוחלט להעבירה ל"בילינסון", שם טופלה ביחידה לטיפול נמרץ במחלקה הנוירוכירורגית. בחלוף ימים אחדים שבה אליה הכרתה, והיא החלה להתאושש בצורה מפתיעה.

האם ובתה הודו בכלים חמות לצוות המחלקה בראשות פרופ' צבי רפפורט, ושיבחו את הטיפול המעולה והיחס החם.

משפטו של ארנסט יפת נדחה ל-24 באפריל

מאת נתן רועי

שופטת בית המשפט המחוזי בירושלים, מרים נאור, נענתה לבקשת ההגנה של סניגורו של ארנסט יפת, מנכ"ל בנק לאומי בעת ויסות מניות הבנקים שנמלט מישראל ושב באחרונה כדי לעמוד לדין. תחילת המשפט תהיה אם כן ביום ראשון ה-24 באפריל, בשעה 10.30. מועדי שלב ההוכחות במשפטו נשארים בעינם ויתנהלו כפי שנקבע בתחילה.

יפת מואשם בעבירות זהות לאלה שבעטיין הורשעו מנהלי הבנקים האחרים בעת ויסות מניות הבנקים. כתב אישום זהה לזה של מנהלי הבנקים האחרים הוגש נגדו בעת שהגיע לישראל בעקבות עסקה שנערכה בינו לבין התביעה.

בן יאיר, קרפ, ביניש וארד ביקרו בחברון; הוועדה הממלכתית לטבח תתכנס ביום ב'

מאת נתן רועי

היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן יאיר, פרקליטת המדינה דורית ביניש, מנהלת מחלקת הבג"צים נילי ארד והמשנה ליועץ המשפטי לממשלה יהודית קרפ, קיימו אתמול ביקור עבודה בחברון. המשפטנים היו אורחי מפקד חטיבת יהודה אל"מ מאיר כליפי והפרקליט הצבאי הראשי אילן שיף.

מטרת הביקור לצפות מקרוב באתרים שמוזכרים מעת לעת בעתירות לבית הדין הגבוה לצדק.

אגב כך נמסר אתמול כי ועדת החקירה הממלכתית בעניין הטבח במערת המכפלה תקיים ביום שני, ה-18 באפריל, ישיבה החל מהשעה 08.00. על פי בקשתה יעידו האג אחמד נאסר בן ג'והמי, בליהה בת יעקב געברי, והאג מחמד אבאם בן אסאד.

הקטה [illegible] [illegible]
[illegible]

אהובה פיינמסר – מנכ"ל הטלוויזיה החינוכית

מאת אביבה זלצמן

אהובה פיינמסר תמונה לתפקיד מנכ"ל הטלוויזיה החינוכית, במקומו של יעקב לורברבוים.

פיינמסר משמשת היום סמנכ"ל ומנהלת אגף בכיר למערכות מידע במשרד החינוך. היא נחשבת לאחד הכשרונות הגדולים במשרד. היא בעלת ידע בכלכלה, עסקים ומולטימדיה, ונבחרה כמי שתוביל את מעבר הטלוויזיה החינוכית לתאגיד.

פיינמסר תתחיל תוך זמן קצר בחפיפה עם לורברבוים, שיעזוב את תפקידו ב-31 במאי, לאחר 20 שנה בתפקיד.

שביתת הרוקחים בשירות הציבורי הופסקה – וחודשה

מאת עזרא חן

שביתת הרוקחים בשירות הציבורי שהחלה אתמול בבוקר ונפסקה אחר הצהריים, מתחדשת הבוקר בעקבות "פיצוץ" במשא ומתן בין נציגי העובדים לנציגי משרד האוצר ומשרד הבריאות.

בשביתה משתתפים כ-1,200 רוקחים בבתי החולים הממשלתיים ושל קופת חולים הכללית, בלשכות הבריאות המחוזיות, במחסני התרופות ועוד.

נציגי הרוקחים דורשים, במסגרת הסכמי השכר הנדרשים, לצמצם פערים שנוצרו בין רמת שכרם לרמות השכר של מגזרים אחרים במערכת הבריאות. מזכירת איגוד הרוקחים, דבורה ארד, מסרה אמש, כי "הפסקנו אחר הצהריים את השביתה, אך נציגי האוצר באו לישיבה ללא הצעות קונקרטיות, למרות שתביעותינו הברורות הועברו אליהם כבר לפני הגיעם שבועות".

● **הרכב של** שלושה שופטי בית המשפט המחוזי בבאר שבע גזר אתמול חמש שנות מאסר בפועל על שני עולים מרוסיה שהורשעו באונס בת 17, אף היא עולה משם. האנסים הם יגאל (איגור) קורטין (21) מקריית גת ואהצלב (סלאביק) גרודין (24) ממושב נהורה. (עתיים).

● **מעיץ בייממה** עבודות שיקום קטע בכביש הצפון, בין הר אריה וקיבוץ כאבא, הוא נפתח לתנועה. עליו כבבקה בילין ש"ח. (עשית).

27 יום לבחירות להסתדרות ולנעמת

בתוך שבועיים: הודעות לבוחר

הצבעה בבחירות להעידות ההסתדרות, נעמ"ת ומועצת הפועלים, היא בקלפי שבאיזור מגוריו של המצביע, כפי שנאמר בתקנת הבחירות היחסיות להסתדרות.

כך אמר השופט (בדימוס) שאול אלוני בישיבת מרכז מזכירות ועדת הבחירות המרכזית בראשה הוא עומד, בתשובה לפניות רבות שהתקבלו באחרונה.

הנוסח המלא של סעיף 4א' בפרק ח' בתקנת הבחירות, קובע: "בעל זכות בחירה יוכל להצביע אך ורק בקלפי שבאיזור מגוריו, כאשר מענו כלול בפנקס הבוחרים השייך לאיזור קלפי זה".

מנהל יחידת המיכון של לשכת המס המרכזית, אפרים מץ, הבהיר שמקום מגוריו של חבר ההסתדרות נכלל בספר הבוחרים כפי שהוא רשום במירשם התושבים במשרד הפנים. מכאן, שחבר הסתדרות המתגורר, למשל, באילת אך כתובתו במירשם התושבים היא בתל-אביב, מקום ההצבעה שלו הוא בתל-אביב.

כן, הודיע מץ, שעוד לפני ה-24 באפריל, שהוא היום הקובע, יישלחו כל ההודעות לבוחר לכל בעלי זכות הבחירה.

אפרים דוידי

מזכיר האיגוד המקצועי של הבדואים ערק לליכוד

מזכיר האיגוד המקצועי של הבדואים במועצת פועלי באר שבע, כמאל אבושתיוי, המשמש כציר בוועידת מפלגת העבודה, ערק מרשימתה ויתמוך במועמד הליכוד לתפקיד מזכיר מועצת הפועלים המקומית. לדבריו, הוא יוצב כמספר 3 ברשימת הליכוד.

אבושתיוי אמר אתמול, כי הוא עומד בראש קבוצת בוחרי ציבור מארבעה ישובים בדואים: לגיה, חורה, תל שבע ושגב-שלום, אשר החליטו להצטרף לרשימת הליכוד. "אני עושה זאת משיקול בלתי מפלגתי, בדומה לצעד של ח"כ רמון, אולם אם העונש שלי יהיה פרישה מהעבודה, או אפרוש מהמפלגה", אמר.

לאחרונה פרש בכיר אחר בעבודה בבאר שבע, איש העסקים דוד פטל. הוא הצטרף לליכוד ועומד בראש מטה המגזר הבדואי בסניף באר שבע.

מועמד העבודה לתפקיד מזכיר מועצת פועלי באר שבע, מאיר בביוף, אמר בתגובה: "עריקתו של אבושתיוי מצביעה על אופיו. הוא זוטר במערכת וחסר יכולת ביצועית. בהתייחסו לעריקת פטל, אמר בביוף: "מקומו הטבעי הוא בליכוד".

אמיר רוזנבליט

"צומת" תתמוך במועמד "העבודה" ברחובות

תנועת "צומת" ברחובות תתמוך במועמד "העבודה" למזכירות מועצת הפועלים.

השבוע נחתם הסכם בין ראש "צומת" ברחובות, שלום לנגבים, לבין המזכיר הנוכחי ומועמד "העבודה" למזכיר מועצת הפועלים, אמיר ידון.

ב"צומת" הסבירו את התמיכה בעבודה שחרף ההסכם שנעשה ברמה הלאומית, אין בכוונתם לתמוך במועמד הליכוד לראשות מועצת הפועלים, משה עוקשי.

מ"העבודה" נמסר, כי ב-45 מתוך 90 המקומות הריאליים הוצבו נציגי עובדים, פעילי שכונות, עולים ונציגים ממוכרת בתיה וקרית-עקרון.

כתב "דבר"

65% מהציבור סבורים שהנשים אינן מיוצגות כראוי

65 אחוז מן הציבור בישראל סבורים שנשים אינן מיוצגות כראוי בפוליטיקה ובעמדות ניהול בכירות במשק וברשויות המקומיות – כך עולה מסקר שביצע מכון המחקר "גיאוקרטוגרפיה".

על-פי הסקר, 60 אחוז סבורים כי ייצוגן של נשים בכנסת אינו מספק, 64 אחוז סבורים כי לנשים אין ייצוג הולם בממשלה ו-70 אחוז סבורים כי הנשים אינן מיוצגות כראוי ברשויות המקומיות.

נתוני הסקר מורים, כי אין הבדל מהותי בין תשובות הגברים והנשים בנושאים אלה, אולם נמצאו הבדלים בסוגיה האם יש צורך בהקמת גוף ציבורי שיעניק סיוע כספי וארגוני לנשים המבקשות להתמודד על תפקידים פוליטיים. 57 אחוז מהנשים השיבו בחיוב, בעוד שרק 34 אחוז מהגברים צידדו בעמדה זו. לשאלה איזו תנועת נשים תורמת יותר מאחרות לקידום מעמד האשה בישראל, השיבו 49.7 אחוז כי נעמת תורמת יותר מאחרות.

עו"ד עופרה פרידמן, מועמדת מפלגת העבודה לתפקיד מזכ"ל נעמת, אמרה, כי "התוצאות מעידות על כך שנעמת הצליחה ליצור גם בקרב אלפי גברים את המודעות לצורך בשינוי, אבל כאשר צריך לנקוט פעולה מעשית רובם נרתעים. נעמת איננה מתכוונת להירתע והיא תעבוד בקרוב משלב המאבקים החוץ-שלטוניים, התוצאות הסקרים לשלב הפעולה האקטיבית השלטונית הנרייץ עשרות נשים לכנסת ולרשויות המקומיות".

אביבה זלצמן

להברתנו חיה בורשטיין
איתך באבלך במות
אמך ז"ל
בנק הפועלים בע"מ
סניף מרכזי

עם קורי והמשפחה
הננו אבלים על מות
דוד פארן-פרנקפורטר
שהיה מזכיר כללי מסור לארגוננו, חבר נאמן ולוחם למען החירות, השלום והצדק
האינטרנציונל לחינוך עובדים
IFWEA–IVA–FIAET

נהג! קח חייל בדרך הביתה

כ־20.000 בני אדם נהרגו בששת ימי הקרבות ברואנדה

כוחות המורדים נכנסו לבירת רואנדה ו־19 שרי הקבינט הזמני ברחו בשיירה

דיווחים על מעשי טבח וזוועות הגיעו מכל רחבי המדינה

קיגאלי (א.פ.). – בבירת רואנדה, קיגאלי, נשמעו אמש הדי חילופי הירי בין חיילי הממשלה לבין המורדים, המתקדמים מן הצפון. רחובות הבירה היו מלאים באנשים חמושים במצ'טות, אלות וכלי נשק חם. דיווחים מעשי טבח וזוועות הגיעו מכל רחבי המדינה.

שישה ימים של לחימה אתנית הביאו למותם של לפחות 20,000 בני אדם, ובאוויר הבירה ניתן היה לחוש היטב בריקבון הגופות.

אמש התחזקו החששות כי המדינה כולה עלולה להיסחף ללחימה בין שתי הקבוצות האתניות הגדולות במדינה – שבט ההוטו, והמיעוט השייך לשבט הטוטסים.

"היו לנו צרות קודם, אולם מעולם המצב לא היה גרוע כל־כך," אמר טוני ווד, אזרח בריטי החי בקיגאלי מאז 1968 ומחזיק במפעל לחם. "נרמה כי מות הנשיא היה תירוץ לעריכת חשבונות ישנים."

דיווחים חדשים על זוועות הגיעו אמש מהמדינה האפריקאית הקטנה, המונה 8.5 מיליון בני אדם, מתוכם 90% בני שבט ההוטו.

נזירה אמרה בראיון רדיו כי כ־100 בני אדם נטבחו שלשום בעיר קיבויה; מאות מבני הטוטסים נרצחו על ידי בני הוטו באוניברסיטה של הכנסיה בעיר גיסניי; בבוטר, העיר השניה בגודלה ברואנדה, סיפרו פליטים מהכפרים כי כנופיות מעלות באש כפרים רבים, והורגות את אזרחיהם במצ'טות.

"החזית הפטריוטית של רואנדה", כוח המורדים במדינה, הודיעה כי חייליה נכנסו לפרברי קיגאלי. החזית הודיעה כי לא תסכים להפסקת אש, אותה מנסה האו"ם להציע זה ימים מספר. החזית גם הודיעה כי אינה מכירה בממשלה הזמנית שמונתה ביום שישי שעבר.

שרי הקבינט של רואנדה נמלטו אמש מהבירה קיגאלי, מסרו עדי ראייה. הם סיפרו כי 19 השרים נמלטו לעיר גיטאראמה, 40 ק"מ מהבירה, כשהם נוסעים בשיירה.

שגריר צרפת, ז'אן מישל מארלו, סגר את השגרירות ועזב את המדינה לפאריס. מקורות מערביים אמרו, כי כל אזרחי המערב שרצו לעזוב את המדינה כבר עשו זאת.

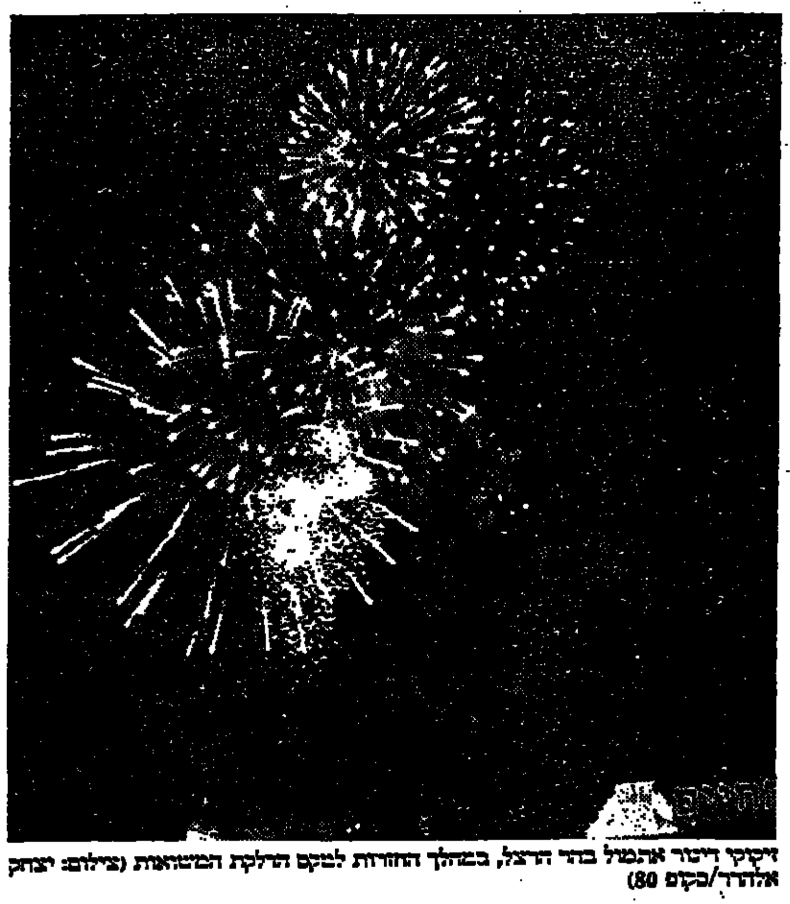

זיקוקי דינור אתמול בהר הרצל, במהלך החזרות לטקס הדלקת המשואות (צילום: יצחק אלהרר/בקום 80)

נמל חיפה שותק אתמול לחצי יום בעקבות עיצומי העובדים

מאת יוסי ליבוביץ

יותר ממאה עובדי מחלקת התיפעול בנמל חיפה החליטו אתמול, בשעות הבוקר המוקדמות, לעזוב מייד בתחילת המשמרת שלהם את העבודה ולחזור לבתיהם, לאחר שהתברר להם כי עובדי מחלקת הים, הכולל את הנתבים, הגוררות והעגינה, נקטו במשך הלילה הקודם עיצומים, במהלכם סירבו להוציא או להכניס אוניות לפירוק או להטענת מטענים בנמל. וכך, במשך חצי יום, שותקה אתמול לחלוטין העבודה בנמל חיפה.

מזכיר ההסתדרות במרחב חיפה, אורי אגמי, טען אתמול כי אוזלת היד של רשות הנמלים והרכבות והנהלת נמל חיפה, גרמה לשביתת העובדים, שכן אלה לא טיפלו כיאות בעובדי מחלקת הים. עובדים אלה טוענים זה תקופה ארוכה, כי העומס הרב של האוניות הפוקדות את נמל חיפה גורם לעבודה רבה, והם ביקשו מהנהלת הנמל לתגבר את כוח האדם, אך לא נענו.

שלשום, בין השעות 3־5 לפנות בוקר, החליטו עובדי מחלקת העגינה לעשות "הפסקת עבודה", ולא הכינו ארבע אוניות חדשות אשר עמדו להיכנס לנמל במקום ארבע שעגנו בו. לכן, כאשר עובדי התיפעול הגיעו בשעות הבוקר לעבודה, התברר להם כי נותרו מחוסרי עבודה והם חזרו לבתיהם.

הצעד של עובדי מחלקת העגינה בוצע למרות שבית הדין, לבקשת הנהלת רשות הנמלים, אסר עליהם יום קודם לנקוט עיצומים. בהתערבות אגמי, ראשי הוועדים בנמל והנהלת הנמל ורשות הנמלים, חזרו עובדי התיפעול לעבודה במשמרת השנייה, בשעה 3 אחה"צ, מועד בו התקיים בירור בבית הדין בתביעת הנהלת הרשות על בזיון בית הדין, בעקבות ההחלטה האוסרת נקיטת עיצומים.

אגמי חזר ופנה אתמול לשר התחבורה, ישראל קיסר, בבקשה להפעיל מייד את הוועדה עליה סוכם, ואשר כל ארגוני העובדים נתנו הסכמה להפעלתה המיידית. מדובר בוועדה שתבדוק את צרכי התיפעול של נמל חיפה, סדרי העבודה של הנתבים ובמחלקות הים, והמלצתה תחייב את העובדים ואת הנהלת רשות הנמלים. גם האיגוד הארצי לקציני ים נתן הסכמתו להקמת הוועדה.

ילצין מזהיר את המערב: כל ניסיון ליישב את המשבר בבוסניה בכוח יוביל למלחמה נצחית

מפקד הסרבים בבוסניה הורה לחייליו להפיל כל מטוס העובר מעליהם; הגנרל רוז: המוסלמים בגורז'דה יורים על הסרבים ללא כל פרובוקציה

גורז'דה (סוכנויות הידיעות). – מפקד הכוחות הסרבים בבוסניה, הגנרל ראטקו מלאדיץ', הורה אתמול לכוחותיו בחזית גורז'דה "להפיל כל מטוס המופיע מעליהם", יום לאחר ההפצצה השניה של מטוסי נאט"ו על מוצבים סרביים, מסרה סוכנות הידיעות של הסרבים הבוסנים.

"בוודאי יהיו התקפות אוויר נוספות, אך הגורל של כוחותינו יוצא מן הכלל," אמר הגנרל מלאדיץ', שביקר אצל הכוחות הסרביים מול המובלעת המוסלמית הנצורה, בלוויית מנהיג הסרבים של בוסניה, ראדובן קרדיץ'.

בדברו על שיעור אפשרי של כוחות יבשה של נאט"ו נגד הסרבים אחרי תקיפות האוויר, אמר קרדיץ' באוזני החיילים: "אתם עולים עליהם. אינכם סומאלים יחפים, אתם כיום הצבא הטוב ביותר באירופה."

במוסקווה אמר אתמול יו"ר הבית התחתון של הפרלמנט הרוסי (הדומא), איוואן ריבקין, כי תקיפות האוויר של נאט"ו על מוצבים סרביים בגורז'דה "עלולות ליצור מכשול בדרך להצטרפות רוסיה לשותפות למען השלום."

ריבקין, המקורב יותר לקומוניסטים מאשר לרפורמיסטים, דרש "להפסיק מייד ובאורח חד־צדדי את הפעלת הכוח הבלתי מורשית מצד נאט"ו בבוסניה."

נשיא רוסיה, בוריס ילצין, הזהיר אתמול במדריד את המערב, כי כל ניסיון ליישב את המשבר בבוסניה באמצעות כוח יוביל "למלחמה לנצח."

במסיבת עיתונאים ביום השני לביקורו הממלכתי בספרד הוסיף ילצין: "אני משוכנע כי פתרון שם חייב להיות מושג רק באמצעות שיחות פוליטיות. אי אפשר ליישב את הבעיה בכוח. זו תהיה מלחמה לנצח".

בסרייבו האשים מפקד כוחות האו"ם בבוסניה, הגנרל הבריטי מייקל רוז, כי כוחות מוסלמים ערכו התקפות ללא התגרות על כוחות סרבים באיזור גורז'דה. רוז אמר כי "האנשים היחידים היורים עתה בגורז'דה הם חיילי הצבא הבוסני, היורים מתוך העיר במרגמות לעבר הסרבים הבוסניים, שאינם יורים כלל. אנו מנסים למנוע זאת בעדם."

אולם דוברים צבאיים אחרים של האו"ם אמרו כי לא ברור אם כוחות מוסלמים ירו מתוך העיר עצמה. הם מסרו כי כוחות מוסלמיים התקפו בידיות של כוחות סרבים בקווי העימות שבטיבורי העיר.

בבריסל אמרו דיפלומטים כי בעלות הברית המערביות שוקלות צעדים קשוחים נוספים כדי להגן על המובלעת הבוסנית מפני הסרבים.

ג'קסון נפגש עם משפחות הנעדרים

(ע). – ג'סי ג'קסון, מנהיג השחורים בארה"ב, נפגש אתמול עם נציגי משפחות החיילים הנעדרים. בפגישה השתתפו יונה באומל, יוסף ושרה כץ, פנינה פלדמן, בתיה וחן ארד.

נציגי המשפחות ביקשו מג'קסון שיפעיל את השפעתו בקרב מנהיגים ערביים, כדי לקבל מידע נוסף על יקיריהם, ולפעול לשחרורם.

פנינה פלדמן קראה לנשיא אסד להבין את כאבה כאם, כיוון שאף הוא חש כאב על מות בנו.

ג'קסון אמר, כי ימשיך לפעול למען שחרור כל האסירים. "שימרו על האמונה, ואל תתנו לשום דבר לשבור את רוחכם, כי בניכם ישובו לביתם", אמר. לדבריו, הוא משוכנע שכל השבויים נמצאים בחיים.

חן ארד, אחיו של הנווט רון ארד, סיפר לאחר הפגישה, כי נפגש עם ג'קסון לפני שנתיים. "בפגישה הוא הבטיח לנו להפעיל את קשריו הטובים עם הגורמים והמדינות שיוכלו לעזור", אמר. אמו של ארד אמרה, כי לא קיבלו כל מידע חדש בפגישה.

יונה באומל, אביו של החייל הנעדר זכריה באומל, מתח ביקורת על הממשלה. לדבריו, נראה כאילו אש"ף דואג לאנשיו יותר משצה"ל דואג לשבוייו. "את הדיסקית של זכריה קיבלנו רק לאחר שהפעלנו לחץ מאסיבי על ראש הממשלה רבין", אמר. הוא הוסיף, כי לידי המשפחות הגיע מידע נוסף על הבנים, אולם סירב לפרט. "אני חושב שאנו יודעים לפחות 90% מהמידע שמחזיק אש"ף, אבל אנו רוצים שמידע זה יאושר על ידי אש"ף", אמר.

המגזר הערבי עלול לשבות במחאה על הגרעון ברשויות

(עתי"ם). – המגזר הערבי עלול לשבות מיום ה' הבא ללא הגבלת זמן במחאה על הגרעון בתקציביהן של הרשויות הערביות.

המזכירות הארצית של ועד ראשי הרשויות הערביות התכנסה אתמול בשפרעם לדיון חירום.

חבר הוועד, חוסין סולימן, מסר כי גרעונן של 56 הרשויות הערביות מסתכם כיום בכ־450 מיליון ש"ח והן אינן יכולות לשלם שכר לעובדיהן. בעיקר סובלות הרשויות של טייבה וכעינה.

חברי המזכירות הארצית החליטו איפוא לכנס את כל חברי הוועד הארצי ולהמליץ בפניהם לפתוח בשביתה כללית ללא הגבלת זמן עד שיימצא פתרון למצב הכספי של הרשויות.

ככל הנראה תחל השביתה ביום ה' הבא, לאחר תום הכינוס.

המתווכים הבין־לאומיים הגיעו לדרום־אפריקה

הקונגרס: נעשה הכל בכדי לעזור למתווכים – אך לא נדחה הבחירות

יוהנסבורג (עייר ורויטר־א.פ.). – מתווכים בין־לאומיים הגיעו אמש ליוהנסבורג, בניסיון להפשיר את הקיפאון התוקף בדרום אפריקה. מנהיג הקונגרס הלאומי האפריקאי נלסון מנדלה אמר כי הוא יעשה ככל שביכולתו על מנת שהמתווכים יצליחו במשימתם.

אולם הקונגרס האפריקאי והממשלה שללו מכל וכל דחייה של הבחירות הרב־גזעיות הראשונות במדינה, האמורות להיערך ב־26־28 באפריל. "אנו רוצים להבהיר כי תאריכים אלה מקודשים. אי אפשר לשנותם," מסר מזכ"ל הקונגרס האפריקאי, סיריל ראמאפוזה, בישיבה השבועית של המועצה האקסקוטיבית הזמנית הרב־מפלגתית, שהוקמה כדי לארגן את הבחירות הקרובות ולפקח עליהן.

המתווך הראשון שהגיע הוא לורד קריגטון, 74, שר החוץ הבריטי לשעבר, שנשא ונתן ב־1980 על הענקת עצמאות לזימבבווה, אחרי מלחמת גרילה נגד משטר־המיעוט הלבן של איאן סמית.

המתווכים האחרים הם שר החוץ האמריקאי לשעבר הנרי קיסינג'ר, השופט באנואסי מהודו, השופט היגינבותאם מארה"ב, פאול קווהורסטר מגרמניה, השופט לה פרגולה מאיטליה, וז'אן לאפונס מקנדה.

"אסיה תהפוך לאיזור הנגוע ביותר באיידס"

מנילה (עייר). – אסיה עומדת ליטול מאפריקה את תואר האיזור הנגוע ביותר באיידס, והמגיפה עלולה לפגוע יותר בנשים מאשר בגברים, מסר אמש בנק הפיתוח האסיאתי.

הבנק, שבסיסו במנילה, מסר בדו"ח השנתי שלו, כי הסיכויים הגדולים להידבקות, בשל הלידות התכופות ומעמדה הנחות של האישה, הגבירו את פגיעותן של הנשים לאיידס.

"לב הבעיה היא בשאלות, האם הגברים יאפשרו את השימוש באמצעי מניעה, האם הנשים יוכלו להחליט מתי לקיים יחסי מין, והאם יהיה מקובל מבחינה חברתית שאישה תרכוש אמצעי מניעה," נאמר בדו"ח הבנק.

"תנאים אלה נכונים בעיקר לגבי מדינות בדרום אסיה, בהן גיל הנישואין הממוצע נמוך ושיעור הפוריות גבוה עדיין, למרות התכניות להגבלת הילודה שהנהיגו הממשלות," נכתב עוד במסמך.

כ־400,000 איש בהודו ובתאילנד נגועים בנגיף האיידס. שתי המדינות מובילות באיזור במספר הנגועים, ושלטונות הבריאות חוששים כי לקראת סוף המאה יגיע מספר הנגועים בכל אחת מהמדינות האלה לכמיליון.

במרוקו נפתחה פיסגת גאט"ט – בסופה ייחתם הסכם הסחר הגדול בהיסטוריה

מרקש (א.פ.). – שרים מיותר מ־120 מדינות פתחו אמש את פגישת הפיסגה בת ארבעה הימים, בסופה ייחתם הסכם גאט"ט, הסכם הסחר שיקבע את סדר היום בסחר הבין־לאומי ואת סדרי העדיפויות לקראת המאה הבאה.

סימנים למחלוקות בין הדרום לצפון ומחלוקות טרנס־אטלנטיות בדבר מדיניות הסחר צצו מייד.

האיחוד האירופי ניסה להגן על זכויות הפועלים, אולם בנגלדש, המייצגת את המדינות העניות בעולם, אמרה כי לא יהיה קשר בין הסחר לבין תנאי העבודה.

צפוי כי ארה"ב תעמוד בביקורת קשה במרקש, על שימושה באיומים ובהענשת מדינות שאינן מאפשרות ייבוא מוצרים אמריקאיים בתנאים הנוחים להם.

אולם רבים מהנאומים היו נאומי ברכה, שקיבלו בהוקרה את סיום המו"מ על ההסכם, המכונה "הסכם השולחן העגול של אורוגוואי". המשא ומתן על פרטי ההסכם נמשך שבע שנים, שלוש יותר מהמתוכנן.

ההערכות של המארגנים קובעות כי ההסכם יעלה את ההכנסות מהמסחר ב־235 מיליארד דולר בשנה בתוך עשר השנים הקרובות. "עלינו להיות גאים בצעדים לקראת עולם פתוח יותר, שיהיה עולם משגשג יותר עבור עמי העולם," אמר נסיך הכתר המרוקאי, סידי מוחמד.

מבוי סתום במו"מ הקואליציוני ביפן

טוקיו (א.פ.). – במאבקי הכוח המבולבלים ביפן, יש דרך אחת בטוחה להחליט מה מקומו של פוליטיקאי מהקואליציה: האם הוא מעריץ את איצ'ירו אוזאווה, או סולד ממנו?

המחלוקת על שיטותיו ורעיונותיו של אוזאווה מנעו מהקואליציה להתקרב להחלטה על ראש ממשלה חדש, במקומו של מוריהירו הוסוקאווה, שהתפטר במפתיע ביום שישי שעבר.

למרות שרבים מהנושאים ונותנים בקרב הקואליציה הגדירו את המו"מ כ"תקוע", הביעו שמונה המפלגות תקווה כי יוכלו להתגבר על הקשיים ולמנות ראש ממשלה חדש.

למרות שמעמדו הרשמי של אוזאווה הוא מספר 2 במפלגה השלישית בגודלה ביפן, הוא הפך למוביל השמרנים, כשהוא קורא להגדלת הצבא ולהפיכה "למדינה נורמלית", קריאה המפחידה מאוד את הליברלים הפציפיסטים.

לאחר התפטרותו של הוסקאווה, שהואשם בשערוריית כספים, פוחדים הליברלים שהוסקאווה הפוך לכוח האמיתי בממשלה החדשה.

בעוד שהמחלוקות בקואליציה מסתעפות, מנהיג המפלגה הליברל־דמוקרטית שבאופוזיציה, אמר אמש כי הוא מקווה להפוך לראש ממשלה, ולהחזיר למפלגה את השלטון שנה לאחר שאבד לה. "כנשיא המפלגה אני מחוייב להעלות את מועמדותי לתפקיד," אמר יוהיי קונו.

אחד מהדמויות הבולטות במפלגה הליברל־דמוקרטית, ביצ'יו וואטנבה, שר חוץ לשעבר, רמז כי הוא יהיה מוכן לתמוך באוזאווה. אולם רבים במפלגה מאשימים את אוזאווה בהתפרקותה של המפלגה, הסרבים לתמוך בו.

ואולי נתראה/ יוסי רוזנטרנדלר

אמא בני
שב והקשיבה
לאביך היוצא היום
ואולי נתראה...

בתי, הו, בתי
פרח אביא לך
כאשר אחזור
ביום היפה

אז את לי תגידי
אבא יקירי,
אבאלה שלי
אל תלך שוב,
אני בלעדיך
לא אהיה
לא אהיה בלעדיך
אבי האהוב.

יוני 1967

סרן יוסי רוזנטרנדלר ז"ל נפל בקרב ליד קיבוץ מזרעה במלחמת ששת הימים.

משרד הביטחון | הוועדה לאירועי יום העצמאות מרכז ההסברה | צבא הגנה לישראל

ביום העצמאות ה־46 למדינת ישראל מערכת הביטחון מזמינה את הקהל הרחב להשתתף במפגן צה"ל ולבקר במחנות, בחניוני צה"ל ובמוסיאונים של משרד הביטחון

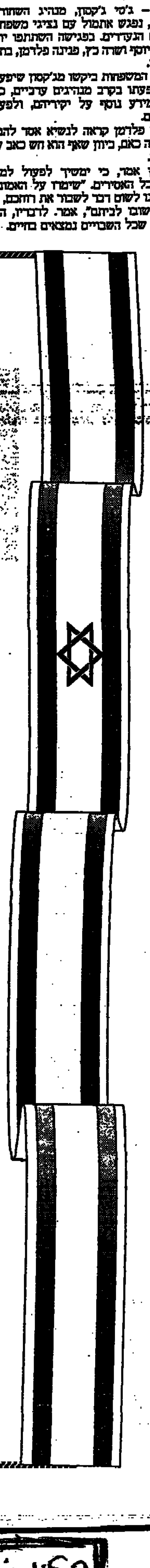

מפגן צה"ל

מפגן צה"ל יכלול מטס בשמי הארץ, מופע צניחה ומשט לאורך חופי המדינה.
המפגן המרכזי יערך מול חופי ת"א
בין השעות 11:30–12:45 ויכלול: מטס של מטוסי קרב, מטוסי תובלה ומסוקים, מופעי אוירובטיקה, חילוץ ע"י מסוקים ותידלוק באויר. כן תערך צניחה חופשית וצניחה לים.
המטס יעבור מעל אשקלון, אשדוד, ת"א, הרצליה, נתניה, חיפה, נהריה, ישובי גבול הצפון, צפת, ק. שמונה, טבריה, בית שאן, מעלה אפרים, ירושלים, ערד, דימונה, ירוחם, מצפה רמון ובאר–שבע.
בירושלים, בנוסף למטס יערך מעל גן העצמאות, בשעה 11:40 מופע של רביעיית מטוסי F–15 ובשעה 16:00 מופע של הצוות האוירובטי.
המשט יכלול: ספינות טילים, דבורות, דבורים, כלי שיט מסתערים וסירות גומי. המשט ייצא מחיפה דרומה לאורך חופי הארץ עד חוף ראשון לציון.
בשעה 15.00 לערך, יערך מופע של משט חיל הים מול חופי חיפה.
לאחר המופע, ימשיך המשט לחופי נהריה וראש הנקרה.

מחנות צה"ל

פתוחים ביום העצמאות בין השעות 09.00–14.00

אזור הצפון
– מחנה שמשון (צומת גולני)
– מחנה ברק (רמת הגולן)
– מחנה שרגא (ליד חצרות יסף)
– מחנה כורדני (ליד צומת צור שלום)
– מחנה מטולה
– בסיס ח"י חיפה
– בסיס ח"א ברמת דוד
– בי"ס טכני בחיפה, (המכללה הטכנולוגית)

אזור המרכז
– מחנה ג'וליס (ליד צומת קרית מלאכי)
– בסיס ח"י באשדוד
– בסיס ח"א בתל נוף

אזור הדרום
– מחנה עין יהב
– בסיס ח"י באילת – יפתח בערב יום העצמאות בין השעות 20.00 ל־24.00
– מוסיאון ח"א בחצרים – בתשלום סמלי של 5 ש"ח בכניסה

בכניסה למחנות צה"ל יש להציג תעודות זיהוי או דרכונים. אין להביא מצלמות, חבילות ונשק

בשני אתרי הגבורה, לטרון וגבעת התחמושת תוקמנה תצוגות נשק וטנקים

חניוני צה"ל

אזור הצפון:
קרית שמונה, נצרת עלית, יער גורן, נהריה, מעלות, כפר גלים, כרמיאל, חורפיש, מגדל העמק, עפולה, שלומי.
אזור המרכז:
מעלה אפרים, ראש העין, אלון מורה, אריאל, אור יהודה, קרית ארבע.
אזור הדרום:
גוש קטיף, שדרות, ירוחם, מועצה אזורית אשכול, נתיבות, באר–שבע, דימונה, מצפה רמון, רהט.

המוסיאונים של משרד הביטחון

המוסיאונים יהיו פתוחים בין השעות 09.00–16.00 הכניסה ללא תשלום

מוסיאון "בתי האוסף" (לתולדות צה"ל)
רח' אילת 35, ת"א–יפו טל. 03-5172913
המוסיאון השוכן באתר תחנת הרכבת הישנה של יפו, מציג את ההיסטוריה של צבא הגנה לישראל מראשית המאבק על תקומת המדינה ועד ימינו, באמצעות כלי הנשק המקוריים – נשק קל, משוריינים, טנקים, תותחים, מבחר צילומים וקטעי עתונות המלווים בהסברים היסטוריים, תשורות ומזכרות, שקיבלו שרי הבטחון והרמטכ"לים, אוספים נדירים של דגלים, מקלעים ואקדחים, ביתני תצוגה חיילים. בהיסטוריה זו, המוצגת בצורה כרונולוגית, מושם דגש על הסיפורים האישיים האנושיים שמאחורי המוצגים. במקום יוקרנו סרטים. במקום תתקיים תצוגה מיוחדת של חיל הרפואה.

מוסיאון "השומר"
קיבוץ כפר גלעדי טל. 06-941565
הבית מוקדש לסיפור ארגוני "בר גיורא" ו"השומר", פועלם בשמירה, בהתיישבות, בהבלטת נשק ובהגנה על הישוב. במקום יוקרן חזיון אורקולי.

מוסיאון הגדודים העבריים
מושב אביחיל (ליד נתניה) טל. 09-822212
המוסיאון מוקדש לגדודים העבריים שהוקמו במלחמת העולם הראשונה ותרומתם לשחרור ארץ ישראל מעול התורכים. במקום יוקרנו סרטים.

מוסיאון אסירי המחתרות - עכו
מבצר עכו - טל. 04-918264
מבצר עכו נבנה במאה ה־18 ע"י השליטים העותמניים. בתקופת המנדט הבריטי שימש כאחד מבתי הסוהר הגדולים בארץ, בו כלאו לוחמי המחתרות "ההגנה" האצ"ל ולח"י, אשר נתפסו ונאסרו במאבקם להקמת המדינה. בחדר הגרדום של הכלא מוצגים את ריוחם תשעה מלוחמי המחתרות. במקום יוקרן סרט על הבריחה הנועזה מכלא עכו בשנת 1947.

מוסיאון "ההגנה" ע"ש אליהו גולומב
שד' רוטשילד 23 תל-אביב טל. 03-5608624
המוסיאון מציג את התפתחות כוח המגן היהודי מראשית דרכו ועד הקמת צה"ל, [illegible]

מוסיאון האצ"ל
רח' המלך ג'ורג' 38, תל-אביב טל. 03-5284001
התצוגה מתארת את פעילות הארגון הצבאי הלאומי ב־17 שנות קיומו בהשיבו מלחמה לטרור ולהתקוממות הערבית, במאבק לחיסול שלטון המנדט הבריטי בארץ-ישראל ולהקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל.
במקום תערוכה מיוחדת לזיכרו של ראש הממשלה המנוח מר מנחם בגין. במקום יוקרנו סרטים.

מוסיאון האצ"ל בתש"ח ע"ש עמיחי פגלין ("גידי")
גן צ'ארלס קלור בואך יפו. טל. 03-5172044
התצוגה מוקדשת להשתתפותו של הארגון הצבאי הלאומי במלחמת העצמאות: מיום 29 בנובמבר 1947 ועד לפירוק האצ"ל ב־22.9.1948. השתלבות חברי הארגון בצה"ל והקרבות בהם נטלו חלק עד תום המלחמה.
חדר הזכרון מנציח את 41 מלוחמי האצ"ל אשר נפלו במערכה על שחרור יפו. במקום יוקרנו סרטים.

מוסיאון לח"י ע"ש אברהם שטרן ("יאיר")
רח' שטרן 8, תל-אביב טל. 03-6820288
התצוגה מוקדשת ל"יאיר" ופועלו. דירת הגג בה נרצח וחדר זכרון לחללי לח"י. המוסיאון מציג את תולדות לח"י משנת 1942 ועד סיום מלחמת העצמאות באמצעות מסמכים, צילומים, קטעי עתונות, דגמים ודיאורמות אורקוליות. במקום יוקרן חזיון אורקולי.

מוסיאון ההעפלה ע"ש דוד הכהן
רח' אלנבי 204, חיפה טל. 04-536249
המוסיאון מוקדש לסיפור המאבק על זכותנו לעלות לארץ-ישראל בין השנים 1934–1948 ולהקמתו והתפתחותו של חיל הים מאז מלחמת העצמאות ועד ימינו. במקום יוקרנו חזיונות אורקוליים.

מוסיאון אסירי המחתרות בירושלים
מגרש הרוסים, ירושלים טל. 02-233166
המבנה הוקם בשנת 1856 כאכסניה לצליינות רוסיות, ושימש במשך כל תקופת המנדט הבריטי בארץ-ישראל כבית הסוהר המרכזי. בכלא ישבו מאות לוחמי המחתרות – "ההגנה", האצ"ל ולח"י שנתפסו ונאסרו במאבקם להקמת מדינה יהודית בארץ-ישראל. [illegible]

לשכת הפרסום הממשלתית

صكنا من الأمل

صكتا من الاجل

בורסה

בנקים מסחריים וחברות אחזקה בנקאיות (שאינם במסחר)

מניה	שער	מחזור	שינוי	שינוי ב-%	הצעה/ביקוש
אוצרה	237496	14			-4
בנלאום אפ2	2385	1042			-1444
בנלאום אפ3	7136	518			-452
כללי	12894	6436	-191	-15	-6261
מסחר	953	8170			-4500
מסחר שה א	243 שב				
משכנת אפב	1772	3237	-165	-103	-34814
משכנת אפ6	1876 בת	1948	-32	-17	-14225
משכנת שה ב	117	211456	-1	-09	-212767
משכנת שה א	239	25000	-13	-58	-174795
פת תעש 3	16648	2213	-42	-03	-2628
פת תעש 12	886290	10	-40190	-48	-40
פת תעש 13	945212	1	-2369	-03	-1

משתנים נכון ליום 12.04.94

שם מניה	שער נע.	שינוי נע.	ש.אחוז	ע.נ.	ש.ה.
קרן השק 5	945	32	335	2010000	18917100
אגן	4604	57	112	95000	4359900
מגן נטו 5	36016	-4002	-1000	-2700	-9724 32
מבטח שמיר	2815	55	220	162000	4564200
כלל מחשבים	46987	0	000	4000	1887115
מלל	1098	8	007	1187000	13032090
מליבו 5	2005	-36	-117	-150000	-3009750
עורא	9584	165	117	264000	25319680
משוב	1031	10	110	352000	3622080
מולת	14082	139	110	72000	10113960
פריקלאס	2575	-13	-005	-80000	-2059900
בלכלית ים	1941	57	330	2400000	46250040
בלום שיש	420	27	667	2125600	9530260
סיסידון	312	-2	-007	-900000	-3051730
קור אשרור	248	12	350	12610000	30444000
כלל ביטוח	1293	0	000	404100	11186035
[illegible]					
[illegible]					
אזאגום	1305	48	335	1310000	16649100
תל יהש	86	0	002	1300000	1120400
אבטק יהש	115	105	1000	3072000	34186250
דבורית	2177	84	440	275000	5983000
יגר	1854	5	002	232000	4272446
מרמולה	4108	0	000	342000	14159340
אירונת	1207	27	222	1170000	14051250
אבנר יהש	221	04	130	40050000	4826690
מרנית	628	-13	-220	-190000	-1214000
כיל	239	-1	-005	-6254000	-14909000
כתון	1325	6	005	1290000	16735055
אסם	2100	31	113	352000	7093480
אסם אפ	727	26	337	680000	4898480
מכתשים	1673	25	115	980000	15406750
אגיס	3979	30	005	185000	7346800
טמבור	1002	10	110	270000	2763016
אמרגיין	5991	-126	-222	-274000	-15574695
נסיואל	2563	36	115	620000	15890640
שקם	241	21	995	11640000	27461600
תברה ליש 1	40933	-206	-005	-27600	-11342532
תברה ליש 5	37072	-186	-005	-9400	-3514840
רומדין	5130	-39	-007	-140000	-7182650
מישור האוף	2171	0	000	336000	7295290
יואל	833	4	110	3013000	25173249
אריה	1237	-83	-662	-2573500	-39832490
אינטר	1056	38	337	1235000	13041275
ליפשיר 1	471	-2	-005	-754000	-3547640
בנלאומי 1	41864	517	112	13200	5499922
בנלאומי 5	37389	733	230	23800	8889454
לאומי ארב	56	0	002	17040000	9542270
לאומי	373	3	007	12140000	57234040
פת תעש ב...	53195	-537	-110	-72000	-38013480
כלל תעשיות	3094	41	220	492500	22540950
ולפסון	162570	4744	330	2700	4384629
אפריקה 01	475022	9330	230	25 20	11870610
אפריקה 1	441522	6529	115	14 80	6344942

אזהרה לקוראים

מערכת "דבר" עושה כמיטב יכולתה ... את נתוני הבורסה הבאים לידיעת הקורא.
כל שימוש בנתונים המתפרסמים בעמוד הבורסה ... על ידי המשתמשים ... על אחריותם ...
אין ... יועצי השקעות.

"ממשלת ישראל פוגעת במאמצי היצוא למדינות חבר העמים"

לדברי מנכ"ל איגוד לשכות המסחר, חוסמת פגיעה זו יצוא רחב מימדים ● ביוני יציגו יצואנים ישראלים את מוצריהם בתערוכה בינלאומית ברוסיה.

מאת הדס גייפמן

ביוני תיערך במוסקבה תערוכה ישראלית בהפקת חברת אנזוטה ובשיתוף אקספוסנטר – מרכז הירידים הגדול ביותר במוסקבה. התערוכה תלווה בסיקור תקשורתי, ותוצג באפקט מצטבר של ארבע תערוכות בינלאומיות שיתקיימו בו-זמנית באקספוסנטר.

יודי שטרן, האחראי על יחסי ישראל-רוסיה באיגוד לשכות המסחר, אמר כי התערוכה תאפשר ליצור קשרים עם אנשי עסקים מקומיים. מדובר בעיקר בעסקים קטנים ובינוניים ולדבריו, התערוכה נערכת בתקופת שיא, דבר שיביא אליה אלפי עסקים.

צבי עמית, מנכ"ל איגוד לשכות המסחר, התריע כי במידה ומדינת ישראל לא תוציא את מדינות חבר העמים מה"רשימה השחורה" של מדינות המגבילות יבוא מישראל, ייפגע היצוא הישראלי קשות וליצואנים ייגרם נזק רחב מימדים. לדבריו, מדינות אלו אינן מגבילות יבוא מישראל ומהוות קרקע פורייה לגידול רחב היקף של יצוא מישראל.

עמית הוסיף, כי "היצוא למדינות חבר העמים מאופיין בגידול מרהיב (בתוך שלוש שנים הוא גדל מאפס ל־203 מיליון דולר בשנה – חצי מהיצוא למדינות אפט"א). למדינת ישראל יש יתרון על פני מדינות אחרות המייצאות לרוסיה, הודות ליזמים שעלו ממדינות אלה, המבינים את מנהגי המקום, את השפה והמנטליות. התפתחות היצוא למדינות אלו היתה יכולה להיות גדולה בהרבה – ניתן להכפיל אותו ואף לשלש, ובתוך כמה שנים יוכל פוטנציאל היצוא להגיע למיליארד דולר – אילו היתה הבנה מצד המערכת הפוליטית.

"לצערי", אמר עמית, "המערכת מערימה קשיים הפוגעים ביצוא, בכך שמטילה מגבלות על היבוא ממדינות אלה. יבואן המייבא ממדינות חבר העמים, חייב ברשיונות שבמרבית המקרים לא ניתנים. משך שלוש שנים ניסתה רוסיה לחתום על הסכמי סחר עם ישראל ללא הצלחה. הדברים הגיעו לידי כך שכעת החליטה רוסיה, בתגובה, להכניס את ישראל לרשימת המדינות המופלות לרעה, החל מאפריל הוכפל המכס המוטל על יבוא מישראל. בנוסף, יוטל מכס על מוצרים שעד עתה היו פטורים. הפעולות שינקוט הצד הישראלי כעת, יקבעו את מעמדנו בשוק, שהוא אחד החשובים ליצואנים ישראלים".

עמית הוסיף, כי הוצאת רוסיה מה"רשימה השחורה" אינה מספקת, ועל המדינה לבטח את סיכוני היצואנים. הוא הדגיש כי מדינות מערביות אחרות עושות זאת, מתוך מודעות לחשיבות שוק זה.

כמו כן הסביר כי מדובר בשוק בעל סיכונים רבים, מאחר שמדובר במערכת שאינה מערבית. כתוצאה מחוסר הביטוח, אין באפשרות היצואנים לשווק במדינות אלה באשראי ולהתגייס שם מתחרים, והם משווקים רק על פי הזמנות. היקף ההזמנות נרחב ביותר, ויש משקל רב לאספקה מיידית.

יולי שטרן הדגיש, כי בנושא ביטול ההגבלות על יבוא מחבר העמים יש משמעות קריטית לזמן. "אם נאבד את השוק הרוסי לכמה חודשים, נאבד לקוחות רבים".

עמית אמר, כי אין ממש בטענת ממשלת ישראל כאילו יבוא מרוסיה מאיים על ייצור מקומי בכלל מחירי המוצרים, שאינם משקפים עלויות. "זה זמן רב שהמחירים בשוק זה מקבילים למחירים במערב. בנוסף, היבוא שלהם אינו מסכן ייצור מקומי, מאחר שמדובר בעיקר בחומרי גלם". הוא הדגיש כי זה הזמן לחדור לשוק הרוסי, וגם אם ביטוח הסיכונים יהיה יקר, מדובר בהשקעה משנה, שתיתן פירות לטווח ארוך.

אילנה קפיטולניק, מנכ"ל חברת אנזוטה, היוזמת ומפיקה את התערוכה הישראלית, אמרה כי זו התערוכה השנייה שהחברה מפיקה במדינות חבר העמים. היא ציינה, כי מאז תחילת הפעילות באלצת החברה להיאבק ברשויות הישראליות. "לא נראה לי, שמבינים כאן את הפוטנציאל של השוק הרוסי". היא אמרה ש־90% מהחברות שהציגו בתערוכה הקודמת ישובו לתערוכה הנוכחית. "הרוסים מתייחסים למוצרים הישראלים בכבוד שאיננו זוכים לו במדינות אחרות".

רומן הון, מנהל שיווק בכיר בחברת אוסם, אמר כי החברה רואה בשוק זה עתיד לתעשיית המזון הישראלית. לדבריו, 20% מיצוא המזון בארץ מופנה לרוסיה, אולם כעת נמצא כל היצוא בסכנה.

10 חברות האחזקה המובילות

דירוג 94	שם החברה	רווח נקי 1993 (במיליוני $)	הון עצמי 1993 (במיליוני $)
1	בנק הפועלים בע"מ	125	1,542
2	כור תעשיות בע"מ	124	459
3	בנק לאומי לישראל בע"מ	124	1,548
4	אי.די.בי. אחזקות	72	633
5	כלל ישראל בע"מ	71	721
6	בנק דיסקונט בע"מ	68	898
7	הבנק הבינלאומי הראשון בע"מ	48	432
8	הבנק המזרחי המאוחד בע"מ	45	365
9	החברה לישראל בע"מ	35	255
10	גרנית הכרמל השקעות בע"מ	15	160

* נתוני כימיקלים לישראל בע"מ טרם פורסמו.
מקור: דן אנד ברדסטריט (ישראל)

בנק ישראל נערך לצמצום הפיקוח על מטבע חוץ

החוב החיצוני של ישראל גדל ב־93' ב־2.2 מיליארד דולר

מאת אמנון אמיר

בנק ישראל נערך בחודשים האחרונים להמשך מדיניות הליברליזציה וצמצום הפיקוח על מטבע חוץ. זאת, לאחר שהתברר כי הליברליזציה שהונהגה בארבע השנים האחרונות בפיקוח על מטבע חוץ, אינה הגורם המרכזי לתנועות ההון הספקולטיביות שנרשמו בתקופה זו במשק. יחד עם זאת, החשש מפגיעה אפשרית ביתרות מטבע החוץ יגרום לכך שצעדי הליברליזציה הבאים יבוצעו בהדרגה.

מחלקת הפיקוח על מטבע חוץ בבנק ישראל החלה כבר להיערך לצמצום הפיקוח לרמה המקובלת במדינות המערב. בעתיד הקרוב יתמקדו צעדי הליברליזציה בהסרת המגבלות העיקריות שנותרו בתחום הפיקוח, ובהן:

• איסור רכישת מטבע חוץ לשם החזקה והפקדה.

• איסור פתיחת חשבון בבנק בחו"ל, למעט ליצואנים.

• איסור על השקעות פיננסיות בחו"ל והגבלת היקף ההשקעות הישירות בחו"ל של המגזר העסקי.

• איסור על השקעות פרטיות לא פיננסיות בחו"ל.

• הגבלות על רכישת נכסים בחו"ל על ידי קופות גמל ופנסיה, חברות ביטוח וקרנות נאמנות.

אתמול פירסם המפקח על מטבע חוץ בבנק ישראל את הסקירה השנתית לשנת 1993, ממנה עולה כי יתרת החוב החיצוני של ישראל גדלה בשנה שעברה ב־2.2 מיליארד דולר והסתכמה בסוף השנה ב־25.9 מיליארד דולר. מרבית הגידול בחוב נובע מעלייה של כ־1.8 מיליארד דולר בחובות הממשלה, בעקבות גיוס כספי הערבויות. העלייה בחוב החיצוני הגדילה את היחס בין החוב לתוצר הלאומי בשני אחוזים, לאחר הירידה המתמדת שנרשמה ביחס זה מאז הפעלת תוכנית הייצוב ב־1985. הממשלה היא בעלת החובות הגדולים ביותר לחו"ל, וחלקה בסך החוב החיצוני מגיע לכ־78 אחוז.

היצואנים מחכים לפיחות:

יצוא הסחורות גדל ב־1.6 מיליארד ד'

מאת אמנון אמיר

הגירעון המסחרי הריאלי של ישראל נותר בשנה שעברה ללא שינוי, אולם הגירעון המסחרי על בסיס מזומן גדל אשתקד ב־1.3 מיליארד דולר. הפער בין שתי שיטות חישוב אלו מבטא את יצוא ההון, הנובע מהקדמת תשלומי יבוא ומהחזקת תמורות יצוא בבנקים בחו"ל, במקום להעבירן לארץ.

נתון מפתיע זה פירסם אתמול המפקח על מטבע חוץ בבנק ישראל, בסקירתו השנתית לשנת 1993. גם לדעת המפקח, עשוי יצוא ההון לנבוע מהגדלת התמורות שמחזיקים היצואנים בבנקים בחו"ל, וכן מהגדלה מסוימת של האשראי נטו שנותנים היצואנים ללקוחותיהם. את הגידול הרב ביצוא ההון ניתן להסביר בהאטת קצב הפיחותים על ידי בנק ישראל, ובציפייה של הסקטור העסקי למהלך מתקן שיבוצע בחודשים הקרובים.

תופעה בולטת נוספת, שאפיינה את חשבון סחר החוץ של הסקטור הפרטי בשנה שעברה, היתה היחס בין היצוא הפיזי לבין תמורות היצוא שהתקבלו בפועל. סך יצוא הסחורות הפיזי גדל אשתקד ב־1.6 מיליארד דולר, אולם תמורות היצוא שהגיעו לארץ במשך השנה גדלו בכ־150 מיליון דולר בלבד. לדברי דובר בנק ישראל, נובע הפער העצום בסעיף זה בגידול באשראי שהעניקו היצואנים ללקוחותיהם בחו"ל, בעיקר בענף היהלומים.

אינדיקטורים נוספים לכך שהסקטור העסקי מתבצר בעמדת המתנה לפיחות בשער השקל, ניתן למצוא במהלכים הבאים שבוצעו על ידו: בשנת 1993 נמשך הגידול בפוזיציה במטבע חוץ, למרות העובדה שהסקטור העסקי פרע בתקופה זו השקעות פיננסיות בחו"ל. בהיקף של 193 מיליון דולר נטו. יתרת הפקדונות במטבע חוץ עלתה אשתקד, ובמקביל פרע הסקטור העסקי אשראי במט"ח והגדיל את חלקו של האשראי השקלי הלא צמוד.

רשות הדואר העבירה 7.3 מיליון ש"ח לקופת האוצר, לרבעון הראשון של 94'. אברהם מנצורי, מנכ"ל הרשות בפועל, מסר כי הכספים הועברו לחשב הכללי, בגין תמלוגים הסכם הנכסים שמשולמים על ידי רשות הדואר למדינה.

עד סוף השנה תעביר הרשות למדינה כ־30 מיליון ש"ח תמלוגים, ועוד כ־30 מיליון ש"ח כתמורה על הסכם הנכסים שבין המדינה לרשות. סך העברות הרשות למדינה בשנת 94' יגיעו לכ־60 מיליון ש"ח.

בורסה / איתן יעקבסון

עליות בשוק המניות

אתמול נמשכה מגמת עליות השערים בשוק המניות ומדד המשתנים עלה בכ־0.75%, לרמה של 222.8. מדד המעו"ף עלה בכ־0.6% לרמה של 216.50. עליות שערים חזקות בלטו במניות הכו"מ. המסחר במרץ ובתחילת המשתנים התאפיין במגמה מעורבת עם נטייה לירידות שערים מתונות, אולם האווירה החיובית שהקרינו הביקושים למניות הכו"מ על המסחר במשתנים גרמה לשיפור במסחר. במהלך של המסחר במשתנים התמתנו הירידות, השלבים המתקדמים שלו התפתחה מגמה של עליות מתונות. עליות חדשות בלטו במשתנים במניות שקם, סיבקרדייל, קוני אשראי, בנק המספנות והמצודות אגבוך. מנגד בלטה ירידה חדה של 6.25% במניות אריות, בתגובה להודעת החברה לבורסה שהיא שוקלת הפחתה של מוניטין של חברהבת, וכתוצאה מכך היא עלולה לרשום בדו"חות לשנת 1993 הפסד חד פעמי של כ־6 מיליון ש"ח. הירידה באריות באה גם כתיקון לעלייה של 10%, שנרשמה במניה שלשום.

ירידות מתונות נרשמו אתמול במניות כייל וים המלח, שנסחרות עדיין במכפילים גבוהים בהתבסס על הרווחות בשנת 1993. מבין המניות הבכירות בלטו בעלייה באה מניות כלל ישראל והחברה הבקבלנית לירושלים. ירידה של 1% נרשמה במניות מבע, שנסגרו אתמול בת"א במחיר של 25.4 דולר, בהשוואה למחיר סגירה של 25.1 בניו יורק ביום שני בלילה. ירידה של 10% בלטה אתמול במניות מגן צמג 5.

"המגמות ביצוא התעשייתי רחוקות מלהבטיח צמיחה"

מאת הדס גייפמן

"המגמות ביצוא התעשייתי בחודשים האחרונים עדיין רחוקות מלהבטיח את יעדי התקציב הלאומי לשנה זו – צמיחה של 10־12 אחוזים ביצוא ב־94'". כך אמר דן פרופר, נשיא התאחדות התעשיינים, בתגובה על נתוני סחר החוץ למרץ 94'.

ב־93' גדל היצוא התעשייתי ב־19% ריאלית, והסתכם בכ־10.2 מיליארד דולר. פרופר מציין כי אמנם היצוא התעשייתי ללא יהלומים, ברבע הראשון של 94', גבוה ב־5.6% לעומת התקופה המקבילה אשתקד, אולם מאז הרבע השלישי של 93' אין צמיחה ביצוא התעשייתי והוא שומר על יציבות.

כלכלני התאחדות התעשיינים מציינים, כי היציבות ביצוא התעשייתי נשמרת הודות לתוספת של 225 מיליון דולר ליצוא, מחודש פברואר, בנתונים מגוני עונתיות ש"התגלתה" רק לאחרונה. כל תוספת היצוא היא בענפי המתכת והאלקטרוניקה, וכפי הנראה מדובר ביצוא של התעשיות הבטחוניות. להערכתם, מלמד הדבר כי היצוא הבטחוני שומר על רמה גבוהה.

בנוגע ליבוא אמר פרופר, כי למרות הירידה ביבוא, בעיקר בנכסי השקעה תשומות לייצור במרץ, עדיין גבוהה רמתו ברבע הראשון של השנה.

פרופר אינו מוצא מכלל אפשרות שהירידה ביבוא היא אינדיקציה למגמה של האטה בפעילות המשק. הוא אמר כי העובדה שהירידה ביבוא מתמקדת בעיקר בנכסי השקעה ובתשומות לייצור, מעוררת דאגה באשר למגמת ההאטה בפעילות.

גידול של 22.5% ברווחי בזק

מאת הדס גייפמן

הרווח הנקי של חברת בזק בשנת 1993 הסתכם ב־282.6 מיליון ש"ח, לעומת 230.7 מיליון ש"ח ב־92' – גידול של 22.5%. הכנסות החברה ב־93' הסתכמו בחמישה מיליארד ש"ח (1.68 מיליארד דולר) – גידול של 7.4%.

משה הבא, יו"ר בזק ויצחק קאול, מנכ"ל החברה, מסרו כי החברה רשמה גידול בהכנסות למרות השחיקה בתעריפים, שנבע בעיקר מהתייעלות החברה, מהגידול בתפוקות ומהגידול בשימוש בטלפון.

בתקופת הדו"ח גדלו ההכנסות משיחות בינלאומיות ב־10.5% ומשיחות פנים ארציות ב־6.7%. לעומתם, גדלו ההוצאות לשכר ב־1.4% בלבד.

תשלומי החברה לממשלה עבור תמלוגים, ריבית על אג"ח, פירעון קרן אג"ח ודיווידנדים, הסתכמו ב־1.3 מיליארד ש"ח.

התשואה להון הגיעה ב־93' ל־8.5%, לעומת 7.4% ב־92'. החברה תשלם דיווידנד סופי ל־93' בשיעור של 55% מהרווח הנקי.

ב־93' התקינה החברה 252 אלף קווים – גידול של 31% לעומת 92'. שיעור המערכת הספרתית הגיע ל־75% מכלל המערכת. בתקופת הדו"ח גדל שיעור התקנות קווי ישרגת להעברת נתונים ב־39%, התקנת כבלים אופטיים ברשת המקומית ב־56% ומספר קווי הפלאפון ב־79%.

ועדים ועובדים / אפרים דוידי

שכר מינימום בטקסטיל

לכאורה היה זה תזור שיגרתי. בימים האחרונים הופץ בקרב ראשי ועדי העובדים במפעלי הטקסטיל תזר החתום על ידי מזכ"ל הסתדרות עובדי הטקסטיל, יהודה יעיש, בו הוא מודיע על עדכון טבלאות השכר עקב עדכון שכר המינימום.

וכך הוא כתב: "בהתאם להוראות חוק שכר המינימום, מתעדכן שכר המינימום והוא יהיה בשיעור 45 אחוז מהשכר הממוצע במשק, כפי שהוגדר בחוק הביטוח הלאומי. סכום זה מהווה גידול ביחס לשכר המינימום כפי שהיה בתוקף בחודש מרץ 1994.

"לפיכך, לא יפחת שכר המינימום מ־1,566.45 ש"ח לחודש החל מ־1 באפריל 1994. הנכם מתבקשים להביא לידיעת העובדים והמעסיקים את העדכון בשכר המינימום ולהאוג ליישום החוק".

משפט אחרון זה: "להאוג ליישום החוק", הוא לא סתמי. ועדים רבים יצטרכו לעמול קשה כדי לעדכן את השכר לעמיתיהם בעקבות העדכון בשכר המינימום.

אגב, בהתאם לטבלה הקיימת, רק עובדים מדרגה 5 ועד לדרגה 13 מקבלים ביעתה שכר מינימום. בין דרגה 1 לדרגה 4 השכר לחודש, על פי הסכמי העבודה, ינוע בין 1,345 ל־1,502 ש"ח לחודש.

דרגותיהם של רוב העובדים, וביחוד רוב העובדות בטקסטיל בישראל, הן בין דרגה 1 לדרגה 4.

עובדי "אייר פראנס" בעד שיקום

עובדי חברת התעופה הצרפתית אייר פראנס הצביעו השבוע במישאל, ברוב גדול, בעד תוכנית לארגון מחדש של החברה, שהוצעה על ידי ההנהלה. זאת הודיע דובר האיגוד המקצועי הגדול בחברה. לדברי החברה, עבדה השתתפות במישאל, שנערך מה־1 עד ל־11 באפריל, על 83 אחוז.

התוכנית של ההנהלה, שעליה הצביעו שכירי אייר פראנס, כוללת ארגון מחדש מעמיק של החברה הציבורית, כדי שתסגור לאיזון ב־1997; על ידי הגדלת פריון העבודה שלה ב־30 אחוז תוך שלוש שנים.

כריסטיאן בלאן, שהחליף את ברנאר אטאלי בראש החברה בעקבות שביתה אלימה באוקטובר, הציע תוכנית דרסטית להצלת החברה הסובלת מגרעונות כבדים. אחרי הפסד של 570 מיליון דולר ב־1992, המשיכה אייר פראנס להפסיד אשתקד 1.3 מיליארד דולר, והוצב עליה חוב כולל של 6.38 מיליארד דולר.

משב תעשיות קירור בע"מ קרית עתידים, ת.ד. 58163 תל־אביב 61581
טל. 03־6484846 פקס. 03־6482482

הודעה בדבר כינוס אסיפה כללית רגילה של בעלי מניות

ניתנת בזה הודעה כי ביום 21 באפריל 1994 בשעה 17.00 תתכנס אסיפה כללית רגילה של בעלי המניות בחברה במשרדי החברה בקרית עתידים בבנין 7 כניסה 1 קומה 3 בתל־אביב.

על סדר היום: 1. אשור דוחות כספיים.
2. מינוי רואי חשבון.
3. מינוי דירקטורים.
4. שונות.

בעל מניות המבקש להצביע באמצעות שליח יפקיד כתב מינוי של אותו שליח במשרדי החברה לפחות 48 שעות לפני מועד כינוס האסיפה הנ"ל. אם תוך חצי שעה מהמועד שנקבע לאסיפה הנ"ל לא ימצא לאסיפה מנין חוקי, תדחה האסיפה מאליה בשבוע אחד לאותה השעה ולאותו המקום. או ליום, שעה ומקום אחרים כפי שיקבעו הדירקטורים בהודעה לבעלי המניות. לא ימצא מנין חוקי באסיפה שנדחתה כאמור יהוו שני חברים הנוכחים בעצמם או על ידי שלוח, מנין חוקי.

שנהב יצחק בשם הדירקטוריון

קרנות נאמנות

נכון ליום 12.04.94

הקרן	מחיר היחידה	מחיר הפדיון	השינוי בנקודות	השינוי באחוזים
אב	1751646	1736481	141.58	0.82%
אביקה	2256.89	2243.04	12.81	0.57%
אביר	194.99	192.93	1.07	0.56%
אגיש	768.04	752.92	-0.29	-0.04%
אגס	313.18	307.13	0.65	0.21%
אדום	1131.23	1124.24	7.17	0.64%
אדמונית	104.47	102.53	0.69	0.68%
אופיר	392.69	390.30	0.62	0.16%
אופק אג"ח מדינה	108.86	106.86	0.18	0.17%
אופק גמישה	93.40	91.71	0.75	0.82%
אופק מניות	109.57	107.60	0.96	0.90%
אור	464.92	937.52	2.30	0.25%
אורות	988.99	947.69	1.05	0.10%
אורין	167.64	164.59	0.02	0.01%
אורן	2893.56	2876.96	6.24	0.22%
אחדות אג"ח מד	298.97	294.74	0.39	0.13%
אחריות גמישה	512.84	506.41	3.26	0.64%
אחריות מניות	392.72	385.34	4.13	1.08%
אחריות דולר	337.98	330.76	3.01	0.92%
אחריות נפט ומח	308.03	301.59	2.46	0.82%
אחריות	143.91	141.20	0.43	0.30%
אחריות מטח אג"ח	97.59	96.28	0.38	0.40%
אחריות תושב חוץ	88.29	86.20	0.99	1.16%
אטלס פקן	113.70	111.12	-0.28	-0.25%
איגוד 5	164.19	160.00	0.76	0.48%
אילנות 90	211.38	207.13	1.43	0.69%
אילנות בטיחה	102.10	101.35	0.04	0.04%
אילנות לוביס	89.28	87.26	0.57	0.66%
אילנות כרמים	215.46	211.29	2.47	1.18%
אילנות מעוף	154.29	153.55	0.81	0.53%
אילנות פיננסים	91.92	90.00	1.07	1.20%
אילנות שיקלים	86.06	83.49	0.88	1.06%
אילנות תקשורת	91.77	89.97	1.03	1.16%
אילנן	233.63	229.43	0.27	0.12%
אלון	1524.56	1499.24	0.67	0.04%
אליטה ביטוח	97.61	95.80	0.62	0.65%
אלמוג	325.70	319.69	-	0.00%
אמינא נדלן מניב	97.59	95.66	0.31	0.33%
אמירים קרן מאזנית	103.01	102.22	0.12	0.12%
אמיליסט אג חובה	215.66	211.59	0.49	0.23%
אמיליסט אג מדינ	289.25	285.07	0.07	0.02%
אמיליסט אירופה	123.78	120.91	1.27	1.06%
אמיליסט גמישה	564.92	570.65	1.66	0.29%
אמיליסט מניות	1019.57	993.20	5.03	0.51%
אמיליסט תעשיות	316.93	305.63	1.42	0.46%
אסף	207.71	199.24	1.05	0.53%
אפיקים אג"ח	221.13	217.20	0.01	0.00%
אפיקים גמישה	173.41	172.25	0.93	0.54%
אפיקים חו"ל	136.20	134.10	0.36	0.27%
אפיקים מניות	339.92	339.13	4.00	1.23%
אפסילון אג חברות	127.16	125.50	0.44	0.35%
אפסילון אג מד	147.93	146.05	0.06	0.04%
אפסילון מניות	234.30	230.55	1.63	0.71%
ארז	336.12	329.88	2.44	0.75%
אש	1036.96	1016.17	10.60	1.05%
אשל	523.11	512.90	0.77	0.15%
אתגר	139.55	136.99	0.96	0.71%
אתרוג	78.20	771.90	2.03	0.26%
בדולח	881.87	865.70	6.05	0.70%
בונד	151.07	146.90	0.22	0.15%
בורסון גמישה	90.60	89.90	0.37	0.41%
בטיחה 30 פלוס	181.46	178.44	0.77	0.43%
בטיחה אג"ח מדינה	1610.22	1557.53	0.62	0.05%
בטיחה אג"ח	2257.31	2254.11	5.69	0.25%
בטיחה גמישה	2351.35	2317.64	7.31	0.32%
בטיחה חו"ל	132.93	130.07	0.77	0.45%
בטיחה מניות	4645.88	4570.72	31.31	0.66%
בסט	305.58	303.63	1.17	0.39%
ברין	223.93	[illegible]	1.48	0.67%
בריש	2470.46	2432.31	11.22	0.45%
בראשית	87.06	85.76	0.29	0.34%
ברק	2205.14	2160.27	9.16	0.43%
בריס	4594.96	4554.68	8.23	0.17%
בתע	312.37	307.66	0.89	0.29%
גורן	502.25	499.56	0.65	0.13%
גיא	559.44	551.19	0.90	0.16%
גל	99.08	96.66	0.53	0.54%
גלובוס	2467.03	2416.60	21.29	0.89%
דיבידנד אג"ח	115.09	113.33	0.08	0.07%
דיבידנד גמיש	136.06	132.95	0.30	0.23%
דיבידנד מניות	94.79	92.66	0.77	0.85%
דיבס	161.70	159.77	-0.03	-0.02%
דולב	664.40	670.66	0.15	0.02%
דולר	201.55	196.93	0.17	0.09%
דיזנ	673.67	662.12	2.51	0.36%
דקל	2721.23	2667.63	20.60	0.78%
הדס	2647.24	2617.26	23.23	0.90%
הון פקן	95.54	93.63	0.94	1.01%
הון	127.55	127.15	0.34	0.27%
היילוק 92	227.51	225.50	0.51	0.23%
היכל	230.28	226.06	2.05	0.91%
הילה	336.87	338.19	0.07	0.02%
המרה	1029.39	1017.65	3.13	0.31%
הפאדלביא	171.73	169.73	0.16	0.09%
זוהר	339.75	339.77	-0.01	-0.00%
זיו	425.10	421.50	0.12	-0.03%
זיק	573.36	561.45	6.06	1.09%
חרל	201.58	197.05	0.69	0.35%
חלפיון	315.25	314.44	0.21	0.07%
חלמיש	260.79	266.75	0.34	0.13%
חץ	349.55	349.55	0.14	0.04%
טופז	321.69	315.75	0.90	0.29%
טל	15347.56	15089.54	91.86	0.61%
טנדר	117.45	116.31	0.39	0.34%
טרומ 5	140.64	139.05	0.69	0.50%
יבל	490.70	481.60	0.50	0.10%
יהלום	1196.49	1174.44	9.41	0.81%
יוזמה	127.48	120.38	0.27	0.16%
יסודות	2854.05	2799.66	16.38	0.59%
יעד	196.60	194.90	0.19	0.10%
יעד גמישה	91.33	90.36	0.42	0.47%
יער	113.75	112.56	0.58	0.52%
יערה	379.58	372.58	0.02	0.01%
ישראל אמריקה	171.95	167.76	-0.55	-0.33%
כוכב	183.32	180.93	1.39	0.77%
כימיקלפקן	90.24	85.66	0.42	0.46%
כלי אג"ח מד	356.10	349.26	1.26	0.36%
כלי אייל 50	140.37	138.41	0.53	0.38%
כלי אייל 25	196.46	192.97	1.09	0.60%
כלי אייל אג	175.62	172.98	0.95	0.54%
כלי גמישה	1491.95	1461.35	14.63	1.01%
[illegible]	220.66	215.81	[illegible]	[illegible]
[illegible]	260.66	255.92	1.40	[illegible]
[illegible]	876.67	856.24	[illegible]	[illegible]
[illegible]	682.75	674.75	[illegible]	[illegible]
[illegible]	895.35	875.92	[illegible]	[illegible]
[illegible]	164.64	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	113.30	111.90	[illegible]	[illegible]
[illegible]	303.55	302.09	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

הקרן	מחיר היחידה	מחיר הפדיון	השינוי בנקודות	השינוי באחוזים
להק שקטי	179.62	176.29	0.77	0.44%
להק-חוד	375.24	373.46	2.22	0.60%
להק תיירות	87.24	86.93	-0.67	-0.78%
למשקיע	398.35	393.86	1.89	0.48%
לביא	1960.55	1922.01	9.13	0.48%
לשם	1065.55	1083.38	-0.59	-0.06%
מבחר	366.50	362.08	0.15	0.04%
מבטח	1129.14	1118.64	0.96	0.09%
מבטה	376.90	373.41	3.38	0.91%
מגיק	272.12	266.81	1.66	0.63%
מגד	688.96	682.46	-1.33	-0.19%
מגדל אלקטרוניקה	89.20	87.27	1.05	1.22%
מגוון	1366.31	1353.63	1.86	0.14%
מגור פיננסי	92.14	91.25	0.86	0.94%
מד דיקלה	117.80	116.69	0.53	0.46%
מד מעוף	158.75	157.89	0.87	0.55%
מודגיאל	135.19	139.49	-0.07	-0.05%
מור	1366.26	1353.37	9.99	0.74%
מוריה 5	137.98	135.73	0.18	0.13%
מזון	129.68	127.84	0.92	0.72%
מזרחי אייל	110.90	110.27	0.85	0.78%
מזרחי אייל אג"ח	90.45	89.95	0.11	0.12%
מטח	202.31	199.19	1.04	0.53%
מיטב אג"ח מד	3599.11	3532.80	13.35	0.38%
מיטב אופציות	109.90	107.62	1.91	1.80%
מיטב גמישה	2035.87	1996.72	17.30	0.87%
מיטב מטח	246.03	241.50	0.33	0.14%
מיטב מניות	253.16	247.93	2.51	1.02%
מימד	300.84	297.99	-0.01	-0.00%
מירב	112.29	111.72	0.27	0.24%
מכלול	705.15	700.68	4.84	0.70%
מלגרית	205.88	202.08	0.37	0.18%
ממון	210.71	208.81	1.02	0.49%
מנוף	216.71	212.72	2.30	1.10%
מעגל	87.44	0.00	-	-
מעוף	2425.13	2402.74	7.82	0.33%
מעוף גמישה 50	116.21	115.32	0.50	0.43%
מעיין	1036.41	1026.62	0.83	0.08%
מעלה מעוף מרץ	150.76	149.06	0.86	0.58%
מפתן	115.70	114.60	0.92	0.81%
מקפה	843.69	836.54	0.61	0.07%
מרווח	452.09	447.84	0.57	0.13%
מרום	4062.12	4023.74	1.06	0.03%
מרכזית אג"ח מדינה	98.98	98.19	0.01	0.01%
מרכזית מניות	86.17	85.47	0.12	0.14%
מרכזית מעוף	148.18	147.84	0.74	0.50%
מרץ	407.68	403.93	2.84	0.71%
משאבי טבע	91.39	89.64	0.58	0.65%
משתנים	317.34	316.30	2.12	0.68%
נגה	686.94	676.90	3.39	0.50%
נוף	420.72	417.27	3.35	0.81%
נטיף	1871.11	1849.83	10.85	0.59%
ניל	1111.14	1094.75	10.67	0.98%
נסיכה קונטיננטל	88.97	87.37	0.81	0.93%
נר	239.83	239.37	0.55	0.23%
נשואה אג"ח חברות	133.63	132.63	0.48	0.36%
סגולה	258.67	253.90	0.01	0.00%
סיגמא גמישה	94.63	91.67	0.54	0.58%
סיון	347.15	343.40	2.13	0.88%
סיטורון אג"ח	135.29	132.72	0.34	0.26%
סלע	957.27	949.08	0.79	0.08%
סער	155.63	153.88	0.60	0.39%
ספנות קרן מניות	90.00	89.62	0.47	0.53%
עדיף	157.02	154.13	1.35	0.88%
עומר	171.81	170.03	0.90	0.53%
עידית	3722.30	3679.40	23.92	0.65%
עמדה 10	185.68	183.60	1.61	0.88%
עמדה אמריקאית	80.04	78.79	0.20	0.25%
עמדה יצוא	88.53	87.38	0.51	0.59%
עמדה כוללת	178.14	176.02	0.21	0.12%
עמדה מעוף	164.47	163.03	0.88	0.54%
עמדה משולבת	354.01	351.38	3.13	0.90%
עמיטל אג"ח	102.65	101.77	0.22	0.22%
ענבל	131.31	131.05	-0.28	-0.21%
ענבר	148.46	145.69	0.02	0.01%
ערמון	161.79	158.58	-0.38	0.24%
פיא	6096.37	6057.06	16.93	0.28%
פיא 2000	99.96	96.99	0.55	0.57%
פיא זינוק	91.34	89.62	0.74	0.83%
פיא מעוף	155.42	152.52	0.85	0.56%
פיא שקלית	86.66	84.22	-0.25	-0.29%
פיא פריים	97.57	96.83	0.42	0.44%
פיניר אג חו"ל	103.57	100.96	0.49	0.49%
פיל	236.21	233.43	0.17	0.07%
פסגות	534.99	530.86	0.76	0.13%
פסגות 50	251.91	249.29	1.73	0.70%
פסגות גמיש	501.34	497.73	2.52	0.51%
פסגות חו"ל	101.36	96.18	-0.18	-0.18%
פסגות יציב	461.20	456.35	1.60	0.35%
פסגות כל חודש	102.27	102.36	0.01	0.01%
פסגות כללית	135.05	133.72	0.06	0.04%
פסגות לזמנים	277.02	274.87	2.06	0.75%
פסגות מבט לשלום	114.98	112.76	0.96	0.86%
פסגות מדד	363.78	357.06	0.23	0.06%
פסגות מסחרי	381.52	379.92	0.36	0.10%
פסגות מלכיר	307.71	306.99	0.16	0.05%
פסגות מניות	709.25	702.64	6.36	0.56%
פסגות משולבת	470.55	461.93	1.90	0.41%
פסגות עילית	127.06	127.42	-0.04	-0.03%
פסגות על-כון	93.08	91.35	1.20	1.33%
פסגות פיקס	91.51	89.55	0.85	[illegible]
פסגות תאגידיים	361.01	35.30	0.12	0.03%
צבר	230.41	226.03	-0.07	-0.03%
צוק	253.12	251.71	0.40	0.17%
צריף	312.23	311.62	-1.27	-0.04%
צמיחה אג"ח מד	1370.86	1369.03	-0.34	-0.02%
צמיחה גמישה	2665.02	2666.10	13.61	0.51%
צמיחה יצוא	242.04	239.77	2.10	0.85%
צמיחה מניות	522.37	566.45	5.93	1.05%
קלע	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
קפיטל חו"ל	130.61	127.90	[illegible]	[illegible]
קפיטל מניות	107.00	105.76	0.90	[illegible]
קשת	323.95	324.16	0.13	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

שערי מטבעות חוץ ביחס לשקל

12.04.94

מדינה	מטבע	בנק ישראל: שער יציג	שינוי	בנק הפועלים			בנק לאומי			בנק דיסקונט		
ארצות הברית	1 דולר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	3.06	2.9742	3.0161	3.06	[illegible]	[illegible]	3.05
בריטניה	1 ליש"ט	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	4.51	4.3682	4.4297	4.48	[illegible]	4.4178	4.49
גרמניה	1 מרק	[illegible]	[illegible]	1.7329	[illegible]	1.79	1.7285	1.7528	1.78	[illegible]	[illegible]	1.78
צרפת	1 פרנק	[illegible]	[illegible]	[illegible]	0.5138	0.52	0.5056	0.5127	0.52	[illegible]	0.5128	0.52
הולנד	1 גילדן	[illegible]	[illegible]	1.5417	[illegible]	1.59	[illegible]	1.5615	1.58	[illegible]	1.5651	[illegible]
שוויץ	1 פרנק	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	2.12	2.0800	[illegible]	2.11	[illegible]	[illegible]	2.12
שוודיה	1 כתר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
נורבגיה	1 כתר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	0.41	[illegible]	[illegible]	0.41	[illegible]	[illegible]	0.41
דנמרק	1 כתר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
פינלנד	1 מרק	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
קנדה	1 דולר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
אוסטרליה	1 דולר	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
דרום אפריקה	1 ראנד	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
בלגיה	10 פרנק	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
אוסטריה	10 שילינג	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
איטליה	1000 לירטה	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
יפן	100 ין	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
ספרד	100 פזטה	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	-	-	[illegible]	-	-	[illegible]	-	-	-
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]

ברכות ליום העצמאות

דבר יום רביעי ב' באייר תשנ"ד 13.4.94

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
מרכז פעולות ההסתדרות בבית ברל
בית ברל

לנשיא מדינת ישראל
לחיים הברפלד - מזכ"ל ההסתדרות הכללית
לצבא הגנה לישראל
לחברי ההסתדרות
ולכל בית ישראל

לחג העצמאות ה־46

איחולינו
לשלום וביטחון, שגשוג ופריחה
תעסוקה מלאה והתחדשות חברתית

משה עמירב (מובי)
מנהל מרכז פעולות ההסתדרות בבית ברל
וצוות העובדים

ביום עצמאות ישראל ה־46
יום חגנו הלאומי
נישא עטרת ברכות

לנשיא המדינה, לממשלת ישראל, לחברי הכנסת, לחיילי צה"ל, למזכ"ל ההסתדרות – חיים הברפלד ולהנהגת מפלגת העבודה, לראש העיר נתניה, לציבור הפועלים בעירנו ולכל בית ישראל.

בימים אלה כאשר נושא השלום במרכז דאגותינו, נתאחד כולנו בלב שלם, לעלות על דרך השלום, תוך שמירה איתנה על בטחון המדינה. אז תגבר העליה ותצמח תנופת בנין ופיתוח למשק המדינה.

אפי אושעיה
מזכיר ההסתדרות במרחב נתניה

מוסדות ההסתדרות במרחב נתניה:

הפועל – נתניה
המכללה למינהל – שלוחת נתניה
לשכת המס – מרחב שרון שומרון, ההנהלה והעובדים
"מבטחים" – מוסד לביטוח סוציאלי בע"מ – נתניה
נעמת – סניף נתניה
קופת־חולים – מחוז חפר־שומרון, ההנהלה והעובדים
קרן הבטוח והפנסיה של פועלי הבנין, ואגודת פועלי הבנין
קר־אופ רשת הריבוע הכחול – סניף נתניה
תנובה בע"מ – סניף נתניה
"דבר" – סניף נתניה

לנשיא המדינה
לראש הממשלה
לצה"ל
למזכ"ל ההסתדרות הכללית
ולכל פועלי וגימלאי ישראל
שלוחות ברכותינו
ליום העצמאות ה־46
לשלום, לחיזוק מעמד העובדים,
לשגשוג כלכלי, לעליה רבתי ולשיכונה המזורז

בית ראשוני פועלי ציון
מכון דינלבלום
הוצאת ספרים והספריה ע"ש י.ל. פרץ

בנק "יהב"
לעובדי המדינה בע"מ
שולח ברכת
חג עצמאות שמח
לממשלת ישראל
לצבא הגנה לישראל
למשטרת ישראל ולשרות בתי הסוהר
להסתדרות עובדי המדינה
לעובדי המדינה ולגימלאים
לעובדי החברות והתאגידים הממשלתיים
לעמיתי קרנות ההשתלמות בניהול בנק "יהב"

ואלה יעמדו על הברכה

נשיא המדינה
ממשלת ישראל ונבחרי הכנסת
צבא הגנה לישראל
הסתדרות העובדים הכללית
על מוסדותיה וחבריה

בחג שנת ה־46 לעצמאות ישראל

יהיה הבית השלישי הנבנה, בנין עד לאומה ותתגשם תוחלת ישראל לבטחון ולשלום, לעליה רבתי ולאיחוד העדות

מועצת פועלי ירושלים

- **ארזה – מרכז נופש קופת חולים, מוצא**
- **לשכת המס מרחב ירושלים והשפלה**
- **נעמת ירושלים**
- **סולל בונה בע"מ – בנין ותשתית, מרחב ירושלים**
- **קופת חולים הכללית מחוז ירושלים**
- **התאגדות עובדי האוניברסיטה העברית ירושלים**
- **בשם ארגון עובדי עיריית ירושלים – דניאל בונפיל, יו"ר**

המכון היהודי־ערבי
של ההסתדרות בבית ברל
מברך את העם בישראל
– יהודים וערבים כאחת
לשלום ולאחווה
בחג העצמאות של מדינתנו
שמואל חכם – יו"ר
ההנהלה ועובדי המכון

מהדרי ציון וירושלים שלוחה ברכתנו
לראש עיריית ירושלים ומועצתה
לתושבי ירושלים
ולכל בית ישראל
תהא שנת ה־46
לעצמאות מדינתנו
שנת שלום וביטחון
ועליה רבתי

הרב יצחק רלב"ג
ראש המועצה הדתית
ירושלים

אהרון נר גאון
סגן ראש המועצה הדתית
ירושלים

קיבוץ יפעת
ובית האופנה יפעת
שולחים ברכת
חג עצמאות שמח
לכל עם ישראל

בשנת ה־46 למדינת ישראל
שלוחה ברכתנו
לצבא הגנה לישראל, לישובי הספר
להתישבות העובדת, ולכל בית ישראל
קיבוץ נען
ונען מוצרי השקיה בע"מ

לממשלת ישראל ולכל בית ישראל
ברכות ליום העצמאות
מאחלים
מועצה מקומית ג'ת

סניף ההסתדרות
כפר קאסם
מיטב הברכות
לראש הממשלה, לשרים ולכל עם ישראל
שתהא שנת שלום
מר מוחסן דגש-מזכיר

מועצת הפועלים אשקלון עובדיה ובנתריה
מברכים
את נשיא המדינה, את ממשלת ישראל
ואת כל בית ישראל
בברכת יום העצמאות שמח שנת שלום ובטחון
בברכה
אריה עוזר–מזכיר מ.פ.א.

המועצה המקומית "רהט"
חג שמח!!!
לראש הממשלה לשרים ולכל עם ישראל
לרגל יום חגנו
ברכותינו לשנת שלום

מועצה מקומית שעב
מברכת מיטב האיחולים
לראש הממשלה ושריה
ולכל בית ישראל
לשנת שלום, שגשוג ובטחון

הסתדרות המורים בישראל

הסתדרות המורים בישראל
מברכת את עם ישראל
בחג עצמאות שמח
ומחזקת את ידי הממשלה
בתהליך השלום
אברהם בן שבת – המזכיר הכללי

אגד התנועה של המדינה

לנשיא המדינה, לממשלת ישראל
ולכל עם ישראל
בכל מקום ואתר
ברכות
לרגל יום חגנו
שתהא שנת שלום, שנת שלוה ובטחון
מברכים
הנהלת אגד

מועצה מקומית
דייר חנה
ברכותינו
לראש הממשלה
לשרים ולכל עם ישראל
לרגל יום העצמאות
ברכות לשנת שלום ושגשוג
מר רגא חסין–ראש המועצה

מועצה מקומית
זמר
מיטב הברכות
לרגל יום חגנו
לנשיא המדינה, לממשלת ישראל
ולכל בית ישראל
שנת שלום ובטחון
מר ציאד ראמס
–ראש המועצה

ברכות
לראש הממשלה,
לשרים ולכל עם ישראל
לרגל יום העצמאות
שתהא שנת שלום ובטחון
ועד פועלי זבולון
סאלח מוחמד – מזכיר ו.פ.ז.

מיטב הברכות
לראש הממשלה,
לשרים ולכל עם ישראל
לרגל יום העצמאות ה–46
שתהא שנת שלום
מועצה מקומית סחנין
מאחל
מוחמד נסאיס – ראש המועצה

לראש הממשלה,
לשרים ולכל עם ישראל
לרגל יום העצמאות ה–46
ברכותינו!
שתהא שנת שלום ובטחון
מאחלים
מועצה מקומית
ג'וליס

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ
ועד הפועלים אבו–סנאן
ברכות חמות
לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
ולכל בית ישראל
יום עצמאות שמח
שתהא שנת שלום ובטחון
נג'יב סעב
מזכיר ועד פועלי אבו סנאן

מועצת הפועלים סחנין
לנשיא המדינה, לממשלת ישראל ולכל בית ישראל
חג עצמאות שמח
שנת שגשוג ופריחה
מר טלאל חלאילה
מזכיר

תנועת המושבים בישראל

תנועת המושבים בישראל
ברכותינו לשנת שלום ולשנת בטחון
לראש הממשלה ושריה
ולכל בית ישראל
לרגל יום העצמאות
חג שמח
שלום שמחון–מזכ"ל תנועת המושבים

מרכז השלטון המקומי
לראש הממשלה יצחק רבין
ולכל בית ישראל
ברכות חמות
ליום העצמאות
ה–46 למדינת ישראל
עדי אלדר–יו"ר מרכז השלטון המקומי

מועצה מקומית
גבעת שמואל
ברכות חמות ואיחולים לבביים
לראש הממשלה, לשרים
ולכל עם ישראל
חג שמח
שנת שלום ובטחון

מועצה מקומית
בית ג'אן
לנשיא המדינה,
לראש הממשלה,
לשרים ולכל עם ישראל
ברכות חמות לרגל יום חגנו
שתהא שנת שלום ובטחון

מועצת פועלי משנה
קלנסוה
ברכות
לנשיא המדינה,
לממשלת ישראל
ולכל עם ישראל
יום עצמאות שמח
שנת פריחה, שלום ובטחון
מר אסעד חדיגה–מזכיר

מועצת הפועלים
"רהט"
ברכות חמות
לנשיא המדינה,
לממשלת ישראל
ולכל בית ישראל
יום עצמאות שמח
שנת שלום ובטחון
מר טאלב אבו האני–מזכיר

מועצה מקומית
שבלי
מאחלים
לראש הממשלה,
לשרים
ולכל בית ישראל
שנת שלום,
שגשוג והצלחה

ברכות חמות
לנשיא המדינה,
לממשלת ישראל
ולכל אזרחי המדינה
יום עצמאות שמח
שנת שלום ושיון
מברכים
מועצת פועלי
נצרת

המועצה המקומית
פסוטה
ברכות חמות
לרגל יום העצמאות שמח
לראש הממשלה,
לשריה
ולכל עם ישראל
שנת שלום ובטחון
חג שמח

מועצת הפועלים
תמרה
מאחלת
חג שמח!!!
לראש הממשלה,
לשרים
ולכל עם ישראל
ברכות
לרגל יום העצמאות

לציבור העובדים
למדינת ישראל על מוסדותיה
ולכל בית ישראל

ביום העצמאות ה־46

שלוחה ברכה לשלום, בטחון, שגשוג ופיתוח

- **מוטי לוי** – מזכיר מועצת פועלי אריאל
- **חיים מזרחי** – מזכיר מועצת פועלים אזורית הוד השרון
- **שלמה תנעמי** – מזכיר מועצת פועלי הרצליה
- **נפתלי שגיא** – מזכיר מועצת פועלים אזורית כפר־סבא
- **מוטי הרוש** – מזכיר מועצת פועלי רמת השרון

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל
לתושבי העיר בני־ברק
ולכל בית ישראל

עיריית בני ברק

שלוחה ברכה
ביום העצמאות ה־46
למדינת ישראל חזקה ומשגשגת
ולעם ישראל גאה באמונתו וזקוף קומה במולדתו

הרב משה אירנשטיין
ראש עיריית בני־ברק

ברכת

האיגוד הארצי של הפועלים החקלאים השכירים | מפעלי שיקום לפועלים חקלאיים בע"מ | קרן ביטוח ופנסיה לפועלים חקלאיים אגודה שיתופית בע"מ

לצה"ל
להסתדרות העובדים
לחברי הקרן באשר הם
לגימלאי הקרן
לעובדי המוסד ומשפחותיהם
ולכל בית ישראל
ביום העצמאות ה־46 למדינת ישראל

לציבור המנהלים והעובדים במפעלי חברת העובדים

שלוחה ברכת
שגשוג וצמיחה
לחג העצמאות
חברת העובדים

בפרוס שנת ה־46 לעצמאות ישראל
שלוחה ברכה
לכל בית ישראל ולציבור העובדים
שיכון ובינוי – אחזקות

סולל בונה בנין ותשתית
חרות
סולל בונה ארצות חוץ
תעשית אבן וסיד

שיכון עובדים

לראש הממשלה יצחק רבין
לציבור החקלאים
ולעם ישראל

ביום חג העצמאות תשנ"ד במלאת 46 שנים למדינת ישראל –
ברכת שלום,
צמיחה ושפע

המרכז החקלאי

ביום העצמאות ה־46

ברכותינו

לצה"ל
להסתדרות העובדים
לחברי מבטחים באשר הם
לגימלאי מבטחים
לעובדי המוסד ומשפחותיהם
ולכל בית ישראל

מבטחים
מוסד לביטוח סוציאלי של העובדים בע"מ

ביום העצמאות ה־46 למדינת ישראל

שלוחות ברכותינו
לשלום ובטחון
לקליטת עליה
לגיאות בעבודה
ובהתיישבות

לשכת המס המרכזית
לשכת המס המרחבית

MISHAN משען

ביום העצמאות ה־46 למדינת ישראל
שלוחה ברכת מועצת המנהלים וההנהלה הפעילה של משען
לנשיא המדינה, לממשלת ישראל, לצה"ל
להסתדרות הכללית,
לדיירי בתי האבות וחניכי מוסדות הילדים של משען,
לעובדי משען ולכל בית ישראל
לשלום ובטחון
לעצמאות כלכלית, תעסוקה מלאה וקליטת העליה

זכי נסים, מנכ"ל משען

לרבבות הבונים את הארץ
לבונים שכבר פרשו לגימלאות
לעובדי הקרן, למזכירי האגודות,
לבית ההסתדרות ולכל בית ישראל

לחג העצמאות ה־46
איחולינו לשלום וביטחון
ולהמשך תנופת הבניה

הסתדרות עובדי הבנין והעץ
קרן הביטוח והפנסיה
של פועלי הבנין ועבודות ציבוריות

ברכת
מרכז תנובה
לכל בית ישראל
בחג העצמאות ה־46 למדינת ישראל

לעובדי וגימלאי חברת החשמל,
בני משפחותיהם
ולכל בית ישראל

חג עצמאות שמח

עמוס ארן
יו"ר ארגון עובדי חברת החשמל
מרחב הצפון
וחברי הועד

ארגון עובדי התעש
מברך את
מזכ"ל ההסתדרות חיים הברפלד
הסתדרות העובדים הכללית
וציבור עובדי התעש
ליום העצמאות המ"ו

ח. צוייג
יו"ר ארגון עובדי התעש

ביח"ר לשוקולד, ופלים וממתקים בע"מ
הוד־השרון, אזור התעשיה,
טל' 09־402826, 09־402173

ברכות ללקוחותינו,
ידידינו וכל הבאים
עמנו בקשרים
לרגל חג העצמאות
לשנת שלום, פריחה ושגשוג

ועד קרית חיים (ארלוזורוב)
מברך
את תושבי הקריה
מועצת פועלי חיפה
עיריית חיפה
וכל בית ישראל
בחג עצמאות שמח!

גיורא פישר,
יו"ר ועד קרית חיים וסגן ראש העיר חיפה
וחברי הנהלת הקריה

למשיא המדינה
לממשלת ישראל
לכוחות צה"ל
ולכל בית ישראל

בשנת ה־46
לתקומת ישראל
ברכתנו:
שלום ובטחון
שגשוג ופיתוח

מועצת פועלי פתח־תקוה
- ממעל פועלי פתח־תקוה
- נעמת פתח־תקוה
- לשכת המס
  מרחב ת"א־יפו – דן פתח־תקוה
- אבי־גל, סוכנות לביטוח, אבינועם ובנו,
  פתח־תקוה, רח' חיים עוזר 13, טל' 9311941, 03־9309934
- כפר נחמן שירקין

ארגון עובדי חברת החשמל
מברך
את הממשלה וצבא הגנה לישראל
את ציבור הפועלים והסתדרותו
את הפנסיונרים ובני ביתם
ואת מגויסינו באשר הם

ביום העצמאות ה־46
בברכת שלום, שגשוג, פיתוח
ותעסוקה מלאה

המזכירות הארצית

לנבחרי העם, לכוחות הבטחון, לצה"ל
לתושבי המועצה ולכל עם ישראל
ביום העצמאות ה־46
שלוחה ברכה

ימיני יצחק
ראש המועצה המקומית
פרדסיה
וחברי המועצה

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצ.ה.ל
ולכל בית ישראל
ברכת חג שמח ליום העצמאות ה־46
שנת שלום ובטחון

דוד בוסקילה
ראש המועצה המקומית שדרות

ברכתנו לעם ישראל ולכל לקוחותינו
ליום העצמאות ה־46

פז PAZ

הנרי יוסף בנא
סוכן חברות
פז ומזג
לנצרת, נצרת עילית והסביבה
נצרת ת.ד. 90, טל. 06־574114־5

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצה"ל, לראשי עיריות:
בני־ברק, רמת־גן, וגבעתיים
לכל הבאים אתנו בקשרי מסחר
לידידינו ולכל בית ישראל
שלוחה ברכתנו
ליום העצמאות ה־46 למדינת ישראל

ישראל ארדלר ובנו
חברה להשקעות בע"מ
הרב קוק 10, בני־ברק מיקוד 51404
טל' 03־6181640, 03־5705811

להסתדרות הכללית
ולכל בית ישראל
שלוחה ברכתנו
ליום העצמאות ה־46
למדינת ישראל

דפוס אחדות
לבונטין 5, תל־אביב
טל' 03־5604403

לנשיא המדינה
לממשלת ישראל
לצבא הגנה לישראל
להסתדרות הכללית ולחבריה
ולכל בית ישראל

שלוחות ברכותינו הנאמנות
לחג העצמאות ה־46
איחולינו לשלום אמת,
שגשוג, פריחה, קליטת עליה והתחדשות חברתית

מועצת פועלי רמת־גן
- נעמת – תנועת נשים עובדות ומתנדבות
  סניף רמת־גן
- קופת חולים מחוז דן
- לשכת המס מרחב תל־אביב־יפו – דן פתח־תקוה
- מבטחים מאוחד – רמת־גן, בני־ברק, גבעתיים
  ואור יהודה
- הפועל רמת־גן

ברכות לחג העצמאות ה־46
ZOHAR BR.
עצמה

לכל ידידינו ולקוחותינו
חג עצמאות שמח
מגדן קרית קפה ופיצוחים בע"מ
עפולה, רח' הנשיא
טל: 06־522483
פקס. 06־526034

ברכת
חג עצמאות שמח לכל בית ישראל
ישראל פרימר בע"מ
הספקה סיטונאית: כלי בית • סידקית • מכשירי כתיבה • כל סוגי מברשות • מבחר מגוון של מתנות • CONTACT – אקדח להדפסת מחירים
רח' הנמל 36 חיפה, טל' 662074, 668630, 04־665371

صكنا من الأصل

דבר – סניף נתניה
רח' הרצל 31, טל: 09-823148
מברך בחג שמח את כל קוראינו, לקוחותינו וידידינו ביום העצמאות ה-46

חברת החשמל לישראל בע"מ
חי"ג חשמל – שירות טלפוני להודעות על תקלות 24 שעות ביממה

ירושלים	02-580666	נהריה	04-933555
תל-אביב	03-5633777	נתניה	09-602988
חיפה	04-647777	עפולה	06-423333
אילת	07-372191	פתח-תקוה	03-9394488
אשדוד	08-511688	צפת	06-970211
אשקלון	07-770088	ראשון-לציון	03-9632488
באר-שבע	057-462666	רחובות	08-371388
טבריה	06-792275	רמלה	08-221313
חדרה	06-223133	רעננה	09-906188
כרמיאל	04-881731	אריאל	03-9366345-6-7
בית שמש	02-911669		

רנקור השקעות בע"מ
כינוס אסיפה כללית
ניתנת בזה הודעה על זימון אסיפה כללית ברורה, שתתקיים ביום ג', 19 באפריל 1994, בשעה 09.00, במשרדי החברה בתל-אביב.
על סדר היום:
אישור עסקאות בין החברה לבין בעלי עניין בחברה, לפיהן ירכשו בעלי עניין בחברה זירות מגורים בשטח כולל של 240 מ"ר, בפרוייקט "מגדלי ירושלים" בירושלים, פרוייקט המוקם על ידי החברה וחברת פריצקר בחלקים שווים.
חבר הזכאי להיות נוכח ולהצביע באסיפה הנ"ל, רשאי למנות באיכח שיהיה נוכח ויצביע במקומו. יפוי הכח יופקד במשרדי החברה 48 שעות לפחות לפני כינוס האסיפה. אם תוך מחצית השעה מן המועד שנקבע לאסיפה לא יהיה מנין חוקי, יהיה המנין החוקי, שני חברים הנוכחים בעצמם או על ידי באי-כוחם.
ורד שניאור, עו"ד
מזכירת החברה

בנק הפועלים בע"מ
הודעה על אסיפה כללית רגילה של בעלי מניות הבנק
ניתנת בזאת הודעה כי ביום ד', ה-20 באפריל 1994, בשעה 16.00, תתקיים באולם הישיבות של הבנק בשדרות רוטשילד 50, תל-אביב, אסיפה כללית רגילה (שנתית) של בעלי מניות הבנק.
על סדר היום של האסיפה תעמוד קבלתן של החלטות בנושאים הבאים:
1. דיון בדו"חות הכספיים של הבנק, לרבות דו"ח הדירקטוריון ודו"ח רואי החשבון לשנת 1993.
2. בחירת דירקטורים.
3. תנאי כהונת דירקטורים לרבות תנאי העסקתם כנושאי משרה אחרת.
4. חידוש ביטוח אחריות דירקטורים ונושאי משרה.
5. מינוי רואי חשבון והסמכה לקביעת שכרם.
6. שונות.

המחזיקים בתעודות מניה למוכ"ז של הבנק יוכלו להשתתף באסיפה אם יפקידו את התעודות האמורות במשרדי הבנק, לא יאוחר משעה 12.30 ביום ב', 18 באפריל 1994, על מנת שהתעודות תשארנה מופקדות עד סיום האסיפה. המחזיקים כאמור יוכלו להפקיד את התעודות גם בכל בנק או אצל סוכן אחר לניירות ערך, שהם חברי הבורסה לניירות ערך בתל-אביב, וימציאו לבנק אישור בדבר הפקדה כאמור, לפני פתיחת האסיפה.
העתקים מהדו"חות הכספיים ודו"ח הדירקטוריון לשנה שהסתיימה ביום 31.12.93 יוכלו בעלי המניות לקבל, לפי בקשתם, בכל סניפי הבנק בארץ ובחוץ לארץ.
אם כעבור חצי שעה מן המועד שנקבע לאסיפה זו לא יימצא מנין חוקי הדרוש לקיומה, תדחה האסיפה ליום 27 באפריל 1994, באותו מקום ובאותה שעה הרשומים לעיל, ואם גם באסיפה הנדחית כאמור לא ימצא מנין חוקי תוך מחצית השעה מן המועד שנקבע לפתיחתה - יהוו בעלי המניות שיהיו נוכחים בכל מספר שהוא, את המניין החוקי.
בפקודת הדירקטוריון,
דפנה פלי
מזכירת הבנק
בנק הפועלים

כימיקלים לישראל בע"מ
1. אסיפה כללית שנתית של בעלי המניות של כי"ל
ניתנת בזאת הודעה על קיום אסיפה כללית שנתית של בעלי המניות של החברה אשר תתקיים ביום ד' 4.5.94 בשעה 15:00 במשרדי החברה, ברחוב ז'בוטינסקי 3 א. מגדל היהלום. קומה 23 רמת-גן.
על סדר היום:
1. דו"ח יו"ר הדירקטוריון על פעילות החברה בשנת 1993.
2. העמדת הדו"חות הכספיים לשנת 1993 לעיון האסיפה.
3. אישור דיבידנד סופי לשנת 1993.
4. מנוי רואה חשבון וקביעת שכרו.
5. מנוי מנהלים מטעם בעלי מניות שאינם ממשלתיים:–

בעלי מניות שאינם ממשלתיים יוכלו להודיע לחברה על כוונתם למנות דירקטורים מטעמם. ואת באמצעות כתב מינוי אשר יימסר לידי האסיפה הכללית עד מועד סיומה של אותה אסיפה.
עפ"י הוראות תקנה 82 (ג) לתקנון: המחזיקים מפעם לפעם בעצמם או ביחד עם אחרים ב-7% מהון המניות הרגילות המונפק והנפרע של החברה יהיו זכאים למנות דירקטור אחד בגין כל 7% מהון המניות כאמור שהם מחזיקים.
עפ"י הוראות תקנה 88 (א) לתקנון: בכתב המנוי יפרטו בעלי המניות הממנים את שמותיהם. מספר המניות המוחזקות על ידיהם. שם הדירקטור שמונה על פי כתב המינוי. ארחותו ומקום מושבו. לכתב המינוי יצרפו בעלי המניות הממנים הוכחה נאותה בדבר מספר המניות המוחזק על ידיהם. כתב המינוי ייחתם על ידי כל בעלי המניות הממנים או באי כוחם. ובמידה שייחתם על ידי באי כח כאמור. יצורפו לו ייפויי כח. אם המועמד על ידי בעלי המניות לתפקיד דירקטור אינו אזרח ישראל ותושבה. יפרטו בעלי המניות הממנים גם את שמו של מועמד אלטרנטיבי. שהינו אזרח ישראל ותושבה אשר ימונה על ידם כדירקטור במקרה שלא יתאפשר מינויו של המועמד אשר ברצונם למנות.
עפ"י הוראות תקנה 89 לתקנון: בעלי מניות שאינם ממשלתיים. אשר בכוונתם למנות דירקטורים מטעמם כאמור בתקנה 88 (א) לתקנון. יעבירו למשרדה הרשום של החברה. לא פחות מ-48 שעות ולא יותר מ-42 יום לפני המועד שנקבע לאסיפה הכללית. הודעה בכתב חתומה על ידי בעל מניות הרשאי להשתתף באסיפה האמורה ולהצביע בה על כוונתו למנות מועמד זה למשרת דירקטור שלא מטעם הממשלה. להודעה תצורף הסכמתו בכתב של המועמד למינוי כנ"ל. אם בכוונת בעלי מניות כאמור למנות כדירקטור מועמד שאינו אזרח ישראל ותושבה. יפורט בהודעה גם שמו של מועמד אלטרנטיבי כאמור בתקנה 88 (א) לתקנון. ותצורף להודעה גם הסכמתו של המועמד האלטרנטיבי.
6. דיון בענינים אחרים שאפשר לדון בהם באסיפה הכללית.

2. אסיפה כללית שלא מן המנין של בעלי המניות של כי"ל
ניתנת בזאת הודעה על קיום אסיפה כללית שלא מן המנין של בעלי המניות של החברה אשר תתקיים ביום ד' 4.5.94 בשעה 15:30 במשרדי החברה ברחוב ז'בוטינסקי 3 א. מגדל היהלום. קומה 23. רמת-גן.
על סדר היום:
תוספת לתקנון החברה כדלהלן:
"אישור התקשרויות נושאי משרה
184. א. הדירקטוריון מוסמך ורשאי לאשר התקשרות של החברה בעסקה אשר בה יש לנושא משרה בחברה עניין אישי, כמשמעותו בסעיף 96כד לפקודת החברות.
מתן אישור כאמור מותנה בכך. שלדעת הדירקטוריון ההתקשרות אינה פוגעת בטובתה של החברה. ואם מדובר בהתקשרות נושא משרה עם החברה. כמשמעותה בסעיף 96לא לפקודה. מתן האישור מותנה בכך שלדעת הדירקטוריון נושא המשרה פעל בתום לב. וההתקשרות אינה פוגעת בטובת החברה. אולם ההתקשרות בעסקה חריגה כמשמעותה בסעיף 96כד לפקודת החברות טעונה אישור של ועדת הביקורת בחברה ולאחריה אישור הדירקטוריון. ובמידה ונדרש על פי הפקודה. גם אישורה של האסיפה הכללית.
ב. למרות האמור לעיל. אישור לעסקאות בין החברה לחברות הבת שלה. או לחברות אחרות בקונצרן. בהן יש לנושא משרה בחברה עניין אישי כמשמעותו בסעיף 96כד לפקודה. יכול שיינתן על ידי הדירקטוריון באורח כללי ומראש.
ג. (א) נושא המשרה יודיע לחברה מראש את דבר ענינו האישי בהתקשרות. ויגלה כל מסמך וכל עובדה המהותיים להתקשרות. הכל כנדרש בפרק ד1 בפקודת החברות.
(ב) הודעה כללית מראש על כך שנושא משרה מסויים בחברה מכהן כנושא משרה גם בחברה אחרת. שהיא חברת בת של כי"ל. או חברה אחרת בקונצרן. ויש לפיכך לראותו כבעל עניין אישי. בכל התקשרות עתידית עם חברה א. תחשב כמקיימת את דרישות חובת הגילוי המוטלת על נושא משרה לכל התקשרות עתידית שכזו."
בעל מניות הזכאי להשתתף ולהצביע באסיפת החברה. רשאי למנות בכתב מיופה כח להשתתף ולהצביע בשמו. בעל מניות כאמור מתבקש להמציא את כתב המינוי 48 שעות לפני מועד האסיפה.
בפקודת הדירקטוריון
שרה קריב
מ"מ מזכיר החברה
• ניתן לעיין בדו"חות הכספיים והתקופתיים. בתקנון החברה ובמסמכי הרקע לישיבה. במזכירות החברה ברח' ז'בוטינסקי 3 א. מגדל היהלום. רמת גן קומה 24 בשעות 09:00–16:00 על פי תאום טלפוני בטלפון מספר 03-5765206.

בנק ירושלים לפיתוח ולמשכנתאות בע"מ
בהתאם לתקנות ניירות ערך (הקצאת ניירות ערך בחברה רשומה שהוצעו שלא לציבור), התשנ"ב-1992 נותנת בזה החברה הודעה כדלקמן:
1. מבוא
ביום 8 באפריל 1994 קיבל דירקטוריון החברה החלטה לגייס הון בדרך של הנפקה בהקצאה פרטית של סדרה של אגרות חוב (סדרה 17) בערך נקוב כולל של 30,000,000 ש"ח שלא תרשמנה למסחר והניתנות להמרה למניות רגילות של החברה.
2. ניירות הערך המוצעים
סדרה של 30,000,000 ש"ח ע.נ. אגרות חוב (סדרה 17) עומדות לפירעון ב-8 תשלומים שנתיים שווים ביום 31 במאי של כל אחת מהשנים 1999-2006 (כולל) נושאות ריבית בשיעור של 3.8% לשנה, צמודות (קרן וריבית) למדד המחירים לצרכן שפורסם בגין חודש מרץ 1994, מוצעות במחיר של 100% מערכן הנקוב וניתנות להמרה (כולל ריבית שנצברה והפרשי הצמדה בגין הקרן והריבית) למניות רגילות בנות -.1 ש"ח ע.נ. כ"א בכל יום עסקים בנקאיים החל מיום הנפקתן ועד ליום 31.5.2006 (כולל) פרט לימים שבין היום ה-12 ליום ה-16 של כל חודש במהלך התקופה האמורה, וכן פרט לימים שבין היום ה-11 ליום ה-31 לחודש מאי של כל אחת מהשנים 1999-2005 (כולל), כששער ההמרה ישתנה ביחס לכל המרה של אגרות חוב (סדרה 17) והוא ייקבע באופן שיהיה שווה ל-95% מהמחיר הממוצע בבורסה לניירות ערך בתל-אביב בע"מ (להלן: "הבורסה") של המניות הרגילות בנות -.1 ש"ח ע.נ. של החברה וזאת בתקופה של 90 הימים שקדמו למועד אותה המרה (להלן: "אגרות החוב").
חישוב הריבית ייעשה לפי הריבית שנצברה עד ליום האחרון של החודש הקודם לחודש שבו תיעשה ההמרה. חישוב שער ההמרה יבוקר על-ידי רואה חשבון החברה.
למרות האמור לעיל, באם תציע החברה בהנפקה לציבור אגרות חוב ניתנות להמרה (להלן: "אגרות החוב החדשות") בעת שיהיו עדיין אגרות חוב (סדרה 17) במחזור, יהיה הניצע רשאי להמיר את אגרות החוב (סדרה 17) שבבעלותו לאגרות החוב החדשות במחיר השווה ל-95% מהמחיר שבו תוצענה אגרות החוב החדשות לציבור.
3. הניצע
הניצע הינו חברת "יצוא" חברה להשקעות בע"מ (להלן: "הניצע"), בעל עניין בחברה, המחזיק, נכון ליום 8.4.94, בניירות ערך של החברה לפי הפרוט דלהלן: 21,220,818 מניות רגילות ו-11,710,000 אגרות חוב (סדרה 16), המקנים לו נכון ליום 8.4.94 87.35% בזכויות ההצבעה והבעלות בחברה, 78.57% לאחר מימוש כל כתבי האופציה (סדרה ג') ו-74.05% בזכויות הנ"ל לאחר המרת אגרות החוב (סדרה 16).
בהנחה ששער ההמרה של אגרות החוב (סדרה 17) יהיה, לפי המחיר הממוצע של מניות החברה בבורסה בתקופה של 90 יום המסתיימת ביום 8.4.94 (561 נקודות), ביחס של 5.33 ש"ח ע.נ. אגרות חוב (סדרה 17) עבור כל -.1 ש"ח ערך נקוב מניות רגילות של החברה (533%), יחזיק הניצע לאחר המרת כל אגרות החוב (סדרה 16) ו-(סדרה 17) בכ-77.89% מזכויות ההצבעה וההון בחברה.
4. התמורה בגין אגרות החוב
אגרות החוב מוצעות במחיר של -.1 ש"ח עבור כל אגרת חוב (סדרה 17) (100%). סך כל התמורה שתתקבל בגין הנפקת אגרות החוב תהיה 30,000,000 ש"ח.
5. נימוקי הדירקטוריון בדבר עדיפות ההצעה הפרטית על הצעה לציבור:
5.1 העסקה עם הניצע תיצור לחברה נזילות גבוהה בהליך מהיר.
5.2 העסקה תאפשר לחברה לנצל אפשרויות עיסקיות בעתיד הדורשות החלטות בפרקי זמן קצרים.
5.3 לוח הזמנים להקצאה פרטית הוא קצר ביותר יחסית ללוח הזמנים הדרוש לגיוס הון בדרך של הצעה לציבור על פי תשקיף.
5.4 עלות גיוס ההון בדרך של הקצאה פרטית כמתואר בדו"ח זה נמוכה מעלות גיוס הון בדרך של הצעה לציבור על פי תשקיף.
6. דירקטורים שהשתתפו בדיון:
6.1 בדיון דירקטוריון החברה שאישר את ההצעה השתתפו הדירקטורים ה"ה ידידיה בארי, יעקב נחושתן ומאיר רוזן.
6.2 למיטב ידיעת החברה מבין הדירקטורים בחברה ה"ה זלמן שובל, פנחס ולובלסקי, משה באואר, מאיר דיין ועובד בן עוזר הינם בעלי ענין אישי בהקצאה הפרטית.
7. האישורים הדרושים במועד ההנפקה
7.1 ההקצאה לניצע כפופה לקבלת כל האישורים הדרושים על פי כל דין ובכלל זה קבלת אישור הבורסה לרשום למסחר את המניות הרגילות ואגרות החוב החדשות שינבעו מהמרת אגרות החוב המוצעות לניצע.
7.2 בהתאם לתקנות, מוסמכת רשות ניירות ערך להורות לחברה לתקן פרט מן הפרטים המובאים בהודעה זו או לתת הסבר, פירוט, ידיעות ומסמכים בקשר לפרט כאמור. במקרה כזה יידחה ביצוע ההקצאה עד לאחר שתבצע החברה את דרישת הרשות כאמור.
7.3 ההקצאה כפופה לאישור אסיפת בעלי מניות של החברה.
7.4 הקצאת ניירות הערך לניצע תעשה מיד לאחר קבלת כל האישורים הדרושים ובכפוף לאמור בסעיפים 7.1-7.3 לעיל. אך בכל מקרה לא לפני חלוף 30 יום ממועד פרסום המודעה בעתונות.
בנק ירושלים לפיתוח ומשכנתאות בע"מ

דנאל גרופ (1991) בע"מ
הודעה על סיום תקופת מימוש כתבי אופציה (סדרה א') (להלן "כתבי האופציה")
ניתנת בזאת הודעה למחזיקים בכתבי האופציה כי המועד האחרון למימוש כתבי האופציה של החברה הינו 30.4.1994.
כל מחזיק בכתב אופציה זכאי לרכוש בכל יום עסקים פרט לימים 12 עד 16 בחודש ועד ליום 30.4.1994, תלף כל כתב אופציה שברשותו ותשלום במזומנים של ש"ח אחד בתוספת הפרשי הצמדה למדד המחירים לצרכן של חודש מרס 1993, כמשמעו בתשקיף החברה מ-21.4.93, מניית מימוש אחת בע"נ של ש"ח אחד.
מחיר המימוש ליום 11.4.94 הינו 1.08499 ש"ח.
מחיר המימוש למממשי כתבי אופציה לאחר ה-15.4.1994 יגדל בשיעור עליית המדד בחודש מרס 1994.
כתב אופציה שלא ימומש עד ליום 30 באפריל 1994 יפקע. ולא יקנה למחזיק בו כל זכות כלפי החברה.
13.4.94
דנאל גרופ (1991) בע"מ

חוף האלמוג אילת בע"מ
הודעה על דחית כנס אסיפה כללית שנתית של כל בעלי מניות החברה
ניתנת בזאת הודעה כי האסיפה הכללית השנתית של כל בעלי מניות החברה שנקבעה ליום 10.4.94 ונדחתה ליום ה-20.4.94 – מבוטלת בזאת.
האסיפה הכללית השנתית של כל בעלי מניות החברה תתקיים ביום ד' ה-11.5.94 שעה 15.00 במשרדי אזוים עופר בבית מרכזים, רח' המשכית 32 הרצליה.
בפקודת הדירקטוריון

נביעות - טבע הגליל בע"מ
הודעה בדבר זימון אסיפה כללית נדחית אשר תערך במשרדי החברה ברחוב המנוף 7 רמת השרון ביום 19.4.94 בשעה 11:00
באסיפה הכללית שלא מן המנין אשר נערכה ביום 11.4.94 במשרדי החברה ושעל סדר יומה הועלה לדיון אישור שינוי הסכם השיווק בין החברה לבין טמפו, בעלת ענין בחברה, לא נכחו בעלי מניות נעדרי ענין אישי בהצבעה ולפי סעיף 96 (לו) לפקודת החברות יש לזמן במקרה זה אסיפה כללית נדחית בה יועלה לדיון פעם נוספת אישור שינוי הסכם השיווק בין החברה לטמפו.
כל חבר בחברה יהיה זכאי להשתתף באסיפה הכללית השנתית ולהצביע בה אישית או ע"י מיופה על פי כתב מינוי אשר יופקד במשרדי החברה לפחות 48 שעות לפני מועד האסיפה.
נביעות – טבע הגליל בע"מ.

3 משחקי רדיוס לבית"ר ירושלים

אלופת המדינה (עדיין בתוקף) בית"ר ירושלים ספגה אתמול עונש של קיום שלושה משחקים ברדיוס 50 ק"מ מהבירה, בעקבות הדו"ח החמור של השופט סבי אלנקוה על התפרעות אוהדי בית"ר בהפסד הביתי למכבי ת"א (2:1).

רק משחק אחד יהיה ללא קהל ושניים עם קהל. מאמן בית"ר, דרור קשטן (העומד לחתום על חוזה שמן בהפועל חיפה) הורחק משני משחקים בפועל.

מכבי ת"א ספגה קנס כספי בסך 6000 ש"ח בעוון השלכת רימון מיציע אוהדי הקבוצה.

● **לותאר** מתיאוס יסיים קרוב לוודאי את הקריירה שלו בבאיירן מינכן. אתמול נמסר כי מתיאוס השחקן-בעל מספר ההופעות הרב ביותר בנבחרת הגרמנית - הסכים לשחק שלוש שנים נוספות בקבוצה אותה הוא מוליך העונה לאליפות, וכבר חתם על חוזה עד 1997 עת יחגוג את יום הולדתו ה-36.

מתיאוס יקבל שכר של 1.45 מיליון דולאר עבור הופעתו במדי באיירן.

הבנושא אחר אתמול נמסר כי יתכן שקלאוס אאוגנטלר, עוזרו של פרנץ בקנבאואר המשמש כמאמן באיירן מינכן עשוי להחליפו בעונה הבאה כמאמן ראשי.

● **פלמינג פולסן** החוזר אתמול ע"י מאמנו ריצ'ארד מולר נילסן לשורות הנבחרת הדנית לקראת משחק הרעים נגד הונגריה ביום רביעי הבא, בכה שאמורה להיות ההזדמנות האחרונה שלו במדים הלאומיים.

הקרטים יוצאים לקדם אליפות אירופה

בדורסל

נבחרת הקרטים של ישראל בכדורסל תמריא מחר למחנה אימונים באיסטנבול ומשם תמשיך (באוטובוס, ב-18 בחודש) לבוטסגראד, בולגריה, כדי להשתתף מה-20 בחודש במוקדמות אליפות אירופה.

במהלך המחנה תקיים הנבחרת שלושה משחקים נגד הקרטים של תורכיה.

לנבחרת שלנו צפויים ארבעה משחקים נגד אוסטריה (20.4), קפריסין (22.4), פולין (23.4), בולגריה (24.4). ב-21.4 יהיה יום חופשי.

שלוש הנבחרות שידורגו ראשונות בסיום הטורניר, יעלו לחצי גמר אליפות אירופה, בחודש אוגוסט.

הנבחרת כוללת 12 כדורסלנים: ליאור בוצ'ינסקי (הפועל חיפה), אלעד ביטון (הפועל ירושלים), שחר גורדון (מכבי ת"א), ליאון גיא (הפועל גבת), אוהד חמיאל (הפועל גן שמואל), אבי טראו (מכבי קרית מוצקין), יניב כהן (מכבי חיפה), אילן נניקשווילי (אליצור קרית אתא), עמית פיים (מכבי ת"א), מיכאל פסחוןן (מכבי ת"א), שי קריביב (אליצור נתניה), ארז רייכרט (הפועל גבעתיים).

המאמן כוב גוגן ועוזרו רוני לירוד.

המג'יק-טאץ' של ניק אנדרסון

אן.בי.איי

ניק אנדרסון קלע שיא עונתי – 36 נקודות (כולל שש קליעות משלוש) וסחף את אורלנדו מג'יק לנצחון 100:108 על הניו-יורק ניקס. בסך הכל קלעה אורלנדו 11 קליעות מחוץ לקשת ורשמה נצחון רביעי ברציפות.

לניקס-זה היה הפסד שלישי ברציפות והיא מרם הבטיחה לעצמה את ראשות הבית האטלנטי הרבה לקלוע פטריק יואינג 22 נקודות וגם קטף 18 ריבאונדים. שאקיל אוניל סיים עם 23 נקודות והאורחי הוסיף 28 למג'יק.

● **בשרלוט** קלע הל קורי 14 מ-21 נקודותיו כדי הוליך את ההורנטס לנצחון על הורד של סל 97:99 על מיאמי היט. אלונזו מורנינג 19 ולארי ג'ונסון 15 הוסיפו למנצחים. בזון סאלי 21 נקודות ו-11 ריבאונדים היה הבולט אצל ההיט'ס.

● **באינדיאנה** קבע ריק סמית'ס שיא עונתי של 32 נקודות והפייסרס מיגרו את הבוסטון סלטיקס 108:121. רג'י מילר הוסיף 22 למנצחים ודי בראון הוליך את הסלטיקס עם 23 נקודות. דינו ראג'ה הוסיף 19 למנוצחים.

● **בסן-אנטוניו** 29 נקודות ו-11 ריבאונדים של דייויד רובינסון פתחו את הספרס לנצחון ראשון אחרי שלושה הפסדים רצופים – 89:101 על מינסוטה טימברוולבס. דניס רודמן קטף 16 ריבאונדים אך לא קלע אף נקודה.

● **בגולדן-סטייט** קלע לאטרל ספרוול 33 נקודות והוליך שבעה שחקנים ב"דאבל פיגרס" לנצחון של הווריורס על דאלאס מבריקס 108:122. ג'ים ג'קסון קלע 25 למנוצחים.

● **בסקרמנטו** מיץ' ריצ'מונד קלע 9 מ-23 נקודותיו ברבע הראשון והקינגס המקומיים גברו על הלוס-אנג'לס קליפרס 97:118. וויימן טיסדייל הרבה לקלוע לקינגס 26 נקודות.

הקרב האחרון על כרטיסי העליה

גביע אירופה בכדורגל

לאחר שהבטיחו מקומן בחצי גמר גביע אירופה לאלופות, יתייצבו הערב אלופות איטליה וספרד מילאן וברצלונה למחזור המסיים של בתי רבע הגמר, במטרה לסיים בראש הבית המקנה להן את זכות האירוח בחצי הגמר.

הן למילאן והן לברצלונה די בתוצאת תיקו מול פורטו הפורטוגלית ומונאקו הצרפתית, כדי להבטיח לעצמן את הבכורה בבית ואת יתרון הביתיות במחשיק חצי הגמר שיערך ב-27 בחודש.

"למי שתשחק בבית יהיה סיכוי של 70 אחוז להעפיל לגמר, כל שאסור לנו לתת להזדמנות הזו להשמט מידינו" אמר קפטן ברצלונה חוזה באקרו.

על פי התבנית תשחק הראשונה בכל בית נגד השניה בבית הנגדי ושתי הקבוצות, ברצלונה ומילאן מעדיפות לא להפגש בחצי הגמר. מכל מכל השתיים הן המועמדות לשחק בגמר ב-18 במאי באתונה.

ברצלונה שגברה בסיבוב על מונאקו ב"נואו קמפ" 0:2 ומקדימה את יריבתה בנקודה אחת בראש בית א' היא כאמור המועמדת לזכות בראשות הבית, אך מונאקו שנכנסה למעגל המשחקים לאחר הסעייתה של מארסיי מאמינה ביכולתה לנצח ולהפוך הקערה על פיה. הצרפתים יופיעו בהרכבם המלא וכנגד עלולה ברצלונה לשחק ללא הולנה הברזילאי המפאריז הפצוע.

לאמכנה של פורטו, האנגלי בובי רובסון, יש בעיות בהצבת ההרכב המלא שלו לקראת אירוחה של מילאן. ללא הבולגרי קוסטדינוב והחלוץ סקיטאריו המושעים, אנטוניו סמבו הקטפטן וזאו פינטו הפצועים יש לפורטו בעיה.

בשורות מילאן יחזרו שני שיטויים בהרכב לעומת משחק הליגה האחרון של הקבוצה. הצרפתי דסאיי יחזור במקום קרבונה והצרפתי פאפן עשוי להתפוס את מקומו של דניאל מאסרו.

במשחק נוסף בבית ב' יפגשו אנדרלכט וורדר ברמן במשחק בו ינסו הבלגים לנקום את ההפסד 5:3 לאחר שכבר הוליכו 3:0. בבית א' חייבת גאלאטסריי לנצח את ספרטק מוסקווה כדי להמלט מהמקום האחרון, מה גם שהיא מרם הבקיעה שער במסגרת משחקיה.

בגביע למחזיקות תנסה פארמה האיטלקית לשחק בביתה את ההפסד 2:1 לבנפיקה לפני שבועיים כדי להבטיח מקומה בגמר שנה שניה ברציפות. שאיפות הנצחון של פארמה יתגברו בשל העזרה שתחזור את הולנה הבצעיין אספריה הפצוע. בהעדרו ישחק בגזר השווידי ברולין לצידו של זולה.

בנפיקה מוליכת הליגה בארצה והמתגה בשבת ע"י סאלגירוש אבל היא באמונה כי הערב מול האיטלקים לא תיפול פעם שניה ברציפות.

הטור האישי — א. יונתי

האמן אבנר דן: תיקו לת"א, נצחון לחיפה

האורח השבועי שלנו הוא האמן (כדרן-צייר) אבנר דן. בדרך כלל אנו מכירים אותו כשהוא "מצייר" דמויות על הבמה בהומור ובחן רב. בימים אלה מציגים דן תערוכת ציורים יפהפיים, המדגישים את הפן האחר של אמנותו. התערוכה "בתוך ובגבול" מוצגת במתנ"ס "בית שטיינברג" בקרית שרת חולון.

אבנר אוהד מכבי ת"א בכדורגל ובכדורסל, ומאחל לשתיהן אליפות. הוא מכלא טוטו בקביעות. דווקא לקבוצתו במפגש השבוע תיקו, ואילו ליריבה הגדולה מכבי חיפה, נצחון על נתניה.

הטור האישי של אבנר דן

1.	הפועל חיפה – בני יהודה	x
2.	מכבי פ"ת – מכבי הרצליה	1
3.	עירוני אשדוד – הפועל פ"ת	2
4.	הפועל כפ"ס – הפועל ת"א	2
5.	מכבי חיפה – מכבי נתניה	1
6.	מכבי ת"א – צפרירים חולון	x
7.	הפועל ב"ש – בית"ר ים	x
8.	הפועל אשדוד – מכבי יפו	1
9.	ד.א. כרמל – שמשון ת"א	2
10.	מכבי עכו – הפועל ק"ש	x
11.	בית שאן – הפועל אשקלון	2
12.	הפועל ראשל"צ – גם צירנה	1
13.	מכבי יבנה – הפועל בת-ים	1
14.	הכח ר"ג – הפועל חדרה	2
15.	הפועל ים – בית"ר ת"א	1

12 מדליקי המשואות

שרה שמרלינג. נולדה ב־1938 בתל־אביב.
תלמידת בית־חינוך ותיכון עירוני ד' בתל־אביב. בוגרת האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת חיפה, בפקולטה למדעי הרוח. משנת 1963 עובדת בקול־ישראל, ומזה עשר שנים משמשת כראש מערכת החדשות של קול־ישראל בצפון וככתבת לענייני איכות הסביבה, התנועה הקיבוצית, ארכיאולוגיה ועניני הצפון.
נשואה לד"ר מיכאל שמרלינג, אם לארבעה ילדים וסבתא לשני נכדים.

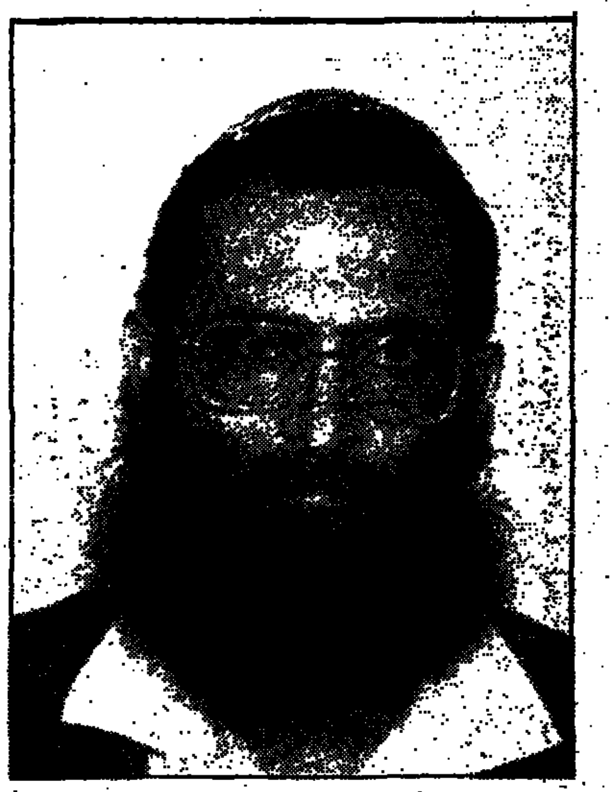

הרב דוד אביחיל. נולד באבן־שמואל בשנת 1959.
בעל תעודת הוראה בתנ"ך, תלמוד ומחשבת ישראל ומוסמך לרבנות.
הרב אביחיל כיהן כרב היישוב הר־בית"ר ליד ירושלים, לימד בסמינר למורים "מורשת יעקב" ברחובות וריכז את לימודי היהדות ב"מכון מאיר" בירושלים.
כיום מכהן כראש הישיבה התיכונית לחינוך תורני סביבתי במצפה רמון, ישיבה המשלבת תורה ומדע ברגש אקולוגי, בשילוב סדנאות של"ח וסיורים רבים.

חיים אליאס. נולד באיראן בשנת 1944. עלה ארצה בשנת 1950.
שירת בחיל ההנדסה והוכשר כמדריך לפריצת דרכים ושימוש בציוד מכני כבד. משנת 1966 עובד במע"צ בפריצת דרכים וסלילת כבישים וביניהם, כביש הערבה, הכביש משער הגיא לירושלים, דרך כביש חוצה שומרון ועוד.
במלחמת יום הכיפורים היה בין מקימי הגשר מעל תעלת סואץ, (גשר אריק). בעבודתו כפורץ דרכים עמדו מול עיניו השילוב והאיזון בין עבודות הפיתוח ושמירת הטבע והנוף.
נשוי ואב לשניים.

יהודה ברוניצקי. נולד בשנת 1934, עלה ארצה בשנת 1958.
בעל תואר ראשון בהנדסת מכונות ותואר שני בפיסיקה. מאז הקמת אורמת ב־1965 כיהן כמנהל טכני ומנכ"ל החברה. כעת הינו יו"ר מועצת המנהלים ויו"ר אורמת תעשיות, מנועי בית שמש ואורבוטק. חבר בוועד המנהל של החברה להגנת הטבע ומכון ויצמן למדע.
חבר בחבר הנאמנים של אורט ישראל ואוניברסיטת בן־גוריון. כתב למעלה מ־50 מאמרים בנושאי אנרגיה חילופית ובעל למעלה מ־30 פטנטים.
נשוי ואב לשלושה.

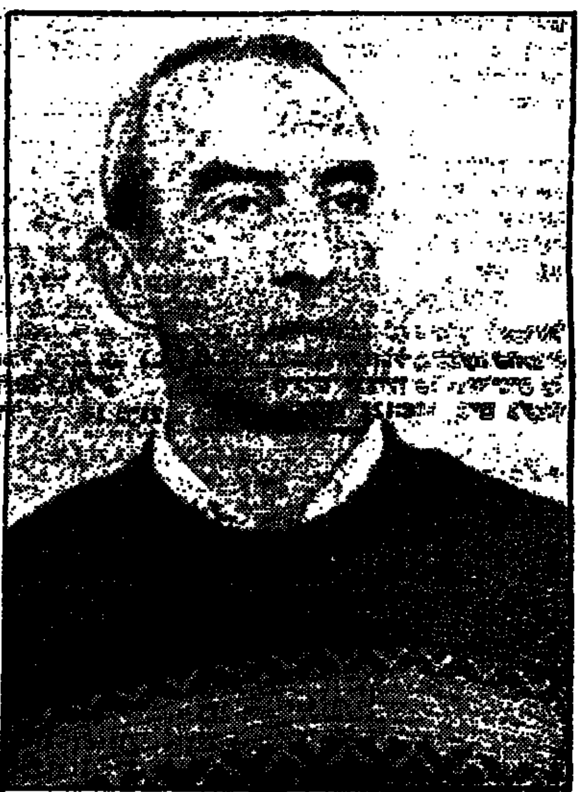

סלמאן אבו רוקון. נולד בכפר עוספיא בשנת 1947.
בוגר החוג ללימודי ארץ־ישראל והחוג ללימודים כלליים באוניברסיטת חיפה. הצטרף לרשות שמורות הטבע בשנת 1977, כרכז צוות של היחידה לפיקוח בשטחים פתוחים, קיבל את פרס העובד המצטיין של הרשות ואת פרס העבודה על שם נמיר.
בשנת 1985 נבחר ע"י רשות שמורות הטבע לייצג את ישראל בסמינר בינלאומי לשמירה וניהול משאבי טבע. במסגרת פעילותו ברשות שמורות הטבע עוסק סלמן באכיפת חוקי שמירת איכות הסביבה, חינוך לשמירת הטבע והנוף וקידום הכרזת שמורות.
פועל רבות בהתנדבות בהגברת המודעות לשמירת איכות הסביבה וערכי הטבע בקרב תלמידים, חיילים, מתנכים, אסירים ועוד.
משתתף קבוע בתכניות רדיו וטלוויזיה בערבית ובעברית. חבר הנהלת עמותת הקצינים הדרוזים המשוחררים בישראל.
נשוי ואב לחמישה ילדים.

יוסף תמיר. נולד ב־1915 ועלה מאוקראינה ב־1924.
חלוץ המערכה הציבורית למען איכות הסביבה בישראל. יזם והקים את המועצה לארץ ישראל יפה (1968), חיים וסביבה, – ארגון גג של שוחרי איכות הסביבה (1975), פורום המשק והכלכלה למען הסביבה (1990) ועוד.
כחבר כנסת בשנים 1965־1981 היה הדובר המובהק בכל הקשור לבעיות איכות הסביבה. יזם חקיקה רחבת היקף בנושא כמו, חוק הנקיון, שימור גנים ופארקים לאומיים, שיפוץ בתים ואחזקתם, שיקום מחצבות נטושות, מניעת בנייה בלתי־חוקית, ועוד.
בשנת 1972 יזם בוועידה את תהליך הצלת הים התיכון מזיהום המדינות שלחופיו באמצעות שיתוף פעולה בינלאומי.
חיבר ספרים רבים וביניהם, "תבל אותו לגן", "חבר כנסת", "המשבר האקולוגי בישראל", ואחרים. פרסם מאות מאמרים בנושאי פנים, חברה, עיור, סביבה ואקולוגיה ומפלגות.
יוסף תמיר פרש מפעילות פוליטית בשנת 1981 ועומד כיום בראש הארגון "חיים וסביבה" המנהל מאבק למען הסביבה ואיכות החיים בארץ.
נשוי לנעמי, אב לשנים וסב לנכדים ולנינים.

פרופ' אמוץ זהבי. נולד בפתח־תקווה בשנת 1928.
מוסמך האוניברסיטה העברית בזואולוגיה. מחקר העופות באגם החולה. בשנים 1956־1979 כיהן כמזכיר החברה להגנת הטבע. משנת 1957 עובד במחלקה לזואולוגיה באוניברסיטת תל־אביב.
פרופ' זהבי ייסד וניהל במשך 20 שנה את המכון לשמירת הטבע באוניברסיטת תל־אביב. משנת 1965 הוא חבר רשות הגנים הלאומיים. בשנת 1970 קיבל תואר שלישי באוניברסיטת ת"א בנושא: "חיי החברה של הנחליאלי בישראל".
משנת 1970 ועד היום עוסק במחקר חיי חברה של בעלי חיים בחצבה שבערבה. בשנת 1993 הקים, ומאז מנהל את תחנת המחקר בחצבה, של המכון לחקר המדבר בשדה־בוקר. פרופ' זהבי הנו חבר ועד החברה להגנת הטבע מאז הקמתה. הנו בעל פרס ישראל, יחד עם החברה להגנת הטבע, על תפקידו בהקמת החברה.
נשוי ואב לשניים.

חוסין אלהייב. נולד בכפר טובא בשנת 1950.
בוגר אוניברסיטת בר־אילן במדעי המדינה והחינוך.
כיהן כמנכ"ל ביה"ס בטובא במשך 17 שנה ושימש כמדריך מנהלי ופדגוגי לבתי הספר הבדואים בצפון.
בשנת 1986 זכה בפרס ותעודת הוקרה של הסתדרות המורים ומשרד החינוך והתרבות, על מעשיו ויוזמותיו לקידום החינוך והנוער ביישוב, ועל חיזוק הזיקה בין התלמידים הבדואים לתלמידים היהודים בסביבה.
ב־1988 נבחר לראשות המועצה המקומית המשותפת ליישובים טובא וזנגריה, ומאז הוא מכהן בתפקיד זה, אליו נבחר שנית בבחירות לרשויות המקומיות שנערכו ב־1993.
חוסיין אלהייב מייצג את הרשויות הבדואיות בפני משרדי הממשלה.

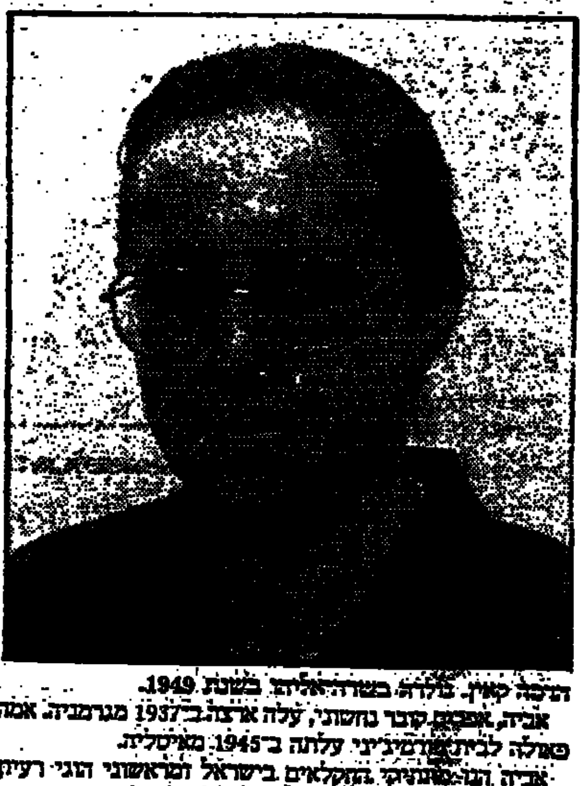

רבקה קאין. נולדה בשדה־אליהו בשנת 1949.
אביה, אפרים קבר נחושתי, עלה ארצה ב־1937 מגרמניה. אמה, פאולה לבית [illegible], עלתה ב־1945 מאיטליה.
אביה הנו מוותיקי החקלאים בישראל ומראשוני הוגי רעיון ההדברה המשולבת. על ברכיו חונכה לדאגה לאיכות הסביבה והמאבק בשימוש בחומרי הדברה כימיים.
למדה שרטוט בניין ואדריכלות בתל־אביב. מספר שנים עסקה בחינוך, ובשנים האחרונות חזרה בעקבות אביה לעסוק בתחום ההדברה הביולוגית והשתלבה במחלקות המו"פ של המפעלים "תעשיות הדברה ביולוגיות" ו"דבורי בר להאבקה טבעית".
נשואה ואם לשישה ילדים.

נאוה צבי אישרוב. נולדה בירושלים בשנת 1959.
סיימה בהצטיינות את לימודיה לתואר ראשון בחינוך גופני ולתואר שני בחינוך גופני מיוחד בארה"ב. לאחר סיום לימודיה שבה לארץ והחלה לעסוק בתחום החינוך הגופני לחריגים ונכים בבתי־ספר לחינוך מיוחד. כמו כן מלמדת שחייה לאוכלוסיות מיוחדות.
במשך שנים רבות עסקה בפעילות התנדבותית בקהילה. מגיל צעיר עסקה בפעילות ספורטיבית תחרותית בשחיה ובכדורסל. מזה כמה שנים מתנדבת כנאמנת נקיון במסגרת המשרד לאיכות הסביבה.
נשואה ואם לארבעה ילדים.

הגר ציגלר. נולדה ב־1979 בישראל.
תלמידה בביה"ס "הראשונים", בהוד השרון. פעילה בתנועת "הנוער העובד והלומד" וחברה במועצת התלמידים שבבית הספר ובמועצת הנוער של עיריית הוד־השרון.
גילה עניין רב, מעורבות ופעילות בנושא איכות הסביבה. הקימה קבוצת נוער שפועלת לקידום המודעות לאיכות הסביבה. הקבוצה פועלת בנושאים הקשורים להעלאת המודעות בנושא בקרב הציבור בכלל ובקרב בני הנוער בפרט. בפעילותה עובדת הגר בקשר עם עיריית הוד־השרון.

רס"ן וסטרייך אריה. נולד בשנת 1950 בבריה"מ. עלה לארץ בשנת 1959.
משרת בצה"ל 27 שנים ביחידות שדה, וב־16 השנים האחרונות כרס"נגד יחידתי בעוצבת בני־אור. במסגרת תפקידו בעוצבה הוא אחראי על טיפוח המחנה, שמירה על נקיונו ואיכות החיים בו. תודות לפעילותו זכתה העוצבה מספר שנים בתחרות כוכבי יופי.
נשוי ואב לארבעה ילדים.

"מקור כל הישגינו הוא במשאב האנושי"

● דברי השרה שולמית אלוני:

ושוב אנו חוגגים את גדול החגים של ישראל בדורות האחרונים. חג העצמאות, חגו של עם ריבוני בארצו. הציונות הצליחה, ואת ניצחונה הסוחף אנו חוגגים היום.

מספר אזרחיה של מדינת ישראל עולה על חמישה מיליונים. הלשון העברית היא לשון הארץ והעם: לשון הספרות, המדע, הבמה והרחוב; לשון השוטר, החייל המשורר והפילוסוף. הלשון העברית היא לשון תינוקות וזקנים, לשון אוהבים ושונאים ולשון שירי הערש והגעגועים.

העברית היא לשון הילדים, ואין ראיה טובה מכך כי אנו עם בארצו, מושרש בעברו ומצמיח דליות לעתיד.

מעיינות יצירה פורצים ועולים ולובשים צורה בכל תחום וענף, ושמעם יוצא למרחקים. המחקר, הרפואה, הטכנולוגיה והעיישה והתעשייה המתוחכמת בישראל על כל ענפיה וגווניה – אלה קנו להם שם בין־לאומי ונצעדים בביטחון לקראת הישגים נוספים. אנחנו, כמפותחות שבמדינות, בשלים להיכנס למאה העשרים ואחת, ברגל בוטחת.

השנה נחתם הסכם ראשון עם אויבינו, הסכם הפותח עידן חדש ומצעיד אותנו לימים של שלום. וכשהשלום קרוב לאזורנו, הולך ונפתח לפנינו מלוא העולם, רוחות חדשות מנשבות ובאות אלינו ממרחבי תבל ונקשרים קשרים חדשים ומחודשים עם מדינות שידענו ועם מדינות שלא ידענו, וזאת בכל התחומים. הכלכלה, המדע והתרבות.

בירושלים, בירתה של מדינת ישראל הבנויה לתלפיות, משפיע עלינו האביב תקוות גדולות לפריחה, לאחווה, לשלום־אמת ולרווחה רוחנית לכל יושבי הארץ.

היום, ביום החג, ביום שבו הדעת נתונה בגאווה על הישגים, חשוב שנזכור כי כל שבא לנו מהאדם בא. אין לנו משאבי טבע כנפט, כזהב או כנחושת. שום דבר לא בא לנו כפרי בשל: גם למען השב חלב ולדבש עלינו לעמול קשה. מקור עושרנו, מקור עצמאותנו הכלכלית, התרבותית והביטחונית, מקור כל הישגינו הוא במשאב האנושי, באיש ובאישה השוקדים על מלאכתם.

ביום חגנו, חג העצמאות, אנו רוצים להודות ליוצרים בתחום המדע והמחקר, בתחום המחשבה והמשפט, הכלכלה, הרפואה והאמנות על גווניה. אנו רוצים להביע הערכה וכבוד למתמידים, למשיגים ולמובילים אותנו אל מרחבי המחר הטוב יותר, המעשיר יותר המרחיב את מוטת כנפינו.

אני מברכת את חתני הפרס ומתברכת בהם יחד עם כל עם ישראל האוהב אותם ומעריך את הישגיהם. אנו מקווים שהשנאה ומאבקי הדמים באזורנו יגיעו לקצם, וכי נוכל בשנים הבאות להקדיש משאבים רבים יותר לפיתוח מדע וטכנולוגיה, מחקר ויצירה ולטיפוח רפואה, אמנות ודעת לכול, כדי שלא יהיו בינינו כאלה היודעים וכאלה שאינם יודעים.

עם הרחבת ההשכלה לכלל אזרחי ישראל ותושביה יגדל מספר השותפים ליצירה, למחקר ולעשייה החברתית והתרבותית הגדולה הנעשית כאן, למען ישמח האדם בישראל במעשה ידיו ובהישגי תבונתו בחיים של שלום, רווחה וכבוד לכל.

"איש רוח אמיתי ומורה דגול"

● **פרופ' משה גרינברג** הוא חוקר מקרא מן המעלה הראשונה בישראל ובעולם. הוא בעל סמכא מובהק בענפים רבים של חקר המקרא – לשון המקרא והשתלשלות נוסחה; תרגומיו העתיקים ותולדות פרשנותו; תיאולוגיה מקראית, חוק ומוסר, תפילה ונבואה. מפעלו המדעי עומד בסימן של מקוריות רבה, שהיא פרי הצירוף הנדיר של קפדנות מדעית עליונה, רוחב דעת רב־תחומי ומעורבות אישית עמוקה. מחקריו המעולים מעידים, שמעורבות אישית, כאשר היא גדורה על־ידי ביקורת עצמית תקיפה, לא זו בלבד שאינה מפריעה לחקירה המדעית, אלא אדרבה, מפרה אותה.

משה גרינברג פיתח דרך קריאה רב־שכבתית המאזינה לכתוב כפי שנאמר לקהל שומעיו המקורי, כפי שהובן על־ידי מתרגמיו, מפרשיו וחוקריו לדורותיהם וכפי שהוא פונה אל הצרכים האינטלקטואליים, האסתטיים ובעיקר הרוחניים המוסריים כיום הזה. דרך קריאה זאת הניבה את פירושיו רבי ההשפעה לספרים 'שמות' ו'יחזקאל'. נוצק בהם דפוס חדש של פירוש לספרי המקרא, העומד בסימן של רציפות יהודית וחדשנות מחקרית המזינות זו את זו [illegible]

בראשית דרכו כחוקר מקרא הוא קיצר, מעשה אומן, את חיבורו המונומנטאלי של יחזקאל קויפמן, "תולדות האמונה הישראלית", ותרגמו לאנגלית. בכך הנגיש את קהילת המחקר הבין־לאומית עם הישג הגדול ביותר של חקר המקרא הישראלי. בהמשך דרכו הוא השתתף בתרגום החדש והחשוב של התנ"ך לאנגלית שיצא לאור מטעם ה־Jewish Publication Society אשר שם לו למטרה לאפשר לאנשים המנועים מהבנת המקור העברי לקרוא את המקראות כפשוטם המדעי באנגלית בת־זמננו. בשנים האחרונות הוא מקדיש את מיטב זמנו ומרצו לעריכת סדרה של פירושים מדעיים, המיועדת לחוקרים, לתלמידים ולציבור הרחב, ואשר שמה מעיד על מטרתה – מקרא לישראל.

משה גרינברג הוא איש רוח אמיתי ומורה דגול, המשמש לתלמידיו ולרבים מעמיתיו מופת של יושר אינטלקטואלי, אחריות חינוכית ומעורבות ציבורית.

על כל אלה החלטנו להעניק לפרופסור גרינברג את פרס ישראל בחקר המקרא לשנת התשנ"ד.

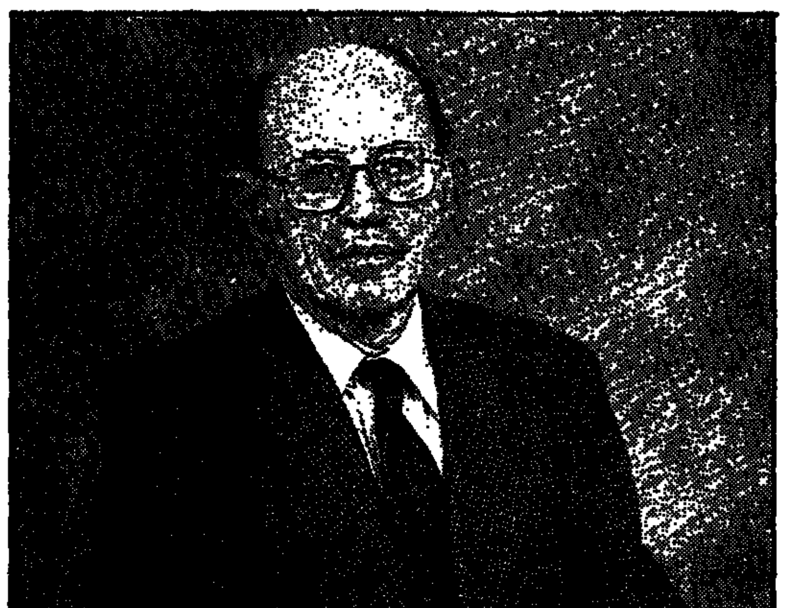

"כושר אסוציאטיבי נדיר"

● **פרופ' משה ויינפלד** הוא מראשי המדברים בחקר המקרא הישראלי והבין־לאומי ודב־אומן בחקר השוואי של המקרא עם העולם שמסביבו. הוא שולט בכל הלשונות של עמי המזרח הקדום ובקי במכלול הטקסטים שהם הותירו אחריהם. לראייה ה"אופקית" של המקרא כפי שהוא נטוע בתולך תרבויות שומר ואכד, חיתים ומצרים, אוגרית, פיניקה, ארם, יוון ורומא, הוא מצרף ראייה "אנכית" של המקרא, כראשיתה של התפתחות פנים־יהודית הנמשכת בספרים החיצוניים, במגילות מדבר יהודה ובספרות חז"ל. פרספקטיבה כפולה זו הניבה מחקרים חשובים ביותר.

עומד לו בכך כושר אסוציאטיבי נדיר, המאפשר לו לגלות שפע של מקבילות, זיקות והתפתחויות, וכוח שיפוט זהיר ושקול, המאפשר לו לעמוד על השונה בצד הדומה ולמצוא את הייחוד המקראי, על רקע המצע המשותף.

כבר בעבודת הדוקטור שלו – "ספר דברים והאסכולה הדברונומיסטית" – הציבה אותו על דרך המלך של חקר המקרא הבין־לאומי. עיבוד אנגלי שלה נתקבל כספר קלאסי בזכות תרומתו הגדולה להבנה משולבת של התיאולוגיה ודרכי הנבואה המשנה תורתיים. וכעבור עשרים שנה יצא לאור בסדרת Anchor Bible הכרך הראשון של פירושו היסודי, המקיף והחדשני לספר 'דברים', וכן יצאה לאור מונוגראפיה עברית – "מיהושע עד יאשיהו" – שבה הוא מרחיב ומעמיק את תפיסתו לגבי אופייה וייחודה של ההיסטוריוגרפיה המשנה־תורתית.

גולת הכותרת של חקירותיו ההשוואתיות הוא ספרו "משפט וצדקה בישראל ובעמים". כותרת המשנה של הספר – "שוויון וחירות בישראל העתיקה על רקע מושגי צדק חברתי במזרח הקדום" – מטיבה לשקף את הפאתוס המוסרי המנחה את משה ויינפלד בבחירת נושאי חקירה גדולים וחשובים.

פרופ' ויינפלד תרם תרומה חשובה גם לביצור מעמדו של חקר המקרא הישראלי, הן על־ידי ייצוגו הנאמן במערכות כתבי־עת ובארגונים בין־לאומיים והן על־ידי היענותו לצורך הדוחק בפרסומים מדעיים בכך שייסד את "השנתון למקרא ולחקר המזרח הקדום" וערך את עשרת כרכיו.

על כל אלה החלטנו להעניק לפרופ' משה ויינפלד את פרס ישראל בחקר המקרא לשנת התשנ"ד.

"חלוץ במלוא מובן המלה"

● **פרופ' חיים זלמן דימיטרובסקי** עומד בשורה הראשונה של חוקרי התלמוד הבבלי בדורנו, ומאחוריו יובל שנים של מחקר אינטנסיבי ומעמיק, רב־פארות וענפים, בכמה תחומים מרכזיים של מקצוע מחקר זה. עניינו המרכזי הוא בפרשנות התלמוד לדורותיה, בדרך שבה הובן, נלמד והשפיע תלמוד הבבלי למן חתימתו ועד לראשית התקופה המודרנית, וזאת בשלושה מעגלים עיקריים: נוסח התלמוד, הפרשנות הספרדית הקלאסית של ימי הביניים וחקר האסכולות התלמודיות.

פרופ' דימיטרובסקי השקיע שנים רבות של מחקר בתעירו אל הנוסח הספרדי, המגופה־יותר, של התלמוד, כפי שנדפס בספרד ובפורטוגל במשך כעשרים שנה בלבד, למן ראשית מלאכת הדפוס העברי בארצות אלו ועד לגירוש היהודים משם. דפוסים עתיקים אלו אבדו כליל מן העולם, ולאחר מחקר ממושך עלה בידו לקבץ, מכל פינות העולם, את מעט הדפים ושרידיהם שנשתיירו, ואלו ראו אור בשני כרכים גדולים, בשנת התשל"ט, בצירוף מבוא וחלוצי מפרי עטו על תולדות הדפוס העברי קצר הימים בספרד ובפורטוגל.

במעגל ההתעניינות השני של פרופ' דימיטרובסקי, הפרשנות הקלאסית לתלמוד מימי הביניים, יש לציין תחילה את תרגומו לעברית למסכת בבא מציעא, עם פירוש חדש, עם חילופי גרסאות ועם מראי מקומות, שיצא לאור בתל־אביב בהתשי"ד.

מפעל־חיים הקדיש פרופ' דימיטרובסקי ליצירתו הספרותית בת הכמות והאיכות של הרשב"א, הלוא הוא הרב שלמה בן אדרת, ראש לחכמי ספרד בשליש האחרון של המאה הי"ג. את פירושיו למסכתות "ראש השנה" ו"מגילה" ההדיר במנגנון מדעי־ביקורתי, בליווי הערות מאירות עיניים ומבוא מפורט. לאחרונה הוא הולך ומשלים מהדורה מלאה של כל תשובות הרשב"א, כארבעת אלפים במספר, ערוכות על פי סדר התלמוד, ומתוקנות על פי כל המקורות הנדפסים וכתבי היד. זהו מפעל אדיר ומיוחד במינו, שמתוכו ראו אור עד עתה תשובות השייכות למקרא למדרש אמונות ודעות, והספר "מנחת־קנאות" לרבי אבא מארי דלוניל, שהתכתב עם הרשב"א בנושאים קרובים. חלקים נוספים נמסרו לדפוס ויראו אור בקרוב.

במעגל החקירה השלישי העמיק פרופ' דימיטרובסקי את העיון בנושא האסכולות הלימודיות השונות בתלמוד, ובעיקר בתחומי הלוגיקה התלמודית המיוחדת במינה, אשר אפיינה את העיון התלמודי בספרד של המאה הט"ו מבית מדרשו של הרב יצחק קנפנטון, בחקר הפלפול האשכנזי ותולדותיו למן המאה הט"ו ועד לשלהי המאה הי"ח ובהבנת האסכולה הספרדית המיוחדת שהייתה רווחת בישיבות הספרדים אשר בתחומי הממלכה העות'מאנית, בעיקר במאה הט"ז. מחקריו בתחומים אלו ובתחומים נושקים, כתולדות חיי הרוח וההנהגה בקהילות צפת וירושלים במאה הט"ז, מצטיינים בדקדקנותם, בירידתם לכל פרט ובמלאותם, מחד גיסא, ובפריסת יריעה היסטורית ועיונית רחבה, מאידך גיסא, והם עבודות חלוציות במלוא מובן המילה.

על אלו מוענק פרס ישראל בחקר התלמוד לשנת התשנ"ד לפרופסור חיים זלמן דימיטרובסקי.

"טרובדור הזמר העברי"

● **המשורר יעקב אורלנד** הוא הטרובדור של הזמר העברי. שיריו הם חלק מהביוגרפיה של היישוב שהפך למדינה. הם פס־הקול שליווה ימים של דם, יזע ודמעות. קשה לתאר את פריחת תנועות הנוער החלוציות מראשיתן בלא שירת "אנחנו שרים לך מולדת ואמא, את שיר השירים לעמל...", קשה לתאר את ימי העמידה האיתנה בשנת מאורעות הדמים בלא שירת "חניתא", וקשה לתאר את שנות התגייסות היישוב העברי למלחמת העולם השנייה ואת התגייסותו למפעל ההצלה באירופה בלא "שיר הלגיונות".

ואלה רק טיפות בודדות בים שיריו של אורלנד. אבל יאמר מיד: בצד השירים בגוף ראשון־רבים בולטת גם שירת היחיד שלה די לציין את "שני שושנים", "סלכת" או "היו לילות" כדי לסלול את כביש האהבה שסללו שורותיו של אורלנד בבמת הזמר העברי.

רשימת המלחינים שהעלו את שיריו של אורלנד לסולמות התווים היא רשימה ארוכה ונוגעת בכל קשת הגוונים. הבולט שבהם הוא מרדכי זעירא. "מילותיו של אורלנד", אומר זעירא, "מדברות ללבי, משום שאינן דומות לסוג השירים הפלאקטיים, שריח נאומים נודף מהם". ובכלל, מהר כאחד הפך הצירוף "אורלנד וזעירא" לתו־תקן המעיד על איכות מיוחדת במינה.

"כל איש פורט על עוגבו את הניגון שבלבבו", כתב אורלנד בשירו "נגן עוגב". ניגונו של אורלנד הוא הניגון של כולנו. עוגב המילים הטביע ויטביע צליל ייחודי, מרגש ומרתק.

על צליל זה ועל צלילים אחרים מוענק ליעקב אורלנד פרס ישראל.

"היקף ידיעה נדיר"

פרופ' אליעזר שביד הוא בעל היקף ידיעה ומחקר נדיר, המאפשר לו ראייה רחבת אופקים וסינופטית של המחשבה היהודית לדורותיה, בעיקר זו של העת החדשה והמאה ה־20.

בראשית דרכו המדעית, ובמידה מסוימת גם בהמשכה, עסק פרופ' שביד בפילוסופיה היהודית של ימי הביניים, והאיר בה פרקים מספר באור חדש. ראויים לציון מיוחד מחקריו על שילוב צורה ותוכן בהגותו של ריה"ל, ספרו "הפילוסופיה הדתית של ר' חסדאי קרשקש", שבו הרגיש את הפן התיאולוגי בהגותו של הרב, פן שלא זכה עד אז לתשומת לב מספקת במחקר, מחקריו על ר' יוסף אלבו, אשר פרקים נבחרים מספר העיקרים שלו הוציא כספר המלווה במבוא ארוך, וכן ספר מאמריו, "טעם הקשה".

תרומתו החשובה ביותר של פרופ' שביד היא לחקר המחשבה היהודית בעת החדשה ובדורנו. כאן פיתח פרופ' שביד גישה מתודולוגית חדשה, המתבססת על ההנחה שמחשבה זאת באה לידי ביטוי, לא רק בחיבורים פילוסופיים מהודרים, אלא גם במגוון רחב של צורות ביטוי ספרותיות כמו [illegible] הסיפורת והשירה העברית. ולפיכך, כדי לעמוד על טיבה, על אופייה ועל רעיונותיה, יש לחקור את כולן. בקיאותו העצומה בכל תחומי ההבעה הללו ויכולתו לחדור אל תוכנם ולהבינם אפשרו לו לבנות פיסה רחבה ואינטגרטיבית של המחשבה היהודית החדשה והמודרנית, לעמוד על זרמיה המרכזיים, על הבעיות המעסיקות אותה ועל הרעיונות המובילים שלה. בעשרות רבות של מאמרים וספרים, עסק פרופ' שביד בקשת רחבה של הוגים וזרמי מחשבה, כגון ההגות הלאומית לזרמיה, ההגות בתקופת השואה וההגות הדתית. הוא כתב מאמרי ביקורת רבים על הספרות העברית ועל השירה העברית, ובהם עמד על עולמם הרוחני ועל המצע האידיאי־היהודי שלהם. מספריו המרכזיים בתחום זה "היחיד", "עולמו של א"ד גורדון", "תולדות ההגות היהודית בעת החדשה – המאה ה־19" ו"תולדות ההגות היהודית במאה ה־20".

פרופ' שביד לא הסתגר בד' האמות של המחקר הצרוף. הוא מן הדמויות הנדירות שהגותן וחייהן שלובים זה בזה. בכל תקופת חייו ראה את עצמו מי שיש לו מחוייבות לעיצובה של התרבות היהודית החדשה בעולם המודרני המתפתח והמתחדשת, בעיקר בארץ ישראל. הוא גילה מעורבות אישית הגותית בבעיות השעה, במצוקות החינוך ובבעיית הזהות היהודית בארץ ובתפוצות. הוא הרצה לפני קהל מגוון על נושאים אלו, וכתב עליהם עשרות רבות של מאמרים פובליציסטיים. גם את פעולתו המחקרית ראה כחלק מן המפעל הזה.

את חותמו על חיי הרוח במדינת ישראל הטביע פרופ' שביד בין היתר גם בהשתתפותו הקבועה בביטאונים ובכתבי עת רבים, הן כאלה העוסקים בבעיות השעה והן כאלה העוסקים בספרות, בתרבות ובחקר מחשבת ישראל. בחלקם אף היה חבר המערכת. בתחום המעשה החינוכי נענה פרופ' שביד לכל פנייה ממוסדות החינוך וממשרד החינוך והתרבות, השתתף בוועדות שעסקו בהתוויית דרכים ובתרגום ערכים ללשון תכניות הלימודים. את ה"אני מאמין" החינוכי שלו תרגם למעשה בהשתתפותו ביסוד ובעיצוב דמותו של מכון "כרם" להכשרת מורים במגמה הומניסטית־יהודית, שבו אף לימד בפועל. כמו כן הורה במגוון רחב של מוסדות חינוך, החל מן החינוך התיכוני ועד לחינוך האוניברסיטאי, ובכולם הטביע גם את חותמו המיוחד של איש הרוח המעורב בעולם התרבותי והרוחני של זמנו.

על תרומתו הייחודית לחקר המחשבה היהודית בימי הביניים, בעת החדשה ובהגות דורנו וכשל תרומתו הכללית לתרבות העברית ולעיצוב דמותו של הדור על יסוד המורשת המחשבתית היהודית לתקופותיה ולגווניה. על כל אלה החליטה הוועדה להעניק לפרופ' אליעזר שביד את פרס ישראל בחקר במחשבת ישראל לשנת התשנ"ד.

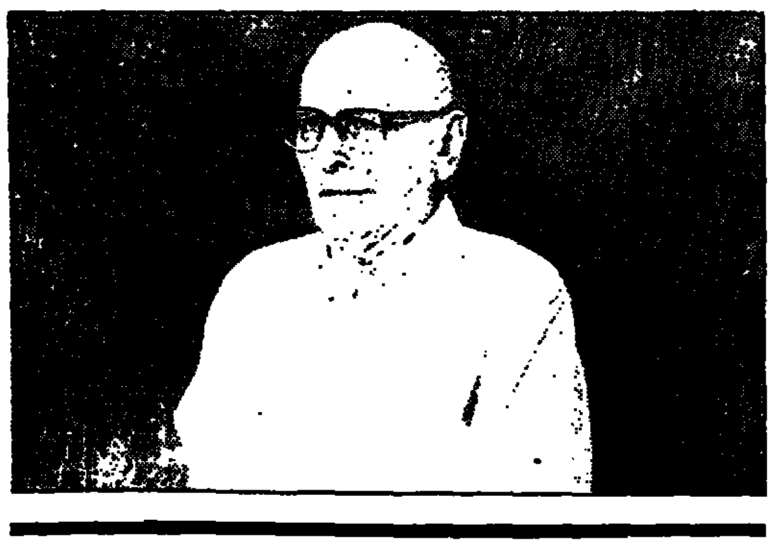

"ספרים ומאמרים פורצי דרך"

● **פרופ' חנוך אבנארי** מקבל את פרס ישראל לשנת התשנ"ד בחקר המוסיקה על מפעל חייו בחקר המוסיקה היהודית. מזה למעלה משישה עשורים חוקר פרופ' אבנארי את המוסיקה היהודית לנושאיה המגוונים והסבוכים, ומפרסם ספרים ומאמרים פורצי דרך שבזכותם היה לבכיר חוקרי המוסיקה היהודית בימינו.

במחקריו אודות טעמי המקרא במסורת אשכנז השווה פרופ' אבנארי בין כל העדויות הרשומות שבידינו, למן המאה ה־16, ועד זמננו, והגיע למסקנות חשובות באשר לדרכי תפוצתן ולמידת שימושן. במחקריו אודות השימור, השינוי והתמסורת של מנגינות יהודיות בתפוצות ישראל השונות במהלך הדורות הסכיל פרופ' אבנארי לפתח שיטת מחקר מקורית, המשלבת גישות היסטוריות, אתנומוסיקולוגיות, בלשניות וסטרוקטורליסטיות. בעזרת שיטות אלו ניתן לעקוב אחר גלגוליהן המרתקים של מנגינות יהודיות במרוצת הדורות.

פרופ' אבנארי טבע אמות מידה אקדמיות חדשות בחקר המוסיקה היהודית, והעמיד תלמידים הרבה שקיבלו השראה בגישתו ובשיטות עבודתו.

על כל אלו מוענק לפרופ' חנוך אבנארי פרס ישראל בחקר המוסיקה הישראלית לשנת התשנ"ד.

هكذا من الأصل

"יוצר תחומים יש מאין"

● **פרופסור שניאור זלמן פלר** הגיע לעבודה אקדמית בתחום המשפט הפלילי בישראל אחרי קריירה עתירת עשייה ומגוונת בפרקליטות, בשפיטה ובאוניברסיטאות ברומניה. בשלב חיים שבו חוקרים רבים כבר יושבים על זרי הדפנה של הישגיהם בעבר, הצליח פרופסור פלר להעניק את חקר המשפט הפלילי בישראל לדרגות חדשות.

בתחום דיני העונשין בישראל בלט היעדרה של חשיבה שיטתית ומדעית. הובילו את התפתחותו בארץ משפטנים מעשיים מבריקים, ובראשם השופט שמעון אגרנט ז"ל. פסקי דין רבים של בית המשפט העליון בנושא זה מצביעים על ידיעה מקיפה, על רגישות ועל יצירתיות ניכרת. אותם אנשים היו אחראים גם להוראה בתחום, שהושפעה בצורה ניכרת מן המסורת האנגלו־סכסית. כידוע, מסורת זו מעמידה במרכז את הניסיון ואת התבונה המעשית, ואינה מדגישה את הלכידות ההגיונית והשיטתית המאפיינת את המשפט ואת חקר המשפט בארצות היבשת האירופית.

פלר הביא לארץ את ההשפעה המשולבת של שלוש מסורות: את המסורת השיטתית של הקונטיננט לחשיבה על המשפט, אל ההערכה העמוקה להויפות ולמשמעות הפנימית של דרכי חשיבה מתמטיות ואת ההבנה, כי קהילה משפטית של ממש יש לבנות ולטפח מן היסוד, באמצעות השקעה של ממש בהוראה ובהקמת דור של תלמידים וממשיכים. לאחר תקופה קצרה שהקדיש לה להשתלמות על השפה העברית ועל שיטת המשפט הישראלית החל פלר בזיהוי שורה ארוכה של נושאים מרכזיים במשפט הפלילי שדרשו הבהרה וחשיבה שיטתית המבחנת סוגיות אלה. גם בבקורות שבהן לא התקבלה דעתו אין ספק כי הניתוח שהציג יצר מסגרת דיון חשובה. כמה נושאים, למשל זה של דיני ההסגרה, הם תחומים שפלר יצר אותם כמעט יש מאין.

גולת הכותרת של מפעלו העיוני הגדול הם שלושת הכרכים השיטתיים והמקיפים שעל המשפט הפלילי. בפעם הראשונה מוצגת לקורא העברי מסכת שלמה של העקרונות היסודיים של תחום מפשט מרכזי זה, תוך הדגשת הממד ההשוואתי, הניתוח המושגי, הרמה העקרונית והיחסים המורכבים בין החוק ובין אכיפתו ופרשנותו בבתי המשפט.

לא היה, זה מפתיע אפוא, כי משרד המשפטים פנה אל פלר (ואל תלמידו, מרדכי קרמניצר) כאשר החליט להכין חלק כללי חדש לדיני העונשין. הצעת חוק כזו עובדה, ועתה היא נמצאת בהליכי חקיקה בכנסת. סביר להניח אפוא, כי בקרוב ישתקף מפעלו של פלר לא רק בספר החשוב ביותר בדיני עונשין בעברית, אלא גם בהוראות החוק עצמו.

פלר המורה פועל עד היום כמורה דרך: לתלמידיו הוא מקנה לא רק מחויבות אמיתית למחקר ולנושא, אלא גם תפיסה עמוקה של יושר מקצועי ללא סייג, יחד עם תחושת חובה כלפי החברה שהמשפטן חי ופועל בה. דור הביניים של חוקרי המשפט הפלילי בישראל היום הם תלמידיו של פלר. הם למדו ממנו לא רק משפט פלילי. הם למדו ממנו גם כי, למרות ההקפדה הגדולה על עקרונות דוגמאטיים, שיפוט נכון הוא ענין של ניסיון, של חכמת חיים ושל נאמנות.

ועדת פרס ישראל לחקר המשפט החליטה להעניק את פרס ישראל לפרופסור פלר על מפעל חייו בגיבוש ובניסוח מסגרות עיון, מחקר ומעשה למשפט הפלילי בישראל. על כל אלה מוענק פרס ישראל לחקר המשפט לשנת תשנ"ד.

"תוצאות עבודתו בעלות ערך"

● **פרופ' מיכאל ברונו** נמנה מזה שלושים שנה על צמרת הכלכלנים בישראל. תרומתו לחקר הכלכלה פרוסה על פני שלושה תחומים עיקריים: כלכלת פיתוח וצמיחה, מקורות הסטגפלציה העולמית בשנות השבעים ומדיניות ייצוב מקרו־כלכלית. בכל אחד מהתחומים הללו הוא התמודד בהצלחה עם נושא חברתי־כלכלי מרכזי ביותר, חידד בבהירות פן חשוב של בעיה, והסיק ממנו את הלקחים העיקריים למדיניות הכלכלית. תוצאות עבודותיו היו בעלות ערך רב בהבנת הנושאים ובפתרון הבעיה.

מחקריו של מיכאל ברונו תרמו להעמקת ההבנה של גורמים מורכבים בתהליך הפיתוח והצמיחה, נושא שעמד במוקד ההתעניינות בעולם בשנות השישים ובראשי שנות השבעים.

הוא חקר מהן התוצאות של העדר שיווי משקל מבני בשווקים לעבודה, להון ולמטבע חוץ, שבעקבותיו מוצבות יחידות כלכליות שונות בפני מחירים שונים, והמערכת הכלכלית סובלת מחוסר יעילות. במצבים אלה יש למעורבות הממשלתית תפקיד מכריע. מיכאל ברונו התפרסם בעולם בפיתוח שיטות ניתוח למען עיצובו של תכנון כלכלי נאות, במטרה להביא לפיתוח מואץ.

משבר הדלק בראשית שנות השבעים הפתיע את תורת המקרו־כלכלה, שעסקה באותם ימים בעיקר בגורמים הקובעים את הביקוש המצרפי למוצרים ולשירותים, ללא שילוב מעמיק של תנאי ההיצע. האתגר שניצב בפני מקצוע הכלכלה היה להסביר את מהותו של המשבר הכלכלי שעבר על המדינות המתועשות, שאופיין על ידי שילוב של אבטלה ואינפלציה: תופעת הסטגפלציה. המשבר הסיט את מוקד התעניינותו של מיכאל ברונו מניתוח הניסיון הכלכלי של הארצות המתפתחות אל חקר תופעות הסטגפלציה במדינות המתועשות. בספר שכתב (בשיתוף עם ג'פרי סקס מאוניברסיטת הרווארד): Economics Of Worldwide Stagflation, התחקה על הגורמים הכלכליים המוסדיים לסטגפלציה ועל התוצאות הנובעות מהפעלת אמצעי מדיניות מקרו־כלכליים בתגובה לזעזוע הכלכלי. כל מי שיחקור את השפעת העליות במחירי האנרגיה, על פי האינפלציה והאבטלה, ימצא בעבודה הזאת בסיס מוצק של ניתוח תיאורטי ויישום אמפירי.

בשנות השמונים פנה מיכאל ברונו לחקר התהליך האינפלציוני במדינות שבהן הפך התהליך הזה להיות כרוני. בהקשר הזה התמקד בגורמים מוסדיים עם הדגשה מיוחדת על תפקידם של הסדרי הצמדות השכר וציפיות אינפלציוניות. עבודותיו נתנו מענה גם לבעיות שעמדו בפני מתכנני תכנית הייצוב של 1985 בישראל ותכניות דומות במדינות אחרות, כגון מקסיקו וארגנטינה. כל מי שיחקור את הדינמיקה של תהליכים אינפלציוניים, ימצא בעבודות אלה חומר מדעי רב עזר להבנת הנושא.

המשולב עם עבודתו המחקרית מילא פרופ' ברונו תפקידים מרכזיים בעיצוב המדיניות הכלכלית בישראל, הן כיועץ כלכלי לשר האוצר בשנות השבעים והן במסגרת תפקידיו הרשמיים בבנק ישראל (כמנהל מחלקת המחקר בשנות השישים וכנגיד בנק ישראל בשנות השמונים), כחבר ועדות ציבוריות וכחבר מטעם האקדמיה (יחד עם איתן ברגלס מאוניברסיטת תל־אביב), בוועדה שהתוותה את תכנית הייצוב הכלכלי באמצע שנות השמונים.

על כל אלה החלטנו להעניק לפרופ' מיכאל ברונו את פרס ישראל לכלכלה לשנה התשנ"ד.

"רוח התנדבות ועזרה ממשית"

● **אגודת "יד שרה"** מקבלת את פרס ישראל בתחום של תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

אגודת "יד שרה" היא דוגמה לתופעה מיוחדת במינה של מערכת הפועלת בתחום הבריאות והרווחה. התעלותה של האגודה מעבר לכל מחלוקת בישראל – פוליטית, דתית, עדתית או אחרת – הביאה את האוכלוסייה הישראלית על כל גווניה לפעול בה במשותף, למען אהבת האדם באשר הוא אדם, ברוח מורשת ישראל.

האגודה סוחפת אל שורותיה אלפי מתנדבים, והיא תורמת רבות גם מבחינה חברתית וכלכלית. היא מסייעת לאלפי חולים הנזקקים לפרטי ציוד ומכשור רפואי־שיקומי, ומפעילה מספר רב של שירותי סיעוד שונים ומגוונים. הסיוע ניתן חינם אין כסף, לכל נצרך, בלי הבדל גזע, מין ולאום.

מעשי האגודה חובקים את כל מרחבי הארץ, מקרית שמונה ועד אילת, והפכו להיות דוגמה ומופת בכל אתר.

על כל אלה – על ההתמדה, על הדבקות במטרה ועל הדוגמה האישית, על רוח ההתנדבות ועל העזרה הממשית לפרט ולחברה – זוכה אגודת "יד שרה" בפרס ישראל לשנת התשנ"ד.

"פיתח כלים שהיו לאבני יסוד"

● **פרופ' ישראל רוברט אומן** הוא מן החוקרים הבולטים ביותר בעולם בכלכלה מתמטית. תרומותיו העיקריות הן בתחום "תורת המשחקים", תחום הדן ביחסי גומלין של שיתוף פעולה וקונפליקט בין מקבלי החלטות, שבהם תוצאות מעשיו של כל אחד תלויות גם בהחלטות של אחרים, וכל החלטה עשויה להשפיע על מעשיהם של האחרים בעתיד. תרומותיו המבריקות של פרופ' אומן נותנות לנו תובנות חדשות לגבי התנהגות רציונלית במסגרות כלכליות וחברתיות.

בין השאר פיתח פרופ' אומן כלים לניתוח מדוייק של מערכות כלכליות שבהן יש לקבוצות של משתתפים השפעה ניכרת על התוצאה, בעוד שלכל משתתף לבדו אין אפילו השפעה קטנה. בפרט באו הדברים לידי ביטוי במחקריו על תחרות משוכללת, שבהם נתן פרופ' אומן משמעות חדשה למושגים מרכזיים בחשיבה הכלכלית שמקורם עוד ברעיון "היד הנעלמה" של אדם סמית. בעבודות אחרות זיהה פרופ' אומן קו משותף, מרתק, בין עקרונות מודרניים של תורת המשחקים ובין פתרונות ממסורת ישראל לסוגיות כלכליות־חברתיות עתיקות יומין, בהן סוגיית "שניים אוחזין בטלית" וסוגיה סבוכה מתוך מסכת "כתובות" בדבר חלוקת ירושה בין כמה תביעות צודקות.

במערכות של יחסי גומלין יש חשיבות לא רק למה שכל מקבל החלטות יודע על מצב הסביבה, אלא גם למה שהוא יודע על מה שאחרים יודעים. המושגים שפיתח פרופ' אומן במחקריו על המשמעות של מידע פרטי ומידע משותף בתהליכי החלטה אינטראקטיביים היום אבני יסוד בכל דיון מדויק על מערכות כלכליות.

פרופ' אומן עשה יותר מכל אדם אחר לפיתוחה ולביסוסה של תורת המשחקים בעשורים האחרונים ולהיותה מכשיר עיקרי בתיאוריה הכלכלית. הוא זכה להעמיד תלמידים הרבה, שגם הם כבר בצמרת המחקר וההוראה. במידה מרובה בזכותו משמשת ישראל אחד המוקדים החשובים בעולם בחקר תורת המשחקים והכלכלה המתמטית בכלל.

על כל אלה מוענק לפרופ' ישראל אומן פרס ישראל בכלכלה לשנת התשנ"ד.

"מעבדתו היתה לחוד חנית"

● **פרופ' אברהם הרשקו** מקבל את פרס ישראל במדעי הטבע והרפואה על מחקריו המקוריים הראשוניים בתחום מנגנוני הפירוק של חלבונים בתאים חיים.

המנגנון לסילוק חלבונים המגיעים לתוך התא תוך תהליכים שונים מוכר זה זמן רב, וכן פירוקם המטבולי בתנאי דחק. החידוש הוא בגילוי ובהבהרה של הפירוק המווסת של חלבוני התא עצמו, בתנאי מטבוליזם תקינים.

התברר שזהו תהליך רב שלבי ספציפי, התלוי באנרגיה מטבולית, אף שפירוק חלבון בפני עצמו משחרר אנרגיה. בשנת 1978 גילו הרשקו ועמיתיו, צ'כנובר והוד, מרכיב פוליפפטידי המעורב בתהליכים. מולקולה זו, הקרויה "אוביקיטין" (Ubiquitin), נקשרת לחלבונים המיועדים לפירוק.

במחקרים מאוחרים יותר במעבדתו של פרופ' הרשקו אופיינו הקישור לחלבונים שונים והשלב הבא אחרי הקישור: הכרת הקומפלקס על ידי אנזימים ספציפיים מפרקי חלבון ופירוקם. במקביל נוקו ואופיינו האנזימים הדרושים. תרומתו של פרופ' הרשקו לפענוח כל השלבים האלה הייתה מכרעת.

בעקבות הממצאים הבסיסיים האלה הוכרה במעבדות שונות בעולם המעורבות של פירוק בעזרת האוביקיטין בתהליכי חיים שונים, כגון ויסות מעגל החיים של התא, מנגנוני בקרה החולשים על התבטאות של גנים שונים ועוד.

תהליכים התלויים ב"שביל האוביקיטין" נלמדים היום בכל ענפי מדעי החיים, וההשלכות הרבות ברפואה ובחקלאות הולכות ומתבררות.

מאז פריצת הדרך הראשונה, שבמרכזה גילוי מערכת האוביקיטין, ועד היום, היתה מעבדתו של פרופ' הרשקו חוד החנית בתחום מחקר חשוב זה בעולם. הרשקו ותלמידיו הצליחו להרחיב ולהעמיק את הידע, תוך שילוב מרשים של עבודה ביוכימית יסודית ומעמיקה וראייה ביולוגית מקיפה.

על כל אלו מוענק לפרופסור אברהם הרשקו פרס ישראל לשנת התשנ"ד.

"רעיון רב ערך שהוגשם"

● **נגה הראובני וצוות נאות קדומים** מקבלים את פרס ישראל על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

נאות קדומים, השמורה הלאומית של טבע הארץ במקורות ישראל, ליד יער בן־שמן, היא תופעה ייחודית, הממלאת ייעוד לאומי ממדרגה ראשונה. היא מקיימת מערכת המציגה את הטבע ואת החקלאות של ארץ־ישראל כפי שנשזרו ונארגו במורשתנו: בתנ"ך, במשנה, בגמרא, במדרשים ובמסורת. היא מקרבת את בני הארץ ואת בני התפוצות את הארץ ואל צמחיה תוך גישור בין ימי המקרא והמשנה לימינו אלה.

העם, שהיה בגלות, רחוק מנופי הארץ, נחשף מחדש אל השורשים, אל המקורות, אל המארג הנפלא של אדם וטבע כפי שהוא משתקף בדברי ימינו, במנהגי אבותינו ובתופעות שהיו עד כה בבחינת אותיות מתות.

דווקא בעידן זה, של תמורות מפליגות בחברה, באמונה, במדע ובחיי היום־יום, יש חשיבות כפולה ומכופלת להסביר דברים שהיו פעם טבעיים, מובנים מאליהם, ואשר לכאורה נראים היו מיושנים, דברים שאבד עליהם הכלח. העבר, ההווה והעתיד מתלכדים עם גופי הקדומים למסכת מתמשכת המבטאת את תבנית חיינו, בבחינת שורשי העבר – צמיחה לעתיד.

מפעל זה לא היה בא לעולם אלמלא תרומתו המיוחדת במינה של נגה הראובני, אשר בעקשנותו הבלתי־נלאית, במשך עשרות שנים, הצליח להביא רעיון רב ערך לכלל הגשמה.

נגה הראובני השכיל לגייס את תעצומות הנפש ואת המשאבים הדרושים כדי להקים מפעל לימודי המטביע את רישומו על פני חיינו ומחנך ציבור גדול, בעיקר בני נוער, לאהבת הארץ ולהבנת מרכזיותה בחיי העם היהודי.

בשל כל אלה מוענק לנגה הראובני ולצוות נאות קדומים פרס ישראל על תרומה מיוחדת לחברה ולמדינה.

"משמש דוגמה לצעירים במחקר"

● **פרופסור נתן שרון** מקבל את פרס ישראל למדעי החיים על תרומתו החלוצית והמרכזית לחקר הסוכרים והלקטינים – חלבונים קושרי סוכר – ועל תפקידם המכריע בעיצוב התפיסה כי סוכרים משמשים ביצירת הקשר שבין תאים בגוף החי. מחקרו הגיע להישגים מרשימים הן בבידוד לקטינים ובבירור מפורט של המבנה המולקולרי שלהם והן בהבהרת תפקידם באורגניזם החי וביישומם ברפואה.

בתחילת דרכו, בשנות ה־60, ניתח פרופ' שרון את מנגנון הפעולה של האנזים ליזוזים בפירוק דופן התא של חיידקים. במשך השנים נוקו ואופיינו במעבדתו של נתן שרון מספר ניכר של לקטינים, ובכלל זה לקטינים של סויה, של בוטנים ושל האלמוגן. מחקרים אלה שימשו יסוד לעבודה במעבדות אחרות. שיטות המחקר התרחבו עם השנים, וכך פוענח לאחרונה, בשיתוף פעולה עם ד"ר בועז שאנן, המבנה התלת־ממדי של לקטין האלמוגן, בקומפלקס עם לקטוזה.

בהכללת ממצאים אלה הראה שרון, כי לאינטראקציה בין סוכרים ללקטינים תפקיד חשוב בהכרה ביולוגית ובקשר בין תאים בגוף החי. מעבדתו ממשיכה להיות מרכז בינלאומי חשוב למחקר קרבוהידרטים, והיא מושכת אליה אורחים ומשתלמים מארצות שונות. מעבר להישגיו המחקריים הרבים, הביא פרופ' שרון את הסוכרים ואת הלקטינים למוקד התעניינות בקהילייה המדעית על ידי חיבור ספרים ומאמרים מדעיים רבים המסכמים את הידע העולמי בתחומים חשובים אלה. ספרו על קרבוהידרטים מורכבים הפך לספר בסיסי בתחום, והוא עוסק כעת בעדכונו. יתר על כן, מאז שנות החמישים שוקד שרון על הנחלת הידע בתחומי הביוכימייה, מדעי החיים והרפואה לציבור הרחב. פרופ' שרון כתב וערך מאמרים ומדורים, משמש דוגמה לצעירים במחקר ובתרומה לציבור.

על כל אלו מוענק פרס ישראל בחקר הביוכימייה לשנת התשנ"ד לפרופ' נתן שרון.

"מורה מסור וחוקר נלהב"

● **פרופ' אליהו סבירסקי** מקבל את פרס ישראל במדעי החיים בתחום חקר החקלאות על תרומותיו הסגוליות להגנת הצומח בישראל ובעולם כולו.

פרופ' סבירסקי השכיל לשלב את עבודתו המדעית הבסיסית בביולוגיה, באקולוגיה ובטקסונומיה של פרוקי הרגליים עם מחקר חקלאי חלוצי בהדברתם הביולוגית המשולבת של מזיקי החקלאות. הוא נמנה עם החוקרים הבולטים בתחומי האנטומולוגיה והאקרולוגיה החקלאית, ובמיוחד בחקר כנימות העלה המזיקות, מחד גיסא ובחקר האקריות הטורפות המועילות, מאידך גיסא. אחרים מהאויבים הטבעיים החדשים שתיאר משמשים בישראל וברחבי העולם להדברתם הביולוגית של מזיקים בבתי־צמיחה, בשדה ובמטע.

הוא היה בין הראשונים שהכירו בצורך להפחית את השימוש בחומרי הדברה כימיים רעילים, ומתוך גישה זו פעל ללא ליאות לפיתוח ההדברה הביולוגית המשולבת בחקלאות הישראלית. את עיקר עבודתו עשה בפרדסי ההדרים ובמטעים של עצי־הפרי הסובטרופיים, ובמיוחד במטעי האבוקדו, שבהם הביאו מחקריו לפיתוחה של מערכת הדברה המשלבת שימוש באויבים טבעיים עם שיטות לארכיבויות אחרות, שאינן מסכנות את הסביבה ואת האיזון הביולוגי. בכך אפשר לישראל להתחרות בהצלחה עם מדינות אחרות בשיווק התוצרת החקלאית.

השפעתו ומנהיגותו הטביעו את חותמן, הן במישרין והן באמצעות עמיתיו ותלמידיו הרבים, גם על כל ענפי החקלאות האחרים בישראל, ותוצאות מחקריו זכו להדים בינלאומיים בארצות מפותחות ומתפתחות כאחת.

כמורה מסור וכחוקר נלהב העמיד פרופ' סבירסקי דורות של תלמידים בפקולטה לחקלאות של האוניברסיטה העברית ובמרכז וולקני של מנהל המחקר החקלאי, ואלה עוסקים כיום בכל תחומי המחקר, ההדרכה והמעשה באנטומולוגיה החקלאית. בהרצאותיו הרבות לפני מדריכים חקלאיים ובפגישות אין־ספור עם חקלאים הוא תרם יותר מכל אחד אחר להנחלתן של גישות מתקדמות להגנת הצומח בישראל. הענקת פרס ישראל לפרופ' סבירסקי מבטאת את ההכרה ואת ההוקרה על תרומתו רבת־האנפין בכל התחומים האלה.

על כל אלו מוענק לפרופ' אליהו סבירסקי פרס ישראל במדעי החיים לשנת התשנ"ד.

"לחנים מינימליסטיים וחדשניים"

● **אריה שפירא** מקבל את פרס ישראל בתחום ההלחנה לשנת התשנ"ד מכוח הישגיו הנרשמים כמלחין וכמורה. בעשרים וחמש השנים האחרונות חיבר אריה שפירא יצירות מוסיקליות רבות, כמעט בכל תחומי ההלחנה האפשריים ("עקדה", "משפט קסטנר"), יצירות סימפוניות ("מיסה ויווה", קונצ'רטו לחליל ולתזמורת"), יצירות קאמריות ("משוגע איש הרוח", "קליפ", "טריו לפסנתר, לוויולה ולקלרינט"), מוסיקה אלקטרואקוסטית ("על חורבותייך, עפרה", "קינות ללורקה"), מוסיקה למיצגים ("מזמורים", "דאקינו עטורים") ומוסיקה לתיאטרון ולסרטים.

ביצירותיו המגוונות טבע אריה שפירא את סגנונו האישי המובהק: הלהבה והכבנית, כמעט מינימליסטית, חדשנית ברוחה, סקרנית לחקור את גבולות הקול והכלי, ותביד פרובוקטיבית ומרתקת.

רוח שפתו המוסיקלית של שפירא היא בינלאומית ואוניברסלית, מחד גיסא ולכן נמצאו ליצירותיו מאזינים נלהבים גם בחוץ לארץ, כמו גם מוסיקאים רבים שלא חסכו מאמצים לבצע ולהפיץ את המוסיקה שלו. מאידך גיסא, המוסיקה של שפירא יהודית וישראלית מאוד בנושאיה ותכניה. כמלחין מעורב הוא נוקט ביצירותיו עמדה כלפי הזמני והמקומי. על כך יעידו שמות יצירותיו: "פנינו, הירושימה, אל הסכם העולה", "משפט קסטנר", "על חורבותייך, עפרה", "אלעבי אלעבי" ותרגום לערבית של "שחקי שחקי" של טשרניחובסקי) ועוד.

את האינדיבידואליות המוסיקלית שלו, שאינה שועה לאפנות סגנוניות חולפות, מקנה שפירא לתלמידיו הרבים לקומפוזיציה. הוא מלמדם להיות נאמנים לאמת הפנימית היוצרת שלהם, ולא להיות בבואה של מוריהם.

על כל אלו מוענק לאריה שפירא פרס ישראל בתחום ההלחנה לשנת התשנ"ד.

גיל ארגוב מודה בשימוש קבוע בסמים; נעצר עם הרואין; סירב לחשוף את הפושר

"זה התחיל כשהסקרנות אכלה אותי ורציתי לבדוק מה זה עשה לאבא שלי ונכנסתי למערבולת; הייתי הולך לקנות פעמיים ביום"

מאת אלי ברנר

גיל ארגוב (20), בנו של הזמר המנוח זוהר ארגוב, משתמש בסמים קשים וביום ראשון נעצר אחרי שנמצא אצלו הרואין בכמות מסחרית. אתמול הוארך מעצרו בבית משפט השלום בחמישה ימים.

ביום ראשון לפנות ערב הבחינו בלשי מפלג הסמים בגיל בקרבת פרדס אבו סייף ביפו הידוע כתחנת סמים הגדולה בגוש דן. בחיפוש אצלו לא נמצא דבר והוא נלקח לתחנת המשטרה שם פלט מפיו הטבעת הרואין במשקל 4.4 גרם, כמות הנחשבת מסחרית. ארגוב הודה כי הוא משתמש וכי החומר הוא לשימוש עצמי. השוטרים ניסו, לשווא, ללמוד מפיו ממי רכש את הסם.

אתמול אמר ארגוב לשופט המעצרים זכריה כספי: "אני משתמש באופן קבוע בסמים. זה התחיל כשהסקרנות אכלה אותי ורציתי לבדוק מה זה עשה לאבא שלי, ונכנסתי למערבולת. אני נגמלתי וחזרתי לסם כי לא הייתי מספיק חזק.

"צרכתי סמים באופן גדול. הייתי הולך לקנות פעמיים ביום. אני מבטיח שאני לפה לא אגיע ואני אשקם עצמי. אשתדל לא להישבר". ארגוב ציין כי הוא זמר ויש לו התחייבויות להופעות.

השופט הטעים לשמוע זאת כי לא היה בוטח בארגוב בכל הנוגע לסיבות שהביאוהו לשימוש בסם. המשטרה ביקשה להאריך המעצר כדי שתוכל למצוא את מי שמכר לארגוב את ההרואין. יחוסו של גיל כבנו של זוהר ארגוב – אין לו משמעות באשר להחלטתו.

ארגוב האב נמצא מת בתא מעצר משטרתי לפני כשנתיים. הוא התאבד בתליה באמצעות חולצה שקשר לסורגי חלון התא, לאחר שנעצר בשל שימוש ואחזקת סמים. ארגוב אמנם ניסה להיגמל, אך שוב ושוב חזר לסם.

גיל ארגוב: לא הייתי מספיק חזק

קרע בין מצנע לארגון עובדי העירייה על רקע של מכרז לראש אגף התפעול

"למה איש צבא שיש לו בדרך כלל תואר אקדמי בספרות, היסטוריה או תנ"ך, יכול לדאוג לפינוי אשפה יותר טוב מעובדים מנוסים בעירייה?"

מאת יוסי ליבוביץ

קרע נוצר באחרונה בין ראש עיריית חיפה, עמרם מצנע, למזכירות ארגון עובדי העירייה על רקע חשש הארגון שמצנע אחראי לפרסום מכרז לתפקיד ראש המינהל התפעול בעירייה. במכתב ששלח יו"ר הארגון, עזרא קובי, למצנע באמר כי הארגון מוחים את המכרז וישקול את צעדיו לאחר שיתברר מי הזוכה בו.

קובי אמר לכתב "דבר" כי הוא משוכנע שמדובר במכרז תפור ומצנע מיעד את התפקיד "לאחד מאנשי הצבא במילואים. לא נסכים שעובדי העירייה יהיו רק הטוראים והסמלים בשטח", אמר.

ראוי לציין כי עד כה מינה מצנע לכל התפקידים הבכירים בעירייה ובחברות הבנות שלה קציני צבא בדימוס מדרגות אל"מ ומעלה ללא כל מכרז, כפי שתקשיר עובדי המדינה מאפשר לו. ארגון העובדים התנגד למכרז בשל המגבלה שראש המינהל לתפעול הבא חייב להיות בעל תואר אקדמי. קובי טוען שמגבלה זו נועדה לחסום את האפשרות בפני עובדים ותיקים ומנוסים, שהוכיחו כושר עבודה בשטח אבל אינם בעלי תואר אקדמי.

"למה איש צבא, שיש לו, בדרך כלל, תואר אקדמי בספרות, היסטוריה או תנ"ך יכול לדאוג לניקיון, לפינוי אשפה או לפקח על התברואה יותר טוב מעובדים מנוסים בעירייה?" שאל קובי.

למכרז ראש אגף התפעול נגשו 44 מועמדים. ארגון העובדים, המיוצג בדרך כלל בוועדת המכרזים, החרים את השתתפותו בוועדה. בעקבות המכתב שנשלח אליו הודיע מצנע לקובי כי הוא מבטל פגישה שתוכננה עימו מראש.

דוברת העירייה, ברכה בריל, אמרה בתגובה כי אילו למצנע היה מועמד מועדף, הוא לא היה מחליט לפרסם מכרז. מכיוון שאין לו מועמד כזה, פורסם המכרז.

נהג נהרג עקב עקיפה

(עתים). – שלמה קידר (27) מחיפה נהרג אתמול בהתנגש מכוניתו במכונית אחרת בכביש כרמיאל-צפת.

מהמשטרה נמסר כי קידר נסע מכרמיאל לכיוון צפת, עקף בדרך לא פנויה תוך חציית קו הפרדה, והתנגש חזיתית במכונית שבאה ממול.

הנהג השני, עבדאללה קדיר (21) מכפר נחף, נפצע קשה ואושפז בבית החולים בנהריה.

אנסקי עותר לבג"ץ; נפסל גם תשדיר הפרסומת בהשתתפות מרגלית צנעני

מאת אביבה זלצמן

אלכס אנסקי יגיש הבוקר עתירה לבג"ץ נגד הרשות השניה, האוסרת את השתתפותו בתשדירי פרסומת המשודרים בערוץ השני. זאת, לאחר שהשבוע השיבה הרשות תשובה שלילית לבקשה שהגיש למנכ"ל הרשות.

ללא קשר, פסלה אתמול הרשות את תשדיר הפרסומת לחומוס, שעליו ממליצה מרגלית צנעני על רקע תפאורת האולפן, המשמש את תכניתה "מרגול". מיכה לימור, סמנכ"ל הרשות השניה, אמר כי "התשדיר הגיע שלשום לאישור סמוך לשידור ולכן לא הספקנו לדון בזה בצורה משמעותית. הבוקר, לאחר שהוא שודר פעם אחת בלבד, דנו בנושא והחלטנו לפסול אותו".

לימור מציין כי הפסילה איננה דומה למקרה של אנסקי משום ש"מרגלית צנעני נכנסת להגדרה של בדרנית, כמו גידי גוב, ואינה עוסקת באקטואליה, אך בשימוש בתפאורה של התכנית יש סכנה להטעיית הצופים."

אנסקי, באמצעות עוה"ד רם טורייסטר, אהוד שגב וגד שפסלס, עתר לבג"ץ לראשונה לפני כחודש, אך בית המשפט דחה את עתירתם משום שלדעת השופטים העותר לא מיצה את האפשרויות העומדות בפניו. בכלל 24, האוסר על העוסקים באקטואליה לקחת חלק בתשדירי הפרסומת המשודרים בערוץ השני, יש סעיף המאפשר למבקש להגיש למנכ"ל הרשות בקשה מיוחדת. מאחר שאנסקי לא עשה זאת לפני שהגיש עתירה לבג"ץ, דחה בית המשפט את עתירתו, אך השאיר לו את האפשרות להגיש עתירה נוספת אם בקשתו המיוחדת תיענה בשלילה.

בהצעת בג"ץ פנה אנסקי למנכ"ל הרשות נחמן שי ונימק את בקשתו בכך כי "עיסוקו העיקרי הוא שוקן ועיסוק באקטואליה הוא משני". בתשובתו טען שי, כי "אנסקי מזוהה בעיני הציבור כאיש אקטואליה ומגיש תכנית גל"צ יותר מאשר כשוקן", וכי קיימת לגביו "הסכנה של הטעיית הציבור, כאיש אקטואליה העוסק בפרסומת".

בעתירה שתוגש היום לבית המשפט העליון, יטענו העותרים כי "כלל 24 הותקן בחריגה מסמכות ואין בחוק הרשות השניה סמכות להתקין כלל כזה. ההחלטה פוגעת בזכות לחופש העיסוק וסותרת הוראת יסוד חופש העיסוק". כן טוענים עורכי הדין, כי הרשות נוהגת בהפליה, כאשר היא מאפשרת לעובדי הכיינים להשתתף בתשדירי פרסומת.

8 ק"ג תכשיטי נשדדו בעזרת גז מדמיע וחבטה

(עתים). – שמונה ק"ג תכשיטים, חלקם מזהב, נשדדו אתמול מסוכן התכשיטים אילן רוזנברג (31) בחנות ברמת גן. שוויים באומדן כ-88 אלף דולר.

רוזנברג, עובד חברת [illegible] תכשיטים, באזור יהודה, מסר אתמול בצהריים לבעל חנות כמות גדולה של תכשיטים. כשיצא והיה בדרכו למכוניתו, הגיחו שני שודדים חובשי קסדות. אחד מהם התיז בפניו גז מדמיע והשני הלם בראשו בקסדת אופנוע. הם שדדו ממנו שני תיקים, שהכילו את התכשיטים ונמלטו במכונית שהמתינה להם.

רוזנברג אושפז ב"בילינסון" במצב שהוגדר "קל עד בינוני".

באישור המפקחים על התעבורה

סדרי הסעות מיוחדות לבתי העלמין הצבאיים ביום הזכרון, יום ד' ה-13.4.94

מהתחנה המרכזית החדשה בתל-אביב
לראש פינה - בשעה 06.45 מרציף 603
לקרית ענבים - בשעה 08.30 מרציף 608
* כל הנוסעים בשירות זה יוכלו [illegible]

מהתחנה המרכזית הישנה בתל-אביב
לבית העלמין הצבאי בקריית שאול בקווים: 521, 525, 531 - מרציף ד'

מתחנה מרכזית חיפה
לראש פינה מרציף נסיעות מיוחדות מספר 1 בשעה [illegible]

חיפה
לבית העלמין הצבאי במתחם דוד - [illegible]
לבית העלמין הצבאי במתחם דוד - [illegible]
תל-אביב: לבית העלמין הצבאי [illegible]
חזרה - בגמר טכס האזכרה

מתחנת אגד עפולה
לבית העלמין במגדל בשעות 09.00, 09.30, 10.00
חזרה - בגמר טכס האזכרה

מתחנת אגד נהריה
לבית העלמין בנהריה בשעות 09.00, 09.30, 10.00, 10.30
חזרה בגמר טכס האזכרה

מתחנת אגד עכו
לבית העלמין הצבאי בנהריה בשעה 09.00
חזרה בגמר טכס האזכרה

מירושלים
[illegible] 150, 152

לקרית ענבים
בקו [illegible]

בכל ההסעות לעלמין הנ"ל [illegible] כל העלויות של משרד הבטחון - אגף השיקום
על מעודה מכה שני נוסעים בהנחה

קוי "אגד" יפעלו מתחילת השרות ועד גמר השרות עם שינויים בלוחות הזמנים מאלו של ימים רגילים ויותאמו לביקושים

הקוים שלא יפעלו ביום העצמאות יום ה' 14.4.94

ביום העצמאות יפעיל אגד את מערך הקווים היוצא מהתחנה המרכזית החדשה בתל-אביב, החל מהשעה 05:00, למען ציבור החוגגים

אזור דרום והמרכז (קווים בינעירוניים)
112, 144, 154, 156, 159, 161, 162, 166, 167, 168, 169, 170, 178, 179, 192, 200, 202, 203, 211, 214, 226, 238, 239, 247, 256, 270, 274, 280, 300, 310, 313, 316, 317, 320, 323, 333, 354, 364, 365, 366, 373, 374, 375, 376, 379, 386, 389, 391, 392, 395, 397, 402, 406, 410, 421, 423, 425, 429, 430, 434, 439, 440, 441, 443, 447, 449, 450, 452, 453, 454, 455, 457, 460, 464, 470, 471, 473, 479, 502, [illegible], 505, 508, 510, 521, 524, 532, 551, 552, 560, [illegible], 567, 568, 570, 571, 572, 573, 575, 576, 577, [illegible], [illegible], 604, 605, 618, 621, 627, 642, 650, 692, [illegible], 703, 705, 709, 721, 758, 819, 821, 826, 829, 832, 833, 836, 843, 846, 854, 855, [illegible], 876, [illegible], [illegible], 922, 944, 991, 992, 995

הקווים הבאים יפעלו במתכונת מיוחדת:
- קו 468 יפעל בקטע עטרת - תל-אביב - עטרת
- קו 245 יפעל רק מתל-אביב.
- קו 900 יפעל רק מחיפה לת"א החל משעה 15:15
- קו 429 יפעל רק מירושלים
- קו 397 מבאר-שבע יפעל בשעה 08.00 בלבד

אילת
[illegible]

אשדוד
[illegible]

אשקלון
[illegible]

באר-שבע
[illegible]

גדרה
[illegible]

דימונה
[illegible]

הוד השרון
[illegible]

הרצליה
[illegible]

זכרון יעקב
[illegible]

חדרה
[illegible]

חולון/בת-ים - ת"א
[illegible]

יבנה
[illegible]

כפר סבא
2, 5, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 032

לוד
[illegible], 11, 14, 15, 16, 21א, 22, 23, 47, 069

נתניה
[illegible]

עפה
[illegible]

פרדס חנה
21, 31, 42

קרית גת
[illegible]

קרית מלאכי
1

ראשל"צ
[illegible]

רחובות
[illegible]

רמלה
[illegible]

רעננה
[illegible]

שדרות
[illegible]

אזור ירושלים
[illegible]

בית שמש
[illegible]

ירושלים רבתי
[illegible]

קרית ארבע
[illegible]

אזור חיפה והצפון
121, 145, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 181, 185, 188, 191, 192, 202, 222, 248, [illegible], 252, 253, 254, 255, 260, 263, 264, 270, 281, 296, 336, 341, 343, 348, 351, 355, 357, 362, 363, 367, 409, 415, 417, 420, 430, 432, 434, 437, 442, 461, 500, 503, 505, 511, 522, 790, 791, 792, 793, 794, 796, 797, 798, 799, 826, 828, 829, 832, 833, [illegible], 836, 843, 845, 846, 877, [illegible], 904, 922, 948, 949, 953, 955, 964, 966, 971, 995

חיפה רבתי
[illegible]

בית שאן
15, 017

סכנין
[illegible]

טבריה
[illegible]

כרמיאל
[illegible]

נהריה
[illegible]

נצרת עילית
[illegible]

עכו
[illegible]

עפולה
[illegible]

צפת
[illegible]

קרית שמונה
[illegible]

קריות
[illegible]

ראש פינה
[illegible]

מידע נוסף ופרטים מלאים ניתן לקבל בלשכות המודיעין בתחנות אגד בכל הארץ ובמרכז המידע הארצי, טלפונים: ת"א: 03-5375555, ירושלים: 02-304555, חיפה: 04-549555.
שעות פתיחת מרכז מידע: ביום הזכרון 13.4.94 וביום העצמאות 14.4.94 מ-06:30 - 23:00.

התנועה של המדינה
מברכת את עם ישראל בחג עצמאות שמח.

ברכות לעורכינו וסופרינו
פרופ' משה גרינברג
פרופ' אליעזר שבייד
לקבלת פרס ישראל תשנ"ד
בית עם עובד

לראש הממשלה ושר הבטחון – מר יצחק רבין
למזכ"ל ההסתדרות – הח' חיים הברפלד
לרמטכ"ל רא"ל אהוד ברק
לאלופי צה"ל
לעובדי צה"ל וגימלאיו
קציני וחיילי צה"ל

לקראת
יום העצמאות ה-46
למדינת ישראל

מיטב ברכותי
לשנת תעסוקה, בטחון ושלום
והחלמה מהירה לפצועי צה"ל

ברכת חג עצמאות שמח

יהושע מימון
מזכיר ארגון עובדי צה"ל

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ-ישראל · הועד הפועל
מכללת ארן למדעי העבודה, החברה והרוח
מיסודו של בית הספר לפעילי ההסתדרות
מברכת את
עם ישראל, ההסתדרות הכללית
ותנועת העבודה
לחג העצמאות

"גמרנו עם עזה, ברוך השם, מכאן צריך ללכת לסוריה"

בראיון החג ל"דבר" אומר שר החוץ שמעון פרס: רמת הגולן היא ההר האחרון שלפנינו, ואני שואל את עצמי: מה אנחנו עושים בשנת העבודה שנותרה לנו עד פתיחת מערכת הבחירות? עם סוריה עלינו לעמוד על שני תנאים: האחד – משא ומתן מקיף, שיגמור את המלחמה עם כל מדינות ערב מינוס שלוש ארצות – עיראק, איראן ולוב; והשני – שנתחיל להקים מבנה אסטרטגי אזורי חדש, בשיתוף ארצות הברית ורוסיה, שיספק לנו מערכת התראה מוקדמת, הסכמי אי-התקפה, הסכמי אזעקת שווא, הסכמי הגבלות נשק עם פיקוח הדדי

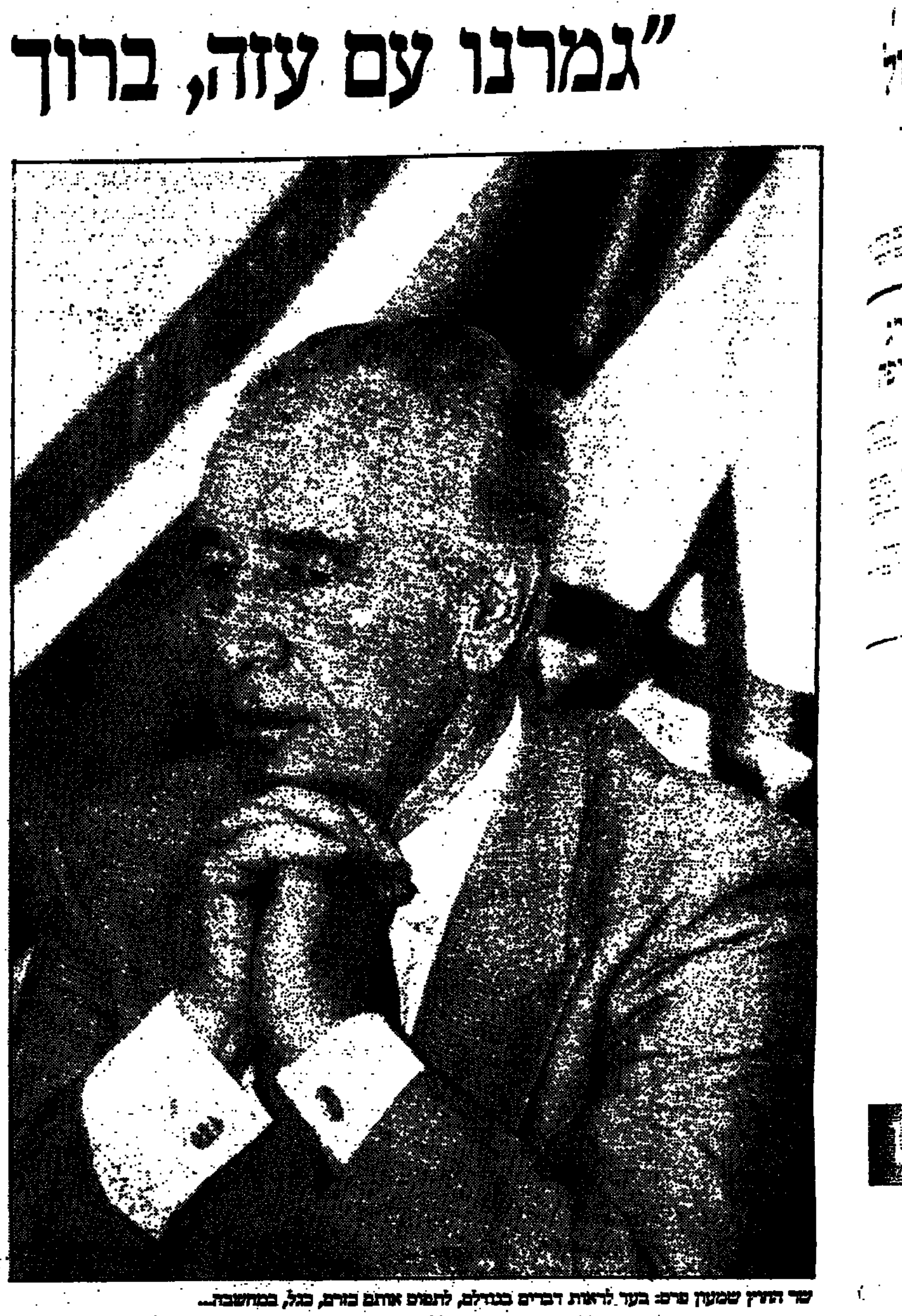

שר החוץ שמעון פרס: בעד לראות דברים בגודלם, לתפוס אותם כזרם, כגל, כמחשבה...

ראיינו אמיר נימן ודניאל בן-סימון

הראיון התקיים שעות ספורות לאחר הפיגוע הקטלני בעפולה. האווירה בלשכתו של שר החוץ פרס שיקפה מועקה. עוזרים הסתובבו במסדרונות המשרד חמורי פנים. בשעה שש בערב היה פרס עסוק במתן ראיונות טלפוניים לרדיו. הוא שב ונשאל אם אין מקום להשעות את השיחות עם אש"ף.

באותה שעה עשה היועץ המשפטי של המשרד יואל זינגר את דרכו מקאהיר לירושלים. זה עתה הופסקו השיחות לרגל יום השואה. פרס לא התלהב מלכתחילה מרעיון השעיית השיחות ביום הזכרון וביום העצמאות. אילו הדבר היה תלוי

אני חושב שחיים רמון עושה שטות. חבל לי עליו – הוא בחור מוכשר. אמרתי לו: גם אם אינני חכם ממך, אני מנוסה. טעמתי זאת על בשרי ואני יודע מה שיקרה מחר בבוקר – אל תעשה את השטות הזאת. אני גם מערער על תפיסתו את ההסתדרות. חבל לי שיוציא את נשמתו על דבר שאיננו חיוני. הוא ועוד חברים

בו, ולא ברבין, הוא היה מנחה את הנציגים הישראלים לשבת סביב השעון עד למציאת הנוסחה הגואלת.

זינגר התמהמה. פרס היה מתוח. הוא ידע עוד בראשית היום ששבוע השיחות בקאהיר הסתיים בלא כלום. הכול המתינו בלשכה לזינגר, כדי לשמוע ממנו על הקשיים שגרמו לבזבוז עוד שבוע.

עוזרי השר הקדימו ואמרו שהבוס במצב רוח עכור. הפיגוע בעפולה איים להטיל צל כבד על המשך השיחות. במיוחד הביעו דאגה מהדיווידנדים שהימין ילקט בימים הקרובים.

במהלך הראיון היה פרס רהוט, כדרכו. למרות חברון ועפולה, הוא שפע אופטימיות לעתיד תהליך השלום, תוך שהוא משייך אותו לזרם היסטורי שאינו ניתן לעצירה.

דבריו ביחס לסוריה הפתיעו במידת מה. לדבריו, הממשלה עשויה להיכנס למהלך רחב-היקף עם סוריה. פרס יודע שרק שנת עבודה אחת נותרה לממשלה כדי לסגור עניין עם סוריה, מציג בקווים כלליים את תוכנית השלום שלו, מבהיר כי ההכרעה קרבה וכי עתה יש להסכים ולפעול.

בתשובה על שאלה הוא אומר "עוד לא התחיל שום דבר עם הסורים", אך נסיון העבר מלמד, כי בטרם גם לפני ההתחלה מתרחשים דברים. לא מן הנמנע שהרחק מעיני התקשורת מתנהל עתה ערוץ מגעים חשאי, על פי מתכונת אוסלו.

אחרי חברון ואחרי עפולה, באיזו מידה חסינות שיחות השלום עם הפלסטינים מפני פיגועים טרוריסטיים? הימין שב ודרש להפסיק.

הדיבורים על הפסקת השיחות הם אחת השטויות הכי גדולות שאני שומע. לא הנהלת הליכוד, ולא יושב-ראש הליכוד, יכולים להפסיק את זרם ההיסטוריה. ומה שזורם בהיסטוריה, זה אנשים ולא אדמות. אם אני אקח את רצועת עזה כדוגמה, לפני 20 שנה היו שם 400,000 איש. עכשיו יש 800,000 איש. בעוד 20 שנה יהיו שם מיליון ו-600,000. אז מה, הליכוד יפסיק את הזרם ההיסטורי? את זרם האנשים? בכל פעם שיש יותר אנשים בעזה, יש יותר שנאה, יותר צפיפות, יותר טרור.

מה הליכוד מציע? מה שינו בעשרים שנה בעזה? אומרים לי: תבליט את הזיוב. אין לי מה להבליט. עכשיו, תודה לאל, יש לנו ברירות. נצטרך להציב פחות סוהרים ופחות שוטרים ופחות בתי סוהר. מה שאנו עושים כיום זה לתת לזרם ההיסטוריה לנוע בכיוון שמקובל עלינו. זה הכול.

ובכל זאת, הזרם הזה חסון דיו? האם אין חשש שפיגועי טרור יפסיקו את זרימתו?

אין לעצור אותו. למרות האסון שקרה בעפולה, שאני מצטער עליו צער עמוק, אוזני כרויה לחיילי מילואים שמברכים את אלוהים על שהם יוצאים מעזה, לאימהות שמברכות שהבנים שלהם לא יצטרכו לשבת שם, לחיילים סדירים שאומרים תודה לאל שאנו יוצאים משם. בשביל מה להיות שם? על מה לבזבז עלומים? על מה לבזבז חיים? מה זה נתן לנו? וכאשר ממשלת הליכוד שלחה את הצבא ללבנון, מה זה עזר? לא היתה אלימות? לא בכל יום נהרג חייל? אנחנו הפסקנו את זה. טמטום הוא לחשוב שאפשר להציב סכרים של נייר והצהרות מעופפות מול ההתפתחויות שמתרחשות למול עינינו. זה ילדותי, לא רציני.

מתי נתחיל לראות פירות של השלום?

כבר עכשיו אנו רואים. יש פחות אסירים, פחות מבוקשים, פחות עצורים. מזה זה מתחיל. אני לא רוצה שישראל תהיה בית סוהר של עזה ואני לא רוצה שישראלים יהיו סוהרים ושוטרים של עזה. נכנסנו כאן לדבר שאיש אינו יכול להסביר באופן הגיוני ואנחנו רוצים לפתור את הפלונטר הזה.

משה דיין היה חריג בכל המובנים. הוא היה בן יחיד, וכולם ידעו את זה. לא ציפו ממשה דיין שיתנהג ככל היתר. גם מעמדו היה חריג. אני לא חושב שהיה אדם, אולי פרט לבן-גוריון, שזכה לכל-כך הרבה הערצה ותמיכה כמו משה דיין

אתה אומר שאנחנו כבר רואים את תחילת הפתרון. אז איפה השמחה? נדמה שהיא לא קיימת בשני הצדדים.

מה זה מעניין אותי? זה פראטיקה. כשאראה פחות הרוגים ופחות פצועים, תהיה לי שמחה בלב. אני לא מודד את זה לפי מד-שמחה.

אבל אנשים חיים גם על פי תחושות.

אז התחושות שלהם ישתנו כשיראו את זה גמור. אנחנו רק בתחילת העבודה והתהליך שלום תמיד כואב. קודם כל, משום שיש לו מתנגדים לא רק אצלנו, אלא גם אצלם. רוצים לרצוח ולהרוג ומשלמים את המחיר. אז יש גם זרם שלילי, הוא לא פסק. השמחה תבוא אחר כך.

מציאות של 27 שנות כיבוש עומדת להשתנות...

גם זה לא נכון. לא המציאות של הכיבוש משתנה, אלא המציאות בעולם מכתיבה. תמיד המושגים של האנשים מפגרים אחרי המושגים של התקופה. אנחנו מדברים כאילו הסכנה הגדולה ביותר לישראל היא פלישה יבשתית, אווירית או ימית. לא זאת הבעיה. שתי הסכנות הגדולות היום הן סכינים וטילים. בשביל לטפל בסכינים אתה לא צריך טריטוריה, אתה צריך מוטיבציה. בשביל לטפל בטילים אתה שוב לא צריך למדוד את זה בגיאוגרפיה אלא בבליסטיקה. ממה הקורבנות עכשיו? בעיקר מסכינים. וממה הסכנות עכשיו? מטילים. אז על זה אנחנו לא מדברים, כי זה לא נעים לדבר. כיוון שלליכוד אין פתרון לסכינים, ואין לו פתרון לטילים, אז הוא מדבר על מה שיש לו פתרון: על מרגמות ועל תותחים.

לפני 20 שנה גם אתה דיברת כך.

אבל אני יודע שחלפו 20 שנה. זה ההבדל. קרה משהו, העולם השתנה. מדוע אין מלחמה קרה? מדוע אין עוד ברית המועצות? מפני שהטכנולוגיה שינתה את הכול. כל העולם הולך ומשתנה, גם פילוסופית. פעם חשבו שככל שאתה תרד יותר לפרטים כך תבין את העולם, תרד לאטומים ולתת-אטומים ותגלה מה מסתתר בתא הכי קטן. היום מתברר שאלה שטויות. ככל שאתה מבין את העולם בהיקף יותר גדול, אתה מתחיל להבין מה קורה. אותו תא הוא פעם חומר, הוא פעם זרם, הוא פעם גל, הוא פעם תנועה. ובכלל – הוא רוקד ומקפץ לפי כללים שאתה לא מבין אותם, נעלם ומופיע לפי תורת הקוואנטים במקומות בלתי צפויים. וכאן אני מצטט את קסטנר, שהעולם אינו מכונה גדולה, אלא מחשבה גדולה. אתה לומד שכל מה שתלוי בעולם, זה לא גבולות, זה לא היראכיות, זה לא תאים, זה לא הפרדות. הכול עניין של יחסים, של התחברויות ושל תחיות לפי כללים שעוד לא למדנו אותם. וגם בבטחון – במרכז עומדים כיום היחסים ולא הגבולות. אין קווי מדינו, יש יחסים פוליטיים וכלכליים.

השיעור המאלף הזה, כך נדמה, פסח על הימין הישראלי.

הימין תמיד חי באתמול. אילולא נפלה ירדן לידי האמיר עבדאללה, הם היו עד היום ממשיכים לדגול בשתי גדות לירדן. פשוט גזלו מהם חצי תורה. מה נתן לנו שמיר? שבע שנות אינתיפאדה? קיפאון? בכלל, כל המודדים האלה, הפיזיים, המתימטיים, לא מספרים את הסיפור של החיים.

האם אתה יכול לראות בתוך מה שקורה עכשיו באיזור את מערכת היחסים שתתפתח בין ישראל ושכניה?

בלי כל ספק. אני חושב שזו רק ההתחלה, ולמען האמת – אין לי סבלנות. אני מעריך שיש לנו שנה אחת של פעולה. אני מעריך שכשנה הבאה תתחיל מערכת הבחירות, כך שנותרה בידינו שנה אחת של עבודה נטו. זה לא הרבה זמן. רמת הגולן היא ההר האחרון שיש לנו, ואני שואל את עצמי: מה אנחנו עושים בשנה הזאת? מה עושים עם ההר הזה? ומה אפשר להשיג ממנו ברמת הבטחון?

התשובה שלי היא, שגם שם צריך להפיק מערכת יחסים חדשה. צריך לעשות הגנה אחרת. עם סוריה עלינו לעמוד על שני תנאים: האחד – משא ומתן מקיף, שיגמור את המלחמה עם כל מדינות ערב מינוס שלוש ארצות – עיראק, איראן ולוב; והשני – שנתחיל להקים מבנה אסטרטגי חדש, אשר יענה על סכנת הטילים והנשק הגרעיני עם מערכת התראה, עם הסכמי אי-התקפה, שייתן בטחון לעמים.

זה יהיה מבנה משותף למזרח התיכון, פלוס אמריקה, פלוס רוסיה – בנוסח ברית נאט"ו. בנוסף לכך, צריך להקים מערכת כלכלית חדשה. מי שחושב שהוא יכול לחיות מחוץ לאיזור טועה טעות מרה. אני רוצה שני דברים: לשים קץ למצב של לוחמה עם כל המדינות, ולעשות ארגון של שלום ולא ארגון של בורות הזכבה על סכסוכי העבר.

תפסיק להציג גיאופוליטיקה חדשה לקראת הבחירות הבאות?

בימים הראשונים של רפ"י כל העולם התלהב. אחר-כך אחד קיבל אולקוס, השני קיבל ברטיס מסבתא, השלישי אמר שהוא מוכרח לנוח, הרביעי אמר שאינו מסכים עם דעותי והחמישי ביקר אותי. עד שיום בהיר אחד אני מתעורר לבד, עם חובות ועם חבר'ה שמחפשים תפקידים. וזה מה שיקרה לכל מי שרוצה להקים עכשיו מפלגה

אנו לא נציג גיאופוליטיקה חדשה. נכיר בגיאופוליטיקה החדשה. גבולות וקילומטר פחות או יותר לא יקבעו את גורלנו. מה שיקבע זה אם תהיה לנו מערכת התראה מוקדמת, הסכמי אי התקפה, הסכמי אזעקת שווא, הסכמי הגבלות נשק עם פיקוח הדדי.

יש התקדמות במגעים עם סוריה על הנושאים הללו?

עוד לא התחיל שום דבר עם הסורים. יש שיפור באווירה, אך עוד אין משא ומתן. מה שהסורים צריכים להבין זה שלא מדובר רק בשלום בין מדינות, אלא בשלום בין עמים. כלומר, אנחנו צריכים לשכנע את העם שלנו, וכך גם סוריה, שיש על מה לדבר ובגדול.

איך אתה משכנע את העם שלך?

אני אומר לך מה שאני חושב. אתה משכנע על ידי הסברה ואתה משכנע על ידי פעולה. לעתים הפעולה קודמת להסברה ולעתים ההסברה קודמת לפעולה. הבעיה הגדולה זה לשכנע את עצמך ואחר כך לשכנע אחרים. אני לא מבין מדוע לא קוראים את הדברים הכתובים על כל הקירות. תשאל את הליכוד מה הוא מציע. עכשיו גמרנו עם עזה, ברוך השם. זו בשורה. מכאן צריך ללכת לסוריה, ואחר כך לחזור לגדה.

משא ומתן משולב?

לא, כל אחד בנפרד.

בעבור ביישותך למספר שאלות פנים. אפשר היה להבין שלא שבעת נחת מן ההחלטה להנהיג פריימריז במפלגת העבודה. עכשיו שוב עולה השאלה: פריימריז סגורים או פתוחים. מה דעתך על המהלך הזה ועל פירותיו?

פריימריז פתוחים יביאו לפוליטיקה של אנו במקום לפוליטיקה של אידיאולוגיה. ככל שאתה פותח את הפריימריז הדגש הוא על האיש, וכל איש יחפש לו את מקסימום התומכים בקרב מפלגתו, בש"ס, בליכוד – לא תהיה שום לויאליות קולקטיבית, אז כמעט לא תהיה, וכל אדם לנפשו. איפה אפשר לעשות פריימריז? הלא עשינו חצי עבודה: השארנו בחירות ארציות והנהגנו פריימריס מחוזיים וארציים. זו שטות.

צריך היה קודם כל לעבור לבחירות אזוריות, ואז יכולים לעשות באזורים פריימריס. אבל, כרגיל, אנחנו עשינו את הדבר ההפוך מכל הדמוקרטיות בעולם.

אתה מוכן להסביר?

במחוז אתה בוחר אדם, לא רק מפלגה. באנגליה המחוז בוחר את מועמד המפלגה המחוזי, וזה טבעי. הם יודעים מה הם צריכים. המועמדים שנבחרו מתחברים למפלגה ונתונים למרותה ולמשמעתה. אצלנו אין מחוזות של ממש.

אבל המחוייבות של הנבחרים שם נתונה לבוחריהם יותר מאשר למפלגה.

גם למפלגה. זו מחוייבות כפולה. המפלגה נותנת להם אמצעים, לוקחת את השלטון, מחלקת להם תפקידים. כאן לא. אני פוחד שזה יביא להסתבכויות גדולות. אנשים יהיו זקוקים לאמצעים, לתומכים. אם תעשה פריימריס פתוחים,

יש עוד מטרה אחת שאני רוצה לשרת אותה עד תום – זה עניין השלום. זה ברור כשמש. אני לא לוחם על כוח, אני לא לוחם על יוקרה ואני לא לוחם על מקומי. להיפך – במידה שיש לי כוח ונסיון אני רותם אותם למטרה אחת, לעניין השלום. כמו שפעם חשבתי שצריך לעשות הכול למען הביטחון, היום אני חושב שלעשות הכול למען הבטחון פירושו להביא שלום. פעם חשבתי שבשביל הביטחון צריך את הכור בדימונה ואת התעשייה האווירית. היום אני חושב שבשביל ביטחון צריך יחסים אחרים עם סוריה ויחסים אחרים עם הפלסטינים

באופן תיאורטי ש"ס תוכל לבחור את כל מועמדי מפלגת העבודה. על כן אולי כדאי יותר לעבוד עם ש"ס, או עם הליכוד. אין עוד כללים. כבר עכשיו קשה מאוד להטיל משמעת בתוך המפלגה. הסיעה פועלת כיום פחות כקולקטיב מאשר אי-פעם.

תופעות כאלה לא היו קיימות בשנות השישים?

לא במידה כזאת. הכול עניין של מידה. אינני יכול לדבר באופן אבסולוטי...

למשל, משה דיין, שבשבאאי ניהל מדיניות של "בריג'קמנשיפ"...

משה דיין היה חריג בכל המובנים. הוא היה בן יחיד, וכולם ידעו את זה. לא ציפו ממשה דיין שיתנהג ככל היתר. גם מעמדו היה חריג. אני לא חושב שהיה אדם, אולי פרט לבן-גוריון, שזכה לכל-כך הרבה הערצה ותמיכה כמו משה דיין. למשל, ערב מלחמת ששת הימים היו חברים שבאו אליו ואמרו לו: משה, עשה כך או עשה כך. נתנו לו עצות. אז הוא היה עונה: אם אתה כל-כך חכם, תראה איפה אתה ואיפה אני – למה אני צריך לקבל את העצות שלך. אבל משה, גם כשעבר לליכוד, אמר: אני לייבור. והוא עבר לליכוד אחרי שהוכה קשה מאוד במלחמת יום הכיפורים. היה לי קושי עצום להכניס אותו, נדמה לי, למקום השביעי ברשימה. הצטרכתי להתנגש עם כל העולם.

אפשר להשוות אותו לחיים רמון מבחינת ההתנהגות הפוליטית?

אלה שני אנשים שאינם דומים, לא מבחינת הקודים ולא מבחינת הציפיות. אני מקווה שאני לא פוגע בחיים, אבל באמת אינני רוצה לעשות השוואות. משה גם אינו עוד בחיים, אז קל לי ללמד עליו זכות. אני לא רוצה לדבר על אחרים.

אינך חושש שמפלגת העבודה תיפגע מפרישה של רמון?

נו, ואם אני חושש?

הדבר נתון במידה רבה בידיך.

אני חושש גם לגורלו של חיים. אני חושב שהוא עושה שטות. אמרתי לו: אני הייתי ברפ"י ואני יודע את המחיר ששילמתי, ואני הייתי ברפ"י לא על-פי החלטתי, אלא באמת בעקבות אדם שהערצתי. אבל המחיר ששילמתי היה נורא. בימים הראשונים של רפ"י כל העולם התלהב. אחר-כך אחד קיבל אולקוס, השני קיבל ברטיס מסבתא, השלישי אמר שהוא מוכרח לנוח, הרביעי אמר שאינו מסכים עם דעותי והחמישי ביקר אותי. עד שיום בהיר אחד אני מתעורר לבד, עם חובות ועם חבר"ה שמחפשים תפקידים. זה מה שיקרה לכל מי שרוצה להקים עכשיו מפלגה. וחבל לי על חיים, שהוא בחור מוכשר. אמרתי לו: גם אם אינני חכם ממך, אני מנוסה. טעמתי זאת על בשרי ואני יודע מה יקרה מחר בבוקר – אל תעשה את השטות הזאת.

אני גם מערער על תפיסתם של חיים וחבריו את ההסתדרות. השאלה היא כיצד אתה מסתכל על ההסתדרות – כעל קאראוואן, כלומר איזה מבנה, או כעל זרם. אז אומרים – אדמיניסטרציה. בסדר. כמה אנשים יש באדמיניסטרציה? נאמר שתפחית 100 עובדים. מה זה אדמיניסטרציה? אני לא נגד שינויים, אבל אני בעד לראות דברים בגודלם, לא בצורתם האדמיניסטרטיבית, לתפוס אותם כזרם, כגל, כמחשבה.

אחר-כך אמרתי לחיים, וגם לחברים האחרים: אתם רוצים מהפכה חברתית? המהפכה הכי גדולה שיש לעשות היא להעלות את רמת החיים, לא רק את תוחלת החיים. לרמת חיים אירופאית. אצלנו זה 13,000 דולר ואצלם 25,000 דולר. ולא תעלה את רמת החיים אלא אם תוריד את רמת האלימות, רמת המלחמה. אז אם אתם מדברים על מהפכה חברתית, בוא נראה היכן היא מונחת. מפני שאם יש לך הכנסה של 25,000 דולר, אתה יכול לתת חינוך יותר טוב, שיכון יותר טוב, בריאות יותר טובה. מה יוצא מזה שהבריאות אצלנו היא 9 אחוזים מהתל"ג, כאשר התל"ג שלנו מחצית מאירופה. אז אני חושב אחרת.

אמרתי לחיים: אתה אדם צעיר. בעשר השנים הבאות לא זה הנושא. אני לא אומר שלא צריך לתקן. אז מה? על מיסי ההסתדרות – אם ישלמו 0.8 או 0.9 אחוז, מיסוי כזה או מיסוי אחר, זיקה כזאת או זיקה אחרת – על זה יוצאים לרחובות? על זה יוצאים מתנועה? חיים מוכרח להבין שבפוליטיקה טוב לעמוד על עקרונות, אבל גם טוב להתפשר. אחרת אי-אפשר לחיות. יוצא שלכל הבוחרים יש קואליציה של דעות – גם ההחלטה מוכרחה להיות פרי של קואליציה כזאת.

אני מצטער לא רק על מפלגת העבודה, אני מצטער גם על חיים רמון ועל חבריו. חבל לי שיוציאו את נשמתם על דבר שאיננו חיוני, חבל שיבזבזו על זה את הנעורים. היום הם ייצאו, יהיו להם כותרות יוצאות מן הכלל, במשך שבועיים, וכעבור שבועיים יתחילו כאבי הבטן וכאבי הראש: מי יעמוד בראש הרשימה, מי יהיה מספר 2 ומי מספר 3, ומדוע זה קיבל שבעה קולות וזה שמונה קולות – בטח היתה קנוניה. אני מכיר את כל זה בעל-פה. למה? מפני שהתנסיתי בזה. זה הכול.

אתה מדבר על נסיון וזה מזכיר לנו שאתה מן המדינאים הוותיקים הפעילים היום בעולם הדמוקרטי. זאת עובדה. אילו מטרות אתה עוד רוצה להשיג?

יש עוד מטרה אחת שאני רוצה לשרת אותה עד תום – זה עניין השלום. זה ברור כשמש. אני לא לוחם על כוח, אני לא לוחם על יוקרה ואני לא לוחם על מקומי. להיפך – במידה שיש לי כוח ונסיון אני רותם אותם למטרה אחת, לעניין השלום. כמו שפעם חשבתי שצריך לעשות הכול למען הביטחון, היום אני חושב שלעשות הכול למען הבטחון פירושו להביא שלום. פעם חשבתי שבשביל הביטחון צריך את הכור בדימונה ואת התעשייה האווירית. היום אני חושב שבשביל ביטחון צריך יחסים אחרים עם סוריה ויחסים אחרים עם הפלסטינים. שיהיו פחות סכינים ופחות סכנות של טילים.

הנשיא עזר וייצמן אמר לחבר כנסת ממפלגת העבודה, שמדינת ישראל חבה לך את חייה – בזכות הקמת הכור בדימונה.

לא חייבים לי שום דבר. אבל כאשר אני רואה כמה ילדים וילדות וחושב בלבי שאני יכול להציל אחד או שניים מהם, איש לא חייב לי שום דבר. היו בעולם הלא-יהודי שני אישים משכמם ומעלה: נפוליאון, שהיה גאון צבאי, וגנדי, שלא היתה לו טיפת צבא. ואני אומר שמה שיהיה בהיסטוריה, זה יותר גנדיזם מאשר נפוליאוניזם. יותר הליכה בכיוון של אי-אלימות. אני לא מרגיש עצמי כחלק מהפוליטיקה המשומשת. אני מרגיש עצמי שמש של פוליטיקה שאני מאמין באמיתותה. לא היו לי 50 שנות פוליטיקה קלות, או של פרגון, או שנתנו לי מתנות. אבל איש לא יכול היה לפגוע בי, בסופו של דבר, מפני שבלבי נשאתי את האמת שלי. אנשים יודעים את זה ולא ייקחו זאת ממני, ולא יורידו אותי לשום עמק של תככים. אם עשיתי תחבולות – זה היה למען המטרה. תמיד. וגם עכשיו ברור לי לאן צריך להגיע, לאן צריך ללכת. ועל זה אני עומד.

כשאתה מביט לאחור, האם היית משנה משהו בדרך המדינית שבה הלכת מאז 1967?

עשיתי המון שגיאות. מה זה חשוב עכשיו. עשיתי – ואני יודע את השגיאות שלי. אבל אין לי סבלנות לעבר. פשוט אין לי – לא לקדיש ולא לביקורת.

על רקע הדברים שאמר עליך הנשיא, האם ברור לך מדוע אתה משמש מטרה כל-כך מושמצת אצל אנשי הימין?

פריימריז פתוחים יביאו לפוליטיקה של אנו במקום לפוליטיקה של אידיאולוגיה. ככל שאתה פותח את הפריימריז הדגש הוא על האיש, וכל איש יחפש לו את מקסימום התומכים בקרב מפלגתו, בש"ס, בליכוד – לא תהיה שום לויאליות קולקטיבית וכל אדם לנפשו

בשום שאני האיש שהכי פחות מתפשר איתם. אולי גם מפני שאני איש שמתייחס לעתיד והם יודעים שזו חולשתם. אולי אני סמל החולשה שלהם, מפני שאין להם תוכנית לעתיד.

הם מוציאים אותך משלוותך?

ואם מוציאים אותי, אז מה? אני מרגיש חופשי לצאת משלוותי. במצבי ובגילי יש לי לוקסוס כזה. האם אני צריך כל היום למצוא חן? למדתי, שאם אתה רוצה להוביל – עמוד בראש מחנה. ככל שאתה מחריף יותר את הוויכוח, מובן על מה חילוקי הדעות. 15 שנה, כאשר עמדתי בראש המפלגה, לא היה אדם מושמץ כמוני. רצו לשבור אותי. אולי חשבו שאם ישברו אותי ישברו גם את המפלגה.

מיציע העיתונאים בכנסת אפשר להתרשם שאתה נהנה להתפלמס עם דוברי הימין. יו"ר הכנסת שבח וייס אמר פעם שאתה נהנה להחזיר להם על מה שעשו לך.

לא. זה לא מעניין אותי. מעניין אותי הוויכוח הזה: לא להראות סימני חולשה ולא סימני מבוכה, אלא להראות את העוצמה שיש בדרך שאתה הולך בה. ואני מרגיש עוצמה.

אתה מדבר על עידן חדש. מה דעתך על התיזה שמשמיעים חיים רמון מצד אחד ומשה שחל מצד שני, שהגיע זמנה של היערכות פוליטית חדשה, על-פי קווים של ימין ושמאל חברתיים-כלכליים?

נכון. הבעיה הכלכלית הכי גדולה כיום היא איך להעלות את רמת החיים, ובלי שלום אי-אפשר לעשות זאת. כל היתר לא רלוואנטי. אענה לך בהלצה. אמר לי פעם בשביס-זינגר: "בסופו של דבר, כל הספרים שלי יהיו רבי-מכר, אחרי תחיית המתים. רוב הקוראים אינם יודעים עברית, והם יודעים יידיש". מה אני יודע מה יהיה אחרי תחיית המתים? אני רואה את הקרב הנוכחי – הקרב למען השלום. מה שיהיה אחרי זה... יקראו את הספרים של בשביס-זינגר.

להגביה עוף – ולהרחיק ראות

בשלב הנוכחי של הוויכוח הפוליטי יש המנסים להחזיר אותנו שוב לעבר. בניגוד למהפכה הציונית, ששמה במרכז את העתיד והשתמשה בעבר בכלי לשירות העתיד, האידיאולוגים מתנגדי השלום מבקשים לכבול אותנו בכבלי העבר. הם, כמו הפונדמנטליסטים של האסלם, מעלים לגדולה את העבר. הוא החשוב בין הזמנים, והעתיד מטרתו לשחזר את העבר, בדיוק כפי שהיה

יורם פרי

ה ישראלים, האבותה נעשתה מזמן למוסכמה ידועה, סובלים כקולקטיב ממאניה דפרסיבית. הם נעים בין אופוריה לבין דיכאון, נעים מהתלהבות למשבר, חיים בהזיות־דעת או בשפיפות קומה. בימים האחרונים אנו בקטע הדפרסיבי. ולא בצדק. מי שמסוגל להתבונן מן הצד, ויום העצמאות הוא בהחלט יום מתאים לחשבון נפש כולל כזה, יראה שהמאזן הכולל הוא בסך־הכל חיובי, חיובי מאוד. אינני מתכוון כלל לתחומים חברתיים וכלכליים רבים, אלא למישור המדיני.

כאשר נתבונן אל עצמנו בעוד שנים אחדות נוכל להיווכח, כי יום העצמאות ה־46 היה היסטורי. כי השנה ה־46 בתולדות המדינה היתה מהפכנית, אולי לא פחות מ־1948, או מ־1967.

מה שברור הוא, שבשנה זו נעצר תהליך שהחל ב־1967 והחל תהליך אחר. מאז אותה שנה, שהיא קו פרשת מים, התנהל תהליך של סיפוח זוחל של השטחים. סיפוח זה לא נעצר בשום שנה. היו תקופות שבהן הוא נעשה בגלוי ובמהירות – שנותיהם של בגין, שמיר ושרון – והיו שנים שבהן נעשה בסמוי או לאט – שנותיהן של ממשלות המערך. אבל התהליך לא נעצר לרגע.

כך נזרעו יהודה, שומרון ועזה ב־140 התנחלויות והתמלאו ב־140,000 מתיישבים. כל כך נמשך תהליך זה, שהיה מי שהגדיר אותו בלתי־הפיך. לכל היותר נותר לבכות על שנדונו להקים כאן מדינה דו־לאומית ולהתרגל לכך שנחיה לנצח על חרבנו.

שינוי מהפכני בשטח

ו הנה, בשנה ה־46 לעצמאותנו, הדבר נפסק. יותר מזה – החל תהליך הפוך. הביטוי המוחשי שלו הוא בעצם הימים האלה, כשמשאיות צה"ל מפנות ציוד צבאי מעזה ומיריחו. נכון, זהו רק פינוי חלקי. נכון, עוד ימשיכו ג'יפים לפטרל בכבישים המוליכים ליישובי גוש קטיף. אבל יותר אימהות ישראליות, הרבה יותר, יוכלו לישון בשקט. בניהן שוב לא ירדפו אחר ילדים משליכי־אבנים בסימטאות עזה, ג'בליה וחן יונס. הלבה שפרצה ב־1967 לא נקרשה לגוש בלתי־הפיך. אפשר לשנותה. המציאות אכן משתנה.

אמנם המשא־ומתן עם אש"ף צולע, מתנהל לאט מדי. יש בו הרבה עיכובים ותקלות, האשמות הדדיות, ואי נחת. אבל במציאות, בשטח – כמו שאוהבים כל כך לומר אצלנו – נוצרת מציאות חדשה. שונה עקרונית מזו שהיתה שם ב־27 השנים האחרונות. וזה שינוי מהפכני.

טוענים: מה טעם בשינוי כזה, אם אינו מביא עימו שקט ושלווה? איך אומר ביבי נתניהו: זה לא תהליך שלום, אלא תהליך טרור. והוא מוסיף ואומר: מעולם לא היה מצבם הבטחוני של היהודים בסכנה כה גדולה. אבל תיאורו זה של ביבי הוא שקר עובדתי, וטוב עשה ראש הממשלה יצחק רבין, שכינה השבוע את מנהיגי הימין "רוקדים על הדם".

בטחונה של ישראל – הכוונה למה שנקרא ביטחון יסודי, מאז הבאתו ביניהו לביקורתו [illegible] – מעולם לא היה כה טוב יותר. אולם אשר לביטחון השוטף, למצב השוטף – הוא, כמובן, אינו מזהיר. עם זאת, ידענו בעבר תקופות רבות כאלה, וודאי שאינו מן הגרועים. האם שכחנו, למשל, את התקפות הפדאיון בשנות החמישים, כאשר התנועה מדרום לרחובות היתה צריכה להתנהל בשיירות?

אלא שבעבר לא היה מה שרבין כינה "הריקוד על הדם". אילו לא היתה הנהגת הימין משתמשת בטרור כאמצעי פוליטי לניגוח הממשלה, היה מורל הציבור הרבה הרבה יותר גבוה.

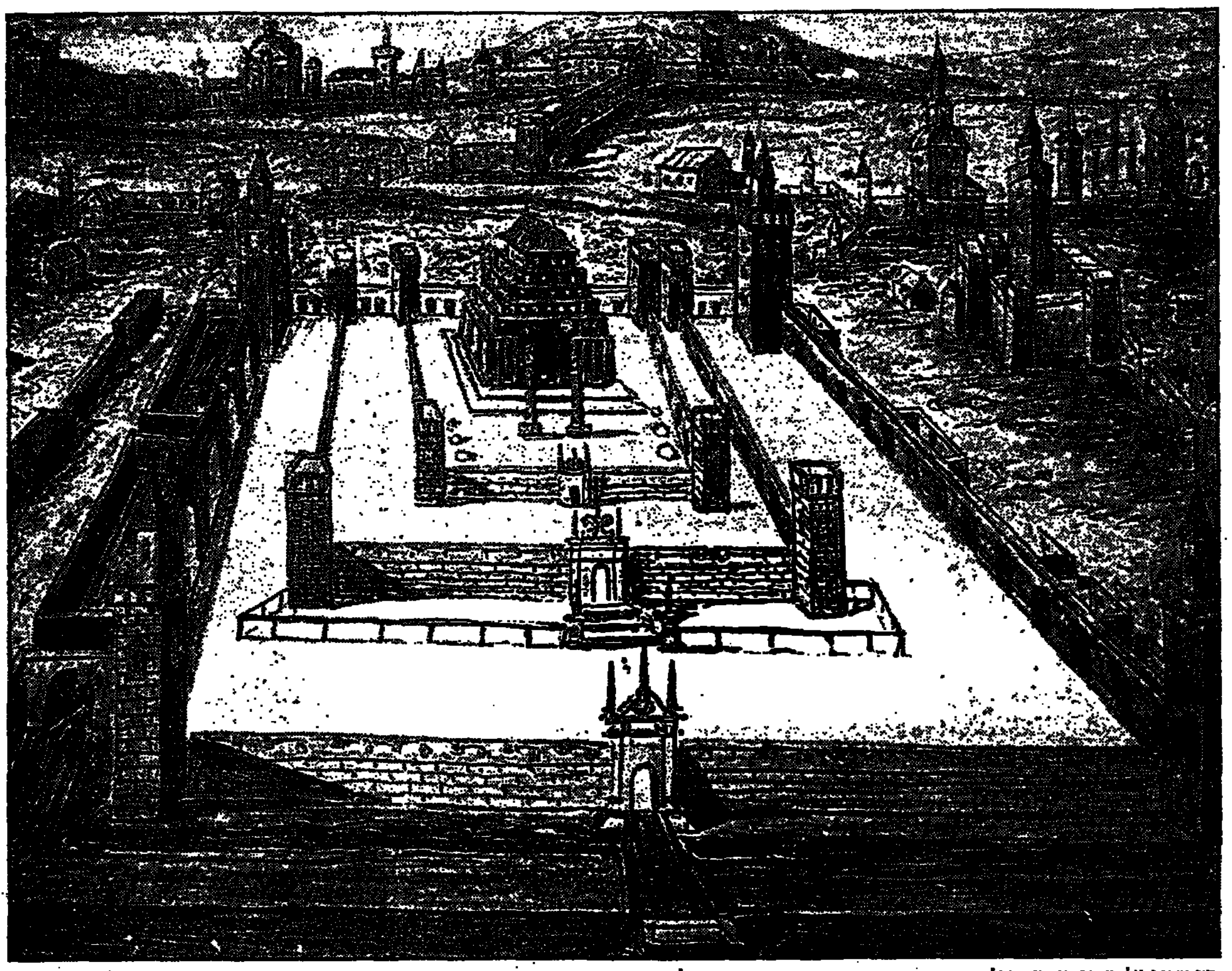
התרפקות על העבר המפואר של האומה – ציור בית המקדש מתוך הגדה של פסח מהמאה ה־18, שהודפסה בגרמניה

אידיאליזציה של העבר

מ ה שאבד לרבים בעת האחרונה הוא הדבר שכל כך איפיין את המהפכה הציונית – ההתייחסות אל העתיד. האטלס החדש לתולדות עם ישראל, שיצא לאור זה עתה בעריכת הפרופסור אלי ברנביא, מציין בצדק את היחס המורכב של היהדות לזמן: לעבר ולעתיד. מאות שנים התייחסו היהודים אל העבר כאל הזמן עתיד הכבוד והיוקרה, שכן בו הם זכו למיצוי זהותם הקיבוצית, במצב של עצמאות בארצם. ההתייחסות אל העתיד היתה מסובכת יותר, שכן בו צפויים היו להתרחש המאורעות המופלאים. אך עם זאת היתה מכוונת נפשית לרחייתם עד קץ כל הדורות.

המהפכה הציונית שמה את העתיד במרכז. ההווה היה רק פרוזדור לעתיד, והעבר, העבר בן אלפיים שנים, התקבל כדבר שיש להינתק ממנו, לפרוץ ממנו קדימה, להשתחרר ממנו. אם כבר היה עבר – היה זה העבר הרחוק, במולדת העצמאית, שובה לתחייה מחדש. אבל ההחייאה של תקופת התנ"ך נועדה כדי למצוא את השורשים, לקיים את הרציפות ההיסטורית. היא נועדה לשרת את העתיד, והעתיד הזה היה מודרני מאוד.

בשלב הנוכחי של הוויכוח על השלום יש רבים המבקשים לחזור אל העבר. אולם חזרה זו נועדה לתפקיד אחר לגמרי. מי שקורא היום את כתבי ההוגים של גוש אמונים והימין האידיאולוגי יכול למצוא בהם מוטיבים המופיעים גם אצל התיאוקרטים והפונדמנטליסטים של האסלם: העבר מועלה שוב לגדולה, העבר חשוב יותר מן העתיד, הוא הזמן המרומם, והעתיד מטרתו לשחזר את העבר, כפי שהיה. שוב אין העבר כלי לשרת את העתיד אלא אידיאל שיש לשוב אליו.

ליצור את העתיד

ע וצמתה של הציונות היתה בהחלטתה להפסיק את הפסיביות של עם ישראל, קראה לו לקחת את גורלו בידיו, לכבוש לעצמו מקום בעולם הזה, ללוש את ההווה וליצור את העתיד. זה היה הפאתוס המלווה את כל נאומיו של בן־גוריון בשנות החמישים. היום, כשתלמידו המובהק של "הזקן" שמעון פרס עושה כמוהו ומדבר על העתיד, הוא זוכה לביקורת לגלגנית מידי אלה שחוששים מן העתיד, מבקשים לשמר את העבר.

בשנה ה־46 אנו [illegible] בשתי רגלים. פתחנו פרק חדש בהיסטוריה [illegible], פרק שעשוי לעמוד בסימן של שלום ותחילת הנורמליזציה. זה הרי היה החלום של הציונות. על אף הקשיים צריך להגביה עוף ולהרחיק ראות: הסיכוי להגשים את החלום הזה רב. אם רק לא נוותר לאלה שמבקשים להחזיר אותנו אחורנית.

אין עצמאות כלכלית בלי שלום

אין זה מקרה שאין בישראל ולו איש עסקים אחד המתנגד להסכמי השלום. את מה שהבינו אנשי העסקים, הימין כנראה לא מבין: במציאות הכלכלית שבשלהי המאה ה־20 אין עוד צורך באחזקת שטחים כמקור למים, קרקע וכוח־אדם זול. השווקים הבין־לאומיים אינם סובלים דברי הבל כמו התנחלות בקבר יוסף בשכם

לוי מורב

ה מושג "עצמאות כלכלית" חדש, יחסית, ומנקודת מבט היסטורית, תינוק שזה עתה נולד. המסורה של השגת עצמאות כלכלית מעוגנת בהתפתחות הלאומיות האירופית בשלהי המאה ה־19.

הפוליטיקאים, במיוחד בגרמניה של ביסמארק ואחריה, השתמשו במונח "עצמאות כלכלית" כדי להצדיק את הדריפה אחרי קולוניות חדשות באפריקה ואסיה. הטענה הכלכלית היתה שללא השגת מקורות עצמאיים של חומרי גלם אסטרטגיים, במיוחד אנרגיה (נפט ופחם), לא תוכל גרמניה (ואיטליה) להשיג עצמאות כלכלית שיביאו אותה לשיוויון כוחות מול המתחרות הגדולות שלה ביבשת – בריטניה הגדולה, צרפת ורוסיה.

אחרי האסון הגדול של מלחמת העולם הראשונה, נמוג המושג ונדחק לקרן זווית. המשטרים הפאשיסטיים ביפאן, איטליה וגרמניה עוררו אותו מחדש בשנות השלושים. השאיפה לעצמאות ולאי תלות כלכלית בחומרי גלם, ובמיוחד בנפט ובגומי, עמדו מאחורי שאיפת ההתפשטות של יפאן באסיה, בדרום מזרח אסיה ובאוקיינוס השקט.

מלחמת העולם השנייה השכיחה לפרק זמן את המונח. בתום המלחמה קיבלה השאיפה לעצמאות כלכלית גוון חדש ואופי שונה. עשרות רבות של אומות חדשות, שזכו לעצמאות מדינית והשתחררו מהכיבוש ומהשלטון הקולוניאלי הישן, האירופי בעיקר, הציגו את המושג "עצמאות כלכלית" מעולם המושגים הפאשיסטי וצרפו אותו כחלק בלתי נפרד מהעצמאות המדינית.

אי תלות כלכלית בכובש

מ דינות חדשות עם משקים חקלאיים ותעשיית בוסר, שהשתחררו זה עתה מכובשיהם, היו מוטרדות ביותר מכך שהן תלויות כלכלית באלה שזה עתה סיימו לשלוט בהן פוליטית וצבאית. ההנהגות חדשות הופתעו לגלות עד כמה תלויה כלכלתן של מדינותיהן בכובשים, שהפליגו על ספינות התותחים שלהם חזרה לבתיהם.

מושג חדש צץ ועלה: ניאו־קולוניאליזם וקולוניאליזם כלכלי. ההנהגות החדשות של המדינות הצעירות החלו לגבש תוכניות מהפכניות, ולעיתים קיצוניות, להשגת עצמאות כלכלית, כלומר אי תלות כלכלית קודם כל בכובש שזה עתה עזב. חלקם הגדול, במיוחד באפריקה, גילה עד כמה הדבר קשה. באמריקה, במיוחד במרכזה ודרומה של היבשת, ידעו בעלי הדבר שהדיבורים על עצמאות כלכלית מסוכנים לא פחות מאשר על סוציאליזם ושיוויון חברתי. ארה"ב, התומכת הנלהבת בעצמאות כלכלית של המדינות החדשות באסיה, התגלתה כמתנגדת עיקשת לכל רמז של עצמאות כלכלית בחצר האחורית של ביתה.

המושג עצמו זכה להגדרות שונות, כאשר ההגדרה המקובלת גרסה שמדינה המגיעה לאיזון מסחרי יכולה לטעון בצדק שהיא נמצאת במצב של עצמאות כלכלית.

מודל ההצלחה היפאנית

א לם מתברר, שהמציאות הרבה יותר מורכבת, צבעונית ומרתקת מכל התיאוריות למיניהן. הדוגמה הבולטת היא, כמובן, יפאן, ארץ שלא נותר ממנה הרבה בקיץ של 1945, אחרי שהוטלו עליה שתי פצצות אטום אמריקאיות, הראשונה על הירושימה והשנייה על נגסאקי. הארץ הזאת הצליחה בחריצות אין קץ, בחוכמה רבה, בתיחכום ובדבקות מושלמת במטרה להפוך לסיפור ההצלחה הכלכלי המדהים ביותר בהיסטוריה. יותר מ־20 שנה נהנים היפאנים מעודף עצום במאזן המסחרי שלהם עם העולם, ובמיוחד עם ארה"ב. אם עושים חישוב אמיתי של העודף המסחרי, כלומר לוקחים בחשבון גם את ההשקעות היפאניות בארה"ב בתעשייה ובנדל"ן, התוצאות פשוט מהממות.

ובכן, למרות שיפאן השיגה, על פי כל קנה מידה כלכלי מקובל, עצמאות כלכלית מקסימלית, היא עדיין מתנהגת במידה רבה כמו מדינת חסות ביחס לארה"ב. יש לכך כמה וכמה סיבות. בכל מקרה הסיפור היפאני־אמריקאי ממחיש לנו, שבניגוד לאמונה העממית הרווחת, אין די בהשגת עצמאות כלומר איזון במאזן הסחר. עצמאות כלכלית המובילה לעצמאות פוליטית היא עניין מורכב יותר ומסובך יותר. וודאי שלא ניתן להטיל את כל יהבנו על המאזן הסחרי. זה נכון ללא ספק גם ביחס למדינת ישראל.

תלות של מדינה במעצמה או בשווקים בהם שולטות מדינות אחרות, איננה רק פועל יוצא פשוט של חיסור היבוא וחיבור היצוא. במערכת הכלכלית הפוליטית המודרנית של העולם בשלהי המאה ה־20 והאלף השני לספירה, יש גורמים נוספים המשפיעים על התמונה הכוללת ועל יחסי הכוחות.

ארה"ב קרובה מבחינה צבאית ומדינית ליפאן (וגם לישראל), הן כלפי איומים של ממש בעבר (סין העממית וברה"מ לשעבר) הן כלפי איומי סרק או איומים מדומים בהווה (צפון קוריאה). המטריה הגרעינית של ארה"ב, הצי השביעי, נושאות המטוסים וכוחה הפוליטי של המעצמה המערבית הגדולה הבטיחו שיפאן תוכל להתרכז בפעילות עסקית ללא צורך להקציב כספים אדירים למסורות צבאיות. ארה"ב יודעת זאת וגם יפאן לא שוכחת זאת. יתר על כן, יפאן, התלויה תלות מוחלטת ביבוא אנרגיה (במיוחד נפט) מהמזרח התיכון, נהנית מהגנה אמריקאית מוחלטת ומלאה על אספקת הדלק אליה. סילוק סדאם חוסיין מכווית במסגרת מלחמת המפרץ היה מילוי מוצלח ואפקטיבי של מחויבות זו.

חברות ענק רב־לאומיות

ה מורכבות של היחסים הכלכליים הופעתן של חברות הענק הרב־לאומיות, במיוחד אחרי 1945, מסבכים עוד יותר את מושג העצמאות הכלכלית. האם יבם היא חברה אמריקאית? התשובה איננה כל־כך פשוטה. כאשר פטריוט אמריקאי קונה מכונית מתוצרת קרייזלר, האם הוא יודע שרק 25 אחוז מהחלקים שלה הם מתוצרת ארה"ב? ושדווקא במכונית היפאנית מתוצרת הונדה־ארה"ב יש יותר חלקים אמריקאים מאשר בפורד?

בימים אלה מציגה חברת פוז'ו "מיניוואן" חדש הנושא את הסיפרה 806. מסתבר שבגלל הוצאות הפיתוח האדירות, האוטו הזה הוא גם סיטרואן, פיאט ולנצ'יה. במילים אחרות: כל רכיבי הרכב השילדה, המנועים, העיצוב והתיכנון נעשו במשותף על־ידי ארבע החברות שהן בעצם שתיים, כאשר ההבדלים החיצוניים באים לידי ביטוי בפגוש, הנושא בגאווה את המותגים השונים, ובפנסי החזית והעורף.

המורכבות והעלות הגבוהה של המחקר והפיתוח יחד עם פתיחת הגבולות הכלכליים, בין אם מדובר באיחוד האירופי (השוק המשותף לשעבר), בנאפט"א (האיחוד הצפון אמריקאי) או בהסכמי גאט"ט – כל הדברים האלה מבטאים מציאות חדשה, שבה לגבולות המדיניים אין את אותה המשמעות שהיתה להם לפני 30 שנה.

תוך דור אחד, הפכו העלייה הבלתי פוסקת ברמת החיים, העידן כלהבה של במס באירופה, צפון אמריקה ויפאן, את ההתפתחות הכלכלית התעשייתית לפורץ גבולות ומדביר חובות מכס. בסוס הנוסעים הסילוני, הטלפון, הפאקס, המחשב, הלווין, הווידאו, הטלוויזיה והכבלים הפכו את העולם לשכונה, והמונחים ישראליים ניתן אפילו לומר לשיכון. במציאות כזאת החתירה לעצמאות כלכלית, ליצוא בכל מחיר, לתחרות, לשיווק וליזמה נתנו עידוד עצום לרמת החיים באותן מדינות שהתאימו עצמן לתנאים החדשים של השוק.

כוח אדם יקר ולא זול

א ולם במקביל, הביאה והביאה השאיפה ל"עצמאות כלכלית", לביטול התלות בגורמי חוץ להשגת מטבע קשה, לביטולה של העצמאות הכספית. השגת "העצמאות הכלכלית" מבטלת את עצמה כאשר היא מושגת, מכיוון שלמעשה כל המדינות המתחרות מבקשות להשיג אותה מטרה. כאשר מגיעה ישראל למצב בו מפעל אחד לאלקטרוניקה, סאייטקס, למשל, מביא בשנה (כלומר מייצא) דולרים כמו כל ענף ההדרים, ברור לגמרי שזאת לא אותה ישראל של 1964. התלות בשטחים ובמקורות מים לצורך השגת העצמאות הכלכלית נעשים בלתי חיוניים.

כאשר התלות בגורמי ייצור מסורתיים וחשובים כמו קרקע ומים נעלמת וברור שגורם הייצור החשוב ביותר להשגת מטבע חוץ הוא כוח האדם המשכיל, המיומן, הרדוף ובעל המוטיבציה, הולכת ונעלמת השאיפה הפוליטית של אחזקת שטחים כמקור למים, לקרקע ולכוח אדם זול.

בעולם המודרני כוח אדם זול הוא מכשלה ולא יתרון. האינטרס של היצוא הישראלי הוא לייקר את כוח האדם ולא להוזילו. במצב כזה, הצורך בשמירת הקונפליקט עם הפלסטינים ועם מדינות ערב ובהמשך סיפוחו, נחלש והולך. אין זה מקרה שאחוז ההוצאה של ישראל לביטחון כחלק יחסי מהתוצר נמצא כבר כמה שנים רצופות בירידה מתמדת. תקציב הביטחון אמנם לא קטן, אבל חלקו היחסי בתוצר יורד, וזה תהליך חשוב ונכון מאין כמוהו.

מבחינה אסטרטגית הוא תוצאה מהסכם השלום עם מצרים, מהעלמות ברה"מ כתומכת בתוכנית האורית להשגת איזון אסטרטגי עם ישראל ומהתעייפות ישראל והפלסטינים להתכתש זה עם זה. הורדת נטל הביטחון, הסכם עם אש"ף וההסדרים הצפויים עם סוריה, ירדן, לבנון ושאר מדינות ערב, יחישו את התהליך של עצמאות כלכלית.

החתירה לעצמאות כלכלית עודדה את ישראל לחפש שווקי חוץ. העדר מחצבים ומשאבים טבעיים יחד עם יתרון יחסי בתחום כוח האדם, דחפו את ישראל לקחת חלק עצום, באופן יחסי כמובן, בהתפתחות המהירה של האלקטרוניקה, התקשורת, ההייטק והשילובים שביניהם. זה פתח אותנו בפני שווקי חוץ, שגרמו לנו להבין שאין עצמאות לכובשים; שכדי להיות תופסים צריך להשתחרר מן הכיבוש; שהשווקים הבין־לאומיים אינם סובלים דברי הבל כמו התנחלות בקבר יוסף בשכם.

אין זה מקרה שאין בישראל איש עסקים אחד, או מנהל של גוף כלכלי, בנקאי או תעשייתי, המתנגד להסכמי השלום. כדאי למתנגדי השלום בימין לתת על זה את הדעת. יום העצמאות הוא היום המתאים ביותר לכך.

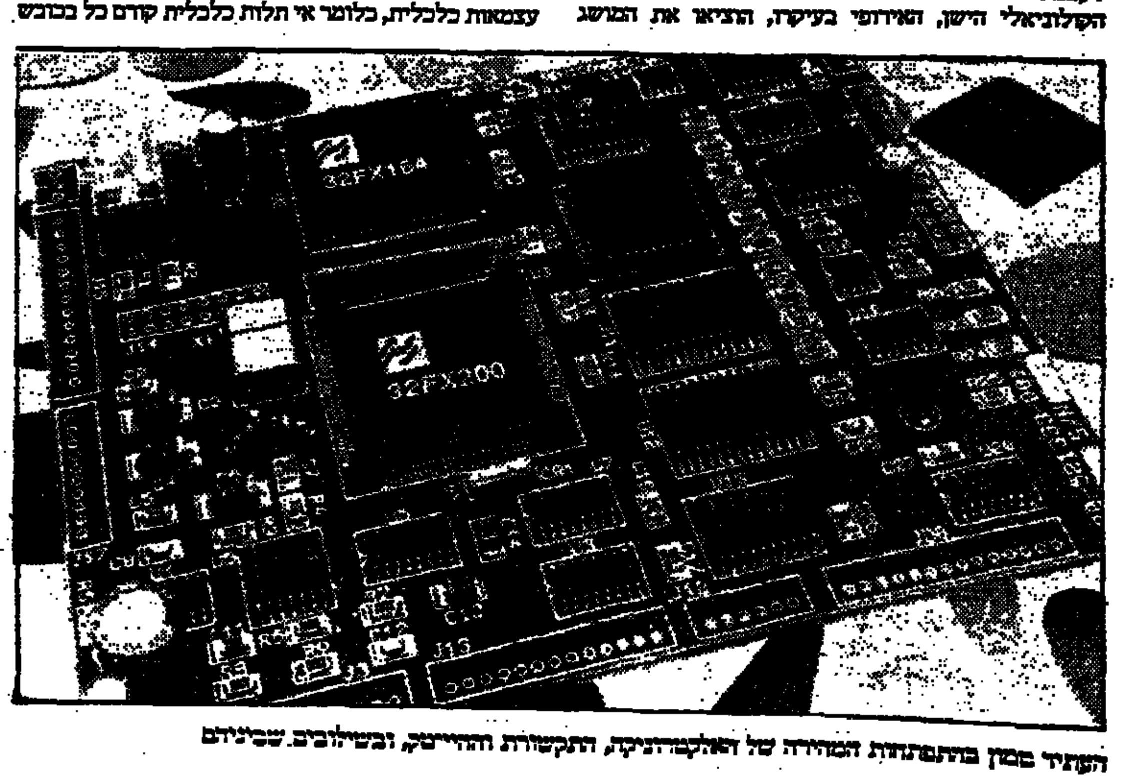
העתיד טמון בהתפתחות המהירה של האלקטרוניקה, התקשורת וההייטק, ובשילובים שביניהם

مكان الأصل

אין ברצועה אנשים שמחים, לא יהודים ולא ערבים

דני בלוך, און לוי, דן אבידן

בתחילת יולי ימלאו חמש שנים לכהונתו של מתן וילנאי כאלוף פיקוד הדרום. ההיסטוריה תעיד, כי עם ישראל ומדינת ישראל הרוויחו רווח עצום מן העובדה שוילנאי הוא אשר עמד בחמש שנים קשות אלו בראש הפיקוד המסובך והרגיש. זאת – משום שמתן וילנאי הוא קודם כול אדם. בראיון זה, ליום העצמאות, הוא מדבר על פינוי רצועת עזה, על אופי השלום העתידי, על שבע שנות האינתיפאדה ועל הכאב של השכול

בשבוע שעבר שוב אירעו מקרי דקירות בעזה. האם חזרנו לימים הרעים?

לא, לא חזרנו לשום דבר. לדעתי, זו תופעה נמשכת. נדקר אחד הסתובב באיזור שהשד יודע מה חיפש שם – הוא תיאם מפגש סודי עם הפועל שלו מבלי שאיש ידע על כך. אז מה יכולנו לעשות? אנשים צריכים להבין באיזו סביבה הם חיים. צריך להבין היטב שכל עוד יש חיכוך קבוע בין יהודים וערבים, בדרך כלל ברמה של עובד־מעביד, יהיו תופעות אלימות. כדי למנוע תופעות כאלה צריך להיפרד מהם לגמרי, לשים גדר עם תנינים בינינו לבינם. כל מי שעובד עם ערבים מהרצועה צריך לדעת שחלקם לא כל כך אוהב אותנו ומנסה לדקור אותנו. נדמה לי שזה די ברור.

כשנצא מעזה זה ישתנה?

בכל המקומות שימשיכו להתקיים יחסי עובד־מעביד, ובשני מקומות – גוש קטיף ואיזור התעשייה ארז – הם יימשכו גם בעתיד, יש להניח שגם התופעות האלימות יימשכו. כאשר שמעתי בשבוע שעבר שנדקר מתנחל בנצר חזני, נדלקו לי כל הפיוזים. כי בנצר חזני יש לנו עכשיו כוח צבאי, ואין כל סיבה שפלסטינים ייכנסו ליישוב. אבל אז התברר לי שהאיש אמנם מנצר חזני, אבל הוא נסע לתוך השטח כדי לאסוף את הפועל. זה ממחיש את התופעה, שאנשים אינם ערים מספיק לסכנות. אני רוצה לחדד את העניין. כל הדקירות של יהודים, כולל אלה שנהרגו בשבוע שעבר, היו של אנשים שהסתובבו במקומות שאסור להם להסתובב, או כאלה שהותקפו בידי פועליהם.

ישראלים הותקפו גם בצומת אשדוד. האם גם שם אסור להסתובב?

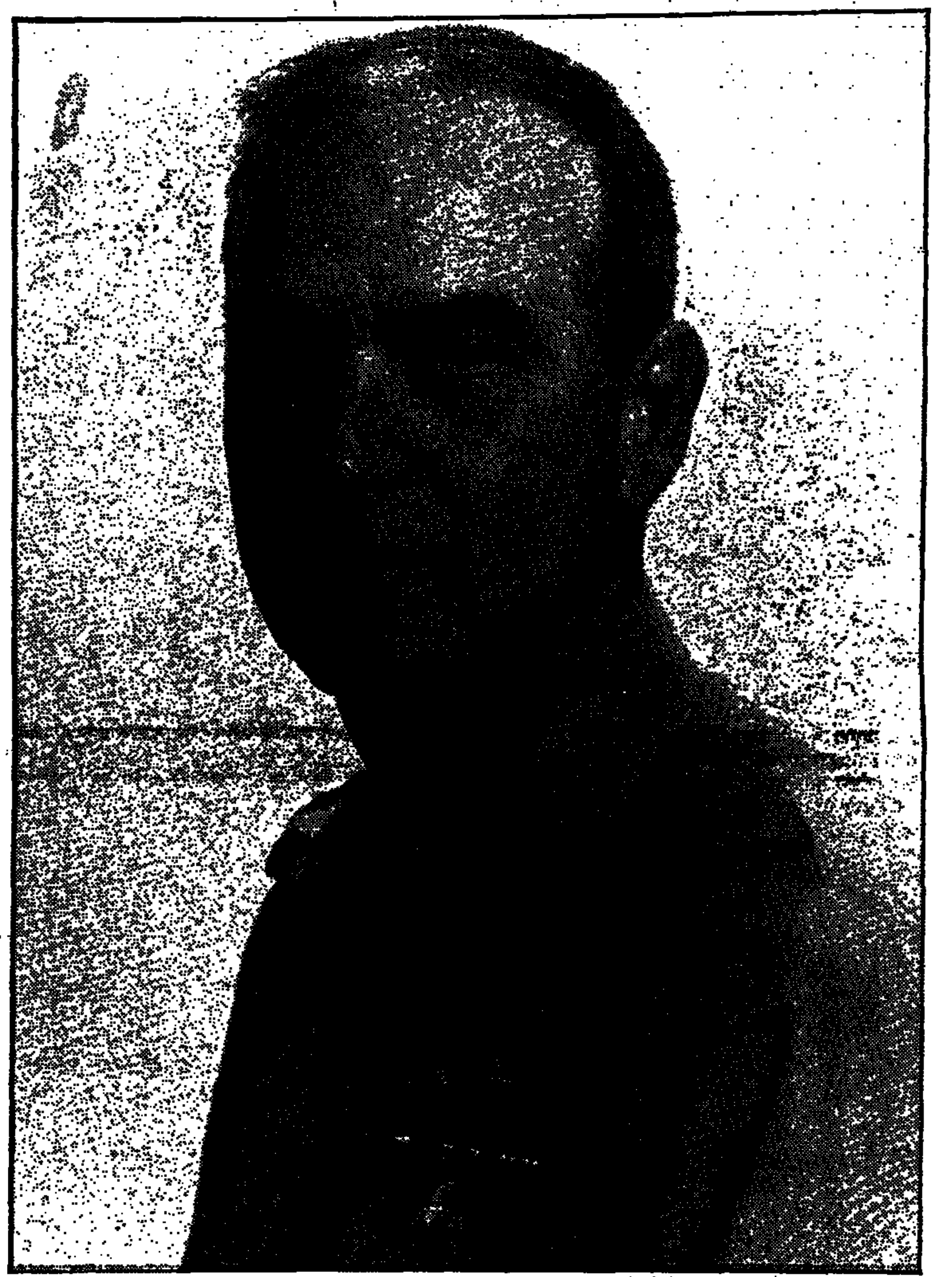
אלוף פיקוד הדרום מתן וילנאי: אנחנו נהיה אחראים לחיי ישראלים ברצועה ובגדה

כשחייל שלי לא יורה בילד, וכל העולם רוצה לתת לו פרס נובל, או שמים שם על הכוונות ילד שזורק בקבוק תבערה, ולפי כל הכללים וההוראות הפתיחה באש הוא יכול לירות בו, אך הוא מבין שאין להרוג את הילד הזה, שהוא קשיש בן 9 או 10, אני רואה את זה כהישג. אני רואה בכלל כהישג את העובדה שאנחנו לא יוצאים משם כצבא של קלגסים

לא, צומת אשדוד זו רמה אחרת. בצומת אשדוד פעל מחבל שיצא מאנסאר. לא ברור לנו איך הוא יצא ועשה פיגוע בישראל. לצערי, היצוא הכי גדול של עזה הוא רצח. הייצור המקומי הוא זבל, והיצוא – רצח. וזהו, פחות או יותר, עזה.

עלי עבדאללה, הרוצח שביצע את הפיגוע בצומת אשדוד, יצא מעזה עם אישור יציאה לישראל.

הוא היה מצויד בכרטיס מגנטי. זה עדיין לא אישור יציאה לישראל. עלי עבדאללה לא אמור היה לצאת, כיוון שהיה צעיר מדי ולא עמד בקריטריון הגילים שמותר להם לצאת לעבוד בישראל.

אנחנו משקיעים מאמץ רב כדי להגיע לרמה של 100 אחוזי בדיקה במחסום ארז. כיום אנו בודקים חלקית בלבד את היוצאים לישראל. אולם בעתיד, על פי תפיסת הביטחון שתהיה אחרי יישום הסכם הנסיגה מעזה, נגיע לסגירה הרמטית של הרצועה, קרי גדר אלקטרונית. או יוכל המחסום בארז למנוע מעבר אנשים כמו עלי עבדאללה. אולם יישומה של תפיסת ביטחון זו מצריך זמן ועבודות הנדסיות. הכספים למטרה זו הוקצו, התוכנית קיימת והעבודה מתבצעת בשטח.

הרצועה היום על גלגלים. איך זה בא לביטוי בשטח?

קודם כול ראוי שנבהיר את המושג "הרצועה על גלגלים". הרצועה איננה על גלגלים. יש אנשים שמצפים שנצא מהרצועה, בלי לצאת ממנה. בדיקתי – וזה לא עובד. אי אפשר להיות עם ולהרגיש בלי. בשבוע שעבר ביצענו את הפינוי הלוגיסטי הגדול כדי להיערך מחדש, כי אנחנו מעבירים את כל הציוד; לא מפנים סתם. אנשים אומרים שאנחנו יוצאים, אבל שיהיה ברור – אנחנו לא יוצאים. כאשר אנחנו בונים מחנה חדש לפלוגה, הבתים של אותו מחנה הם הבתים שהפלוגה גרה בהם היום. או בשלב מסוים מוציאים אותה מהבתים ומעבירים אותם למקום החדש. הפלוגה נשארת במקומה. זה המושג של "רצועה על גלגלים".

דבר נוסף, בעשרים ושבע שנים נצברים המון דברים מיותרים. ראש המנהל האזרחי אמר לי שיש לו 5,000 תיקים שצריך להוציא אותם.

האם הוצאתם גם כוחות מבצעיים?

לא, רק תיגברנו. עשינו פינויים לוגיסטים למיקומים החדשים. זה שינוי פריסה. חלק מהיחידות נעלמות, בעיקר מינהל אזרחי, ואנחנו מציבים באותם מקומות כוחות מתוגברים. עושים אותה פעילות שמתאימה למצב החדש. בשבוע שעבר גמרנו את התנועות הגדולות, ועכשיו הרצועה שוב איננה על גלגלים והיא ממתינה לכל לוח זמנים. אני רוצה שיהיה ברור לחלוטין – אנחנו יכולים להמתין במצב הנוכחי גם 21 שנה. את השנה הראשונה שלי בצבא עשיתי בתנאים שהחיילים נמצאים בהם היום, או אנחנו יכולים לעשות את זה, ושאף אחד לא יחשוב לרגע שיש פה יציאה חד־צדדית, או שיש פה האצה של תהליך. בשום פנים ואופן לא.

אם התהליך ייתקע – האם תמליץ לפני ראש הממשלה על יציאה חד־צדדית מהרצועה?

לא. לעולם לא אמליץ על יציאה חד־צדדית. לדעתי, יציאה חד־צדדית היתה צעד נכון בשנים הראשונות. לצורך העניין, עד שנת 1970. אולם מה פירושה של יציאה חד־צדדית כיום? אנחנו אחראים שם לכול. זה לא נראה לי מעשי.

תמונות המנופים והמובילים, איך הן משפיעות על הרחוב הפלסטיני?

האנשים מבולבלים. הם מבינים שהנסיגה הולכת להתממש, כי הם רואים את המנופים והמובילים שמוציאים את הדברים. מצד שני הם רואים שהחיילים נשארים, הסיורים שלנו ברחובות ממשיכים להתבצע. לכן הורדתי לבצע התאמות בתוכנית הביטחון השוטף ברצועה.

איך זה משפיע על ההנהגה?

אני לא חושב שאני צריך לתת ציונים להנהגה הפלסטינית. אני לא רוצה להגיד איך זה נראה מהצד שלנו. ברור שיש להם הבעיות משלהם ואנחנו צריכים לפתור חלק מהבעיות שלהם ולהתמודד מול הנהגה שיש לה הבעיות הללו. הם לא רגילים לאחריות, על שטח כמו שאנחנו רגילים, ורק עכשיו הם לומדים מה זה להיות אחראי.

איך אתה מתרשם מההנהגה הפלסטינית.

האנשים שאני פוגש הם ברמה אישית גבוהה מאוד, עם מחוייבות עמוקה לעניין הפלסטיני ואף ללא כל המשמעויות של האחריות האישית שנובעות מזה. להפתעתי, הם לא מבינים מה זה להיות אחראי.

אולי משום שלא היו אחראים מעולם?

בדיוק כך, הם לא היו אחראים.

אבל האם יש להם היכולת לקבל אחריות?

אני חושב שכן. עם זאת, אני לא חושב שהם יהיו הגורלים, המפקדים. כשיבוא מישהו מבחוץ, הם יהיו, כנראה, העוזרים שלו. אני מעריך שההנהגה החיצונית של אש"ף מבינה את חשיבותם של אנשי השטח. צריך גם לזכור שלפלסטינים המקומיים יש הרבה זכויות. מבחינתם, הם ישבו בכלא והנהיגו את האוכלוסיה בתנאים קשים. זה עומד לזכותם. אבל אני לא רוצה להיכנס לשיבוצים הפנימיים שלהם.

אתה מאמין שהם יקבלו את הסמכות של ההנהגה החיצונית?

זה עניין אישי. את מרותו של ראשיד אבו שבאק מקבלים, כי הוא ראשיד אבו שבאק. מוחמד אולם הוא מוחמד. אני לא יודע לומר אם זה נכון לגבי כל אחד. אני לא בטוח. אבל אני גם לא עוסק בכך.

איך החמאס משתלב בהנהגה העתידית?

החמאס ניזון מהמצוקה של ההמונים. כשההמונים במצוקה – החמאס חזק. כשההמונים מרגישים שיש פתרון – החמאס נחלש.

להערכתך, הפופולאריות של החמאס תרד?

לדעתי, זו גם הערכתם. יישאר רק הקאדר הקשה של החמאס, שאיתו יצטרכו להתמודד.

קודם כל יצטרכו לפתור את המצוקה הכלכלית של הרצועה, שאחרי הם לא יעברו שום

למה לא? לפי ההסכם הם יעברו. כמו בהרבה תהליכים לכל העניין הוא הנושא הכלכלי, ההכרתי־כלכלי. כמה איני יכול להעריך כמה הם יצליחו. כי דרושה פה יכולת ניהול, דרוש הרבה כסף, דרושה קביעת עדיפויות, ובקביעת עדיפויות הם יכולים להיות צודקים לטווח הארוך, אבל הדבר לא משפיע על האיש ברחוב ברגע, הם ערים לזה ויקחו את זה בחשבון בשיקול דעת. ומסתתרים פה הרבה לחצים וקבוצות כוח פנימיות, שאני לא מתיימר לנחש מה תהיה התוצאה הסופית. נדמה לי שזו הבעיה המרכזית שהם הולכים להתמודד עימה.

הייתם אמורים למסור השבוע את המלון המשטרתי, אך הנציגים הפלסטינים לא הגיעו לקבל אותו.

אנחנו מבינים שאנחנו עוסקים בתהליך שיהיו בו הרבה עליות ומורדות, והרבה מעצורים. הם הודיעו שהם לא באים בגלל דיון פנימי אצלם.

השבוע אמורים להגיע לרצועה 300 שוטרים פלסטינים.

אין שום סיכום כזה. ברגע שהם יגיעו – נהיה ערוכים לזה. אבל כרגע אין תאריך וזמן שהם יגיעו.

מה הם יעשו בשלב הזה, עד שיושם ההסכם?

יתארגנו בשטח. צריך להבין כי דרוש איזה נוהל כדי לקבל שטח. יש תהליך טכני שלם שיצטרכו להתכונן לו. הם באים בלא כלום.

אמרנו לחיילים שמותר להם לירות כשהם בסכנת חיים. זה טוב. אבל מה זאת סכנת חיים? איך אני יודע שאני בסכנת חיים? כשאני נמצא מתחת לניאון זה דבר אחד, ובמאחז בג'באליה זה דבר שני, ובסיור רגלי בשכונת שייח' רדואן זה דבר שלישי. לבסוף הדבר נתון לשיפוטו של החייל אם זו סכנת חיים או לא

ההסכם שהולך ורוקם עור וגידים עושה רושם של הסכם מסורבל ומסובך.

המצב עכשיו איננו מסובך? המצב עכשיו פשוט? אין ספק שההסכם מסובך. אני אישית לא חושב שאפשר לעשות אותו פשוט יותר. המצב מורכב מאוד, אף כי אנשים פחות מודעים לו משום שהתרגלו לחיות עם זה. לנו, בשטח, יום יום מסובך. הרי אנחנו לא משתמשים ברצועה לעולם במושגים מוחלטים. אין דבר כמו "נגמרה הבעיה". לכל היותר, היא צומצמה. אצלי מעולם לא נאמר משפט כמו "הפסיקו לזרוק אבנים," או "נפסקו הדקירות". אין משפטים כאלה. הכול יחסי.

איך בכל זאת אתה רואה את העבודה בעתיד?

אנחנו בונים מנגנון תיאום. אבל צריך לזכור שמדובר בהסכם בין אויבים. אנחנו לא מתאמים את הדברים עם השוויצים ולא בתוך יחידות צה"ל, אלא מתאמים עם אויבים, שאנחנו מקווים כי העויינות שלהם תקהה קצת בעתיד ואפשר יהיה לעבוד ולדבר איתם. אבל בינתיים המצב מסובך, שכן האחד חושד בשני וכל אחד מייחס לצד השני מזימות. הם לנו ואנחנו להם. לכן אנחנו רואים חשיבות עצומה בהקמת מנגנון התיאום.

הקמתם כבר מנגנון תיאום כלשהו?

כן, הקמנו מנגנון קישור מיוחד, ומקימים יחידה לפעולה משותפת. המנגנונים האלה יצטרכו לעבוד בהדרגה עם כניסת הפלסטינים. הכללים שאנחנו קובעים ברמת השטח הם מאוד ברורים, לדעתי. שחור או לבן. לא יהיו שטחים אפורים. אבל עדיין נשארו דברים לא ברורים.

גם כיום יש לא מעט שטחים אפורים. לדוגמה, הוראות הפתיחה באש. אמרנו לחיילים שמותר להם לירות כשהם בסכנת חיים. זה טוב. אבל מה זאת סכנת חיים? איך אני יודע שאני בסכנת חיים? כשאני נמצא מתחת לניאון זה דבר אחד, ובמאחז בג'באליה זה דבר שני, ובסיור רגלי בשכונת שייח' רדואן זה דבר שלישי. לבסוף הדבר נתון לשיפוטו של החייל אם זו סכנת חיים או לא. עם זאת, אני יכול לומר בבטחון, שבחמש השנים שאני מופקד על הרצועה, לא היה חייל אחד שנשפט משום שהוא חשב שהוא בסכנת חיים ללא הצדקה.

אנחנו בונים מנגנון תיאום. אבל צריך לזכור שמדובר בהסכם בין אויבים. אנחנו לא מתאמים את הדברים עם השווייצים ולא בתוך יחידות צה"ל, אלא מתאמים עם אויבים, שאנחנו מקווים כי העויינות שלהם תקהה קצת בעתיד ואפשר יהיה לעבוד ולדבר איתם. בינתיים המצב מסובך, שכן האחד חושד בשני וכל אחד מייחס לצד השני מזימות. הם לנו ואנחנו להם

אתה מכיר את הפלסטינים לאורך שנים. האם להערכתך יימשך הטרור גם לאחר יישום ההסכם?

הפתח יעשה מאמץ להוכיח, כי במקומות שהוא שולט אין טרור. לא בהם ולא מהם. אנחנו פרשנו את הכוחות על פי תיאוריות קשות ותסריטים קשים. אני מאמין, שצבא מופקד על התסריטים הקשים לא על התסריטים הקלים. לכן הכוח שאנחנו משקיעים בעזה הוא עצום והכסף שאנחנו משקיעים בהיערכות אף הוא עצום, בראייה שחורה ובתקווה שזה לא יקרה. זו השיטה וזו הגישה הבסיסית שמנחה אותנו. אנחנו לא אומרים: חתמנו איתם על הסכם, אז הם לא יעשו. אנחנו גם לא אומרים: הם יעשו. אנחנו לא מבינים, שהפלסטינים יהיו אחראים לשמור על חיי יהודים בשום נקודה. אנחנו נהיה האחראים לחיי ישראלים ולחיי יהודים בתחומי הרצועה, וכמובן – בקו הירוק, שהופך להיות נושא מרכזי.

המנגנון שאנחנו בונים מיועד לעשות את הדבר הזה, בתיאום איתם ככל שניתן, אך הוא בנוי להפעלה גם ללא תיאום. גם פה אנחנו מביאים בחשבון אכזבות, כמו המלון המשטרתי שאמרו שיבואו לקבל אותו ב־11.00 ולא באו.

אם חוליה של החמאס תבצע פיגוע נגד גוש קטיף, הם יסגירו אותם?

אני חושב שצריך להרוג אותם. למה להסגיר אותם?

לא מדברים על חיילינו. השאלה מכוונת לפתח.

ההנחה היא שהם אכן יעשו את זה. ההנחה מבוססת על העובדה שהמחבלים צריכים לצאת מהשטח שלהם, ואם יקרה מקרה כזה – הם ימסרו אותם כדי לא לאבד את השליטה בשטח ולא להפר את עקרונות ההסכם. ההסכם קובע שהם שולטים, ואם כך – הם לא יכולים להרשות לעצמם הרבה תקלות. לכן אני מניח שהם יעשו הכול שזה לא יקרה, כי בסופו של דבר זה קודם כול אינטרס שלהם.

אתה צופה שיהיה יותר קל ברצועה?

אני מניח שיהיה יותר קל. לבסוף יהיה יותר קל. רק מי שהיה שם מבין עד כמה מורכבת הבעיה של פעולת צבא בתוך המון של אזרחים, שכולם שונאים אותך וכולם רוצים לא לראות אותך, אבל רובם מנסים לחיות את חייהם ורק מיעוטם מנסה לפעול נגדך. ואתה לא יודע מי עומד נגדך. המצב שייווצר אחרי מימוש ההסכם ייצור קווים ברורים ומוגדרים לבטחון השוטף, איפה אויב ועל מה אתה שומר, וזה יתרון עצום. ויהיה גם מנגנון התיאום איתם. כהר מאוד זה יעלה על פסים ונדע איך מתנהגים עם זה. לכן העתיד נראה לי יותר ורוד מכפי שהמצב היום.

עד כמה הפיקוד היה מעורב בהבנת ההסכמים?

כל מה שקשור בתחום העשייה בשטח, כל המפות שמשמשות בכל הדיונים צויירו בפיקוד הדרום וקיבלו את אישור הדרגים שמעלינו. אבל תחילתן, בניגוד למקרים קודמים, תחילתן היתה בעבודה של המח"טים בשטח. כל מח"ט בגזרתו מחוייב לתוכנית לא כיוון שהיא הוכתבה לו, אלא כיוון שהוא אשר יזם ועשה אותה. לא היה כאן צוות־מחזות ברמת המטכ"ל, או הפיקוד, שהוריד הוראות לעזה והסביר איך זה יהיה. מהרגע שהתברר שהולך להיות הסכם וקיבלנו את העקרונות של הסכם אוסלו ושל מה שנחתם בוושינגטון – קבענו לעצמנו הנחות, הגדרנו איומים הגדרנו משימות, וכל מח"ט עשה את העבודה לגבי גזרתו ובא אלי עם הצעתו, חזר חזרה ותיקן פעם שנייה, עד שבנינו תוכנית, שאיתה הלכנו למעלה והיא אושרה לנו לביצוע. אני יכול להוסיף ולומר, שהסכם קהיר שנחתם לפני חודש, הוא כמעט המפה שאנחנו שרטטנו.

מהו סדר הכוחות שיישאר בעזה?

סדר כוחות שיספיק לטפל בבעיות כאילו המצב קשה.

איך תגדיר את היחסים בין הצבא לבין המתיישבים, לאחר שביקשתם להיכנס ליישובים והם התנגדו?

מדובר פה בשתי רמות. רמה אחת שלהם, שהבנתי אותה, היא אכן בעייתית. הם רוצים שיוכלו לחיות כמו בתוך תחומי ישראל. כמו נחל עוז, לדוגמה. מי מוכן שהגדוד השוכן לידך יצפור באזעקה מתי שיש לו כוננות? מי מוכן שהילד שלו יתעורר ארבע פעמים בלילה מאזעקה? כך שהעניין הזה של לחיות בתוך מחנה צבאי אינו דבר פשוט. לכן קבענו תיחומים גיאוגרפיים בתוך היישובים, עם כניסות נפרדות, וברור שעכשיו לא תהיינה אזעקות.

הרמה השנייה היא פיצויים כספיים. בבעיה זו צה"ל התמודד עם האזרחים פעם בסופה, פעם בנחל עוז ופעם בניצנים או בפאת שדה. עם כולם היתה לנו בעיה. בגוש קטיף זה צרם את העיניים, כי היו בו עשרות מבנים ריקים והרי הדעת לא סובלת שניאלץ לבנות לידם מבנים כדי לשכן את החיילים, אלא עדיף להשתמש במבנים הקיימים. ואכן, הכול נגמר, ואנחנו מצויים בחמש נקודות, שעוד בספטמבר '93 הבהרנו שניכנס אליהן.

המאחז בג'באליה הוא האחרון שיתפנה. למה?

אתם אמרתם זאת. לי אין סנטימנטים למאחז בג'באליה למרות שאני אחד הראשונים שישב במאחז הזה בהיותי נער צעיר, ב־1968. אנחנו נפנה את המאחזים לפי השיקולים המבצעיים שלנו. לא נעסוק בסנטימנטים.

האם יש לך סנטימנטים למשהו בעזה?

רק לאנשים, לא לשום דבר אחר.

בראיון ברדיו דיברו חיילי החרמ"ש על הקושי הנפשי של השירות ברצועה.

הם שוחחו עם הנהג של מ"פ החרמ"ש. הוא משרת ברצועה ארבעה חודשים והוא לא חייל חרמ"ש, אלא נהג. האם הוא זה שקובע את מצב הרוח הלאומי שלנו? צריך להסתכל על הדברים בפרופורציה המתאימה. כך, לדוגמה, עברתי בשבוע שעבר בצומת אשדוד בשעה ששמעתי בתקשורת שהיתה שם הפגנה. נכון, עמדו שם 8 – 10 חבר'ה ונופפו בדגלים. בתקשורת דיברו על הפגנת המונים. צריך לראות כל דבר בפרופורציה.

הרצועה איננה על גלגלים. יש אנשים שמצפים שנצא מהרצועה, בלי לצאת ממנה. בדיקתי – וזה לא עובד. אי אפשר להיות עם ולהרגיש בלי. בשבוע שעבר ביצענו את הפינוי הלוגיסטי הגדול כדי להיערך מחדש, כי אנחנו מעבירים את כל הציוד, לא מפנים סתם. אנשים אומרים שאנחנו יוצאים, אבל שיהיה ברור – אנחנו לא יוצאים

שבע שנות אינתיפאדה. זה עשה לאנשים משהו?

בטח שעשה. יש משהו שהיא לא עשתה לו? מי שיגיד לך שהיא לא עשתה כלום הוא פשוט אדם לא רגיל, או רמאי. האינתיפאדה עשתה לחיילים, למפקדים, עשתה לפלסטינים, עשתה לעם ישראל. זו תופעה היסטורית. זה לא משהו שאתה יכול להגיד שהוא חלפה רוח שעברה. אבל החיילים והמפקדים שלנו התמודדו עם זה בצורה מדהימה. תמיד אמרתי שבאינתיפאדה מעשה של איש אחד, בכוונה תחילה או בקריאה לא נכונה של השטח, או מתוך פחדנות ובהלה, יכול לשבש את כל המערכת. דיברתי על זה עוד לפני תהליך השלום. באינתיפאדה חייל בודד, שלא יודע אם הוא נמצא בסכנת חיים או לא, עלול לפתוח באש כמו מטורף ולהרוג עשרות אנשים. וזה לא קרה לנו אפילו פעם אחת. אני האחרון שיאמר שלא היו לנו גם תקלות, ואנחנו עסקנו בהן כל הזמן, אבל בסך הכול החיילים והמפקדים נהגו פשוט תענוג. הם הבינו את המצב, הבינו את הרגישות, ופעלו בהתאם. זה השאיר להם צלקות. בלי ספק זה השאיר צלקות. אין מישהו שהאינתיפאדה לא השאירה לו צלקות, אבל החיילים מילאו את התפקיד שלהם והם עושים זאת עד לרגע זה. מה שמפתיע אותי זו העובדה, שעד היום כשאני בא לשוחח עם פלוגה הנושא השני שאני נשאל הוא: למה

(המשך בעמוד הבא)

סיור בשטח. האלוף וילנאי ידוע כמקדיש זמן רב לשיחות עם חייליו

יאנוש היה מחזיר את הגולן אתמול

״אין ספק, כי הוויתור על רמת הגולן תמורת שלום יחייב הורדת יישובים, וניתן לעשות זאת תוך הסברה למתיישבים, כיוון שהם אנשים מפוכחים, שעם החתימה על הסכם שלום בינינו לבין סוריה הם סיימו את חלקם במגיני ישראל. מה שהוטל עליהם היה להחזיק ברמת הגולן ולהחזק אותה כל עוד אין שלום, אולם בעת שיש שלום – שוב אין להם תפקיד בעל חשיבות ממשית באותו שטח״

נתן רועי

עשרים ואחת שנים מפרידות בין אל"מ אביגדור (יאנוש) בן גל, מפקד חטיבה 7, שהייתה מוצבת ברמת הגולן בעת פרוץ מלחמת יום הכיפורים, לבין האלוף (מיל) אביגדור בן־גל, מנהל חברת תה"ל (תכנון המים לישראל). קו הזמן שנמתח בין שני האירועים הללו שינה את יאנוש. הוא איננו לבוש עוד בבגדי החאקי המגוהצים, שהיו אז סמל ההיכר שלו, אלא בבגדי ספורט־אלגנט, חולצת "פולו" יקרה בצבע בהיר ומכנסי ג'ינס תואמים. התפיסה הבטחוניסטית שאפיינה את פעילותו בעת שירותו הצבאי פינתה מקומה לגישה שקולה יותר של ידע: הוא נלחם בגולן והציל את עם ישראל – כדברי הרמטכ"ל דאז דוד אלעזר המנוח – אך הוא מוכן להחזירו ("אתמול") תמורת שלום־אמת עם האפנדי אל אסאד.

הראיון עימו נערך זמן קצר לפני פסח, בענייני תה"ל, לתה"ל. את הראיון הוא פתח במילים: "אין לי קשר נפשי לאיזור ולמרחב שבו נלחמנו – אני, כמח"ט 7, והחיילים שלי, בשבוע של מלחמת יום הכיפורים, בשנת 1973. נאמר לי בשעתו על ידי הרמטכ"ל דאז רב אלוף דוד אלעזר והאלוף פיקוד הצפון דאז האלוף יצחק חופי, שהצלנו בכך את חלקה הצפוני של רמת הגולן ואת אצבע הגליל. אני עצמי ראיתי בשעת המלחמה, בהיותי מפקד רמת הגולן אחרי מלחמת יום הכיפורים וגם היום, שטח צבאי – ולא מעבר לזה".

אתה לא רואה בשטח הזה חלק ממדינת ישראל?

"ודאי שלא. הגישה שלי לנושא רמת הגולן היא פראגמטית, עניינית וקרה, ללא שום רגשות עקב לחימתנו בשטח הזה, או בגלל שחיילי וידידי הטובים נפלו בקרב המגננה ברמת הגולן. גישתי גם איננה מושפעת מן העובדה שממשלת ישראל יישבה את רמת הגולן, באמצעות תנועות ההתיישבות של מפלגת העבודה, והם יושבים באותם שטחי הגולן עד היום הזה".

עומק אסטרטגי להגנה

״יאנוש״ מאמין, כי רמת הגולן נכבשה כדי לתת למדינת ישראל עומק אסטרטגי להגנה על צפון מדינת ישראל. העומק האסטרטגי הזה נבנה על בסיס אורכה ורוחבה של רמת הגולן, ביצוריה, מכשוליה וההתיישבות האזרחית הישראלית שהוקמה ברמת הגולן לאחר מלחמת ששת הימים: כל אלה טובים כל עוד מתקיים באיזור מצב של הפסקת אש, שנקבע בין ישראל לסוריה בראשית חודש ינואר 1974, בסיום מלחמת יום הכיפורים. "חשיבותה של רמת הגולן נכונה בהקשר זה בלבד, ולא מעבר לכך" מדגיש יאנוש.

כיוון שמאז אותה מלחמה חלפו 21 שנים, והבנתה שתהליך השלום, אשר החל בתקופת ממשלת הליכוד תמשך בתנופה על ידי ממשלת רבין, יתפוס עוד יותר תאוצה ויתגבש, הן במעגל הפלסטיני והן במעגל הסורי – ניתן, לדעת "יאנוש", לוותר על איזור החיץ הצבאי והאסטרטגי של רמת הגולן, כאשר יוחלף בהסכם שלום בינינו לבין סוריה. יאנוש מאמין, כי זה בהחלט תחליף בעל ערך שווה לשטח החיץ שמגן כיום על צפונה של מדינת ישראל.

האם אתה מאמין בזאת בלב שלם?

"בהחלט. השלום הוא המסד והנדבך החשוב ביותר בתורת הביטחון של מדינת ישראל מול המדינות העויינות שסביבה, כל השנים. תמיד אמרנו, שבמימושו יושגו מטרות הביטחון של מדינת ישראל – קיום האוכלוסייה, הגבולים ושלמות הארץ. תמורת השלום האמיתי עם סוריה נצטרך לוותר על רמת הגולן, כולה או חלקה, ואינני חושב שבכך נסכן את קיומה ואת ביטחונה של מדינת ישראל. זאת – משום שמדינה ערבית שתחתום על שלום עימנו יהיה בידיה הישג שהיא תחשוש להשמיטו מידיה בכך שתפר את סידורי השלום שייקבעו במסגרתו. כפי שהמצרים ראו בהחזרת חצי האי סיני השבת נכס לאומי בעל חשיבות פסיכולוגית עמוקה לאומה המצרית, כך גם סוריה, ונשיאה ואפנדי אסאד, רואים בהשבת הגולן לחיק האומה הסורית הישג בעל חשיבות ממדרגה ראשונה. כיוון שכך – אין להניח שהאפנדי, או יורשיו, יפרו את הסכם השלום שהשיב לו את הנכסים האסטרטגיים הללו – אדמות רמת הגולן".

סיכום על חלוקת המים

ישובי הגולן אינם קרובים לליבו של יאנוש, אף שהגן עליהם עם חייליו במלחמת יום הכיפורים. הוא נשמע שווה נפש להלוטין כשהוא ממשיך ואומר:

"אין ספק, כי הוויתור על רמת הגולן תמורת שלום יחייב הורדת יישובים, וניתן לעשות זאת תוך הסברה למתיישבים, כיוון שהם אנשים מפוכחים, שעם החתימה על הסכם שלום בינינו לבין סוריה הם סיימו את חלקם במגיני ישראל. מה שהוטל עליהם היה להחזיק ברמת הגולן ולהחזק אותה כל עוד אין שלום, אולם בעת שיש שלום – שוב אין להם תפקיד בעל חשיבות ממשית באותו שטח".

האם החזרת הגולן לא תיצור בעיה קשה בתחום הספקת המים לתושבי מדינת ישראל?

"זוהי שאלה עקרונית וחשובה מאוד שתשובה יהיה על הנושאים והנותנים למצוא לה פתרון בהסדרי השלום. ניתן יהיה להגיע לסיכום על חלוקת מים בינינו לבין הסורים והירדנים ולפיתוח מקורות־מים נוספים מלבד נהר הירדן, לרבות הקמת מפעלי התפלה שיהיו משותפים למספר ארצות היושבות לאורך חופי הים התיכון. זהו נושא שיש לפתור בהסכם השלום, כמו נושאים אחרים. ברגע שיש רצון טוב להגיע לשכנות טובה, ולצאת ממעגל הלחימה הנמשכת כ־46 שנים, הכל ניתן לפתרון. המים אינם מהווים מכשול בהסדרי שלום. המים אינם מקודשים, והפיתרון יהיה, אם תרצה, הידרו־פוליטי וכלכלי".

העובדה שהסורים הם האויב המר ביותר של צה"ל לא מטרידה לך?

"יש חשדנות מסויימת, ואולי אפילו רבה, כפי שהיא קיימת בינינו לבין הפלסטינים. זו חשדנות דו־צדדית. אולם צריך לזכור, שכל הסכם שחתמנו עם הסורים – הם שמרו על קיומו בצורה קפדנית. הראייה, שמדגישים אותה בכל הזדמנות, היא העובדה שהסורים עמדו בכל התחייבויותיהם כלפינו ולאורך כל השנים לא היו חדירות של מחבלים או פיגועים מאיזור רמת הגולן. אינני מתעלם מן העובדה שיש חדירות חבלניות ופיגועים תחת מטרייה סורית ברצועת הביטחון של דרום לבנון, אבל אסור לשכוח, כי אין הסכם בינינו לבין הסורים לגבי הנעשה בגבול לבנון".

לגיטימציה לסורים בלבנון

לדידו, הים איננו אותו ים והערבים אינם אותם ערבים, בכל שהדבר קשור לסורים. הוא משוכנע שאיתם אפשר לעשות "ביזנס", ואין לכך כל קשר עם העובדה שהם אויב מר.

יתר על כן, יאנוש אומר, כשפתחנו במלחמת של"ג ההתעמתות עם הסורים היתה רק במקומות שבהם תקפנו ישירות כוחות סוריים. בשלוש שנות שהותו של צה"ל בלבנון לא היו אירועים בטחוניים, שבהם השתתפו כוחות סוריים בתוקפים כוחות ישראליים, כיוון שהסורים הקפידו לקיים בקפדנות את ההסדרים שנקבעו בינינו וביניהם בראשית ינואר 1974.

האם אתה רואה הסדר בינינו לבין הסורים לא רק בחזית המזרחית, אלא גם בחזית הצפונית – בגבול הלבנון? כוונתי להסדר משולב סורי־לבנוני?

"אני אכן רואה בהסדר שייערך בינינו לבין הסורים גם את פתרונה של בעיית לבנון. ההסדר לגבי לבנון צריך לכלול הכרה מצדנו בזכויות הסורים על לבנון. הם רואים בלבנון איזור בעל חשיבות להגנת מרחבה של דמשק, בירת סוריה. בתמורה ללגיטימציה שניתן להם בלבנון נדרוש מהם לשאת באחריות שלא יבוצעו שום פעולות חבלניות בלבנון נגד מדינת ישראל. כבר הועלו בעבר, בדרגים השונים של צה"ל, הצעות מסוג זה – למשל, בסיום מבצע "ליטאני" – ואני הייתי שותף להן. הדבר אז שסוריה תיכנס למקומות שניסוג מהם, ולא כוחות יוניפי"ל. בדרך זו – ובתמורה לכניסת כוחות סוריים – נבטיח כי יישמר הבטחון. תמכתי אז בהצעה זו, כיוון שחשבתי אז, כפי שאני חושב גם היום, שהצבא הסורי, והדרג המדיני של סוריה, רציניים ואחראים. יש עם מי לדבר בסוריה. הם מפוכחים מאוד, לדעתי, ואין כל סיבה לחרדה מצידנו שמא יפרו את ההסדרים שיושגו עימם. גם איננו צריכים לשכוח, כי תמיד נשמרת למדינת ישראל היכולת לשוב ולתפוס את השטח המפורז של רמת הגולן אם הסורים ינסו לשנות את התנאים שייקבעו, או במקרה של החלפת משטר, הפיכה שלא תכיר בהסכמים שנעשו. במקרה כזה נוכל לשוב לשטח שיועבר לידי הסורים במסגרת ההסדר. שלום שיושג בינינו לבין אסאד".

מדוע אינך משובץ בצוות כלשהו העוסק במשא ומתן עם סוריה?

"אני לא פעיל במפלגת העבודה, וזכותם של ראש הממשלה ושר החוץ לקבוע עם מי הם מתייעצים".

תומכים, אך לא מכוונים

אתה רואה זיקה בין פעולות החבלה בלבנון נגד כוחות צה"ל וצד"ל לבין המשא ומתן עם הסורים? האם אינם לוחצים שם, כדי לקבל יותר במשא־ומתן המתנהל בוושינגטון?

"כל הפעילויות בדרום לבנון אינן חדשות. זה עשרות שנים ברציפות פועלים באיזור זה מחבלים. הסיבה לכך היא, שלבנון היא מדינה ללא משטר. ואקום ששואב לתוכו תנועות טירור בגלל אופיו השבירי. הגרעין הקשה של שולי הטירור הערבי מנצל את המצב בלבנון. לבוא ולחפש קשר בין המצב הזה לבין שיחות השלום המתקיימות עם הפלסטינים, הסורים והלבנונים, או לראות בכך אמצעי לדרבון השלום או לתמרון התהליך עם סוריה, זו ספקולאציה שאינני מקבל אותה. יש בדרום לבנון הפגנת כוח של ארגוני טירור שאינה קשורה למהלכי סוריה, אף כי היא נתמכת כל הזמן על ידי הסורים. הפרשנים הישראלים יוצרים קשר נסיבתי, ואין זה נכון. אין לי ספק, שהסורים, כאשר יהיו מעוניינים בכך, יוכלו למנוע את הפעילות זאת, כפי שהם מונעים פעילות חבלנית ברמת הגולן. כעת אין להם שום סיבה לשנות ממנהגם ולהפסיק את פעילות הטירור בדרום לבנון. אולם לבוא ולומר אחרי כל מטען צד, שהאפנדי אסאד וצבאו מכוונים את ממדי הפעילות החבלנית בלבנון – זו הגזמה פרועה וראייה לא נכונה של המציאות. אני כמעט משוכנע שבכל מה שנעשה בדרום לבנון אין יוזמה סורית, או פעילות השאית של השלטון הסורי המרכזי. אינני חושב שהם מזילים דמעה, או ששנתם נודדת בלילות בגלל מה שמתרחש בדרום לבנון, אבל ודאי אינם עומדים מאחורי פעולות אלה בצורה פעילה ואינם מכוונים אותן".

כיצד ייראה לדעתך ההסדר עם סוריה?

"הסורים יצטרכו להסכים להפיכת רמת הגולן לשטח מפורז ולנסיגת צה"ל ממנו בשלבים. עם השלמת הנסיגה צה"ל ייאלץ להיערך בכוח גדול בגליל. אני מעריך שבמסגרת ההסדר ייקבע שכוחות בינלאומיים משמעותיים יפקחו על פירוז הרמה, כמו שנקבע לגבי השטח שהוחזר למצרים, חצי האי סיני".

להגיע מיד להסדר סופי

איך אתה מתייחס לסיסמת ראש הממשלה ״כעומק השלום כך יהיה עומק הנסיגה״?

"צריך יהיה לקבוע מה השלב האחרון. לפי הערכתי, השלב האחרון יהיה ויתור על רוב, או אף על כל, רמת הגולן. מכאן יהיה צורך לגזור את שלבי הביניים, שהם יהיו פרוסים על סרגל זמן מסויים שאורכו כמה שנים. אנחנו נרצה שהנסיגה תהיה בטווח של שש או שבע שנים, למשל, ואילו הסורים ודאי יהיו מעוניינים שזה ייעשה בפחות זמן. אני הייתי לוקח את הסיכון ומנסה להגיע מיד להסדר הסופי: שלום אמיתי מלא תמורת נסיגה אמיתית ומלאה מרמת הגולן".

אתה אומר שהיית מוותר על שלבי הביניים?

"כן. הייתי מוכן לוותר על שלבי הביניים ולהעביר לנסיון את עצם מהות השלום מיד בתחילת הדרך, ולא בשלבים".

האין זה צעד דראמאטי מבחינתך – כמצביא צבאי לשעבר – להתייחס כך אל מי שהיה אויבך הקשה?

"מה זה דראמאטי? אם הדברים היו נאמרים בזמן רעם התותחים, בשנת 1973, אז זה היה מאוד דראמאטי ולא מתקבל על הדעת. אבל אני אומר את הדברים הללו כמעט 21 שנה אחר תום מלחמת יום הכיפורים, המציאות שונה לחלוטין היום. יש לנו כבר הסכם שלום עם מדינה ערבית, מצרים, אנו במשא־ומתן מתקדם לנסיגה מעזה ויריחו, קרו לנו מספר דברים במבצע של"ג, ברית המועצות איננה קיימת עוד ככוח מגן על סוריה, וסוריה היא חלק מהאשכול המזרח התיכוני, שתלוי על הגפן האמריקאית. לאור כל הדברים הללו אין שום דראמאטיות, ואין איזושהי תפיסה בלתי מתקבלת על הדעת, במה שאני אומר. זה גם לא יכול לפגוע במדינת ישראל".

האם אינך נותן לסורים קרדיט רב מדי?

"צריך לתת להם קרדיט, ויותר אמון. הייתי שמח להגיע להסדר עם הסורים לפני ההסדר עם הפלסטינים. בשיחות עם הפלסטינים אנו מתדיינים עם ארגון, ולא עם מדינה ריבונית. עם מדינה ריבונית קל יותר להגיע להסדר. למדינה ריבונית יש דפוסי חשיבה שאתה יכול לשחק בהם. לעומת זאת, כשאתה דן עם ארגון כמו אש"פ אתה משחק בין שתי יישויות: היישות הריבונית – מדינת ישראל – והיישות הלא־יציבה – אש"פ. מכאן נובעת אי היציבות שבמהלך השיחות בינינו ובין הפלסטינים.

מן ההיבט הפראגמטי צריך להתקדם היכן שנפתח ערוץ שיחות. נוצר מצב שהערוץ הפלסטיני נפתח באוסלו לפני הערוץ עם הסורים, ולכן הלכנו לשיחות עימם לפני שהלכנו לשיחות עם הסורים. אני עדיין מאמין שבעת שנשב עם הסורים תהיה פריצת דרך יותר מהירה מן התהליך המסורבל שמתרחש בשיחות בינינו ובין אש"פ. עם הפלסטינים ריצת המכשולים בדרך לשלום ארוכה יותר מאשר הריצה הצפויה במסלול הסורי".

איך אתה קורא את מהלכי אסאד?

"אסאד הוא שחקן מרכזי בציר דמשק – ירושלים. הוא השחקן הראשי בה"א הידיעה. הוא איש רציני מאוד, שהצליח לשמור על שלטונו כיוון שקרא היטב את המפה הגיאו־פוליטית. הוא מדינאי ופוליטיקאי נבון מאוד".

איך אתה מתייחס לעמדות הציבור הישראלי בכל הקשור לנטישת הגולן בתמורה לשלום־אמת עם סוריה?

"אנחנו, פחות או יותר, מגובשים עם עצמנו: אני מאמין שרוב האוכלוסייה הישראלית מוכנה לוותר על כל רמת הגולן בתמורה לשלום מלא עם סוריה. כל הקמפיין שהגולן הוא חלק ממדינת ישראל היה מוצלח תקשורתית, אך אינני יכול להעריך מה השפעתו האמיתית על הציבור".

שריון צה"ל מתפנה משטח סורי שנכבש במלחמת יום הכיפורים. האם תמונה זו תחזור ברמת הגולן?

אביגדור (יאנוש) בן־גל: הסכם שלום הוא תחליף שווה־ערך לשטח החיץ הקרקעי

ראיון עם האלוף מתן וילנאי

(המשך מעמוד 17)

אנחנו לא משתתפים בפעילות כזאת? הם לא אומרים: אנחנו עוד מעט בחוץ, אז: בשביל מה אנחנו צריכים את זה? הם שואלים: למה אני לא הלכתי לבית של המבוקש הזה? מה פתאום שלחתם פלוגה אחרת? זו הרוח של החיילים שלנו. אני לא עושה אידאליזציה של המצב: בשום פנים ואופן לא, הוא מאוד מורכב, מאוד בעייתי, ומאוד שנוא עלי. אין ספק בזה.

החיילים הדתיים וחיילי ישיבות ההסדר, אתה מעריך שתהיה להם בעיה לבצע אם תינתן פקודה להוריד מתנחלים?

קודם כול, אין פקודות כאלה ולא מדובר על זה בכלל. זו ביצה שלא נולדה. ושנית, אני מעריך שלא תהיה שום בעיה. זה צבא. אם יבוא מ"פ ויגיד "לא יכול" אולי נגיד לו "הבנו. אתה משוחרר מהתפקיד", אך אם מישהו לא יבצע פקודה – הוא ישב בבית סוהר. אין שום בעיה. אבל אני חוזר ואומר – זו ביצה שלא נולדה.

האם עצם העובדה שהנושא הזה עולה הוא תוצאה של מקרי סרבנות קודמים?

אנחנו בשנה השביעית של האינתיפאדה. בפרוצת השנים הללו אני מניח שמאות אלפי חיילים עברו כאן. אני מנהל יותר ממיליון ימי מילואים בשנה. וכמה מקרי סרבנות היו? אין כל סיבה לתת לגיטימציה לעניין.

עוד מעט אתה משלים חמש שנים כאלוף פיקוד הדרום. לא נמאס לך?

בנסיבות הקיימות – לא. אלמלא נחתם הסכם השלום היו עסקים כרגיל – הזמן האופטימלי למילוי תפקיד זה נראה לי כארבע שנים. בארבע שנים אתה ממצה את העניין, מגיע לכל פינה, לומד, משפיע, סוגר דברים. וזה מה שהתכוונתי לעשות. אבל מרגע שהעניין הזה עלה על הפרק – ברור לי לחלוטין שכדי לבצע את ההסכם היטב צריכים לעשות זאת אנשים שבקיאים בעניין. לכן בעקרון חשוב שאני אשאר כאן בינתיים כדי לסיים את התהליך הזה בעזה. ברור שאני גם משתייך למערכת השיבוצים של האלופים, שנדונה לפי שעה בראייה כוללת של המערכת, וזה מישור אחר.

מהו הרגע הקשה ביותר שהיה לך ברצועה?

כל חייל שלנו שנהרג זה רגע קשה. בשנה האחרונה איבדנו ברצועה עשרה חיילים, ואלה הרגעים הכי קשים בעיני. כל חייל שנהרג, אנחנו נכשלנו.

היה משהו ששימח אותך? יש איזה רגע שגרם לך סיפוק?

הסיפוק כן. שמחה – בטח שלא. סיפוק היה לי בכל פעם שהצלחנו להשתלט על מצבים מורכבים ובכל פעם שהיו לנו הישגים מבצעיים. אין שמחה ברצועה. שמחה ורצועה זה הפכים. אין ברצועה אנשים שמחים, לא יהודים ולא ערבים.

אולי אתה מוכן לומר משפט קצר על הפרובלמטיקה עם המבוקשים?

יש לנו רשימת מבוקשים שיש לנו חשבון דמים איתם ואנחנו עושים הכול כדי לסגור איתם חשבון ולהביא אותם לדין. לגבי אלה אני לא מבדיל אם הם פתח או חמאס, גם בצד השני יודעים את זה. לא דיברנו על זה קודם, אז אומר עכשיו, שהסיפור כאילו הפתח חזר לפעילות איננו אלא שטויות. יש בשטח אנשים המומי מוות, הקשישים שבהם הם בני 21־22, שהם רוצים לפגוע ביהודים. יום אחד הם פתח ולמחרת הם ג'יהאד. ואיתם צריך להתמודד. אני לא עושה את החיתוך הארגוני, אבל אני דורש מהצד השני לתאם עימנו את פעולותיו. מה שהיה בג'בליה נבע מחוסר התיאום הזה. הצד השני לא עשה זאת והם לא באים אלינו בטענות. הם קודם כול כועסים על עצמם, ששלחו את האנשים אסור היו מבכיריהם לצפון הרצועה למשימה, בלי להודיע על כך לצה"ל.

בארבע וחצי השנים האחרונות הקדשת זמן רב לשיחות עם חיילים. עושה רושם שמדברים היום בשפה [illegible].

הלוואי. הדרך לכך עוד ארוכה. אבל כשחייל שלי לא יורה בילד, וכל העולם רוצה לתת לו פרס נובל, או שמ"פ שם על הכוונות ילד שזורק בקבוק תבערה, ולפי כל הכללים הוראות הפתיחה באש הוא יכול לירות בו, אך הוא מבין שאין להרוג את הילד הזה, שהוא קשיש בן 9 או 10, אני רואה את זה כהישג. אני רואה בכלל כהישג את העובדה שאנחנו לא [illegible] שלנו נשארו כמו שהם. היו גם חריגות, אבל יחסית ל־800,000 הערבים שמול אלפי החיילים שלנו, זה לא הרבה. אין לי אשליה שאני יכול להגיע לכל החיילים, בגלל הסבבים הרבים, אלה באים אלה הולכים, אבל המפקדים כולם, עד רמת המג"דים והמ"פים הקבועים, מדברים באותה שפה. אין לי ספק בזה. כולנו רואים עין בעין את הבעיה ואנחנו חסרי אשליות. אני תמיד אומר: זו מלחמה ללא פשרות ובלי אשליות.

לאורך כל דרכך בצבא אתה מאוד צנוע. האין זו מעלה?

לדעתי, זה ענין של אופי. אני לא חושב שאדם צריך לחלק לעצמו שבחים. אני חושב שהמצב מאוד מורכב וצריך להיזהר בשבחים הללו. היום הצלחת – ולמחרת זה לא מצליח. אין הנתחום מעיד על עיסוקו.

אני לא חושב שזו טעות, ואם בעתיד יתברר שטעיתי – אז טעיתי. אני מניח שלא.

הראיון הזה יתפרסם בערב יום העצמאות. ב־32 השנים שאתה משרת בצבא ראית הרבה שכול. מה זה עושה לך?

אמרתי קודם, זה הדבר הכי קשה. להפתעתי, אתה לא מתקשח ולא מתרגל לזה. אתה מתרגל להרבה דברים, אך לא לנפילת חיילים שלך. אתה מתרגל לצנוח, אתה מתרגל להיות תחת אש, לדעת איך לתפקד, לשכול לא. פעם הנופלים היו חברים שלנו. עכשיו זה הבנים. אי אפשר להתרגל.

לפני כ־25 שנה הופעת בטלוויזיה בתכנית שדיברה על הצעירים של אז. איך לדעתך הצעירים של היום?

הצעירים של היום הם דור מסוג שונה. אני רואה אותם אצלי בבית ואני רואה את החיילים. הראש שלהם שונה משלנו, הם מאבדים את התמימות. אני איבדתי את התמימות כשהייתי ברמה של תת־אלוף, אף כי התום נשאר בי עד היום. הם מאבדים זאת ברמה של סא"ל. הם הרבה יותר מפוכחים ורואים את העולם בראייה שלהם. כל מיני מילים של ציונות הן ארכאיות בעיניהם. אבל אם יש מקום לטענה – זה רק אלינו ולא אליהם. הם בסך הכול משתדלים להתנהג לפי מה שהם. אני מרגיש איתם מצויין. אני אוהב אותם. אני תמיד רואה את עצמי כלפני 30 שנה, אבל הם דור אחר וצריך לדעת זאת. ה[illegible] שלהם שונים והם לא הולכים לצנחנים רק משום שהצנחנים זה הכי חשוב, אלא יש שיקולים אחרים. אבל אני חושב שהדבר הכי חשוב זה לדבר איתם כל הזמן ולא להגיד אף פעם "אצלי זה היה כך", כי היום הכול פשוט אחרת, לא רק החיילים, וכך צריך להתייחס לזה.

יש בך איזה שהוא פחד?

כן, בטח. מי שמספר לך שהוא לא פוחד – הוא פסיכי. הפחד הוא תכונה אנושית ואיזהו גיבור – הכובש את יצרו. אני מופתע איך כל פעם מחדש אני נכנס למצב של פחד, אבל ברמות שונות לגמרי, בעיקר בגלל האחריות שמוטלת עלי והידיעה שכל דבר שאחליט משפיע לא רק על אנשים שלי באותו רגע, אלא גם מעבר לזה. אבל לומדים לחיות עם זה.

לצנחנים מותר לבכות?

הם בוכים כל הזמן, וטוב שהם בוכים. אסור שיראה אנשים נהרגים כדבר מובן מאליו. ברגע שכמפקד לא יהיה מסוגל לבכות על החיילים שלו הוא לא יוכל להיות מפקד. צריך להתגבר כל הזמן שזה לא יקרה, וכשזה קורה אנחנו רשאים לבכות. מובן כאילו שזה יקרה, שהרי אי אפשר לעשות פעילות מבצעית מבלי שייהרגו אנשים, אבל אתה מתנהג כאילו לא נהרגים ואתה עושה הכול כדי שלא יהיו הרוגים. אתה אומר לעצמך שאחרי 32 שנים אתה כבר מחוץ למעגל הפחד – אבל אתה בפנים.

מה הלאה?

מחכה לי דיווח של אלוף משנה על כמה דברים בעזה. הוא כבר מחכה עשר דקות.

תמיד יש מישהו שקשה לו יותר

עדי, אלמנתו של סא"ל מאיר מינץ, שנהרג בהיתקלות עם מחבלים בעזה, לא נותנת לעצמה להישבר. בגיל 27, עם תינוק בן שנתיים ושמונה חודשים ועוד אחד בדרך, היא משתדלת להמשיך לתפקד כרגיל: "אני לא יכולה להרשות לעצמי את הלוקסוס הזה, לצאת מהדעת"

מלי ליפקין־שחק

ביום שישי בצהריים, בסוף דצמבר, כשמזג האוויר היה בהיר וחמים וביישוב רעות חזרו הגברים מהקניות בסופר ומשוטטות עם עגלות הילדים במרכז, למלא את שהחסירו במילוי החוב והעונג המשפחתי כל השבוע, כשהיו הרחק בצבא, הודיעו ברדיו כי בהיתקלות עם מחבלים בעזה נהרג סא"ל מאיר מינץ. ברעות, מעין שיכון משפחות לאנשי צבא קבע באמצע הדרך בין ירושלים לתל־אביב, אחרי יערות בן־שמן ובסמוך לכפר העתיק בית־סירא שבגבול מודיעין, היכתה הידיעה בתושבים.

סיוט שמשפחות חיות איתו כמו דייר קבוע קם ונהיה, ואיום האובדן המרחף כעננה מעל ראשי נשים וילדים, המעבירים ימים ולילות תוך ציפיה וגעגוע, לבש ממשות. עדי מינץ, אשתו של סא"ל מאיר מינץ, אמא של דוד, בן שנתיים ושמונה חודשים – דוד שנולד רק שבועיים לפני יובל שלי – עדי מינץ התאלמנה. דוד התייתם מאבא.

הפחדים של כולנו, החרדות, המחשבות המסוייטות, נהפכו לממשות ברחוב מרום 3, בבית עם גינה מאוד מטופחת, מעל לוואדי הדרומי, בית ממוקם היטב שקיבלו בהגרלה. הגורל זימן לעדי ומאיר מיקום טוב בקרב גרעין המתיישבים הראשונים שנכנס לגור בתוך אבק ההרחבות הלא גמורים ושהוליד כאן את ראשוני הילדים; הגורל זימן להם פרידה תכופה בתחילתם של החיים. האסון של מאיר, האסון של עדי ושל דוד, סבב ברעות, הוזחל בערבי התריסים, נכנס מבעד לפתחים, נכנס ולא יצא עוד מן הלב ומן הדעת.

לבד בתוך משפחה גדולה

עדי מינץ, בת 27, נתפה אל תוך המיקום ההפרתי של הישוב באופן הטבעי ביותר, כבראה מרגע שהגיעה עם מאיר ועם דוד, שהיה בן שבוע. זוג צעיר, בגיל הממוצע ובמצב הממוצע של מתיישבי רעות, המשתלב בחבורה של אנשים אשר מדברים אותה שפה, נושמים אותה עייפות מבטבחת חולמים שלווה.

עכשיו, כבר שלושה וחצי חודשים שעדי מינץ עם דוד ועם בטן מזדקרת, בהריון שקיבל אישור סופי יום לפני שמאיר נהרג בעזה, היה לבדה בתוך המשפחה הגדולה הזאת, מוקפת אנשים שלא נותנים לה להיות בודדה לרגע, שממשיכים לעדכן אותה מה הולך בכל החזיתות, שמצחיקים אותה, שבוכים איתה, שממששים לה־יד עודות בכל שעה משעות היום.

במפרצי החנייה שבבתים סביבה, נעצרות הג'יפויות נושאות לוחיות הזיהוי השחורות וחיילים במדים, כמו אבא של דוד שכבר איננו, חוזרים לבתיהם בסוף היום, בסוף משמרת, בסוף השבוע, אבל חוזרים לחבק את האשה והילדים, ללכת לסופר ולגלגל עגלות או כדורסל במגרשי המשחקים. רק אבא של דוד לא בא ורק הבעל של עדי איננו. ועוברת שבת, ועובר עוד חג, ועוד יום, ועוד שבוע, והשיכון שיכון, והמשפחות משפחות, ועדי עם דוד ועם הבטן, עם תמיכה וסיוע ועידוד של חברים ומשפחה, והיא לבדה.

לא נותנת לכאב להשתלט

אחרי שמאיר מינץ נהרג הגיע חורף שכושש לבוא. נהרות גשם שטפו את הוואדי מתחת לרחוב מרום, מרחבים כוסו בירוק והגיעות פרחות. אחרי החורף הפסח, ביום אביבי מאוד, התישבנו במטבח של עדי לשיחה על ארוחות הבוקר. מוקדם באותו הבוקר נפגשנו בטיפת חלב, אני לבדיקה שיגרתית עם תינוקי האחרון, ועדי לבדיקה שיגרתית של מצב ההריון. מפגש שיגרתי מאוד, אופייני מאוד לישוב שמגדל פרחים וילדים מקיר לקיר. עדי, בצום מאז הלילה לצורך הבדיקות, עברה בסופר וקנתה לחמניות טריות וגבינות רשנות. במטבח שלה היא פורשת את המוצרים ומכריזה, תוך נעיצת שיניים בלחמניה, שהיא נורא אוהבת לאכול. יש בינינו כמעט שתים־עשרה שנים הפרש בגיל, ואני מוצאת את עצמי כמו נערה שוטה לוטשת עיניים בהפגנת הכוח שעדי מתרגלת, תוך שהיא מומרת בשבחי הלחם, מטלפנת לאוניברסיטה ומשאירה בקשות והנחיות במזכירות החוג למדע המדינה, מבקשת מהעוזרת לנקות פינות, עונה לעשרות טלפונים, מחליפה חידודים לשניים שיש עמם, צריך לומר, יותר משמץ מאמץ לכסות על כאבים, ומתפקדת מתפקדת מתפקדת. לכל הכיוונים. כשאנחנו מתחילות לדבר, היד נשלחת אל קופסת הממחטות התורנית, העיניים מתמלאות דמעות – שלה וגם שלי – והקצים שנשלפו ההוצאה לכסות על התולשות הטבעיות, מתעגלים ומתרככים, לפחות לכמה רקות. עדי מינץ לא תתן לעצמה להישבר, לא תניח ליגון לסחוף אותה, לא תאפשר לשום דבר, גם לא לכאב, להשתלט עליה. יש לה תוכנית, משתרעת לפניה דרך, על גבה ועל כתפיה היא נושאת ילד והריון ואת זכרה של אהבה גדולה לאיש יקר עם אמונה והשקפת עולם, ובכוח ציורי האהבה והמחוייבות, האחריות והציפיות – שלה מעצמה ושלו ממנה, היא תמשיך בדרך.

עדי מינץ: אין אידיאולוגיה של אבל

יש כאן יותר הבנה

"אני צלמת חובבת. ואני גם אוהבת מוסיקה, למדתי עשר שנים לנגן על פסנתר, ורקדתי. הרבה שנים רקדתי, ועכשיו הפסקתי בגלל ההריון, ובדיקת מי שפיר שעשיתי בשבוע שעבר, ובגלל הכל לא יצא לי להגיע לשם. לא, לא בגלל האבל. אין אידיאולוגיה של אבל. אין דבר כזה. ניסיתי אמרה לי שמה שאני לא אעשה כשאקום מהשבעה, בין אם אתאפר ואצא בין אנשים ובין אם אסתובב בסמרטוטים, יהיה לכל אחד משהו להגיד. אז אני עושה מה שנראה לי, מה מרגיש לי נכון, ומי שלא נראה לו – אני מרחיבה עכשיו את החלק התחתון שלי והוא יוכל לתפוס פינה".

לא נורא קשה לך דווקא בישוב כמו שלנו בסיטואציה הייחודית שלך?

"אני חושבת שדווקא בישוב כזה אנשים מבינים יותר טוב את מה שאני עוברת. הרי מי שלא חי ככה, לא יכול להבין איך אנחנו חיים. עוד לפני שמאיר נהרג, היתה רגישות כזאת לראות, לפקוח עין, מי לבד בחג, מי צריכה עזרה. פעם, באחד החגים, כשמאיר הקפיץ לאילת לחוריית מחבלים ואצלי היו אורחים, שלושה שכנים באו לשאול אם אני צריכה עזרה. כי הם ידעו מה קרה, הרי הביפר מצפצף אצל כולם. עכשיו יש יותר הבנה במקום כזה מאשר במקום מנוכר, יש כאן יותר איכפתיות".

איכפתיות יכולה לגלוש גם לפלישה, למציצנות, לרחמנות. את לא מוטרדת?

"לא. ברגע שאת מפסיקה לשתף פעולה, באותו מקום שבו את שמה את הגבולות, שם זה נעצר. תראי, מציצנות תהיה בכל מקום אבל פה, אני מרגישה כמו חלק ממשפחה, חלק מקבוצה".

את נכנסת גם למשפחות האלמנות. את תופסת את זה בכלל?

"אני לא מרגישה את עצמי שייכת לאיזו קבוצה אחרת מזו שהייתי שייכת אליה קודם. כל הקבוצות שהשתייכתי אליהן קודם, נותנות לי הרגשה שאני עדיין שייכת אליהן, אז אני לא מחפשת לי קבוצות אחרות. אבל אני ועוד איך תופסת שאני אלמנה. את שואלת איפה זה תופס אותי? איפה לא, איפה לא? אבל אם יש משהו שמחזיק אותי זה לקום כל בוקר בבית הזה, כי זה להיות הכי קרובה למאיר שאני יכולה. כל מסמר תקענו כאן ביחד. היו צוחקים עלינו שאנחנו עושים פה בכל דבר דיון של יום, עד שמחליטים מה להניח איפה, מה לקנות, מה להוסיף. אז כאן זה הכי קרוב אליו, כאן הבית".

זה לא קשה בימי שישי, כשהמרכז מלא מכוניות, כמעט כל הבעלים בבית, וזה הרגע שהחסרו שלך ושל דוד בולט?

"קודם כל, יש כאן מספיק שונה חוץ ממני. כשרע לי מאוד אני מביטה שני בתים ימינה, ורואה את א. (שכן שאשתו נהרגה בתאונת דרכים), תמיד יש מישהו שקשה לו יותר. אז אם קשה לי להביט שמאלה, אל הבתים המאושרים, אני מסתכלת ימינה, ורואה שיש יותר אומללים ממני. אני בריאה, אני על הרגליים ואת המחשבות הקשות מטאטאים מתחת לשטיח".

אין פינת זיכרון בבית

נראה לי שלדוד צריך להיות נורא קשה, שהוא רואה את האבות של כולם, שנראים כמו אבא שלו, ואבא שלו איננו. איך מתמודדים עם זה?

"לדוד היה בנקודות מסויימות קשה, זה ברור. אבל לדוד יהיה פחות קשה במקום. בו יאהבו אותו, ויהיו לו בו חברים אמיתיים".

הוא שואל הרבה?

"מעט מאוד. הוא מדבר, הוא לא שואל. כשהוא רואה בטלוויזיה חייל הוא אומר: 'גם לאבא שלי יש רובה, גם אבא שלי חייל, אבל הוא מת'. איך אני עומדת בקטעים האלה? אני לא עומדת, אני יושבת".

ילד שמחכה לאבא שלא יבוא והוא עוד בקושי מבין, זה אולי הדבר הכי קשה. איך מתמודדים עם המשפטים האלה שלו?

"פשוט מתים קצת. כל פעם מת עוד משהו בפנים".

את מרשה לעצמך לבכות ליד?

"בהחלט. מותר לו ללמוד שבוכים. אני לא חושבת שהוא צריך לגדול בהרגשה שאני איזה סופרמן. אבל כשאני בוכה אני משתדלת להסביר לו למה, וכשהוא חוזר מהגן עם אמרי שפר מהסוג 'שגדולים לא בוכים', אני מסבירה לו שגדולים כן בוכים".

אין פינת זיכרון בבית?

"אין וגם לא תהיה. אני לא רוצה לגדל את הילד שלי על אנדרטאות. יש תמונות באלבום, איפה שהן תמיד היו, והוא מוזמן בכל רגע להסתכל. ילד צריך לגדול נורמלי בלי פינות הנצחה, ודוד, חיים נורמליים כבר לא יהיו לו אף פעם, אז לפחות לא כדאי להוסיף על זה. יש אלבום, יש קלטות וידיאו ואנחנו נראה לו ונדבר איתו ונספר לו הכל. לא הפכנו את זה לטאבו. להיפך. את הערב לזכר מאיר הפקנו בשביל שתישאר לדוד המזכרת הזאת, מצולמת. בשביל המטרה הזאת הסכימו האחים של מאיר ואמא שלו, שמאוד־מאוד קשה לה, לשתף פעולה. בכלל, אמא שלו היא תופעת טבע. אביה נהרג במלחמת השחרור, היא התאלמנה בגיל צעיר, ועכשיו השכול. לי אין ספק שהיא בבחינת הכוהה שאפשר. היא עשתה את זה כבר".

משתדלת לחשוב כמה שפחות

עדי, איך חיים עם הגעגוע?

"אני קמה בבוקר, יש לי ילד ואני חושבת על זה שיש לי עוד ילד בבטן, ואני חושבת על מה צריך לעשות היום ועל איך לעשות ולא על איך להחזיק מעמד. אני בכלל משתדלת לחשוב כמה שפחות".

אבל בלילה?

"בלילה אני מגיעה לתשישות כזאת שאני מניחה את הראש על הכר ומקווה להירדם מהר. בשתים־עשרה בלילה יוצאים מהדעת, כשמשתרר שקט. בשש בבוקר חוזרים אל הדעת. כי הרי לצאת מהדעת זה הפתרון הקל ביותר, ואני לא יכולה להרשות לעצמי את הלוקסוס הזה. בלוקסוס הזה, לא צריך להתמודד עם שום דבר, לא צריך לפתור שום דבר, מפילים הכל על אחרים. אוהלה פטנט שבעולם. הוא לא בשבילי. דבר אחד אני יכולה להגיד לך בוודאות והוא שאם אני לא עושה עבודה טובה כמו שצריך עם הילדים של מאיר, אז אוי לי ואבוי לי כשאני אגיע למעלה. הילדים היו הדבר הכי חשוב לו. שום דבר לא היה יותר חשוב מזה בכל העבודה הכי מטורפת ומדוייקת שהוא עשה בצבא. אז אוי לי אם אני מפשלת. לכן, אולי ביום שהילדים שלנו יעמדו על הרגליים, יהיו עצמאים ויהיו להם משפחות משלהם, אני אוכל להחליט לצאת מן הדעת. עד אז אין לי זכות לזה".

היתה לך התלבטות אם להמשיך את ההריון הזה?

"בכלל לא. זה היה הריון מתוכנן. ידענו בדיוק מתי ואיך אנחנו רוצים אותו, ולא מתקבל על דעתי לא להמשיך אותו. המטרות שלשמן נוער העניין לא השתנו, רק לא כל מי שיהנה מזה, נשאר להנות".

את לא פוחדת?

"בטח שאני פוחדת. בלידה הראשונה מאיר היה איתי, ואני עוד לא יודעת מי יהיה איתי הפעם, חוץ מהרופא שלי. אני מנסה לא לחשוב על זה בכלל. נעבור את הגשר כשנגיע אליו".

את מאלה שמאמינים שהוא יושב שם למעלה ורואה הכל?

"אם אני אגיד לך שאני מאמינה, אני אשמע את מאיר צוחק. היו לנו המון שיחות על זה, כי זה נושא שהעסיק מאוד את מאיר. הוא הרי בא מבית דתי ויצא החוצה, והעסיקה אותו השאלה אם יש 'למעלה'. הוא לא האמין שיש 'למעלה'".

מאיר היה מוטרד מעניין המוות?

"כן, הוא הרי גדל יתום. היו לנו גם שיחות על השאלה למי יותר נורא, לזה שהולך או לאלה שנשארים בלעדיו בחיים. מאיר סבר שלמי שנשאר בחיים קשה יותר ושכל ימי הזיכרון והטקסים והאנדרטאות נועדו בשביל החיים. הוא לא פחד מהמוות. שאלתי אותו פעם איך הוא לא פוחד בכל הקרבות וההיתקלויות שהשתתף בהן, איך הוא והאחרים ממשיכים לירות ולא בורחים בפחד, והוא ענה לי שהוא לא מפחד למות. הו אמר שכשמתים לא מרגישים כלום, ומה שמפחיד אותו באמת זה להיפצע קשה ולסבול ולהישאר נכה. אז אולי יש בכך נחמה בשבילנו, אבל אם היו נותנים בידי, הייתי מחליפה, שיישאר נכה, בלי ידיים, בלי רגליים, רק שיחזה. הכי נורא זה לאבא שלו, כי אלמנות במסיבות לחיות ויתומים מקימים לעצמם חיים, אבל אמא שמאבדת ילד? אין נורא מזה".

לא כועסת על הערבים

השיחה בין עדי וביני נמהלת אל תוך הדמעות. עדי מתאוששת יותר מהר ממני. היא לא יכולה להרשות לעצמה להתפרק, היא בקושי מרשה לעצמה לכעוס. "יש בי כעס על הגורל שלי, על הגורל שלנו", היא אומרת, "אני שואלת למה זה היה צריך לקרות דווקא לנו. אין בי כעס על הערבים, אין בי כעס על עזה. רק עכשיו, כשמתפנים משם, בא לי לצרוח: מה חיכיתם כל־כך הרבה זמן? למה לא עשיתם את זה קודם? ולא רק בגלל מאיר שנהרג שם, אלא בגלל כל הרבים־הרבים אחרים שנהרגו, שנפצעו, שנפגעו נפשית מהמקום המקולל הזה. אפילו לא נסעתי לבקר בעזה. אין לי בה לחפש כם, הרי את מה שאני רוצה לא אמצא שם. בעזה כיוון הנסיעה צריך להיות היסטורי, החוצה. את הדעה הזאת גיבשתי הרבה לפני מה שקרה לנו. אלא שעכשיו מקשיבים לי. קודם אף אחד לא שאל אותי מה דעתי, ובמצב הנוכחי אני מנצלת את המעמד".

את בת 27, אלמנה, עם ילד ועוד אחד בדרך. זה די כבד, המצב הזה. את חושבת על חיים אחרים?

"אף אחד לא רוצה להישאר לבד, וכל אחד רוצה עוד לאהוב. קשה לי לחשוב על זה עכשיו, אבל גם אני לא רוצה לחשוב שהחיים שלי נגמרו בגיל 27".

בליל הסדר שהתנהל אצלה, הכה הבית מהמוני אנשים, אבל ביום העצמאות תיקח עדי את דוד ותסע רחוק, רחוק מרעות, רחוק מהתהלוכות בהרבה ובחגיגות הבתים, רחוק מהפיקניקים ביער בן־שמן הסמוך. היא מוקפת אנשים שאוהבים אותה, אבל, היא אומרת, ביום הזה היא תרצה להיות עם דוד לבד, רחוק ובשקט גמור, והעיניים שוב מוצפות דמעות.

עכשיו, כשמתפנים מעזה, בא לי לצרוח: למה חיכיתם כל כך הרבה זמן

כתובת על השיש...

בשביב של רגע הפכו חייו של יואב למעמסה, שנבצר ממנו לשאתה. נדמה היה לו שליבו עומד מדפוק. בצידי השמות שעל האנדרטה הבחין לפתע בציור של לב, שחץ עובר בו ומתחתיו התנוסס בכתב בוטה וגס: "יגאל מראשון לציון אוהב את רינה"

זאב ורדי

יואב פלדמן ידע בדיוק באותה [illegible] רגע, נהפכו חייו למשקע של יאוש [illegible] ותאוות נקם. זה היה ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל. יואב הגיע, כמו רבים אחרים, למרום הגולן, אל האנדרטה הצנועה לזכר הבנים שנפלו בכיבוש מוצב סורי. כל ימות השנה היה יואב טרוד בעיסוקיו הרבים, ואולי במודע הוא לא העלה את זכר בנו גלעד, לא בליבו ולא על שפתיו, משום שרק כך יוכל להתהלך בקרב ילדיו הזוגיים מבלי להטיל עליהם את מעמסת צערו. רק ביום הזיכרון הוא עקר מליבו את כל טרדות היומיום, כדי להתייחד עם בנו, בכרעו מול שמו שהיה חרוט עם שאר שמות הנופלים על גבי השיש השחור.

מעולם לא הוליך מלה עם שאר ההורים, שכמוהו הגיעו אתו לשנה, כדי להתייחד עם זכר יקיריהם. יואב לא רצה לבכות ולו רגע אחד על איזו שיחה בטלה והוא הקפיד שצער האחרים לא יפלוש אל צערו הפרטי.

והנה נשמע קול הצפירה והכול קפאו על מקומם, מי בעיניים עצומות ומי בשפתיים חשוקות, כדי לעצור זעקת שבר שאיימה להתפרץ מבפנים.

יואב לא בכה. עיניו התמקדו בשם גלעד, כמבקש עידוד מן האותיות הדוממות.

או אז זה קרה. בשביב של רגע הפכו חייו של יואב למעמסה, שנבצר ממנו לשאתה. נדמה היה לו שליבו עומד מדפוק. בצידי השמות שעל האנדרטה הבחין לפתע בציור של לב, שחץ עובר בו ומתחתיו התנוסס בכתב בוטה וגס: "יגאל מראשון לציון אוהב את רינה".

קול הצפירה עדיין פילח את רוח הבוקר הצלול. שפתי יואב נעו הרישית: יגאל אוהב את רינה. "יגאל אוהב את רינה". ידיו התקמצו לאגרופים, כאילו עמד להתנפל על הבחור מראשון לציון, שמצא את האנדרטה לזכר הנופלים מקום מתאים להביע על גביו את אהבתו אל רינה. צלילי הצפירה נמוגו ביבבה קצרה והאנשים השתחררו מקפאונם. רק יואב המשיך לכרוע, כששפתיו דובבו שוב ושוב: יגאל אוהב את רינה.

האנשים שלוו מבטים תמוהים לעבר האיש המוזר, הכורע מול האנדרטה גם לאחר שכבה קול הצפירה, ואחד שעמד בסמוך לו גם שמע כיצד האיש ממלמל שוב ושוב: יגאל אוהב את רינה.

כאז אותו רגע הוסט יואב באורח מסתורי ממסלול חייו הרגילים והוא נתקף באיזו אובססיה למצוא את אותו יגאל, אף כי לא ידע כלל מה יעשה כאשר יאתר אותו ויעמוד מולו פנים אל פנים.

שובו הביתה הסתגר בחדרו, נמנע מלהיפגש עם בני משפחתו, וגם נעדר מארוחות הערב. בימים הראשונים לא הדאיגה אותם התנהגותו המוזרה, ההתכנסות שלו בתוך עצמו, והמלמול הבלתי מובן ששפתיו מלמלו – מטום שסברו שכל אלה הם תולדה של התייחדותו עם בנו האהוב גלעד ביום הזיכרון לחללי מערכות ישראל במרומי הגולן.

אך כאשר המשיך להתהלך בבית מנוכר מכל הסובב אותו, ושפתיו המשיכו למלמל אותו משפט לאיבדור ללא הפסק, תקפה את בני משפחתו חרדה רבה. מה גם שאחד הבנים [illegible], לקלוט פעם את המשפט המוזר "יגאל אוהב את רינה", שלא פש משפתי יואב מאז נתקלה בו עינו לראשונה לקול הצפירה בכרעו ליד האנדרטה לזכר הבנים.

על השאלות לפשר התנהגותו נתן תשובות מתחמקות, כשעיניו נמנעות מלהיפגש בעיני בני משפחתו ושאר הקרובים, שאף הם היו חרדים שמא אותה פגישה מחודשת עם זכר בנו פגעה בשפיות דעתו.

את עבודתו כמנהל במפעל תעשייתי גדול ביצע כתמול שלשום, אך גם שם לא נעלם מעיני העובדים, שמנהלם מתהלך ביניהם במבט קפוא ובניע שפתיים בלתי פוסק, וגם ההוראות שנתן לאנשיו נאמרו בשפה רפה וכלאחר יד, כאילו אין הוא מייחס להן חשיבות כלשהי.

יואב לא היה מסוגל לעיין בספר, לצפות בטלוויזיה, ליהנות מקטע מוסיקלי ברדיו. כל אימת שנזכר בשם יגאל התקמצו ידיו לאגרופים. הוא עצמו היה מודאג, שמא לעולם לא יוכל עוד להשתחרר מאחיזתן של אותן אותיות גסות על גבי האנדרטה, ליד שם בנו שחייו תמו לפני שהספיק לטעום טעמה של אהבה.

שבועיים לאחר יום הזיכרון נסע יואב לראשון לציון, כנרדף על ידי איזה יצר בלי נשלט למצוא אותו יגאל, אף כי ברור היה לו שאין שמץ של סיכוי שימצא את הבחור בעיר כה גדולה, ובתחושה הברורה שגם אם יגלה אותו, בניגוד לתורת הסיכויים, הוא לא ימצא מנוחה לנפשו. מה גם שלא ידע כלל מה יאמר לו אם וכאשר ייפגש איתו.

בהגיעו לראשון לציון החל לשאול עוברים ושבים אם אולי מכירים הם איזה בחור בשם יגאל שיש לו חברה בשם רינה. האנשים הביטו בפליאה על הגבר כסוף השיער, הלבוש בקפידה, ששאלתו כה תמוהה, חייכו אותו בחיוכים מלגלגים, או – במקרה הטוב – במשיכת כתפיים.

בשעות הערב חזר יואב הביתה, כשרגליו כואבות, והסתגר בחדרו בתחושה של מי שנכשל בשליחותו.

בחיי היום יום הוא תפקד כראוי, אך עטף את עצמו באיזה שריון בלתי חדיר, שהרחיק כמעט את האנשים, אפילו את בני משפחתו, אשר לשווא ניסו לפענח את פשר התנהגותו המוזרה.

חלפה שנה. שוב הגיע יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל ושוב עלה יואב אל האנדרטה שבמקום נפילתו של גלעד. כאשר ניצב מול האנדרטה הבחין, כי נמחקו הלב, החץ והצהרתו של יגאל שהוא אוהב את רינה. ואז, באיזה נסיון נואש לחזור אל שפיות דעתו, שיכנע את עצמו שכל זה לא היה אלא הזיה־תעתועים, ואותו יגאל אלמוני מעולם לא שרבט את הדברים על גבי עמוד השיש השחור.

וכאשר גווע קול הצפירה ידע יואב, שמעתה שוב יוכל להעלות את זכר בנו בלא המחסום של איזה יגאל שאוהב את רינה...

صكنا من الاجل

מלחמת החורמה של בן גוריון בימין

בן גוריון היה קיצוני יותר מכל מנהיג אחר בארץ במאבק במנחם בגין. הוא ראה בו גורם המסכן את המאבק על הקמת המדינה ולא נמנע מלהאשים אותו באחריות ישירה למעשי רצח בפיצוץ מלון "המלך דוד" ובטבח בדיר־יאסין. הוא אף השווה אותו להיטלר וסבר, עד סוף ימיו, שבגין מסוגל לכבוש את השלטון בכוח. לכן ביקש להנחיל לממשיכיו את שיטת המלחמה באויב הרוויזיוניסטי: הוצאתו מחוץ לקונצנזוס וכל האמצעים כשרים כדי לחסלו

זאב צחור

בשנת 1977, במלאות ארבע שנים לפטירתו של בן־גוריון, נערכה עצרת אבל ממלכתית ליד מצבתו הנודית בשדה־בוקר. בשורת המכובדים הראשונה עמד גם מנחם בגין, ראש ממשלת ישראל. מעניין מה חש בגין, בשעה שעמד דום לזכר מי שהיה שנים כה רבות אויבו המר. חברי ממשלת ישראל נהגו באיפוק ובכבוד, על־פי כללי הטקס שישודר בערב בטלוויזיה. בשורות האחוריות, שאליהן נדחקו מי שהיו לפנים בשורה הראשונה, היה אפשר לשמוע רחש של אי־נוחות. לא רק משום שהיו בהם מי שעדיין לא הסתגלו לעמידה בשורה השנייה, אלא בעיקר משום שהיו שם גם כמה מוותיקי העלייה השנייה והשלישית. לדידם, נהג בגין כמי שרוקד על קבר אויבו בנפש. דווקא הכתרים שקשר לבן־גוריון הרגיזו אותם.

יהודה ארז, איש העלייה השלישית, שליווה את בן־גוריון שנים רבות וסייע לו בעריכת רבים מספריו, התקומם במיוחד כשתיאר בגין את האקטיביזם המדיני של המנוח, כאילו היה בן־גוריון תלמיד של ז'בוטינסקי שנשבה בין זרים. הממלכתיות של בן־גוריון, בפי בגין, היתה מעין אנטי־תזה לדרכה של תנועת הפועלים. מאבקו של בן־גוריון להקמת המדינה הוצג, כאילו היה הוא חבר במחתרת הלוחמת נגד הבריטים בפלשתינה.

גם אם העלה ארז במרי־שיחו רעיונות, שבגין כלל לא התכוון אליהם, הוא ביטא את תחושותיהם של מי שהתבוננו בשורת השרים, שאישרה לכאורה את הנחותיו של בגין. עמדו שם משה דיין ויגאל הורביץ, בני נהלל, המושב שהוצב בפנתאון המיתי של תנועת העבודה. השניים נחשבו לתלמידיו הנאמנים של בן־גוריון, והנה, עתה הם משתתפים בטקס האזכרה הממלכתי כשרים בכירים בממשלת הימין.

באוטובוס החוזר צפונה התעורר ויכוח בין ארז לבין אחד מפעילי הליכוד, שהחל את דרכו ב"רפי־הרשימה הממלכתית" שהקים בן גוריון ב־1969, ועתה הצטרפה למפלגתו של בגין. אותו אדם, הבקיא בתולדות היישוב, ציין שבן־גוריון עצמו ניהל ב־1934 משא ומתן חשאי עם זאב ז'בוטינסקי, כדי להגיע להבנה ולהסכם עם הרוויזיוניסטים. למה בחשאי? שאל הפעיל בהתרסה, ומיהר לענות: משום שמפלגתו התנגדה. בסופו של דבר לא נחתם ההסכם, משום שההסתדרות הכשילה אותו, אף־על־פי שבן־גוריון רצה בו מאוד. משמע, בן־גוריון רצה בקשר עם הרוויזיוניסטים, עשה מאמץ רב כדי לקדמו, אך הדוגמאטים שקשרו נגדו הכשילוהו, וכך הוחמצה הזדמנות היסטורית. כוחם הדורסני היה אז גדול משלו.

תפיסת קצין ותפיסת טר"ש

ההיסטוריוגרפיה הרוויזיוניסטית לא היטיבה עם בן־גוריון. לכל היותר שיבחוהו כמי שהשכיל ללמוד את תורת ז'בוטינסקי ולחקותה. ב־1915 ראה בן־גוריון את הבעתו של ז'בוטינסקי לייסד גדודים עבריים כדי להילחם בטורקים משום שז'בוטינסקי צפה נכון את מהלך ההיסטוריה, בעוד שבן־גוריון, שקרא להתעתמנות, כלומר לחיזוק הטורקים, ואפילו הרהר באפשרות לגייס צבא שיילחם למענם נגד הבריטים, טעה בהבנת התהליך ההיסטורי. רק אחרי שהגיע לארה"ב פעל לגיוס גדודים עבריים, שיילחמו לצד הבריטים. כז'בוטינסקי, התגייס לגדודים והגיע עמם לארץ, ואולם הוא איחר להבין את המשמעות הפוליטית של הגיוס. ההבדל בינו לבין ז'בוטינסקי ניכר בפער הזמן בהבנת המשמעות הפוליטית של הגיוס, במאמץ שמושקע בו וגם בדרגות. ז'בוטינסקי היה קצין, ואילו בן־גוריון לא היה אלא טר"ש, ואף דרגה זו נלקחה ממנו בגלל עבירת משמעת...

לכל אורך הדרך, טוענת ההיסטוריוגרפיה הרוויזיוניסטית, חיקה בן־גוריון את ז'בוטינסקי המדינאי הגדול – כך ברעיון ההעפלה, במאבק נגד הפורעים הערביים, במרי נגד הבריטים, ועל הכל בתביעה למדינה ריבונית. ז'בוטינסקי חלם ולחם על מדינה עברית מימיה הראשונים של הציונות, ואילו אצל בן־גוריון מופיעה המדינה כנושא למאבק בשלב מאוחר מאוד, למעשה רק ב־1937, וגם אז בקול ענות חלושה: מדינה מחולקת, זעירה, המוחלפת לעתים במושג מצומצם יותר כמו "קנטונולת". הנה כי כן, בן־גוריון ראוי למידה של הערכה, אבל הוא היה הסגן, ותורת ז'בוטינסקי הודרה לתודעתו למורת התנגדותו לה. אבל בסופו של דבר הוא היה ממלכתי יותר מחבריו, מתוחכם יותר והעיקר – אקטיביסט מדיני.

לא כל הרוויזיוניסטים הוותיקים היו מוכנים להעניק לבן־גוריון ריהביליטציה גורפת כזו. התמונה המאומרת לא התאימה לתיאורים המוקדמים, ששמעו מפיו של מנחם בגין, ביחס לאיש שעתה התבקשו לכבד. האם לא היה זה בגין, מפקד האצ"ל, שכינה את בן־גוריון "שליט דמים", "יודנראט", "מלשין" ואפילו "בוגד", ולא נמנע מלהטיל עליו אישית את האשמה, שהסגיר היהודים לידי היטלר בימי השואה. "עוד נשלם לך, קין" הכריז בגין בעת ה"סזון" נגד האצ"ל, שניהל בן־גוריון. לדידו, היטלר היה רוצח, צ'רצ'יל בוגד, ובן־גוריון היה קין, הורג אחיו. אבל, הבטיח בגין לפקודיו באצ"ל ולחברי מפלגתו, "עוד יבוא יום הדין, ואין הוא רחוק. יקום העם, יפרוץ הזעם. ועל בגידתך ופשעיך, על הלשנותיך ותעלוליך, בשם האומה הדוויה ובשם המולדת המשועבדת, בשם קורבנותיה הקדושים ובשם אחינו המוסגרים... ובשם דמנו השפוך – עוד שלם נשלם לך, קין".

קרב מר ואלים

אחת הטענות העולה בדיון שלפנינו היא, שאין לקבוע על־פי ציטטה אחת או התפרצות זעם זמנית עמדה רעיונית עקרונית. דברי הנבואה והזעם הקיצוניים הללו של בגין אכן נאמרו במר־נפש בימים הקשים של ה"סזון", אבל אנו מוצאים איבה דומה, אם כי מנוסחת בפחות דרמתיות, מצד בן־גוריון. למעשה, איבה זו התקיימה עד ימי הכוננות באביב 1967, ערב פרוץ מלחמת ששת הימים. אז הציע בגין, שבן־גוריון בן ה־81 יחליף את לוי אשכול כראש ממשלה. בגין שהיה אז בעיצומו של ויכוח מר עם אשכול, ראה בהצעה זו אקט של פיוס והיה נכון לפתוח דף חדש. אבל דווקא פרס זה היה לאפיזודה מוזרה, המהווה סטייה מקו־הרצף של היחסים המרים בין בן־גוריון לבגין. קו־הרצף המובהק הוא קו המאבק, שהיה תמיד מר ולעתים קרובות אפילו אלים. "או הם או אנחנו, וכל האמצעים כשרים כדי לחסלם", מצטט בגין את בן־גוריון ב־1944, המשקף דבריו של בגין עצמו, שהציטוט נכון לגבי שניהם בעשרות השנים, שבהן ניצבו זה נגד זה.

כבר ב־1915 התעמת בן־גוריון עם ז'בוטינסקי. היה זה במצרים. בן־גוריון גורש מהארץ בפקודת המושל הטורקי ג'מאל פחה, וז'בוטינסקי הגיע לשם כדי לארגן גדוד יהודי, שיילחם לצד הבריטים. כאמור, בן־גוריון התנגד בשל החשש, שמא הדבר ישמש לטורקים עילה להחריב את היישוב. בשלב הזה כבר קבע בן־גוריון, שעולמו של ז'בוטינסקי זר לתנועת העבודה, זהו עולם של טקסים, דגלים וסמלים. במכתב לרחל ינאית בן־צבי מ־1918 מציין בן־גוריון את דרכו של ז'בוטינסקי כאנטי־תזה לאורח החיים, לתרבות ולמעשה שלהם בארץ. ודוק, ז'בוטינסקי היה אז מקורב לתנועת הפועלים יותר מכל תנועה ציונית אחרת. אפילו המוטיב הפלמוסי־אירוני, שבו השתמש בן־גוריון במשך עשרות השנים של היריבות, מופיע כבר אז. כל מאווייו הציוניים של ז'בוטינסקי מסתכמים ב"קוקורדה (סמל מתכת על כובע) עברית על מצחיות כובעינו", כך נכתב שם.

ב־1920 הציבה אחדות־העבודה, מפלגתו של בן־גוריון, את ז'בוטינסקי בראש רשימתה בבחירות לאספת הנבחרים הראשונה... היו אלה הבחירות הדמוקרטיות הראשונות שנערכו בארץ. אחדות־העבודה היתה המפלגה הגדולה ביותר, והיא עתידה להיות הבסיס להסתדרות העובדים. שבראש הרשימה הוצב ז'בוטינסקי, עלולה להטעות את מי שאינו בקיא בנסיבות. לא היה זה אלא אקט הפגנתי של התרסה נגד השלטון הבריטי, שזה עתה כלא את ז'בוטינסקי בגלל השתתפותו בהגנת ירושלים. לא היתה כל זיקה פוליטית בין המפלגה לז'בוטינסקי, וזו דוגמה טובה לאפיזודה הסוטה מקו־הרצף. מי שיבקש להסיק מכאן, שהיה פרק זמן שבו הנהיג ז'בוטינסקי את מפלגת הפועלים הגדולה בארץ, טועה.

ידידות אישית עם ז'בוטינסקי

אפיזודה אחרת, מורכבת יותר, היא פרשת ההסכם שלא נחתם ב־1934 בין ז'בוטינסקי לבן־גוריון. בן־גוריון, שהיה אז מזכיר ההסתדרות, שימש בעמדת מפתח בהנהלת הסוכנות ונחשב למנהיג הבולט ביותר ביישוב, נפגש בחשאי עם ז'בוטינסקי, מנהיג ואידיאולוג של תנועה פוליטית הימינית, שעמד לפרוש מהתנועה הציונית ולהקים תנועה ציונית חדשה משלו. הימים היו ימי מתיחות פנימית רבה ביישוב ובתנועה הציונית בחו"ל. השניים ביקשו למצוא דרך להפיג את המתח ולשתף פעולה בדרך כלשהי.

אין ספק שהמשא ומתן הישיר ביניהם הסיר מחיצות ותיקן את הדימוי הסטני, שכל אחד מהם טיפח ביחס לזולתו. הפרוטוקולים, ובעיקר המכתבים, חושפים קשר של הבנה, ידידות, הערכה הדדית ואפילו חמימות. בלשון ימינו ניתן לכנות את הקשר ביניהם ל"כימיה". היא בולטת במיוחד על רקע מה שקדם לה. שבוע לפני רצח ארלוזורוב מגדיר בן־גוריון את המפלגה הרוויזיוניסטית כ"היטלריזם ציוני" ומדבר על המאבק נגדו כ"מלחמת גוזל". מה שאירע לאחר רצח ארלוזורוב, זכה לתשומת־לב רבה במחקר. מכל מקום, בן־גוריון הוביל מהלכים, שנועדו להוציא את הרוויזיוניסטים אל מחוץ לקונצנזוס הציוני. לצורך זה לא נמנע מהקמת ועדה מיוחדת מטעם מפא"י, שעסקה בהכפשה מכוונת, לרבות ניסיונות הפללה והתערבות בהליכי שיפוט. כבר אז עיצב את המסגרת הקבועה, שליוותה אותו לאורך 30 שנות מנהיגותו הבאות: שיתוף פעולה ציוני רחב, בלי הקומוניסטים והרוויזיוניסטים, או, בנוסח המאוחר יותר, "בלי חירות ומק"י".

הפגישות עם ז'בוטינסקי התנהלו בעיצומו של המאבק, שבן־גוריון עצמו קרא לו "מלחמה". המהפך הפתאומי איננו אפיזודה קצרה. המו"מ, שנמשך כמה חודשים והתפתח לידידות אישית והוליד הצעת הסכם בעלת משמעות לאומית. בן־גוריון נאבק על מימוש ההסכם והתייחס להכשלתו כאל מפלה אישית. הנה כי כן, הפעם אין מדובר בקוריוז מקרי או במשגה, אלא בקשר שבן־גוריון נתן עליו את הדעת, הפך בו לעומק ובחן אותו פוליטית. יתר על כן, המחיר הפוליטי שבן־גוריון שילם בסוגיה זו היה כבד. הוויכוח הפנימי במפא"י על סמכותו של בן־גוריון לנהל משא ומתן עם ז'בוטינסקי, בניגוד מפורש לעמדת המפלגה, סוכם בהצבעה של כלל חברי ההסתדרות. היה זה "משאל העם" היחיד שנערך בארץ.

נגד בן־גוריון התייצבו רוב חברי לשכת המפלגה, תנועות הנוער ורוב התנועה הקיבוצית. בהצבעה הובס בן־גוריון, וההסכם נדחה. הוויכוח הפנימי בתוך התנועה היה כה עמוק, עד שאפשר לציינו כמבשר את הפילוג במפא"י וכראשית היריבות העמוקה, העתידה להתפתח בין בן־גוריון ובין הקיבוץ המאוחד.

מדוע השקיע בן־גוריון מאמץ כה רב בענין, שאינו עולה בקנה אחד עם עמדתו האימננטית ביחס לרוויזיוניזם? דומה שדווקא המהלך הזה מסביר היטב את השילוב המורכב של אידיאולוגיה ופוליטיקה אצל האיש. היריב לעולם מקבל אצל בן־גוריון דימוי שלילי, ההולך ומתעבה עד שהוא נעשה אויב מסוכן. כך התייחס למי שהיו קודם ממקורביו – ישראל שוחט, משה סנה, משה שרת, פנחס לבון ואחרים. אבל האיבה האישית, שלעיתים הייתה דמונית ובלתי רציונלית, לא האפילה על השיקולים הפוליטיים. הדוגמה הבולטת לכושר ההפרדה בין רגשותיו עסוסי־הטינה לבין שיקוליו הרציונליים, המחייבים שיתוף פעולה גם עם מי שהתקשה להיות במחיצתו, היא מערכת יחסיו עם חיים ויצמן. הסימביוזה ביניהם פעלה 30 שנה, עד מותו של נשיא מדינת ישראל הראשון בשנת 1952. משקיף מן הצד, הקורא במסמכים הטעונים איבה הדדית, אינו יכול שלא להתפעל מיכולתם להבליג עליה ולכנות מעין "שונאים סיפור אהבה", או, למצער, ברית של הבנה בין יריבים בנפש.

ז'בוטינסקי נחלש

בשנת 1934 הראה את בן־גוריון השילוב של שני תהליכים מסובכים: ראש וראשון להם – התבססות היטלר בשלטון והתפשטות רעיונותיו על־פני אירופה כולה; והשני – הקרע בציונות שאיים לפורר אותה מבפנים. הוא דימה, שלפחות את התהליך השני ניתן לעצור באמצעות הסכם עם ז'בוטינסקי.

לעת הזאת היה הדבר החשוב ביותר לבן־גוריון – ביסוס יכולת המערכת המוסדית הציונית לגוונה לשם השלטת סמכותה על היישוב. בתנאים של חברה, שהמבסד שלה הוא וולונטרי, הייתה להסכם עם ז'בוטינסקי חשיבות גדולה. התנאי היחיד היה שהתנועה הציונית לא תיפול לידיו של ז'בוטינסקי, שאישיותו כמנהיג האפילה על־פני כל האחרים. בשלב הזה היה בן־גוריון משוכנע, שז'בוטינסקי נמצא כבר מעבר לשיא כוחו הפוליטי. הוא היה מודע לכרסום במעמדו של ז'בוטינסקי בתוך תנועתו שלו, שקמה על יוצרה, וכי האיש הגאה הזה חרד מתהליכי פשיזאציה בתוך שורותיה. בן־גוריון היה נכון להושיט יד, לסייע לז'בוטינסקי להציל את הסתף במפלגתו ואולי להפיק מכך תועלת פוליטית, שכן בן־גוריון ידע שהוא עתיד להיבחר בעוד זמן קצר ליו"ר הנהלת הסוכנות. בתנאים כאלה גברה הפוליטיקה על האידיאולוגיה. היתרון, שהתעצק לצד האחר של המשוואה, הוכפף לחשבון התועלת הלאומית. בנקודת הזמן שבין 1934 ל־1935, כשז'בוטינסקי עודנו שולט בתנועתו, אבל כבר מגלה סימני חולשה, ראוי להושיט לו יד. לפני כן, כשז'בוטינסקי היה הסוס הדוהר המאיים על התנועה הציונית, ולאחר מכן כשהשתלטו על תנועתו גורמים מיליטנטיים ממנו – היו הרוויזיוניסטים מוקצים מחמת מיאוס.

הכישלון המרגיז שנחל בן־גוריון בניסיון להגיע להסכם עם ז'בוטינסקי, חשף בעיניו את המהלכים הפנימיים, שהפכו את הקרע במחנה הרוויזיוניסטי לסופי. עתה כבר לא נזקק בן־גוריון להסכם. להפך, הוא העדיף לסייע לז'בוטינסקי לפרוש מהתנועה הציונית. בן־גוריון העריך, שהסתדרות הציונית החדשה לא תהווה איום של ממש על התנועה הציונית שהוא עתה האיש החזק בה. לא היה לו עניין, שז'בוטינסקי יימצא בקרבתו. זו הסיבה שבן־גוריון לא השיב מלחמה שערה בתוך מפלגתו ולא השתמש בנשק, שפעמים רבות כל־כך הכריע את המאבק הפנימי לטובתו – נשק המשבר. האיש שהתפטר לפחות 35 פעמים במשך הקריירה הציבורית שלו, ועוד 100 פעמים ויותר איים בהתפטרות, הפתיע את כל הסובבים אותו בהשלמה שקטה יחסית. למרבה הפרדוקס, הוא כמו היה מרוצה מהתוצאות, עובדה היא שתוך זמן קצר הוא מתעשת ושב להילחם בז'בוטינסקי.

התגובה הבאה מגיעה, והיא מפתיעה מתמיד. תלמידיו של בן־גוריון, שלא פירשוהו נכון, המשיכו לפעול במקום שבו הוא נעצר וניסו לנהל מו"מ עם הרוויזיוניסטים ברוחו של בן־גוריון. הנה, להפתעתם הרבה, גילו שהמתנגד התקיף ביותר להסכם עם ז'בוטינסקי הוא האיש, שלפני זמן קצר ניסה לכרות עמו ברית.

בן־גוריון מתעקש

שוב היה זה בן־גוריון שהקדים לראות את השינוי בתנועה הרוויזיוניסטית. את מקומו של ז'בוטינסקי תפסו צעירים מיליטנטיים, העתידים להוביל את התנועה לדרך של מאבק אלים, לרבות מעשי טרור. בן־גוריון ביקש לנטרל מראש את השפעתם האפשרית על הנוער ביישוב ובחו"ל באמצעות הוקעה קיצונית ואדירה של כוח התיעוב. רק מיקומם מחוץ לקונצנזוס יאפשר מאבק בהילה, הנקשרת ללוחמי חירות.

ז'בוטינסקי בן ה־60, מבודד ושבע־אכזבות, נפטר ב־1940 ונקבר בניו־יורק, הרחק מהארץ שלמענה נלחם. בצוואה רבת פאתוס ציווה ז'בוטינסקי לא להעלות את עצמותיו לארץ, אלא בצו ממשלתה העצמאית של מדינת היהודים. חניכי תנועתו פנו פעמים רבות אל בן־גוריון וביקשוהו לממש את הצוואה. בן־גוריון הקשיח את לבו. נכונותו לכרות הסכם ב־1934, ואפילו מידת הידבה והחמימות, היו פועל־יוצא של שיקולים פוליטיים. בהעדר שיקולים אלו היה יכול בן־גוריון לקרוא דרור לרגשות האיבה האישיים.

ב־1963 החליט בן־גוריון לפרוש מראשות הממשלה. הוא ציפה שממלאו, לוי אשכול, ילך בדרכו. אשכול התקשה להבין את עקשנותו של בן־גוריון, וברגע של רוחב־לב אישר את העלאת עצמות ז'בוטינסקי. אישור זה הפך גם אותו, תלמיד מובהק ועוזר מעריץ, ליריבו של איש־המלחמות העיקש.

ב־1963, כשהבין בן־גוריון את פרישתו מראשות הממשלה, הבין שהשלטון החדש ינהל את המדינה בקווים אחרים מאלו שעוצבו על ידו. מן הנתם, ההשלמה לא היתה קלה, אבל האיש, שהרבה לקרוא בספרי ההיסטוריה, ידע שכך נגזר. הנה, דווקא בנושא הרוויזיוניסטי היה חשוב לו מאוד להנחיל את עמדתו העקרונית המוציאה את הרוויזיוניסטים, על גלגוליהם, מחוץ לקונצנזוס.

בן־גוריון היה קיצוני יותר מכל מנהיג אחר בארץ ביחסו השלילי למנחם בגין. מאז ה"סזון", ב־1944, ראה בו גורם המסכן את המאבק על הקמת המדינה. הוא לא נמנע מלהאשים אותו באחריות ישירה למעשי רצח, בפיצוץ מלון "המלך דוד" על יושביו, בטבח דיר־יאסין ובמאשיום. פעם הגדיר את בגין כ"אישיות היטלראית". במכתב לחיים גורי כתב: "אין לי ספק שבגין שונא להיטלר, אבל אין שנאה זו מוכיחה שהוא שונה ממנו". כשקרא בגין להמוני המפגינים בהפגנה נגד הסכם השילומים ב־1952 לעלות על הכנסת, ראה בכך בן־גוריון הוכחה נוספת, שבגין מסוגל לכבוש את השלטון בכוח. בהנחה זו החזיק כל חייו. לדידו, בגין שיקף את מפלגתו, שלפרצופה הקולקטיבי "עיניים רצחניות", או, למצער, "הבעה פלילית".

לכן ביקש לקראת פרישתו להנחיל לממשיכיו את שיטת המלחמה ביריב הרוויזיוניסטי.

חזרה מן הכפור

בשני מכתבים ליו"ר ההנהלה הציונית, משה שרת, שביקש לצרף את בגין לוועד הפועל הציוני, מתאר בן־גוריון את תולדות המפלגה הרוויזיוניסטית לגלגוליה כסיפורה של מפלגה פאשיסטית. הוא מזכיר את קרבתה האידיאולוגית להיטלר ואת נטייתה לקיים עמו קשר. מתן הכשר ציוני לבגין, הזהיר בן־גוריון, יביא להשתלטותו על המדינה, והשתלטותו תביא לאסון.

פנייתו של בן־גוריון לאשכול למנוע את העלאת עצמות ז'בוטינסקי, ולשרת – למנוע את צירוף בגין לוועד הפועל הציוני – לא הועילה. לאחר פרישת בן־גוריון החל תהליך איטי של חזרה מן הכפור שגרם, כעבור 14 שנים, למהפך.

כאשר ניצב בגין מול קברו של בן־גוריון כראש ממשלה, היה זה מהפך גם בהיסטוריוגרפיה הציונית. זכרו של בן־גוריון לא הוצנע. אדרבא, בגין, בהדר בית"רי אופייני, הרבה לצטט את בן־גוריון, להקצות לו מקום מכובד בפנתאון, אבל תמיד שני לז'בוטינסקי. מאחורי צלו של ז'בוטינסקי הגדול, נושא דגל התקומה, הציב את שניהם, את בן־גוריון ואת עצמו. עתה, לאחר שבן־גוריון איננו עוד, נמסר דגל התקומה של ז'בוטינסקי לידי תלמידו המובהק, מנחם בגין.

כל עוד היה בגין ראש ממשלה, הוא הקפיד לעלות על קברו של בן־גוריון. מהמעמד הממלכתי נעדרו מי שידעו מה היה יחסו האמיתי של בן־גוריון לבגין, אבל אלה פחתו והלכו. לא רבים הבחינו בכך: דמותו של בן־גוריון התרחקה והלכה, ודרכו המדינית ניטשטשה והלכה.

(מתוך ספרו החדש של זאב צחור "חזון וחשבון, בן־גוריון בין אידיאולוגיה לפוליטיקה", הוצאת ספריית הפועלים, ידיעות אחרונות וספרי חמד)

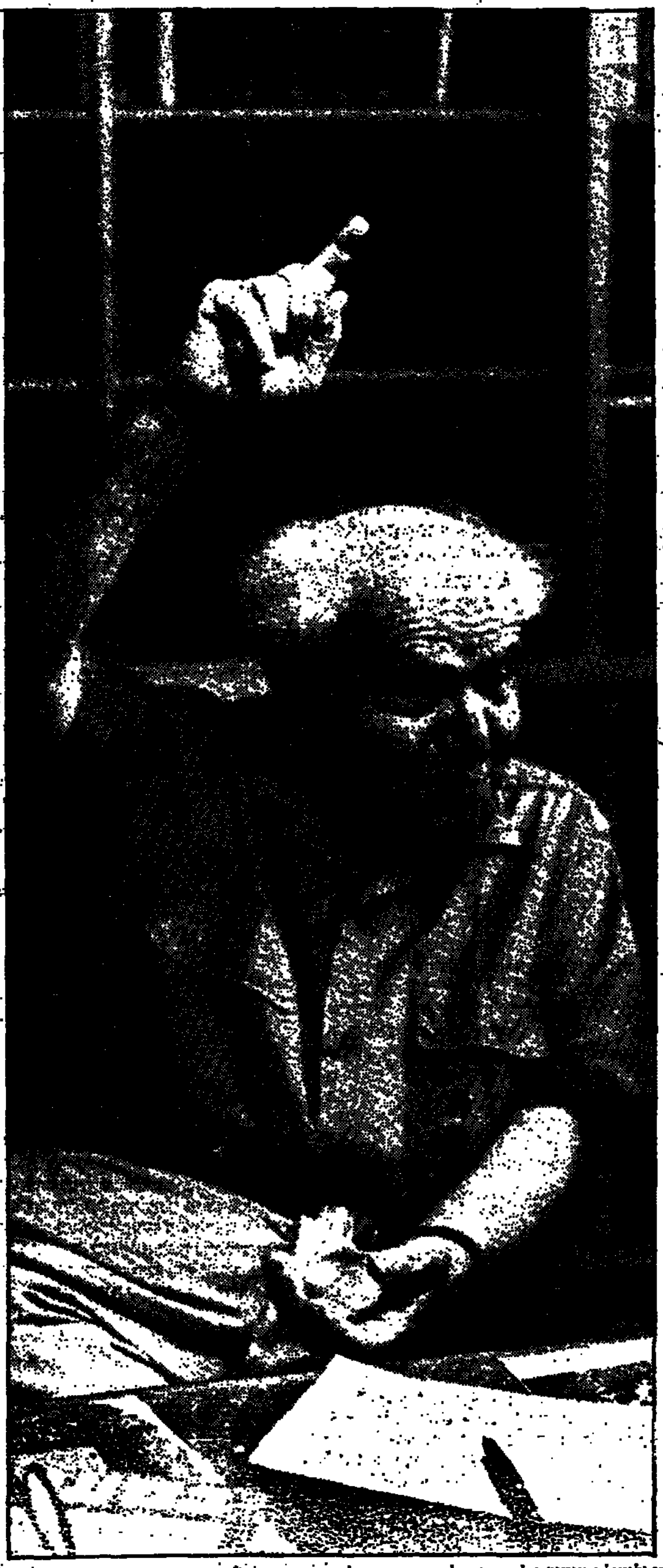

לדוד בן גוריון (משמאל) היתה כימיה עם זאב ז'בוטינסקי (למעלה מימין) על אף המחלוקת הקשה; כלפי מנחם בגין (למטה) היה קיצוני ביחסו השלילי

هكذا من الأصل

גשר הכסף לרציפות היהודית

מחצית מיהודי ארצות הברית נעלמים בזהותם: אינם חברים בשום בית כנסת או בארגון יהודי כלשהו; יותר ממחצית הנשואים הם עם בני זוג לא־יהודים. במצב זה, המגבית אינה רק משאבת תרומות אלא פועלת להעמקת התודעה היהודית. "ועידת ושינגטון" של אלפי צעירים היתה דוגמה לכך, וגם לשוני בין הדור החדש לקודמו. חנה זמר היתה שם, האזינה לדיונים, שוחחה עם המשתתפים, והופתעה לטובה

אלפי המשתתפים התהלכו לקבוצות מהועידה [illegible] על גבעת הקפיטול לדרוש מן המחוקקים שלהם לפעול למען צורכי צה"ל, להמשך סיוע החוץ לישראל ולהבטחת שלמות ירושלים כבירת ישראל

חנה זמר

ברברה בוכסר, אחת מעשרות החברים היהודים בסנאט של ארה"ב, קצרה תשואות רבות באולם הנשפים הגדול של מלון "ושינגטון הילטון". הקהל הצעיר שישב סביב מאות שולחנות עגולים, דור העתיד של הנהגת המגבית, אהב מה שאמרה. היא זכתה לתשואות חמות כשהזכירה שבניגוד להגיון הסטאטיסטי בחרה מדינתה, קליפורניה, בשתי נשים, ושתיהן יהודיות (דייאן פיינשטיין והיא עצמה), כנציגיה במרכז הכוח הפוליטי של ארה"ב. היא זכתה לתשואות ממושכות כשהבטיחה להיאבק למען המשך סיוע החוץ לישראל, ולמען שלימותה של ירושלים כבירת ישראל. והיא זכתה לתשואות סוערות כשקראה להילחם נגד טרור, נגד הגבלת הפלות ונגד אפליית הומוסקסואלים ולסביות.

זה לא היה קורה בועידות המגבית היהודית שנכחתי בהן לפני שנות דור. גם בעניינים אחרים ועידה זאת היתה שונה. למשל, בעבר אי אפשר היה להעלות על הדעת סעודת פתיחה בלי נאום מישראל. אמנם, גם הפעם קיוו כי יצחק רבין יהיה אורח הכבוד, אך משלא הסתייע הדבר, לא נוצרה בעייה מיוחדת, לא חיפשו לו בגרות מחליף בארץ. הסתדרו יפה עם כוחות מקומיים. בעבר גם לא היתה הבנה שצריך לטפח בגדול את הקשר עם הצעירים שעדיין אין להם כסף לתרום. ובעבר, ספק אם הייתי מוצאת בועידת מגבית סדר יום דומה לזה שמצאתי הפעם. ארה"ב השתנתה מאוד, ועמה השתנתה גם יהדות ארה"ב.

2,600 צעירות וצעירים מכל רחבי ארה"ב (או, כפי שהודגש שם ליתר דיוק, מ־38 ממדינותיה) באו על חשבונם ל"ועידת ושינגטון התשיעית", לתת ביטוי למעורבותם היהודית, להשתתף במעמד יוקרתי ולזכות בחוויה חברתית. חלקם אולי גם בתקווה לתפוס שידוך. בערב שלפני הפתיחה הרשמית, קבלת הפנים נועדה בעליל להיכרויות. זה חלק מכוונת המארגנים המוטרדים מן השיעור הגבוה והגדל של נישואי תערובת ביהדות ארה"ב, אומרים 52 אחוזים. ברברה בוכסר, למשל, לא הזכירה בנאומה היהודי כל כך, כי בתה עומדת להינשא לאחיה של הילרי רודהם קלינטון, וטכס הנישואים (האזרחיים) ייערך בקרוב בבית הלבן.

תביעות מוגזמות

הסוגיה הזאת אף העסיקה שתיים מן הסדנאות. ציבור גדול כזה בועידה חייב להתחלק לקבוצות עבודה כדי לאפשר יותר התאמה וגיוון בנושאי הדיון, ויותר השתתפות אישית בו, ולמלון היו די אולמות ציבוריים כדי לאפשר קיומן של תריסר סדנאות בעת ובעונה אחת. היתה ממש התנפלות על המפגש הדן בתביעות המוגזמות של צעירים יהודיים זה מזו וזו מזה, על התלונות ההדדיות ועל הסיבות להעדפת בני זוג שאינם יהודיים. רבים שביקשו לשמוע, לא מצאו עוד מקום. ואם זה היה דיון ברמת הפרט, משעשע אבל רציני, הרי קבוצה אחרת דנה בבעייה מן הבחינה היהודית הכללית: איך ישפיעו נישואי התערובת על הקהילה היהודית בעתיד, וכיצד להתמודד עם התופעה.

מצאתי כי במחצית מן הנושאים בסדר היום נגעו לישראל מהיבט זה או אחר. הפונדמנטליזם האיסלמי, כלכלת ישראל, זכויות המים במזרח התיכון, תהליך השלום בין ישראל והפלסטינים, תהליך השלום בין ישראל ומדינות ערב, יחסי הכוחות ומירוץ החימוש במזרח התיכון, היחסים בין דתיים וחילוניים בישראל, כיצד לקדם תדמית חיובית של ישראל באמצעי התקשורת, איך להבטיח את סיוע החוץ לישראל בעתיד - וכל זה בנוסף לתדרוכי הקבוצות שהסתערו ביום השלישי של הועידה על גבעת הקפיטול, והפגינו את תמיכתם בצרכי ישראל בפגישות אישיות עם המחוקקים, במבצע מרשים ומאורגן היטב.

אי אפשר לומר, אם כן, שבעיותיה והווייתה של ישראל לא מצאו בועידה תשומת לב והתייחסות. אדרבא, לא רק שהמארגנים דאגו להעלות את הנושאים לסדר היום, באמצעות צוותי המומחים, אלא שגם המשתתפים הרבים שבאו לשמוע ולהשכיל הוכיחו את עניינם בכל הקשור לישראל. יש זיקה ויש טיפוח הזיקה. יתר על כן, סדר היום ביטא גם את הרצון לטפח את תחושת האחווה ושותפות הגורל היהודית בכל מקום, בהעלאת נושאים כמו החיים היהודיים ברוסיה ובשאר הרפובליקות של ברה"מ לשעבר, וסיפורים ממבצעי הצלה של קהילות במצוקה.

הדרכה בהנחת תפילין

אלא שבלטה גם המגמה להביט פנימה, אל תוך ההוויה היהודית בארה"ב, לעסוק בבעיותיה, לחזק את יסודות זהותה. היתה, למשל, הדרכה בהנחת תפילין, או הדרכה לעריכת סדר פסח שעמד בשער, או הדרכה לניהול מטבח כשר, או שיחה על השבת. שיידעו, גם אם לא יקיימו. הקבוצה מסיאטל שהצטרפתי אליה באחת הארוחות הסבירה לי שזה לא עניין של מצוות דת, אלא של דרכי הזהות. ההורים לא נותנים לילדיהם את הצידה הזאת לדרך, ואחר כך הם מזדעזעים כשמביאים להם חתן או כלה בני דת אחרת. דברי החברה מסיאטל.

למען האמת, מפגשי ההדרכה האלה היו די שוליים. אבל היו סדנאות ברמה רעיונית, כמו: מדוע להיות יהודי, מה הטעם של הבטחת הרציפות מתוך בחירה. והיו דיונים מעשיים, על קידום החיים היהודיים בקמפוסים, ועל דימוי היהודים באמצעי התקשורת, במסך הגדול ובמסך הקטן. וכמובן, על מקומה של האישה ביהדות עם הרבנית הרפורמית, כמובן, סנדי סאסו ועם סוזן שניידר, העורכת של המגזין הפמיניסטי "לילית". ודיון על אקטיביזם פוליטי אישי לטובת ישראל והאינטרסים היהודיים. מבחינה מסויימת, מסמר הועידה היה הדיון שהוקדש ליחסים הרעועים בין האמריקאים האפריקנים לבין האמריקאים היהודים (ראה בנפרד).

לא נעים להודות, כי נוח יותר לבקר, אבל יצאתי בהתרשמות חיובית מאוד מן המפגש. גם מצד התוכן שניתן לוועידה וגם מצד היחס אליה. כלומר, מצד המארגנים והמשתתפים כאחד. אלפי אנשים צעירים, המקדישים שלושה ימים לעיסוק אינטנסיבי בשאלות יהודיות, מביקור במוזיאון השואה ועד להפעלת שדולה בקונגרס, דרך שעות רבות של דיונים, זה מחזה לא שכיח. והוא חשוב, הוא תשתית לרציפות יהודית שאנחנו בישראל צריכים להיות מעוניינים בה יותר מכל גורם אחר.

השחורים והיהודים: כעס וכאב וחוסר־אימון

היו זמנים שהיהודים היו הפעילים ביותר במאבק לשוויון זכויות לשחורים בארה"ב. הם סייעו בקידום חקיקה, בפניות לבית המשפט, במבצעים מקומיים השתתפו שלובי זרוע עם השחורים בצעדות המפורסמות. אפילו נהרגו ביחד, ועדיין לא עבר מאז שליש של מאה. היום יש קרע גדול בין הקהילה האפריקנית־אמריקנית לבין הקהילה היהודית־אמריקנית. חבר הקונגרס קווייסי מפומה, יו"ר קבוצות המחוקקים השחורים בגבעת הקפיטול, הגדיר בועידת צעירי המגבית את מערכת היחסים במלים אלה: כעס, כאב, זעם, אי־הבנה, חוסר אמון. "רבי אברהם השל ומרטין לותר קינג זועקים מקבריהם זעקה משותפת על ההידרדרות הזאת ביחסים", אמר.

הועידה הקדישה ישיבה של המליאה לדיון בנושא הזה תחת הכותרת האופטימית: כיצד לשקם את הקואליציה הישנה. הדברים שנשמעו בו לא הצדיקו אופטימיות, וגם נועם הניסוח של המנחה פרנק ססנו, שכולנו מכירים משידורי סי.אן.אן, לא הצליח לגשר על הפערים.

"רשימת שינדלר" הצחיק שחורים

ברקע נמרץ זה הרקע: מנהיגיה הקיצוניים ביותר של הקהילה השחורה בארה"ב, אנשי "אומת האיסלם", מסיתים נגד לבנים בכלל ונגד יהודים בפרט, וזוכים לפרסום רב. מנהיגם, לואיס פארחאן, אמר לא פעם בפומבי כי "היהודים מוצצים את דם העניים". באחרונה נאם יועצו, חליל מוחמד, נאום גזעני מובהק. אף שכיבד בהשמצות גם את האפיפיור וגם הומואים וגם כושים בנוסח "הדוד טום", היהודים היו הקרובים ביותר לכוונת שלו. היחיד שהעז לצאת נגדו, היה דווקא הכומר השחור ג'סי ג'קסון; באוניברסיטת הווארד בוואשינגטון (הנחשבת ל"הרווארד של השחורים") הלהיב זה לא כבר מליק זולו שעבז, סטודנט למשפטים מפעילי "אומת האיסלם", את קהל שומעיו הגדול בקריאות אנטישמיות קצובות. היה גם מקרה מפורסם של כיתת תיכוניסטים שחורים שצחקו כאשר צפו בסרט של שפילברג "רשימת שינדלר", אבל ניצחה הדעה שאינה מייחסת זאת לאנטישמיות דווקא.

לא ידוע כמה תומכים יש ל"אומת האיסלם" וההערכות נעות בפער עצום בין רבבה לבין 200 אלף. אבל בזכות הפרסום, השפעתם רבה גם על המתונים. קווייסי מפומה, למשל, שבוודאי לא נולד בשם הזה, נעזר לא מעט בתמיכה יהודית ובכל זאת לא עודד בועידה תקווה לשיפור היחסים. לדעתו, היהודים מייחסים למלים משקל רב מדי ולכן מחכים לאינסוף גינויים של כל התבטאות אנטישמית.

"כל בוקר כשאני קם", אמר מפומה, "אני מביט במראה ורואה שאני שחור. כזה נולדתי, וכזה אמות. אני כועס כשאני רואה את סבל אחיי, אנסה לתרום חלקי לחידוש השותפות עם היהודים, אך אי אפשר להסתיר שיש לנו גם ניגודי אינטרסים".

תנאי חיים שונים מדי

האם יש ליהודים ולשחורים גם אינטרסים משותפים? קשה היה להשתכנע בכך מן הנאמר בדיון, מעבר להכללות כמו חשיבות הדמוקרטיה לשתי הקהילות. תנאי חייהם שונים מדי. בקהילה השחורה, שני שלישים מן הילדים גדלים בלי אב, אחד מכל ארבעה צעירים מעורב בפלילים. יש אלימות חמורה של שחורים נגד שחורים. בעבר, אמר ד"ר לורנס רובין מנכ"ל המועצה היהודית ליחסים בין־קהילתיים, היה בקהילה השחורה יותר עוני אבל פחות חולי.

הגלוי ביותר בצוות המתדיינים היה מרטין פרץ, עורך השבועון המכובד "ניו רפובליק". הוא דיבר על האחריות של השחורים לגורלם, על ריבוי הנשים היולדות מחוץ לנישואין, צורכות סמים ואינן שמות דגש על חינוך ילדיהן. הוא דיבר על חסר תרבותי. הקהל טרח להסתייג ממנו. כשהמגיבים האשימו אותו בגזענות, רבים מחו כפיים. הצעירים היהודיים הם ליבראליים, והפגינו זאת בועידה פעם אחר פעם.

השקעה דו־תכליתית

"ההוויה הישראלית" הוכיחה עצמה בחיזוק הזהות היהודית

שנתיים וחצי מכהן בריאן לוריא כסגן נשיא אקזקוטיבי של המגבית היהודית המאוחדת – במונחים שלנו: מנכ"ל וסגן נשיא – וכל הזמן הזה הוא רואה את הבטחת הרציפות היהודית כמשימה מרכזית בפעילות המגבית. זה נשמע אולי מוזר לגבי מי שמנהל עסקי תרומות ותפקידו להביא כסף, כאן ועכשיו וכמה שיותר. ואולי מעוגנת תפיסתו בהכשרתו ובעברו כרב רפורמי. מכל מקום, הוא הביא עמו למשרה רוח חדשה שאותה הוא מייחס בצניעות יחסית למציאות חדשה.

לפי הניתוח של לוריא, בעת הזאת יהודי ארה"ב יכולים להיות יהודים טובים ואמריקאים מלאים יותר מאי פעם בעבר, ולא רק בעיני עצמם. בקונגרס של ארה"ב יש היום 40 חברים יהודים (עשרה סנטורים, ו־30 צירים בבית התחתון), הרבה מעבר למשקלם הסטאטיסטי של הבוחרים היהודים. ומה שחשוב עוד יותר, הם "יהודים טובים", אנשים שאינם מתכחשים למוצאם ולזהותם. הם כבשו את מקומם בתור כאלה ונתקבלו כך על ידי הציבוריות. לוריא מוכן להרחיק ולומר שבימינו כבר אפשר להעלות על הדעת, כי מועמד יהודי מתאים ייבחר לנשיאות ארה"ב. אפשר להתווכח על כך, כי ההנחה הזאת לא הועמדה במבחן, אבל בלי ספק יש מציאות חדשה.

יחד עם זאת, גוברת גם מגמת ההתבוללות. הביטוי המובהק שלה הוא בשיעור העולה של נישואי תערובת. יותר ממחצית הנישואים של יהודים הם עכשיו עם בני זוג או בנות זוג מדת אחרת, וזה מייחד להבטחת הרציפות היהודית דירוג של דחיפות ומקום גבוה בסולם העדיפויות.

בדרך כלל מוכר פרוייקטים לתורמים, עכשיו יש לו פרוייקט לממשלת ישראל: בריאן לוריא, רב ומנכ"ל

לישראל מיליארד דולר בשנה. כך לפחות סבור בריאן לוריא הרגיל למכור פרויקטים. אני סבורה כי במקרה זה ראוי לממשלת ישראל לקנותו.

ביקור בארץ

באורח אחר הגיעו בריאן לוריא, האחראי למגבית, ויוסי ביילין, השולל אותה, למסקנה שזה הדבר המכונה "ההוויה הישראלית", כלומר, ביקור בארץ של צעירים יהודים, היא אחת הדרכים הטובות לחיזוק הזהות היהודית של צעירים, וממילא להבטחת הרציפות. אלא שראייה משותפת זאת מחוזקת רק לכאורה, שכן כל הסקרים שנערכו מראים כי שהות בישראל מחזקת מאוד את התודעה היהודית של התייר הצעיר.

בעת הזאת מפעל ההוויה הישראלית מקיף 5,000 צעירות וצעירים מארה"ב מדי קיץ. לוריא מבקש להגדיל את המספר הזה פי עשרה תוך עשור ולהתחיל בתהליך מייד. כבר בשנה הבאה אפשר להביא רבבה, בתנאי שיוחלט על כך עוד הקיץ, לכל המאוחר באוגוסט. זה יעלה כסף, כמובן, ולוריא מציע שההוצאה תתחלק בחלקים שווים בין התנועה, הסוכנות, וממשלת ישראל. לגבי 1995, אם להכפיל את מספר הבאים, יהיו דרושים עוד 30 מיליון דולר להבטחת תשתית - ובמרוצת העשור תהיה זו השקעה של 250 מיליון דולר בתשתית, אם להרחיב את ההוויה הישראלית פי עשרה.

לדעת לוריא, זוהי השקעה וטובה יחסית וטובה לשתי מטרות. האחת, להבטחת הזיקה העתידה של דור חדש בתפוצה אל היהדות ואל ישראל. התוצאה האחרת תהיה הגברת התיירות לארץ – של הצעירים, שבוודאי יחזרו אליה גם פעמים נוספות, ושל ההורים והחברים שיבואו בעקבותיהם. עם השלמתו, עשוי הפרוייקט הזה להכניס

גשר חי

באמצעות ההוויה הישראלית אפשר לחולל, לדעת לוריא, גם "תהליך חינוך הפוך", כלומר השפעת הבנים על ההורים. כבר היה לכך תקדים: היו צעירים שאחרי ביקור בישראל דרשו מן ההורים שלא להכניס עוד לבית עץ אשוח בחג המולד. חמש רבבות צעירים כאלה, מחוזקים בזהותם היהודית, יכולים לשנות את מגמת ההתבוללות. הם יהיו חלק מן "הגשר החי" שמבקשת לבנות המגבית בין ארה"ב לישראל. יש לגשר הזה גם חוליות אחרות, כמו "שותפות 2000", מעין המשך לשיקום השכונות, מפעלים הקושרים קהילה מסויימת בחו"ל עם מקום מסויים בארץ, ואכן קשר ישיר כזה קשר. ויש משלחות גדולות הנוסעות לאתרי השואה, מבקרות אצל יהודים בארצות המצוקה ומסיימות את המסע בארץ. יעבור עוד זמן עד שישראל תראה עצמה בשלה לוותר על כספי המגבית ולהיות שותפה במפעלים ובחוויות מעבר לתרומה הכספית.

כאשר לוריא מדבר על גשר, הוא רואה אותו כחיבור בין שני מרכזים יהודיים גדולים. לפי דעתו, שרבים בארץ לא יתלהבו ממנה, יהדות ארה"ב כשירה עכשיו בפעם הראשונה בתולדותיה לעטות אדרת הנהגה בעולם היהודי. מהדורה חדשה של בבל וירושלים? כן, הוא אומר, אבל מתוך שיתוף פעולה ושותפות. הוא לא מתכוון לכסף.

לא רק משאבת כסף

מובן שבאירוע כזה, כמו בכל אירוע ופעילות, רואים רק מי שבא. אי אפשר לראות את הנעלמים, וכמחצית מיהודי ארה"ב הם נעלמים לכל צורך יהודי. הם אינם חברים בבתי כנסת, של שום זרם, אינם תורמים למטרות יהודיות ואינם שייכים לארגון יהודי כלשהו. ללא פעולה מכוונת, הסוף יימסך. המגבית המאוחדת משתדלת ליטול על עצמה גם פעולה כזאת. היא אינה רק משאבת כסף.

אלא שבלי כסף, כידוע, קשה לבנות פעילות. למגבית היהודית המאוחדת בארה"ב יש 900 אלף תורמים המייצגים מיליון וחצי נפשות. רק מיעוטם, אולי 10 או 20 אחוז, מגלים מעורבות מעבר למתן הכסף. ההכנסה השנתית היא 720 מיליון דולר. תורידו מזה כ־110 מיליון להוצאות ולשחיקה. (שחיקה, למדתי, הם סכומים שהובטחו ולא ניתנו בפועל. קורה.) הנותר מתחלק בערך חצי־חצי בין הקהילות המקומיות לכל צרכיהן לבין ישראל. לכך יש להוסיף את המגבית החמש־שנתית המיוחדת, "אקסודוס", של 900 מיליון דולר, שבה חלקה של ישראל גדול יותר, כי היא נועדה למימון היציאה המוגברת של יהודים מארצותיהם, בעיקר מן הרפובליקות הסובייטיות לשעבר, והרוב עולים.

מוריד את ההכנסות

ברמת המקצוענים הפעילים של המגבית דובר באחורי הקלעים של הועידה לא מעט על יוסי ביילין. כלומר, על הכרזותיו שישראל אינה זקוקה עוד לנדבות המגבית לצרכיה הסוציאליים. תפיסתו היא שצריך להקדיש את הכנסות המגבית לשלוש מטרות: לעלייה, לחינוך יהודי, ולמימון ביקור בישראל של כל צעיר(ה) יהודי(ה).

לא רק במגבית המאוחדת, גם בשאר הארגונים לא אוהבים לשמוע זאת. קודם כל, זה יוצר בהם משבר זהות. שנית, זה יסר מוריד את ההכנסות. אנשים ישאלו מדוע עליהם לתרום, אם ישראל אינה זקוקה לכסף. או, לפחות, מדוע לא יתרמו הרבה פחות? יוצא שלפני כל החלטה, כבר מורגש רפיון ועדה ביהדות אחות בעשורות המגביות הישראליות העצמאיות. יש כאלה לכל האוניברסיטאות, לכל ארגוני הנשים, לכל בתי החולים, לרוב מוסדות התרבות ולאגודות סעד למיניהן. גם התורמים ישאלו, אם כל כך טוב לישראל מדוע היא לא דואגת לקיימם.

גם המגביות העצמאיות יוצרות זיקה יקרה כלשהי של התורם למפעל מסויים בארץ, אבל רק למגבית המאוחדת יש ההיקף והאמצעים לעשות זאת בקנה מידה גדול.

هكذا من الأصل

הביצורים הדלים של יישובי הנגב, כפי שנראה בתמונה זו שצולמה בניר־עם בתש"ח, עצרו, במושג של דבר, את צבא הפולש המצרי המצויד והמאומן

"היום, אולי תעברי־תחלפי על פני ולא תכירי אותי..."

אחות חדר־ניתוח מתנדבת מספרת על הימים הראשונים של מלחמת הקוממיות בנגב, מול צבאות מצרים שפלשו לארץ. "מזריחת השמש ועד שקיעתה טסו האווירונים והפציצו. לנו לא נשאר דבר, אלא להתבורץ על הקרקע. האווירונים זינקו, ראו את האנשים השרועים וקצרו בם בלי רחם. הרגעים הללו היו ממש מחרידים. אנשים נצמדו אחד אל השני על הקרקע, כאילו בשני נתונים החיים. נצמדו ולא הרפו. זה היה אסון, שכן בעקבות כך נהרגו בצוותא"

ליאור זלטין

מאז עזבה את קיבוץ ניר־עם ב־26 במאי 1948, לאחר ששהתה בו מתחילת אפריל שלאותה שנה כאחות חדר־הניתוח בבית החולים המרכזי, ששימש תחנת איסוף לפצועי הגדודים של הפלמ"ח והיישובים בימי המצור הניתוק, שבה אימי לדירה זו פעם אחת בלבד – ביום העצמאות של 1967. "זה היה טיול של הלוחמים וילדיהם, לא רציתי לחזור לשם עשרים שנה, 'הכריחו' אותי לנסוע", היא אומרת היום.

רק עם שניים מחבריה־מאז היא שומרת על קשר. עם יהודית עופר, אחות אף היא, "שבניגוד לי הצליחה לשמור על החיות שלה", ועם פרופ' יאיר ליברמן, מנתח לב וריאות בבית החולים שיבא, שהיה אז חובש גדודי.

"לילה אחד יצאה מחלקה לפעולה ויאיר שלח איתה את אחיו כחובש. נשארנו לשמוע מה קורה עד שהודיעו לו שאחיו נהרג. כל הלילה ישבנו, החזקנו ידיים ושתקנו".

"קראו לנו 'קוטעי האברים'," היא מספרת. היה חשש חמור מהתפתחות נמק בפצעים, וכדי למנוע התפשטות הריקבון וסכנת מוות נאלצנו לקטוע. היה מי שירה לעצמו ברגל כדי לצאת מהמצור, ואני הבנתי אותו. אני זוכרת שהלכתי להביא מים מאיזור חדר האוכל, שם עוד נשארו קצת מים. לא שמעתי את המטוסים מתקרבים, ופתאום עט עלי מטוס קרב מצרי. נשכבתי על הגב, קפאתי במקומי. לידי היתה תעלה וחברים שראו אותי צעקו לי לקפוץ לתוה, אך לא יכולתי. המטוס חלף מעלי. אני זוכרת עד היום את הפרצוף המחייך של טייסו. חמש שנים אחר כך הייתי מתעוררת ורואה אותו מתקרב אלי ומחייך".

"הרגעים הללו היו מחרידים"

עד היום יש לה "חורים שחורים" לגבי סדר הימים והאירועים בין ה־15 ל־26 במאי. בלילה שבין ה־25 ל־26 היא נשארה עם הרופא המנתח בניר־עם, אף שבית החולים הועבר. "הודיעו לנו שדודקה פצוע קשה ליד בית־חנון. נשארנו לחכות לו, אבל הוא מת בכניסה לחדר הניתוח".

לפני כשנה הגיע לידה מכתב שכתבה למאיה, בת מחזור שלה בבית הספר לאחיות ב"בילינסון", לאחר שעזבה את ניר־עם לרוחמה, עם פינוי בית־החולים. ליד תאריך הכתיבה, 26.5.48, רשומים שלושה סימני שאלה, עדות לאובדן תחושת הזמן.

"מאיה היקרה, רק עתה מצאתי לי רגע פנוי לכתוב לך, לפרט לך את השבועיים הקשים והמזוויעים שעברו־חלפו עלי.

מיה, זה היום הראשון לאחר שבועיים ימים, שראיתי מים. זה היום הראשון שהורדתי את הבגדים מעלי; וזה היום הראשון לאחר עשרה ימים, שראיתי את אור השמש. נראה שלפעמים יש לאדם כוחות על־אנושיים לעבור כל זאת ובכל זאת להמשיך, אמנם בצורה אחרת.

היום, יכול להיות, תעברי־תחלפי על פני ולא תכירי אותי: קולות שירה וצחוק מרגיזים ומזעזעים אותי, החיים היומיומיים אינם מובנים לי יותר. המלחמה התחילה ב־15 במאי ובחמשת הימים הראשונים לא היינו מוכנים. מזריחת השמש ועד שקיעתה טסו האווירונים והפציצו. לנו לא נשאר דבר, אלא להתבורץ על הקרקע. האווירונים זינקו, ראו את האנשים השרועים וקצרו בם בלי רחם. הרגעים הללו היו ממש מחרידים. אנשים נצמדו אחד אל השני על הקרקע, כאילו בשני נתונים החיים. נצמדו ולא הרפו. זה היה אסון, שכן בעקבות כך נהרגו בצוותא.

"כל רגע – חיים בפני עצמם"

"ברגעים אלה, והם היו עשרות ביום, בבטחי ראשי בקרקע ונפרדתי מהקרובים אלי. פקחתי עיני, כולי מכוסה עפר ולידי אנשים מרוסקים. לא היתה ברירה וניתחנו, תחת מטר היריות בצריף אחד, הכול מסביב בער ואנחנו המשכנו. הפסקנו לרגע אחד, בו הדף האוויר הפיל אותנו ארצה. בלילות חפרנו, חפרנו בכל מה שהיה ביד, ולאחר הפגזת היומיים ירדנו לבונקר. מאז אי אפשר היה להוציא את האף החוצה. כוללות התותחים מסביב המחנה, ורק הוצאת רגל – ונפל פגז. בלילה זחלנו החוצה ומצאנו עוף או פרה הרוגה, וזה היה מזוננו. את האמת לומר לך, שבשבועיים הללו לא טעמתי דבר.

חדר הניתוח היה אחד הארכובות מתחת האדמה. כיסינו אותו בסדינים סטריליים, נשארו עוד כמה כלים להרתחת המכשירים, וכך ניתחנו יומם ולילה. הפצועים מהנקודות הסמוכות היו באים בלילה, כיוון שזה המקום היחיד בנגב שבו אפשר לנתח.

מאיה, אינני רוצה לפרט לך הלאה, כל רגע – חיים בפני עצמם. גבורת יחידים, מלחמת ידיים, הקרבה עצמית.

אתמול בערב הגיעה הפקודה שבית החולים על כל ציודו יסוג לרוחמה, תחת מטר פגזים (דרך אגב, אין פה איש שלא יספר לך שפגז התפוצץ לידו, כיוון שהם חרשו את המשק בפגזים, ומעל פני האדמה כבר לא נותר דבר, הכול הרוס). העמסנו את בית החולים והנה ידיעה ששוד משוריין של האויב מתקרב לגדר ומתכונן להסתער. בגבורה הדפו אותם ובית החולים נסוג בחצות ליל. והנה הגיעה ידיעה שרבים הפצועים הזקוקים לניתוח מיידי. נשארנו אני והמנתח, עם מעט מכשירים, ועבדנו כל הלילה. לצערנו האויב היום הנסיגה ביום איננה אפשרית, אך החלטנו בכל זאת לצאת עם הפצועים. יצאנו לדרך, אך אווירוני האויב הדביקונו. הסתתרנו בשדה קוצים עד יעבור זעם ובכי הגענו לרוחמה.

העיקר שכחתי לספר לך, שב־17.5 נפצעתי ברגל ימין, ומאז אני צולעת בגבס לכל אורך הרגל, מה שהפריע לי במקצת.

מאיה, אינני רוצה לעזוב את הנגב. התקשרתי לכל שעל מ־דבר שפה, לכל אותם אמיצי הלב שנלחמים בגבורה. אך לדבר אחד אני זקוקה – למנוחה קצרה. זה לילות רבים שלא עצמתי עין. למה לא מגיעה עוד אחות לחדר ניתוח? אני פה אחות יחידה שגמרה בית ספר לאחיות, השאר מטפלות. האם כך אפשר להחזיק? אינני יכולה עוד לשאת הכול על גבי, האם באמת אין עוד אחיות שמוכנות להגיע הנה?

מאיה יקרה, אני כותבת לך כל זאת מפני שאין לי אל מי לכתוב. הביתה אני משגרת ידיעות שלומי מצוין, אינני רוצה שידאגו לי.

מאיצ'וק, אני נפרדת ממך בנשיקות חמות־חמות, מסרי ד"ש לכל המחזור, לכל המכרים והידידים. אני מקווה להתראות אתכם בקרוב. תודיעי לפעמים, אם תהיה לך הזדמנות, משהו עליכן, קצת רכילות. המבולבל באמת. כל ידיעה מכם מעודדת, בפרט שלא ראיתי מכתב ולא שמעתי רדיו זה ימים רבים.

מאיצ'וק, אני נפרדת ממך עוד פעם באלפי נשיקות, ואני בטוחה שנתראה בקרוב בימים שקטים ובריאים יותר.

באהבה, רחל'ה.

נ.ב. אינני רוצה שהאמת לאמיתה תיוודע אצלי בבית. אני סומכת עליך שלא יגיע דבר אליהם".

למעלה: בנין מנוקב ככברה מפגיעות הצבא המצרי בניר־עם. מימין: רחל הלפין כאחות מתנדבת בנגב בשנת תש"ח; משמאל – בשנת תשנ"ד

"תענוג להיוולד בן 22"

לחדר הניתוח בניר־עם היא נקלטת כמעט קופת חולים: לאחר שבבית היא פוגשת דיון בין אבה ור"ד מאיר, מנהל קופ"ח לבין ד"ר שיבא על ההיערכות הרפואית באזורים מרוחקים לקראת המלחמה הקרבה. לאחר הקמת צה"ל גויסה [illegible] והשתחררה בתום המלחמה בדרגת סגן ראשון.

"דובר על שליחת אחיות חדר־ניתוח למקומות מרוחקים. כאחות אבעתי שאני הולכת. נשלחתי לקורס מזורז לאחיות חדר ניתוח בבילינסון והוטסתי לניר־עם. בית־החולים שהיה על פני הקרקע היה מצויד היטב. עד 14 במאי הובאו הנפגעים בנגב לבית החולים ומשם הוטסו צפונה, לארץ ישראל. אינני טוענת שבמשך היתה תחושה של ארץ אחרת. היתה עימנו אחות מתנדבת מחו"ל, אני חושבת שהיא היתה הולנדית, אשר צעקה כל הזמן משהו כמו 'אבמולק', שפירושו 'איום ונורא'. היא פונתה עם הנשים והילדים ב־14 במאי. עם הפינוי הצטמצם גם הצוות הרפואי. אנשי רפואה לא ביקשו לעזוב. רופאת שיניים שנשלחה כמעט לשמש רופאה פנימית עזבה. היתה ברירה. ישבנו, קבוצה מהצוות, ועבדנו, אחד החובשים, תיאר כיצד כולנו נופלים בשבי ונרצחים זה אחר זה. השבתי שזה אבסורד. לא תיארתי לעצמי שכעבור מספר שעות ייכנס הצבא המצרי בכל עוצמתו ליד הגדרות. לאחר שמחרר כרוזי הצבא המצרי שקראו לנו להיכנע, החלה ההרעשה. בחור אחד ישב על הלולית עפר וקרא ספר מתוך אמונה שלכל כדור יש כתובת, ואכן – דבר לא פגע בו. לעומת זאת, היה אחר אחר, שכבה לעצמו שוחה אישית, ירד אליה – וחטף פגיעה ישירה. לבחירים היה בפציץ שקראו לו 'סמפיה'. החיים שלו היה בעולה, וכל פגיעה שלו בול. באחת ההתקלויות שלו הוא שחור פגצה לעבר שוחה. רצנו לחלץ את החברה, ופתאום ראינו מישהו מנער מעצמו את החול ואומר 'תענוג להיוולד בן עשרים ושתיים'.

עמנואל עשה צלב אדום מסדינים, במחשבה שלא יפגעו בנו, אך אחד הפגזים הראשונים נחת על הצלב. התעלה נחפרה ישרות, לא בזיגזג, ובית החולים היה על פני הקרקע. אם עד אז היה לנו טפטוף של נפגעים – פתאום היתה הצפה. מעולם לא ראיתי כמויות כאלה של נפגעים. לראשונה בחיי ראיתי פגיעה שריסקה אשה להלוסין. לילה שלם חיפשו קליע שחדר לדופן של לוחמת, עבר לכבדיים ולריאות ונתקע לבסוף בעצם הבריח. הצריפים של בית החולים הלכו לבשל מכשיר הרנטגן שותק. כל היום והלילה חפרנו את חדר הניתוח, וירדנו אל מתחת לאדמת בית החולים. זה כמסדרון רחב, שאורכו כעשרה מטר, משני צדדיו דרגשים ובפינה חדר ניתוח. היו שם סטים לפתיחות בטן, ולקטיעת גפיים.

אף על פי כן, בעלי פציעות בינוניות וקשות, שהיום ניתן להצילם, מתו אז.

כף יד וכף רגל בדלי

עברנו מהר כדי לסיים, לפנות מקום ולהשכיב אותם בתעלה, מכבים לפינוי ארצה. כאחות לימדו אותנו להקפיד על סטריליות. פה נוכחנו לדעת לא פעם שחול נשפך על בטן פתוחה באמצע הניתוח במשך והמבצע ממשיך להיות. אולי בזכות הכמויות האדירות של פניצילין שהיו לנו.

את הניתוחים ביצע ד"ר לינברג, שהתמנה כרופא צבאית בצבא האדום, וסיפר שהיה עם הכוחות הראשונים שנכנסו לברלין. הוא לא ידע אף מלה אחת עברית. כמעט לא דיברנו, ואם עשינו זאת – זה היה בקצת אידיש, ובתנועות ידיים. הוא הכריח אותי לאכול ולשתות, למרות שכל הזמן רציתי להקיא. אני זוכרת שהגיע לניר עם עם אשתו, אך מאז לא היה לי כל קשר איתו.

היה שם גם רופא פנימי שנהפך לרופא כירורג. התפתחה בינינו מריבה לאחר שביקש להתגלח, כיוון שלא התגלח עשרה ימים, ואני דרשתי לשמור על המים להרתחת הכלים – לסטריליזציה. לבסוף הוא התגלח.

ביום השני קיבלנו הודעה באלחוט שכמו־דרום בבקש סטרילי לקטיעת איברים. בסוס ניסה פעמיים להציג את הסס, ובסופו של דבר נפל בשטח הכבוש על ידי האויב. אחר־כך נמסר לנו שהמבצע נמסר.

בבית החולים נוצר הומור מקאברי על קטיעת איברים ועל הגוף הנר הצפוי לנו. היו שניים שהגיעו כבדים. לאחד קטעו יד ולשני רגל. מספרים, כי כשהתעוררו בתעלות, חילק ביניהם את תפקידי מוכר הרגל והפנים במשק. בסוף אותו יום עבר בחדר הניתוח דלי שבתוכו כף יד וכף רגל. לחדר נכנס בחור כוללי וביקש להצטרף כעוזר לצוות הרפואי. הוא כיסה את הפני בזיעתו ואמר 'אני כבר רגיל לראות כאלה. לכי לנוח, אני מוכן לעשות הכול, בתנאי שתשאירי אותי בבית החולים'. השארתי אותו.

"ראית את עצמך בראי?"

אחות חדר ניתוח יחידה הייתי מרותקת לארץ, ריאות הדם והטשן שלו. זה היה החדר שבו נמצאתי ולא יצאתי ממנו, ובו הרגשתי ביתה. היתה לי תחושה של חוסר אונים, של עייפות מדת הנפש קשה. במידה רבה – אולי מסיבה שהחבר שלי נתקע שירה בבטן ולא הצליח לרדת. אני לא זוכרת בכי הפצועים רק שקט דממה.

לאחר כחמישה ימי הפגזות, ואולי קצת יותר, החלו המצרים להפסיק הלאה. הם הציבו כבה תותחים בגבעה הסמוכה. והיו מפגיזים כל שעה עגולה. היינו יוצאים מהבונקר ועשר דקות לפני נחיתת הפגז התורן היינו יורדים מוכים לשמוע את שריקתו ופגיעתו, ועולים בחזרה למעלה.

כשהגיעו אלינו הנסוגים מיד־מרדכי, הם שכבו הרגשים, אחוזים איש ביד רעהו, ללא ידיעה מה עלה בגורלם של שאר החברים. היתה תחושה קשה של תבוסה מחר שאחרי יד־מרדכי יגיע התור שלנו.

לאחר שבית החולים פונה, הרגעתי לרוחמה, נכנסתי לה והפסקתי להתפקד, עד שאחות בחולופה נכנסה ואמרה 'ראית את עצמך בראי? את נראית כמו בת מאה.' זה נתן לי הדחיפה לחזור לחיים.

אך היו גם רגעים אבסורדיים, כמו הבעיטה בוולד שבעיצומם של הקרבות נשלחה אלינו כדחיות, כדי ללדת 'בצורה מסודרת' אצלנו. היא הגיעה, ילדה, והכיר לא הילדה נשכבה באמון אינסטנקטיבי על התינוקת וגוננה בגופה על התינוק.

יוגוסלאוויה האחרת, אהובת העלייה והבריחה

דווקא בימים אלה, כשבישראל גואה התעמולה האנטי־סרבית, מן הראוי לזכור כי יותר מחצי מליון יהודים ברחו ליוגוסלאוויה בתקופת שלטון הנאצי, ויוגוסלאוויה, יותר מכל מדינה אחרת, סייעה בהעלאתם לארץ

טדי פרויס

מבין מדינות אירופה הייתה יוגוסלאוויה אחת האחרונות להיכבש בידי הגרמנים. כמדינה נייטרלית/עצמאית עד אפריל 1941, אמנם עם ממשלה פרו־גרמנית (האוכלוסיה להיפך) אך לאו דווקא אנטישמית, נהפכה המדינה הבלקנית לאבן שואבת לפליטים מכל מדינות אירופה. בסוף מארס אותה שנה ערכו המפקדים הסרבים של חיל האוויר הפיכה אנטי־גרמנית (אם כי ביקשו לשמור על נייטראליות) וזה היה אות להיטלר ללמד את המדינה הצנועה לקח ותוך כחודש שבר את כוחה הצבאי. הונגרים, איטלקים ובולגרים חשו לעזרתו, ועליהם נוספו גורמים פאשיסטים מבפנים, בעיקר מקרואטיה, שם הקימו הגרמנים מדינת חסות שבראשה ושמה שיתפה עמם פעולה, בעיקר בהשמדת יהודים, סרבים וצוענים.

מעתה [illegible] זה השפיע כמובן על אפשרויות הבריחה/מציאת מקלט ביוגוסלאוויה. נותרו חורים ברשת מבעדה הצליחו כמה אלפים להסתנן אל מחוץ לתחום הכיבוש הגרמני.

הבריחה כבר לא מאיימת על הגרמנים, אבל מהזכרונות והנסיון הקודרים של שנות המלחמה, היא חודשה אחר 1945, הפעם בעזרה או לפחות בעצימת עיניים ידידותית של השלטון הקומוניסטי. במהלך 1947 סגרו השלטונות את הפשפש לארץ ישראל ופתחו אותו מחדש בראשית 1948. עתה סייעו היוגוסלאווים לא רק בארגון עלייה, אלא גם במשלוח נשק. סיבות פוליטיות, שטרם הובהרו עד תום, גרמו לכך. עם יסוד מדינת ישראל במאי שנה זו, בטל כמובן הצורך בהסתרה וצי עברי, חבריא, יכול היה לשוט לאור שמי צהריים.

סיפור מתח טראגי

ד"ר מנחם שלח, יוצא יוגוסלאוויה וחוקר בעל חוק בענייני מולדתו, הכין מחקר מקיף ומרתק בכל הנוגע לעלייה, שהיא עצמה סיפור מתח, טראגי ברובו. כאמור ראשוני הפליטים היהודים התחילו להגיע זמן קצר אחרי עליית היטלר לשלטון. הגיעו לאו דווקא בני האליטה החברתית. יוגוסלאוויה הייתה ארץ חקלאית ענייה, לא מתוחכמת ובעלת תשתית תרבותית רופפת. פליטים בעלי אמצעים/קשרים העדיפו, לכן, מדינות יותר מפותחות, בעיקר אנגלו־סאקסיות, אם רק יכלו להשיג ויזה, ואם לא לאלה או לארץ ישראל, אם הצליחו להשיג סרטיפיקאט. יהודים שהיו להם לא זה ולא זה ואף על פי כן חשו צורך להימלט, פנו בלית ברירה ליוגוסלאוויה. הזרם גבר אחר האנשלוס, סיפוח אוסטריה לגרמניה במארס 1938, ועוד יותר אחרי גניבת צ'כוסלובקיה (בשלבים) באותה שנה ובראשית 1939. עד בוא המלחמה ליוגוסלאוויה, עברו דרכה כ־550 אלף יהודים שהתפקדו בקהילות היהודיות. שלח סבור כי עוד כמה אלפים הסתננו מבלי להירשם במוסדות היהודים ביוגוסלאוויה.

העניין היה יותר מסובך מהמסתבר בכתוב לעיל. כשהשלטונות בבלגראד הרגישו, כי מספר מחפשי המקלט גדל כל שנה וכי מקבלי המקלט אינם יכולים להמשיך לארץ שלישית ולכן נתקעים בארצם, הם החלו להקשות על מהגרים. מי שלא הייתה בידו ויזת המשך, לא הורשה להיכנס. מי שלמרות זאת הצליח להיכנס (בגניבה) גורש לארץ מוצאו. היו מקרים מבדחים כלשהם כשהקונסולים של גרמניה הנאצית ביוגוסלאוויה נעשו לפתע פילושמיים והתערבו למניעת גירוש יהודים אחורה ארצם: הם רצו להיפטר מהם (ועל "הפתרון הסופי" עדיין לא חשבו אז) ולשם כך היו מוכנים להתייחס ליהודים כאל אזרחים לכל דבר, ובלבד שלא יזהמו את גרמניה. זקוק לטיפול אולם לא בבית החולים שלנו... המחבר טוען, כי השלטונות הגרמניים עזרו ליהודים לגנוב את הגבול הם גורשו, לגנוב אותו פעם נוספת. הוא מביא דוגמאות של שיתוף פעולה מוסרי בין יהודים לגרמנים, אולם אלה מעטות ומקריות מכדי להוכיח כי הייתה קואופרציה כזו.

הקהילות היהודיות ביוגוסלאוויה עמדו במבחן התגייסות למען אחיהם הפליטים ועשו מאמצים גדולים בכסף, בהתנדבות ועזרה ישירה (דיור, איסוף בגדים, הסעה) בעזרת שליחים מהארץ, בהם אהוד אבריאל, אורגנו הפלגות מנמלי המדינה, תנועה שהבריטים מיהרו לעמוד עליה. הם הפעילו לחץ על בלגראד כדי שתנעל את נמליה. כדי להתחכם, החלו להשיט מעפילים במורד הדנובה עד לחופי הים השחור, ומשם, מנמלים רומנים או בולגריים, ארצה. היות הדנובה בסטטוס של נתיב־מים בינלאומי מנע חיפושים ועיכובים במהלך ההפלגה, אולם ברדת הפליטים מהאוניות, שוב נעשו ברי־הסגרה/גירוש. גם מזג האוויר פעל נגד היהודים בדנובה. בחורף החל הנהר לקפוא והאוניות נתקעו בקרח ללא יכולת להמשיך או לחזור. היו קבוצות שעוכבו חודשים ארוכים ולא תמיד הסתיים המסע בהצלה.

הכל השתנה אחרי כיבוש יוגוסלאוויה. בקרואטיה היו היהודים נתונים לסכנת השמדה בידי האוסטאשי, הפאשיסטים הקרואטים, שפעלו באכזריות נוראה. חלקם ניצל בידי הצבא האיטלקי (על כך

המרשל טיטו: השבים לעזור – תמור בהכמותו

כתב שלח ספר נפרד, "חשבון דמים") אך רובם מצאו מוות נורא באושוויץ או ביאסנובאץ, מחנה ההשמדה הקרואטי שעלה בזוועותיו על המחנות הגרמנים. הפרטיזנים, לעומת זאת, קיבלו יהודים לשורותיהם ואת אלה שלא היו מסוגלים להילחם העבירו בהדרגה לאי ראב בים האדריאטי. אחרי כניעת איטליה ב־1943 והתפרסות הגרמנים גם לאורך החוף, עשו הפרטיזנים מאמץ להעביר את היהודים לשטח שלהם כדי שלא יפלו בידי הנאצים. לאחר שהותקן קשר אווירי מיוגוסלאוויה לכוחות הבריטיים באיטליה, היו הפרטיזנים מוכנים להעביר יהודים במטוסים שחזרו ריקים לאיטליה. התנגדו לכך הקצינים הבריטיים שליד מטה של טיטו באומרם, כי הורשו להטיס רק לוחמים פצועים אך לא פליטים חולים. מטוסים רבים, כתב שלח, חזרו חצי ריקים לאיטליה, כשהם מותירים את היהודים לגורלם. אחד הבריטים המעטים שגורל היהודים נגע לליבם היה רנדולף צ'רצ'יל, בנו של וינסטון, שבזכות מעמדו יכול היה לסייע, אם כי במידה מצומצמת בלבד.

אחרי המלחמה הגיע זרם גדול של נמלטים ממזרח אירופה ואף מבפנים. שליחים מישראל יצרו קשר עם משה פיארה, ותיק הפרטיזנים והמקורב היהודי של טיטו, שזכה למעמד של "זקן" באגודה הפרטיזנית. פיארה לא התכחש למוצאו היהודי אבל הטעים באוזני הישראלים, כי אינו ציוני ויטפל ביהודים כמו בכל הפליטים האחרים הזקוקים לעזרה. אולם מאחורי הקלעים השפיע השפעה רבה על טיטו ואנשיו כדי לנהוג ביהודים לפנים משורת הדין הפרטיזנית. הישראלים הגיעו עד לטיטו עצמו שהביע הסכמה לעזור ועמד בהבטחתו. מסתבר שהיה לו קומפלקס פילושמי מילדותו. גם אחרי הרעת היחסים עם ישראל, מאמצע שנות ה־50, מעמד היהודים לא נפגע והם מעולם לא קופחו ביוגוסלאוויה הקומוניסטית. עזרו במיוחד סגן שר החוץ, ולאדו וֶלֶביץ', וסגן שר־הפנים, אצו ברייניק, שבתוקף תפקידו פיקח על המשטרה החשאית. ברייניק סייע בארגון עלייה בלתי חוקית ובעזר התותחים, הרבה מעבר לחובתו הרשמית.

לא נדרשו לשלם שוחד

באביב 1947 חל מפנה. הוקמה ועדה בינלאומית מטעם או"ם לחקר בעיית ארץ־ישראל, ויוגוסלאוויה הוזמנה להיות חברה בוועדה זו. שלח אינו קובע מסמרות לגבי שינוי זה. האם מפני שכחברה בוועדה רצתה יוגוסלאוויה להראות כצד אובייקטיבי? השפעת המיעוט המוסלמי נגד מדיניות ציונית יתר על המידה? לחוץ כלפי עם ביקשו היוגוסלאווים לשפר יחסים לרגל המשבר עם סטאלין, שאז עוד לא נודע עליו ברבים? מכל מקום, יוגוסלאוויה הפסיקה זמנית לסייע בארגון ההעפלה, על כל פנים לסייע לאור היום, אף כי הסימפטיה ליהודים ולישראל המשיכה לשרור בחוגי האקס־פרטיזנים.

הגלגל התהפך שוב אחרי החלטת או"ם ב־29 בנובמבר, שקבעה את חלוקת ארץ ישראל והקמת שתי מדינות, יהודית וערבית. לא רק הורשה עלייה ב', אלא גם הוגשה עזרה בהספקת נשק צבאי לארץ. הייתה בכך מתיחה מסוכנת של היחסים עם לונדון, אך היוגוסלאווים לא נרתעו. הם רק ביקשו מהישראלים שהכל ייעשה שלא לאור היום, כדי שיוכלו להכחיש באוזני השגריר הבריטי כי הם עוזרים להפר את האמברגו. אירעו מקרים מגוחכים כשהשליחים מהארץ התחמקו מאנשי המשטרה החשאית, שבעצם התכוונו לסייע בידם. בזאגרב הוקם מחנה מיוחד לקליטת פליטים שהגיעו מארצות חוץ. לא אחת עזר הצבא היוגוסלאווי באמצעיו הוא, לעתים ללא תשלום. השליחים כולם מציינים, כי מעולם לא נדרשו לשלם שוחד או דמי לא יחרץ אחרים: היוגוסלאווים היו היחידים בכל המדינות שלא עשו את העלייה קרדום לחפור באמצעותו זהב.

כנמל הפלגה נקבעה העיירה הקטנה באקאר, סמוך לנמל הגדול רייקה, בצפון הים האדריאטי. בבוא שיירת מעפילים היו היוגוסלאווים סוגרים את הכבישים, כדי להעביר בצנעה את המכוניות או הרכבות נושאות הפליטים היהודים. הבריטים רתחו, אך היוגוסלאווים או התעלמו או דחו אותם בלך ושוב. המודיעין הבריטי מצטייר כפרטאצ'י ביותר בהקשר זה וגם כקטנוני בהגשת עזרה (מזון, רפואה) לפליטים. הבריטים אף עמלו להצר את צעדיהם של ארגונים בינלאומיים שביקשו לסייע ליהודים, כפי שסייעו לפליטים אחרים. רק במקרה אחד מזכירים הבריטים לטובה: האוניה "דפיה", ארוזה מתים צף, עלתה על שרטון והתבקעה ליד אי שומם בקבוצת איי יוון, והפליטים הוכרחו לרדת לחוף. הוזעק, בין היתר, הצי הבריטי ואת מלחיו מציין המחבר לטובה בזכות זריזותם ויעילותם בהצלת הפליטים. קצינים בריטיים מצדם ציינו בהערכה את המשמעת העצמית של הפליטים ואת הבוז למוות שגילו. לא פלא אחרי כל מה שעברו. הצד המבדח בפרשת "דפיה" היה לבטי המפקדה הבריטית כיצד לממן את מבצע ההצלה. אחד הקצינים הציע, בכל הרצינות, להגיש את החשבון (כ־4,000 ליש"ט) לסוכנות היהודית...

כל מי שהיו לו יד ורגל בארגון ההעפלה מדגיש, כי בשום ארץ הם לא זכו בנכונות לעזור, באהדה ובאמפתיה כמו ביוגוסלאוויה. הרשויות האיזוריות עזרו לא אחת הרבה מעבר למה שבלגראד הורתה להם, ופעלו מתוך הזדהות משלהם עם העניין היהודי־ציוני. רבים, כנראה גם טיטו ופיארה, ראו במאבק הציוני מהלך אנטי אימפריאליסטי של עם המחפש עצמאות, אולם מעבר לשיקול המדיני רווחה הרגשת שותפות של שני עמים שהיו קורבנות להשמדת עם מצד הנאצים – הסרבים והיהודים. שייקה דן, אחד הפעילים בעלייה ב' אף כינה את הפרק הרלוואנטי בספרו "קפיצה עיוורת" (כתוב בידי עמוס אטינגר), "יוגוסלאוויה אהובתי". בימים שבארץ גואה התעמולה האנטי־יוגוסלאווית (אנטי־סרבית) מן הראוי להיזכר בעלילת גבורה זו.

ספרו של מנחם שלח, הקשר היוגוסלאווי (יוגוסלאוויה ועלייה ב' 1938־1948), יצא בהוצאת עם עובד, בשיתוף עם העמותה לחקר ההעפלה ע"ש שאול אביגור אוניברסיטת תל־אביב

עאדל ופאטמה

עמידם כהן

עאדל, שקראנו לו אדי, היה נער ערבי כבן שש עשרה אשר רעה את הפרות הדמשקאיות הכחושות שלו בחולות הולים, זרועי החרולים, הסמר והמלוח, שמצפון לגדר התיל שהקיפה את הקיבוץ, ופאטמה היתה תולשת את השבלולים הלבנים שטיפסו באלפיהם על מחטי הסמר הירוקרקיים ומחביאה אותם בתוך שק בד גדול, שנשאה על גבה

בתיבת הדואר שלי מצאתי פתק שמחכה לי חבילה בסניף הדואר. החבילה היתה קטנה ונשלחה ב־17.7.82 מד"צ. 5320 בצה"ל. הופתעתי. מה לי, בגילי, ולד"צ. 5320 בצה"ל? אני, בגילי, גם מהמ"א כבר גורשתי מזמן. כשפתחתי את החבילה מצאתי בה אולר שווייצרי אדום, ישן מאוד, ששמי ושם משפחתי והקיבוץ שבו הייתי את ימי ילדותי, חרותים עליו וגם פתק קצר מצורף:

"את האולר הזה מצאנו על גופו של ערבי בשם עאדל כרים עיסה ממחנה פליטים ליד צור, שנהרג בהתקפה על המחנה. מפני ששמך נמצא חרוט על האולר הזה ומפני שנמצא אצל ערבי, חשבנו שיתכן שנגנב ממך ותשמח לקבלו חזרה. עשינו מבצע בלשי קטן וכך הגענו אל כתובתך בתל־אביב ונודה לך מאוד אם תאשר קבלת הפריט".

הפתק היה חתום בחתימת השליש הגדודי של גדוד צנחנים 49, סרן (מיל) יהודה ונתן, שהוסיף גם את כתובתו האזרחית ומספר הטלפון שלו בבית ובעבודה.

נזכרתי. עאדל ופאטמה. אח ואחות משבט הג'אווריש, שהכפר הקטן שלהם ג'ווארני, אילו היה קיים היום, היה ניצב בשטח שבין המוסד החינוכי לקיבוץ והיום גם אני אתקשה לזהות את מקומו. עד לפני עשור ניתן היה להבחין במקום על פי גל ההריסות השטוח שנקרא "גבעת העתיקות", שהיה פעם בית האבן של המוכתר, בית האבן היחידי בכפר. לפני כעשר שנים יישרו את השטח וגם את שני עצי התות הזקנים, שסימנו את גבולו של בוסתן הכפר הקטן, שהיה ממערב לכפר, עקרו כדי להקים שם מפעל לפרופילים מאלומיניום.

עאדל שקראנו לו אדי, היה נער ערבי כבן שש עשרה שרעה את הפרות הדמשקאיות הכחושות שלו בחולות הולים וזרועי החרולים, הסמר והמלוח שמצפון לגדר התיל שהקיפה את הקיבוץ ופאטמה היתה תולשת את השבלולים הלבנים שטיפסו באלפיהם על מחטי הסמר הירוקרקיים ומחביאה אותם בתוך שק בד גדול, שנשאה על גבה. פעם שאלתי את אמא שלי מה הערבים עושים עם השבלולים והיא עיוותה את פרצופה בבחילה ואמרה שהם מבשלים מזה מרק ולכן הם כאלה חולים ושאני לא אעז להתקרב אליהם כי יש להם מחלות ותולעים וקרציות. אבא ששמע, התווכח איתה ואמר שהם מאכילים בשבלולים את התרנגולות שלהם כי יש בשבלולים המון סידן וסידן זה בריא לעצמות.

עד היום אני לא יודע מי צדק, אבל סיפרתי לעודד את מה שאמא שלי ואבא שלי אמרו על השבלולים ועודד, שהיה ילד מאוד מופרע, אמר שגם אנחנו צריכים גם כן לאכול שבלולים שנהיה חזקים בעצמות כמו עאדל, שהיה יכול להרים על־הכתפיים עגלה שנולדה. אבל בגלל שקצת פחדנו וגם לא ידענו איך עושים מרק משבלולים, ובעצם לא ידענו איך עושים מרק בכלל, אמרנו לדני שתמיד ביקש שניקח אותו איתנו לעאדל ולפאטמה דרך המנהרה הסודית, שאם יאכל כמה שבלולים ניקח אותו גם כן.

דני היה ילד שעברו עליו המון דברים בחיים ולכן היה מוכן לעשות הכל בשביל שנהיה חברים שלו. כשהיה קטן, אבא שלו שהיה בבריגדה, יחיאל, נעלם באפולי עם איטלקיה אחת שרוקדת בבתי קפה על השולחנות ואמא שלי היתה יורקת שלוש פעמים כשהזכירו את השם שלו. חוץ מזה אמא של דני גרה בקרית מוצקין ובאה לבקר את הילד שלה רק פעמיים בשבוע. בחורות סיפרו בלחש שהיא נוסעת באוטובוסים של ערבים מעכו ופעם אחת ערבי רדף אחריה עד השער של הקיבוץ והיא ניצלה בנס. פעם שאלתי את ברונקה, המטפלת שלנו, מה הערבי רצה לעשות לאמא של דני שהיא ניצלה מזה בנס וברונקה, שרק רצתה שיתנו לה לקפל את הכביסה בשקט, אמרה לי שלא אהיה כזה פילוסוף.

ביותר הימים, שאמא של דני שקראו לה לילי, לא באה לבקר אותו הוא היה הולך בקיבוץ כמו מטבל וצורח "ליילי־י, ליילי־י", מפני שאז קראו הילדים להורים בשמות ולא אמא ואבא, ואף אחד לא יכול להשתיק אותו אפילו לא בסוכריות טופי ורק עמד לפני הדלת של חדר האוכל וצרח. רק נוח השמן, שעבד בגבל ולא היו לו אשה וילדים, היה מצליח להתגבר איתו. נוח היה לוקח אותו לצריף שלו ששם היו לדני כמה משחקים מעץ, ואצל נוח, דני היה נרגע. לפעמים גם עודד ואני, כשהצלחנו לברוח מההורים של האומנות שלנו, באנו לשחק אצל נוח שלימד אותנו קללות בהונגרית, שהיינו צועקים אותן לבנות מחברת הנוער ובורחים. אחר כך נוח היה הולך עם דני לבית הילדים להשכבה ומספר לו על השלג בהונגריה ועל הברבורים בנהר הדנובה, ועל החסידות שגרות בארובות וגם על האשה שלו, רוזי, והילדים שלו, טומי ועמי, שהגרמנים לקחו אותם ברכבת ומאז כל שבוע הוא נוסע לחיפה לסוכנות לשאול עליהם, אבל בלי תוצאות. ככה שבסוף דני היה מגיע יותר רגוע לבית ילדים ומסכים ללכת לישון בלי קונצים, למרות שבלילה היה נורא צורח בגלל הפחדים שלו, עד שהשומר היה בא ומפליק לו, כי הצרחות היו מעירות את כל הילדים וכולם היו מתחילים לצרוח גם כן, כמו תן אחד בביצה שמתחיל לילל ומיד כל המקהלה של התנים עושה קונצרט.

אז דני, בגלל שיצא מטבל מכל הדברים האלה, הסכים לאכול שבלולים ולהגיד לנו אם הוא מרגיש התחזקות בעצמות שלו. אחר צהרים אחד הבאנו לבית הילדים שבלולים, שתלשנו מגדר התיל החלודה שליד העמדה הצפונית, ופיזרנו אותם על פרוסת לחם שחור מרוחה במרגרינה וגם הטבלנו בתוך המרגרינה כמה נמלים שחורות, שניסו כל הזמן להזדחל ממנה בתנועות מבהילות, ונתנו לדני שאכל עד השבלול והנמלה האחרונים ואמר שהוא מסכים עוד.

אולי גם אנחנו היינו אוכלים, אבל אז בדיוק התחילו לדני כאבי בטן וכל הלילה הוא צרח נורא ובבוקר לקחו אותו לבית חולים בחיפה ואחרי שהחזירו אותו, אמא שלו אסרה עליו לשחק איתנו. ככה שלעאדל ולפאטמה הוא לא ברח איתנו ורק אכל בחינם שבלולים ונמלים.

היום, ילדים כמו עודד וכמוני היו שולחים פעמיים בשבוע, במונית ספיישל, ליועצת בתחנה באזורים וקונים להם בדרך במבה ושוקולד מתקפלת והילדים האחרים מקנאים בהם שהם לא צריכים ללמוד. אבל אז, הטיפול שלנו היה לברוח למרחבי החולות הנודדים ופרות הרועים עם עאדל והאחות שלו פאטמה.

את התעלה הסודית, שהוליכה אותנו מחוץ לגדר, חפרנו מתחת לגדר התיל המפולפלת שחצצה בין משק הילדים לשדה הבור שמצפון ששם רעו הפרות של עאדל. האדמה היתה רכה וחולית ולאחר שעתיים של חפירה במעדרים, התעלה היתה מוכנה ולהסוואה כיסינו אותה בענפים ועלים יבשים.

הדבר הכי חשוב שלמדתי מעאדל היה ליידות אבן שטוחה ועגולה שקצותיה מחודדים, שתחצה את האוויר בשריקה חדה בגובה הראש, שטסה למרחקים מדודים כמו דיסקוס קטן וקטלני, שפוגעת בדיוק בנקודת החיבור של הזנב עם הפרה. התפקיד שעאדל נתן לי היה לעמוד על גבעה תלולה של חול, להישען על מקל מסוקס עשוי מענף עבה של שיטה, כמו רועה אמיתי של פרות משבט הג'אווריש, ולצפות לעבר הפרות הכחושות המלחכות את שיחי המלוח הירוקים, וכל אימת שאחת מהן היתה מרחיקה לכיוון גן הירק של איטה הולשטיין ודב אירלמן, ליידות בה אבן בנקודה הנכונה, כלומר בחיבור בין הזנב לאחוריים, כדי להוציא לה את הרעיון מהראש שמותר לה לאכול מחלקת הגזר והצנונית שזה היה של הקיבוץ.

עודד קיבל מעאדל את האחריות על שני הכלבים הערבים המכוערים שבנימין המורה קרא להם כלבים כנעניים ואמר שהם גזע מיוחד כמו הערבים בארץ ישראל, שהם בעצם העבריים האמיתיים, כלומר בניהם של העברים הקדמונים שישבו פעם בארץ, שהם עבריים שקיבלו על עצמם את האיסלם, ושהעבריים הקדמונים היו שחורים כמו הערבים מהג'אווריש ולא בהירים כמותנו. כשסיפרתי לאמא שלי את מה שאמר בנימין היא ירקה שלוש פעמים ואמרה שבנימין היה משוגע כבר בהכשרה וערבי זה ערבי ויהודי זה יהודי.

עודד גם קיבל אחריות על חמש העזים השחורות שהיו בעדר, עזים שהיו כל כך רעבות תמיד, שהיו מתפטמות מהאבנים הכי נוראיות ולכן צריך היה לשלח בהן את הכלבים בשריקה מיוחדת בשתי אצבעות, שריקה שגם כן למדנו מעאדל, כדי להבריח אותן מהנסיונות שלהן לכסח את חלקת הצבעוניות של דב אירלמן.

עוד דברים רבים למדנו מעאדל ופאטמה. לצוד חרדונים שחורים שהתחממו בבוקר על החול הלוהט, וזקפו את ראשם המכוער כלפי השמש ולצלות אותם על גחלים קטנות ביחד עם קיפוד שבשרו עדין. ובחורף ירדנו לביצה, ובמקלות מחודדים שיפדנו דגי שפמנון, שנותרו כלואים בבוץ לאחר שמי השטפון של נחל החלזון נסוגו. למדנו לבנות חליל רועים בדואי מקנה מצרי, להציב מלכודות לארנבות, ולחוגלות וגם למדנו את עובדות החיים.

ידענו שעובדות החיים הם משהו שקשור לגוף של הגדולים ואסור לילדים לראות. זאת מפני שכל פעם שרצינו להכנס למקלחת בזמן שברונקה התרחצה אחרי שטיפת הרצפה בצהרים היא סילקה אותנו ואמרה שעובדות החיים זה לא לילדים.

אצל פאטמה, שאת גילה לא ידענו וגם היא לא ידעה, אולי בת שלוש עשרה היתה, אולי ארבע עשרה, היו עובדות החיים כבר מפותחות והסיבה שעוד לא חיתנו אותה עם איזה בן דוד, היתה שלא השתוו על המוהר, שלוש פרות, שעאדל דרש בשביל אחותו.

את עובדות החיים של פאטמה ראינו בזכות אברי מקבוצת "רקפת", שהיתה קבוצה של ילדי גולה, בני שתים עשרה ושלוש עשרה, שהיו ילדים יתומים מהעיירות. בגלל שהם היו יתומים אמרו לנו שצריך להתחלק איתם בדברים שלנו, אבל גילינו מהר שאי אפשר להתחלק איתם כי כל מה שהם רוצים הם לוקחים לבד ואם לא נותנים להם הם מרביצים ולכן היה קשה להיות עצוב בגלל שהיו יתומים. הם גם גנבו לנו אולרים והחביאו בנעלים. יואב, מהגדולים, סיפר שמתחת למזרון הם מחביאים לחם וגם סיפר שכל הבנים כבר תקעו לבנות.

אברי היה זורק לעאדל מעבר הגדר חצי כיכר לחם שסחב מחדר האוכל, ועאדל בתמורה היה מפשיל לפאטמה את הגלביה מעל הראש ופאטמה, שלא לבשה תחתונים כמו שהבנות שלנו לבשו, היתה עומדת כנועה בפנים מושפלות ועודד ואני שישבנו על תלולית חול, הבטנו פעורי עיניים במשולש השחור שבין רגליה הרזות, משולש שחור שלא היה לאף ילדה בבית ילדים, והפטמות הכהות שבלטו מעל רוזן צלעותיה הבולטות עד שעאדל גמר לספור והיה משיל עליה בחזרה את כותנתה. לפעמים הצליח אברי לגנוב כיכר שלמה ואז ראינו לפאטמה פעמיים.

פעם סיפרנו את זה ליואב מקבוצת "גליל", שהיה כבר בן שתים עשרה והוא שכנע אותנו לקחת גם אותו לראות לפאטמה ובתמורה הביא לבית הילדים את האנציקלופדיה העברית, שהיתה תמיד סגורה בארון מיוחד בספרייה של גבעה, שראו בה צילומים של בחורות עם שדיים הרבה יותר גדולים משל פאטמה.

עד ההפסקה הגדולה של עשר ישבנו בכיתה, עודד ואני חלמנו או הפרענו. עודד היה חורט על השולחן בחוט תיל חלוד ואני הייתי מביט החוצה על ענף אחד של עץ אקליפטוס שצמח באמצע ארגז החול של גן יעל והיה מתנדנד בחלון הכיתה במשבים העזים של רוח המזרח היבשה שירדה מההרים הרחוקים במזרח. הייתי מביט בענפים הנעים ברוח וחולם בהקיץ שאלוף שום האלוף בצלות לוקח אותי באוניה שלו לאבא שלי לבריגדה וחושב מתי אבא שלי כבר יגמור להיות בבריגדה, שנצטיירה בחלומות שלי כמין אוניה קסומה מלאה חיילים בברטים ירוקים ובגרבים עד הברכיים, מנפנפים וצוהלים, כמו בציור אחד של נחום גוטמן.

אבל בהפסקה הגדולה של עשר השתנה הכל. עודד ואני היינו פורצים הראשונים החוצה ורצים לתעלה הסודית, אפילו לא מחכים לפרי ממטבח הילדים, רק נזהרים שדב אירלמן שהיה רוכב על החמור הלבן שלו לפתוח ולסגור ממטרות בגן הירק, לא יראה אותנו וילשין.

בעצם אחרי ההפסקה הגדולה כבר לא היתה סיבה לחשוש שיחפשו אותנו. מפני שזו היתה השעה שריבה, המורה שלנו, היתה עסוקה בלחפש איפה נמצא הבעל שלה, יצחק, ולא היתה חוזרת לכיתה עד הצהרים כך שלא היה לנו מה לדאוג.

לבעל שלה, יצחק, היו גבות שחורות מחוברות ופנים ארוכים ומחוטבים והליכה של גמל והוא היה תמיד מרכז משק, או גזבר, או מזכיר, או מנהל והיה לו בכיס החולצה עט נובע אמיתי עם ציפורן מוזהב, לא סתם עיפרון כמו לכולם, ותמיד הוא היה מחבק את החברות והכי הוא אהב לחבק את הכתפיים של הבנות מחברת הנוער ההונגריות שהיה להן מספר כחול על היד. במיוחד הוא אהב להיות במקום האבא של ציפורה היפה, שהיתה אולי בת שש עשרה ואמרו שיצאה קקוריקו מהשואה, ואמא של עודד עשתה צעקה בגללה ששמעה שהיא עוזרת אצלנו בבית הילדים ושילחו אותה לשבת בקילופים במטבח.

פעם אחת היה אפילו סקנדל נורא שבבית הילדים דיברו עליו המטפלות אחרי זה בלחש הרבה ימים. דני ועודד, שהלכו לתורנות בהפסקה לאסוף בקבוקים ריקים בשביל להחזיר לקרן הקיימת, סיפרו שראו איך ריבה המורה דוחפת באגרופים על הדלת של הצריף של ציפורה היפה וצועקת: "יצחק, תצא מזה אני יודעת שאתה שם אצל הזונה, יצחק אני יודעת שאתה שם" וכל מיני דברים כאלה ואחרי זה התחילה לזרוק בדלת ובחלונות של הצריף אבנים וגם פתיליה ישנה שהיתה בארון נעליים בחוץ וגם צרחה ביידיש ופתאום יצאה אליה ציפורה מחברת הנוער והתנפלה עליה ושתיהן משכו בשערות ושרטו בפנים ובעטו ונפלו על העלים היבשים בחורשה עד שבא ברוך הנגר, ששמע את הצרחות מהחלון של הנגריה, והפריד.

גם אחרי שהפריד, המשיכה ריבה המורה לבכות ולדפוק באגרופים על העלים היבשים של האקליפטוס וגם קרעה לעצמה את הבגדים עד שבסוף מרים הרצוג באה מהמרפאה ונתנה לה זריקה. בסוף מי שיצא מהצריף של ציפורה מחברת הנוער וברח בזמן שהתרחשו המכות היה דווקא יחזקאל הרפתן, שנחשב בקיבוץ לאדם מאוד שקט.

למחרת היה ישיבה חשובה במזכירות ואמרו לציפורה ללכת מהקיבוץ והיא בכתה נורא ואמרה שאין לה לאן ללכת כי אין לה משפחה אבל בסוף היא הלכה. רק שבערב חזרה לקיבוץ דרך השער האחורי של הפרות כדי שהשומר לא יראה אותה ודיברה ביידיש כל הלילה עם החברות שלה מהמחנות דיכאו וכשהאיר השחר שמה על החזה שלה טלאי צהוב והלכה ללול ותלתה את עצמה על הקורה העבה מהעץ שמחזיקה את הגג של הפחים וככה מצאה אותה בבוקר רחל אהרונוביץ שהיתה האחראית על האפרוחים.

אבל כל זה קרה הרבה זמן אחר כך. בימים רגילים ריבה סתם חיפשה את יצחק הבעל שלה בצריפים של הנוער, ככה שבטוח היה שאחרי ההפסקה הגדולה אף אחד לא יחפש אותנו עד שקוראים לארוחת צהרים. עד שהתחילה המלחמה.

בוקר אחד, אחרי שכבר התחילה המלחמה, אחרי שכבר הדוד של עודד, יוריק, נהרג בשיירת יחיעם, לא מצאנו את עאדל ופאטמה. רק כמה פרות דמשקיות רזות מהעדר הסתובבו בחולות עד שבאו מהפלמ"ח ואספו אותן. עודד ואני ישבנו על גבעת החול וחיכינו לעאדל שהבטיח לנו סנבלה ביחד חלמיות אבל אף אחד לא בא.

פתאום מכיוון הכפר הקטן של שבט הג'אווריש, שמענו רעשים של אוטומובילים והיינו סקרנים לראות מה זה ורצנו לשם וראינו חיילים מעלים לכסאיות עם ברזנט את הערבים. את פאטמה לא ראינו, אולי היתה כבר על המשאית עם הברזנט. את עאדל ראינו בצד של כסאית אחת מתווכח עם חייל והחייל אמר לו "אוסקוט יא ואלד" אבל נתן לו סיגריה. שאלנו, עודד ואני, את החייל לאן הערבים נוסעים והחייל אמר: "ילדים לכו מהר הביתה זה לא מקום כאן בשביל ילדים" וניסה לגרש אותנו, אבל בסוף סיפר שהערבים עוברים לגור בעכו עד שתגמר המלחמה. לא הבנתי הכל אבל ראיתי שעאדל עצוב מזה שהם צריכים לעבור לגור בעכו, למרות שעכו בכלל לא רחוקה ולפני המלחמה הלכנו כמה פעמים לגבעת נפוליאון לחפש מטבעות עתיקים וגם מצאנו כמה. אבל היה לי עצוב בגלל עאדל ואז נזכרתי באולר השווייצרי האדום עם הצלב, שהיו לו שלושה להבים ומסור ומספריים ופותחן קופסאות, אולר שאבא שלי הביא לי במתנה כשהשתחרר מהבריגדה, שעלה פאונד שלם בנאפולי או באלכסנדריה, ככה אמא תמיד הדגישה כמה שהוא עלה, ובגלל החשיבות שלו בתור מתנה יקרה היא ביקשה מבוקי המסגר שחרט עליו את השם שלי ואת השם של הקיבוץ, שאם אני אאבד אותו בחולות מישהו שימצא ידע להחזיר.

עאדל, שהראיתי לו פעם את האולר, העיניים שלו התרחבו מתשוקה, אבל הוא לא העז לבקש להחזיק אותו אפילו כי הוא ידע שהוא יקר מאוד, אולי שווה חצי פרה רזה.

הוצאתי את האולר מהכיס ושמתי אותו ביד של עאדל ואמרתי לו שאני נותן לו רק לכמה ימים להחזיק אותו עד שהמלחמה תגמר ואתה תחזור מעכו. פתאום באו חיילים אחרים וצעקו עלינו שמסוכן כאן ואנחנו ברחנו מהר בחזרה לקיבוץ.

למחרת בא טרקטור די ניין והרס את בית המוכתר, הבית היחידי שהיה מאבן, ובמקום שעמד הבית הגדול נותרה ערימת אבנים שאנחנו, הילדים, קראנו לה מאז "גבעת העתיקות".

هكذا من الأصل

קנאות דתית וקנאות פוליטית

ד"ר אברהם וולפנזון

ישראל בן־שלום, בית שמאי ומאבק הקנאים נגד רומי, הוצאת יד יצחק בן־צבי ואוניברסיטת בן־גוריון בנגב, תשנ"ד, 384 עמ'.

אין קשר הכרחי

האמנם חייב להיות קשר בין קנאות דתית לבין קנאות פוליטית ולאומנות קיצונית? האומנם חייבים יהודים חרדים להיות גם תומכיה של "שלימות הארץ"? האם הכרחית ו"טבעית" היא הברית שבין המפלגות הדתיות למפלגות הימין הלאומניות?

לכאורה, אין הקשר הזה הכרחי, ועיון במקורות היסטוריים ובעדויות קדומות מעלה מקרים הפוכים (כלומר: לאומניות חילונית או מתינות דתית). כך, למשל, מסופר לנו בתלמוד ירושלמי, תעניות ד, ח (סח,4): וכשהיה (=בר־כוכבא) יוצא למלחמה היה אומר: ריבון העולם, אל תעזור ואל תכשיל – "הלא אתה אלהים זנחתנו ולא תצא אלהים בצבאותינו" (תהלים ס', 12). – – –

לעומת הדוגמא של בר־כוכבא, שהביע עמדה חילונית (אי־הזדקקות לסיוע מידי שמיים) – תקט עמדה מדינית קיצונית (מרד ברומאים) – מביא אותו מקור (תלמוד ירושלמי) דעות של דתיים (חכמי־ישראל פוסקי־הלכה מובהקים) הממליצים על מדיניות מתונה והתחשבות בכבודם של מלכים ושליטים זרים. לדוגמא – ירושלמי נזיר ז, א (נו, 1) אמר רבי ינאי: מיטמא כהן לראות את המלך. כשעלה דוקליטיינוס המלך לכאן, ראו את רבי חייא פוסע על קברי צור כדי לראותו. ר' חזקיה ר' ירמיה ור' חייה בשם ר' יוחנן: מצווה לראות גדולי מלכות, לכשתבוא מלכות בית דוד יהא יודע להפריש בין מלכות למלכות (כלומר: עד שיבוא המשיח – יש לנהוג כבוד גדול במלך זר, מאומות העולם – א.ו.).

גירסא דומה מצויה גם בתלמוד בבלי (למשל, ברכות ט, 2 וכן: יט, 2 – הראשונה מפי רבי אלחנן השנייה מפי רבי אלעזר ורבי צדוק).

גירסא מעורבת (כלומר: דעות מתונות בצד דעות קיצוניות באותה פיסקה, בהקשר ליחסי ישראל/שליטים זרים) מופיעה בתלמוד בבלי, זבחים, קב, 1: "ויצא מעם פרעה בחרי אף" (שמות י"א 8), אמר ריש לקיש: "סטרו ויצא..." – – – "ונתיצבת לקראתו על שפת היאור" (שמות, ז', 15) – אמר רבי יוחנן: מלך הוא הסבר לו פנים; וריש לקיש אמר: רשע הוא העז פניך בו. אמר רבי ינאי: לעולם תהא אימת מלכות עליך – – – רבי יוחנן אמר: מכאן – "ויד ה' היתה אל אליהו, וישנס מתניו, וירץ לפני אחאב". (מלכים א', י"ח 46).

ראוי להאיר מעט באור ביוגרפי־פוליטי את שלוש הדמויות הנוטלות חלק במחלוקת זו: מדובר בשלושה מגדולי אמוראי ארץ־ישראל, בדור הראשון והשני שלאחר חתימת המשנה (כלומר: לאחר ר' יהודה הנשיא). רבי ינאי, שציווה משמעת פוליטית וכבוד לשלטון (כלומר: מתינות מדינית) היה מורם ורבם של רבי יוחנן וריש לקיש (שניהם עמדו בראש ישיבת טבריה: רבי יוחנן היה הבכיר שבין השניים, ומייחסים לו את גיבושו של "תוס השדה", אשר עליו בנויים שני התלמודים, הבבלי והירושלמי" – לדעתו של פרופ' מרדכי מרגליות, ב"אנציקלופדיה לחכמי התלמוד והגאונים", הוצאת "יבנה" 1973, עמ' 494).

בסוגיה שלפנינו, מביעים רבי ינאי ורבי יוחנן דעות מתונות – ואילו ריש לקיש מביע דעות לאומניות קיצוניות: משה סטר לפרעה בפניו... חייבים להתחצף (להעז פנים) כלפי שליט רשע. וכיו"ב. אולי מתקשרים הדברים עם כלל השקפותיו הלאומיות של ריש לקיש, שהיה כועס ומתרעם על יהודי בבל, על שלא התגייסו בהמוניהם לעלות לא"י. במסכת יומא ט, ב הובא בשמו: "אילו היו כל ישראל עולים ביחד כחומה בימי עזרא, היו משולים ככסף, שאין רקב שולט בו. עכשיו, שעלו קבוצות קבוצות כדלתות, נמשלו כארז, שהרקב שולט בו" (כלומר, גורלו של עם ישראל תלוי בגודל העליה לארץ, שממנה ישאב היישוב היהודי בא"י כוח ועוצמה). תפיסת "הציונות הגדולה" של ריש לקיש לא גרסה התפשרות עם השליט הזר – אלא עמידה גאה נגדו. אולי לכך רומזת גם האגדה על מותם של שני החברים (והגיסים) ריש לקיש ורבי יוחנן (בבא מציעא, פ"ד, א') בשעת ויכוח ביניהם על כלי דין: "הסייף והסכין והפגיון והרומח". מתוך עלבון ועוגמת נפש שנגרמו לו על־ידי אותו ויכוח נפטר ריש לקיש "ור' יוחנן, שנתחרט על פליטת פיו, קרע בגדיו ובכה: היכן אתה בן לקיש? היכן אתה בן לקיש? עד שנפטר גם הוא".

מחלוקת כה חריפה בין שני ראשי ישיבת טבריה, בנושא של כלי־זבשק – האין הוא מרמז על המחלוקת היסודית והמתמשכת הקודמת, בשאלת המרידות ברומאים שפיצלה ופילגה את מפלגת הרוב (הפרושים) לבית הלל (המתון) ובית שמאי (הקנאי והקיצוני) – על־פי גירסתו של פרופ' ישראל בן־שלום? (כמובן, ריש לקיש ורבי יוחנן חיו ופעלו כמאה שנים לאחר מרד בר־כוכבא, שמאז "המשטר היהודי בארץ, העייף והחולש, איבד את היכולת להתקומם ונטש את התקווה להשתחרר בעתיד הנראה לעין מעולה של רומי" – על־פי בן־שלום (עמ' 276) – ולכן בן־שלום אינו עוסק בספרו במחלוקת על כלי־זבשק וביתר המובאות שהבאנו לעיל – אולם ריש לקיש, כנראה, לא "נטש את התקווה" גם אחרי כשלון בר־כוכבא, ועדיין סבור היה שעלייה גדולה מבבל ותקיפות מדינית יהודית בא"י עשויות אולי להכות את הבף ולחדש את העצמאות היהודית בא"י, חרף עוצמתה, רצונה, כוונותיה ומדיניותה של האימפריה העולמית – רומא).

כיצד נוצר הקשר בין קנאות דתית לתקיפות מדינית ולקנאות לוחמנית?

הקשר הזה (שלכבודו הבאנו את סיפור הויכוח בין ריש לקיש לבין חכמי דורו) הוא התיזה (המקורית) העיקרית של פרופ' בן־שלום בספרו החדש (המבוסס על עבודת־הדוקטור שלו).

כותב בן־שלום במבוא לספרו (עמוד י"א): "בית שמאי, המייצג את ההלכה הקדומה, הוא גם הממשיך של המסורת הקנאית, ששורשיה נעוצים בימי מרד החשמונאים, ואז חל גם עיקר גיבושה".

כיצד מתקשרים עקרונותיהם הפרשניים של שמאי ותלמידיו עם ההתנגדות הקנאית לשלטון הזר והמקסימליזם הטריטוריאלי של המורדים ברומאים? האם יש הכרח לוגי בקשר בין גישת בית הלל בהלכה למתינות מדינית – וקשר הפוך בין גישתו של בית שמאי בענייני תרי"ג מצוות ומשמעותן היישומית לבין קנאות קיצונית? לדעתו של בן־שלום, יש קשר לוגי, המסביר תופעה היסטורית זו (עפ"י גירסתו את התרחשות ההיסטורית, ועפ"י פרשנותו למחלוקת הבסיסית בין בית הלל לבית שמאי):

"גישתם הבלתי־מתפשרת והאידיאליסטית של חכמי בית שמאי היתה מוכרחה להביאם לדגול בפתרון רדיקלי לשינוי פני הדברים במציאות הקשה ששררה בארץ בימי הנציבים הרומיים. מול בית שמאי ניצב בית הלל, שגישתו המפוכחת, הריאליסטית, המתפשרת עם המציאות והמשלימה עמה, הפכה אותו לשומר הסדר הפוליטי והחברתי הקיים, תוך כדי ניסיון למנוע ככל האפשר התנגשות חזיתית הרת־אסון עם רומי".

שורש הרעה: פגיעותיו של פומפיוס ביהודה

כשם שבן־שלום חושף את מקורותיו והלכותיו של בית שמאי משורשיה של ההלכה שנתגבשה בתקופת החסידים שפעלו בעת גזירותיו של אנטיוכוס אפיפנס ובתקופת המרד החשמונאי – כך הוא קובע, כי שורשיו של "המרד הגדול" (שהביא לחורבן הבית השני בשנת 70 לספירה) נעוצים בצעדים הראשונים שעשה המצביא הרומאי פומפיוס בעת כיבוש הארץ בשנת 63 לפנה"ס.

כותב בן־שלום: "בשנת 63 לפנה"ס, לאחר מצור קשה וקרבות עקובים מדם, כבש פומפיוס את ירושלים ופתח בזה פרק חדש וסוער בתולדות ישראל, – – – יהודה מאבדת את עצמאותה והופכת לארץ משועבדת המשלמת מס לרומאים: הממלכה החשמונאית מבותרת בגלל ניתוק הערים ההלניסטיות ממנה – – – מאבדת את כל ערי החוף ואת ערי עבר־הירדן – – – מעשים שקוממו את העם: – – – כיבוש ירושלים: כניסתו של פומפיוס לקודש הקודשים: הוצאת האחראים למלחמה להורג בצורה מבישה: העדפתו של הורקנוס האיש על־פני אריסטובלוס: תהלוכת הניצחון שערך פומפיוס (בשנת 61 לפנה"ס) ברומי: – – – ובין השבויים שהובלו בה היה גם אריסטובלוס" (עמ' 1־2).

ומסכם בן־שלום: "הכיבוש של פומפיוס פתח את התהליך שבו תיהפך רומי בעיני היהודים ל'מלכות הרביעית' שבחזון דניאל – – – האימתנית והמדכאה ביותר מבין ארבע המלכויות, אבל גם המלכות האחרונה לשיעבוד ישראל (ההדגשה – במקור: עמ' 2) – – – רומי הצטיירה איפוא בעיני היהודים כיורשת הממלכה הסלבקית, עם כל הזכרונות הקשים – – – מאז גזירותיו של אנטיוכוס אפיפנס" (עמ' 3).

תיסכול ומשיחיות מולידים קנאות קיצונית

בן־שלום מציין, זה בצד זה, כגורמים ל"מרד הגדול", הן את התיסכול העמוק מהמדיניות הרומית בא"י – הן את התקווה המשיחית, הנשענת על חזון דניאל הנ"ל ועל "הזיכרון הער" (מונח המשמש בפסיכולוגיה וביחסים בינלאומיים) של מלכות החשמונאים, ובעיקר: הצלחת המרד נגד אנטיוכוס. בצד התיסכול, הוא מסכם את התקופה של 23 השנים הראשונות שחלפו מאז כיבוש הארץ על־ידי הרומאים ועד לשלטון הורדוס:

"– – – המדיניות שרומי ניהלה ביהודה במשך כעשרים ושלוש השנים הראשונות לשיעבוד, יכלה להביא אך להגברת האיבה כלפיה – – –" (עמ' 11).

בצד הדוגמא ההיסטורית, שהיתה גם מודל וגם תמריץ להתמרדויות נגד הרומאים, מונה בן־שלום בראש וראשונה את דמותו של יהודה המכבי. תחילה הוא מציג קביעה זו כהשערה:

"– – – הדוגמה של יהודה המכבי, שגבר לא פעם על אויבים חזקים, היתה בוודאי לנגד עיני הלוחמים. יהודה המכבי הלהיב את חייליו בהזכירו להם את מעשי הנסים שנעשו לבני ישראל במצרים" (עמ' 13).

בהמשך דבריו מביא בן־שלום הוכחה לאימות השערתו, מן האירועים שהתרחשו מאז הכיבוש הרומאי:

"– – – בכל פעם שמופיע בארץ נציג של בית אריסטובלוס, אנו עדים לנהירת המונים המצטרפים אליו. צבאות צצים במהירות מפתיעה, ללא כל שיקול או חשבון מעשי, נלחמים במסירות־נפש בלתי־רגילה. תופעה זו מעידה על מוטיבציה חזקה, אידיאולוגיה קנאית מגובשת ואמונה עמוקה המעוגנת במורשת מרד החשמונאים – – –" (עמ' 19).

מבחן השבת בהוכחה לזיקתו של בית שמאי למרד החשמונאים

עדיין צריך בן־שלום לנסות ולהוכיח את צידקת התיזה המרכזית של ספרו (של הדוקטוראט שלו): הקשר בין בית שמאי למרד החשמונאים מכאן – ולקנאים האנטי־רומיים מכאן. שלב מכריע בדרכו להוכחה הדרושה מצוי בניתוח מקורות ההלכה של בית שמאי בעניין המלחמה בשבת. קטע הולם נמצא לו, לבן־שלום, במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי כ, ח (עמ' 148): "זכור ושמור – – – שמאי הזקן אומר זכור, עד שלא תבוא, ושמרה משתבוא. אמרו עליו על שמאי הזקן שלא היה זכרון שבת זז מתוך פיו. לקח חפץ טוב, אומר: זה לשבת: כלי חדש, אומר: זה לשבת" (עמ' 88).

הוכחה נוספת באותו כיוון מוצא בן־שלום בתוספתא למסכת עירובין ג' ז': "מחנה היוצאת למלחמת הרשות, אין צרין על עיר של גויים פחות משלושה ימים קודם לשבת, ואם התחילו אפילו בשבת, אין מפסיקין. וכך היה שמאי הזקן דורש עד רדתה, ואפילו בשבת". (עמ' 89).

מעיר על כך בן־שלום: "כבר ראינו, שבית שמאי מחמירים במיוחד בדיני שבת, ועל כן מתמיהה לכאורה העובדה, שדווקא שמאי דורש "עד רדתה – אפילו בשבת". אין להבין, ששמאי חידש כאן הלכה – – – עלינו לראות איפוא בדרשה זו של שמאי חלק בלתי־נפרד מהמסכת ההלכתית של בית שמאי, השייך להלכות שהתגבשו בימי החשמונאים" (ההדגשה שלי – א.ו.). בן־שלום מנמק קביעתו זו בכך, ש"החל במרד החשמונאים קיימות ידיעות ברורות על ההיתר להתגונן בשבת. כוונתנו לתקנה שתיקן מתתיהו כבר בתחילת המרד – – –" (שם, שם).

הקשר בין בית שמאי לקנאים

לאחר שבן־שלום מביא ראיות לקשר שבין בית שמאי (או, ליתר דיוק, שמאי הזקן עצמו) לבין ההלכות שגובשו בתקופת מרד החשמונאים – נותר לו עדיין הצורך להוכיח את הקשר בין בית שמאי לבין הקנאים שמרדו ברומאים. שתי הוכחות הוא מביא בעמוד 93 של ספרו: האחת עוסקת בדמותו של חנניה בן חזקיה מוותיקי האסכולה של שמאי – והאחרת נכנסת למחלוקת המסועפת והממושכת בין ר' יהושע לר' אליעזר, הנראית לפעמים כמחלוקת על מדיניות סוציאלית, הכרעת־רוב דמוקרטית (כך, למשל, בסיפור המופיע בתלמוד בבלי, מסכת בבא מציעא, דף נ"ט, עמוד ב', שגם לנוכח קריאתה של בת־קול מהשמים "מה לכם אצל ר' אליעזר, שהלכה כמותו" – לא נרתע ר' יהושע, יו"ר הסנהדרין, שנהנה מתמיכת־הרוב, וקבע ש"אין משגיחין בבת־קול" וכי ההלכה "לא בשמיים היא", אלא "אחרי רבים להטות", כלומר: ברוב דמוקרטי: במחלוקת זו ניסה ר' אליעזר להציל מזון שבושל ב"תנור של עכנאי" מפני פסילתו מטעמי כשרות, שהיתה מביאה נזק רב לחסרי־אמצעים: סיפור זה אינו נזכר בספרו של בן־שלום, אולם הבאתי תמציתו כדי להדגים את אופייה ועומקה של היריבות בין ר' אליעזר לבין ר' יהושע – א.ו.). בן־שלום מייחס את המחלוקת בין שני האישים לריב בין שתי האסכולות (בית שמאי התומך בקנאים המורדים ברומא – לעומת בית הלל התומך במתונים). כותב בן־שלום (עמ' 93):

"קו ישיר מוליך משמאי – – – אל חנניה בן חזקיה בן גרון. שאף הוא מזקני בית שמאי – – – ואשר בעלייתו נמנו ורבו בית שמאי על בית הלל "י"ח דברים גזרו בו ביום". אלו היו מעשים קנאיים שקבעו לא מעט בהשתלשלות המאורעות שהביאה בסופו של דבר לפרוץ המרד הגדול. כברינו, אין זה מקרה, שרבי אליעזר בן הורקנוס – – – הקנאי, אשר בניגוד לרבי יהושע (המייצג את בית הלל) מביע הסכמה לי"ח דברים, ואשר מחמיר כבית שמאי בדיני שבת, מתיר לצאת בשבת בשק, כי "תכשיטין הן לו" – – –"

בית שמאי: מרד בשלטון הזר – והתנחלות בשטחי א"י שנכבשו/שוחררו מחדש

בן־שלום רואה את בית שמאי כמייצגים השקפת־עולם של קנאות דתית וקנאות מדינית ומקסימליזם לאומי גם יחד. הוא קושר בחוט אחד את זיקתם למרד־החשמונאים עם כיסופי־הגאולה שבאו לידי ביטוי בהתפשטותם הטריטוריאלית של ראשי מדינת־החשמונאים אל חבלי ארץ־ישראל שהיו בידי זרים:

"כאמור, מייצגים שמאי ובית שמאי השקפת־עולם שהתגבשה והתרעננה במאבקים ובקרבות הקשים של החסידים בימי מרד החשמונאים – – – עם התפשטות השלטון החשמונאי על ארץ־ישראל כולה, עם מפעל ההתיישבות הגדול בגליל ובחבלי־ארץ אחרים, קיבלה ההבטחה האלוהית לגאולת ישראל תוכן חדש ואקטואלי – – –" (עמ' 98).

הקנאות הולידה סבל לאוכלוסיה, מרור פנימי ומלחמת־אחים

עם זאת, אין בן־שלום מעלים מן הדיעת את התוצאות החמורות של התגברות הקנאות הדתית־מדינית בחברה היהודית:

"– – – כל פעולה של הקנאים ופעולות נגדיות של הרומאים ליבו את השנאה והגדילו את ההרס הכלכלי. ככל שהחריף המצב הכלכלי של השכבות העממיות, ככל שהאיכרות הזעירה שקעה יותר בחובות, כן גדל מספר המצטרפים לשורות הלוחמים נגד רומי ונגד משתפי הפעולה עמה בקרב השכבות העשירות – – – קבוצות שונות (של מרדיסטים קנאים – א.ו.) פעלו בירושלים וברחבי הארץ, ללא כל תיאום ביניהן – – –" (עמ' 146).

אף הקיצונים ביותר מבין הקנאים – הסיקריים (שנקראו כך על שם הסכין שבאמצעותה הטילו מורך ורצחו את יריביהם הפוליטיים), נכללים, על־פי בן־שלום, במעגל ההשפעה של בית־שמאי, כלומר: במחנה הגדל והולך של הקנאים:

"גם בסיקריים אין לראות תנועה קנאית חדשה הנבדלת מהותית מקבוצות אחרות. – – – הרצח הפוליטי, שמטרתו לשתק את המנהיגות המשתפת פעולה עם רומי, ניזון מן השנאה ההולכת וגוברת בין עשירים לעניים" (עמ' 147).

כלומר: בן־שלום מדגיש קיומו של פער כלכלי־חברתי חמור בחברה היהודית – ופער זה, לדעתו, מתסיס ומגביר את האליטות השרות. במילים אחרות: מדיניות חוץ וביטחון מתונה זקוקה למסקנת חברתית איתנה: כאשר הפער הכלכלי־חברתי גדל, מצטמק והולך בסיס־התמיכה בהנהגה המתונה, וגוברת הנטייה של העשוקים המקופחים בקבוצות הפוליטיות, הלאומניות־קיצוניות. לא זו אף זו: התיסכול החברתי־כלכלי מביא להקצנת האליטות של הקנאים:

"הקנאים היפנו – – – את עיקר מאבקם נגד משתפי הפעולה עם רומי בקרב השכבות האמידות. יוספוס מציין, כי הסיקריים הפעילו שיטות החטיפה, שנועדה להם להכביד את פעולותיהם – הם חטפו אישים במחנה הרוב והצליחו לשחרר תמורתם את הסיקריים שנאסרו על־ידי הרומאים" (ע' 149).

פילוג בין "מתונים" ל"קנאים" במחנה הרוב הפרושי

מפלגת־הרוב ביישוב היהודי מסוף תקופת החשמונאים (בימי שלומציון המלכה ושמעון בן־שטח יו"ר הסנהדרין) היתה מפלגת הפרושים (לעומתן היו הצדוקים רוב, הפרושים – מיעוט). לפי בן־שלום, התפצלו הפרושים בעמדתם כלפי המרד, וחלקם היו קנאים וחלקם מתונים, אם כי גם המתונים נסחפו בשלב מאוחר יותר לקיצוניות – ונותר בהם מאז שחרב הבית:

"– – – הפרושים היו מפולגים עד לניצחון על קסטיוס גאלוס (בראשית המרד הגדול של שנת 66 לספה"ס – א.ו.) לשני מחנות. עיינים: בית הלל צידדו בשמירת השלום, ואילו בית שמאי השתייכו למחנה הקנאי, או לפחות תמכו בו". (עמ' 54).

יחד עם החרפת הסיכסוך היהודי־רומאי, התהווה גם תהליך של הקצנת המתונים – ואחת הדוגמאות המעניינות בספר כולו היא זו של תהליך ההקצנה שהפך את יוחנן מגוש־חלב המתון בדעותיו לאחד מראשי הפלגים הקיצוניים ביותר במחנה הקנאים:

"– – – נראה שיוחנן מגוש־חלב יכול לשמש דוגמה טיפוסית לאדם שנטה אחר בית הלל, ושיוספוס מעיד עליו שהיה רודף שלום וחדש לשמור אמונים לרומאים בשלב הראשון של המאורעות". (פרופ' בן־שלום מוסיף בהערה־שוליים: "בהתחשב ביחסים המעורערים שהיו בין יוספוס לבין יוחנן בן לוי (הוא יוחנן מגוש־חלב – א.ו.) ובהשמצות הבלתי־פוסקות שיוספוס השמיץ את יוחנן, הרי אין לפקפק במהימנות העדות הזאת".) מוסיף ומספר בן־שלום: "התנכלות העסקנים על עירו (של יוחנן מגוש־חלב – א.ו.) השפיעה עליו והביאה כנראה לשינוי בעמדתו. הוא נקם את נקמת עירו, בנה אותה ואת מבצרה כדי שתוכל לעמוד בפני התקפות נוספות. – – – עדות ברורה על נכונותו למרוד ברומאים אנו מוצאים אצל יוספוס – – –".

לכאורה, ניטשטשו הגבולות בין בית הלל לבין בית שמאי בהתייחסותם למרד ברומאים. שעה שגם מתונים מצטרפים לשורות המורדים – אובדת ההבחנה בין שתי הסיעות הגדולות שבקרב הפרושים בכל הנוגע לעניינים מדיניים. ברם, בן־שלום משתדל להראות, שהשינוי הזה היה זמני בלבד, ואנשי בית הלל חזרו בהם בשלב מאוחר יותר:

"– – – הצטרפותם של בית הלל למרד בגלל התנאים המיוחדים – – – אינה צריכה לטשטש את הבדלי הגישה היסודיים שהיו קיימים ביניהם לבין בית שמאי בהלכה ובמדיניות. הבדלי גישה אלה נתנו את אותותיהם בצורה משמעותית עד לפרוץ המרד, והם מסבירים את פעולת הפיוס שבוצעה לאחר החורבן על־ידי רבן יוחנן בן זכאי ברוח בית הלל". (עמ' 156).

"ארץ־ישראל השלימה" ("הארץ המורחבת") בתפיסה אידיאולוגית של הקנאים

פרופ' בן־שלום בהסתמך על קביעותיו של פארמר W.R. FARMER בספרו על המכבים (ניו־יורק, 1956, בשפה האנגלית) לפיה השאיפה ל"ארץ־ישראל השלימה" (גבולותיה – "הארץ המורחבת") – "היתה הבכיר של מאבק המכבים וכן של הקנאים, אשר המכבים שימשו להם כפרוטוטיפוס. על־כן אין להפריד בין התנגדות היהודים לשלטון הזר לבין אמונתם בהבטחה האלוהית לירושת הארץ ולריבונות הפוליטית של ישראל בארצו. – – – מצד שני, מושג הקנאות מושרש עמוקות בתנ"ך, ושתי פנים לה: ה' כאל קנא מחד, והקנאה לה' מאידך. המסקנה המתבקשת היא, שהנטה לקנא לה', ושהקנאה לה' היא גם האמצעי הבדוק להגאלת העם. ברור הוא, ממשיך פארמר, שפינחס בן אלעזר בתורה הוא הפרוטוטיפוס של הקנאי בעיני החשמונאים, ולפיכך גם בעיני הקנאים." (עמ' 157).

יחד עם זאת, היו קולות בתורה שבע"פ אשר הביעו הסתייגות מקנאותו של פינחס. בן־שלום מייחס קולות אלה למתונים מבית הלל, שחלקו על בית שמאי ועל הקנאים כאחד:

"– – – גישה – – – המסתייגת ממעשהו הקנאי של פינחס: "תני שלא כרצון חכמים. ופינחס שלא ברצון חכמים? אמר ר' יודה בר פזי (אמורא בן הדור הרביעי של אמוראי ארץ־ישראל, בן המאה הרביעית): ביקשו לנדותו, אילולא שקפצה עליו רוח הקודש ואמרה: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם" (ירושלמי, סנהדרין פ"ט ה"ב כ"ז ע"ב). – – – לפי גישה זו, המסתייגת במפורש ממעשי קנאות, רק התערבות משמיים הצילה את פינחס מנידוי – – – להסתייגות זו ישנה גם משמעות הלכתית ברורה: פינחס עשה מה שעשה שלא כרצון חכמים". (עמ' 159־160).

לעומת ההסתייגות מן הקנאות, מוצא בן־שלום גם גילויים של תמיכה בקנאות בהלכה התלמודית. כך, למשל, הוא מתעסק בסוגיית היחס ללא־יהודים בתלמוד בבלי, (מסכת סנהדרין, נ"ט ע"א): "ואמר ר' יוחנן, עובד כוכבים שעוסק בתורה חייב מיתה: שנאמר: תורה ציוה לנו משה מורשה: לנו מורשה, ולא להם". (ההדגשה שלי – א.ו.).

דוגמא נוספת מאותה מסכת, דף נ"ח ע"ב: "ואמר ריש לקיש: עובד כוכבים ששבת חייב מיתה, שנאמר: ויום ולילה לא ישבותו".

[פרופ' בן־שלום מביע דעתו "שהרמב"ם צדק בדייקו בלשון מימרתו של רבי יוחנן, שעכו"ם רק חייב מיתה, אך אינו נהרג" (ההדגשה שלי – א.ו.)].

לעומת זאת, "באותה הסוגיה מובאת ברייתא הסותרת לחלוטין את הנאמר בעניין זה (כלומר: את הקביעות הקנאיות הקיצוניות – א.ו.): – – – "היה ר' מאיר אומר: מניין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול? שנאמר: אשר יעשה אותם האדם וחי בהם: כהנים לויים וישראלים לא נאמר, אלא האדם; הא למדת, שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה – הרי הוא ככהן גדול". (ההדגשות שלי – א.ו.). (עמ' 164־165).

טיעון נוסף בדבר הקשר בין בית שמאי והקנאים

פרופ' בן־שלום חוזר ומדגיש, שהקנאים לא היו פורצי־גדר בהלכה, וכי השותפות הרעיונית בינם לבין בית שמאי היתה יסודית ומהותית, ולא חלקית ומקרית: "יש לראות בקנאות ובקנאים תופעה המעוגנת היטב בהשקפת העולם ובהלכה הפרושית. – – – האידיאולוגיה הקנאית היא מסורת שהתגבשה בימי מרד החשמונאים, אשר המכבים את החמה על כל המאבקים נגד רומי ונגד משתפי הפעולה עמה מקרב היהודים, היתה מבוצרת בחוגים שהיו נאמנים למסורת זו מדור־דורות, – – – מן החוגים הללו יצאו הלוחמים, אשר קיבלו כל אותה עת תגבורת מן האוכלוסיה המתרוששת – – – ההלכה הקדומה, כפי שהתגבשה, התחשלה והתרעננה בימי מרד החשמונאים, חשפה את המגמה ואת המסורת הקנאית. מצד שני, הזגליה המייצגת של ההלכה הקדומה בימי בית שני התרכזו בשורות בית שמאי. יוצא, איפוא, שבשורה ההלכה הפרושית יש לראות בבית שמאי את מייצגה המובהק של השקפת העולם הקנאית, – – – (עמ' 170־171).

מדוע דבקו בית שמאי בקנאים, ועל שום מה נהגו בית הלל מדיניות מתונה? מה הוא הקשר בין המחלוקת היסודית בין שני הבתים בתחום פרשנות־המצוות – לבין המחלוקת המדינית, שהמכן גרמה, כלפי יחסי יהודה ורומא? בן־שלום סבור, שהדברים מובנים מאליהם:

"– – – בית שמאי דואגים יותר לצורכי הקודש והגבוה מאשר לצרכים החמריים של הגרים והמוחלשים. זו היא איפוא גישה בלתי־מתפשרת, אשר אינה מוכנה להתחשב בחולשות אנוש, וממילא אינה מוכנה להסתגל למציאות המורכבת המשתנית. – – – נקל איפוא להבין, שמן ההכרח היה, שתומכים בעלי תפיסות כה מנוגדות, וכה מגובשות יגיבו באופן שונה כלפי מאורעות פוליטיים שהתרחשו בתקופה כה סוערת מבחינה חברתית, כלכלית ופוליטית, – – –" (עמ' 193).

עוד שני עניינים ראויים לדיוננו, בטרם ניפרד מן העיון בספרו של בן־שלום: אירוע טלוס אחד, המסמן את השיא – CLIMAX – של הדרמה הפנימית במחנה הפרושים: מחלוקת שהביאה לשפיכות דמים בין בית הלל לבית שמאי, וסופם – אולי בבחינת ANTI-CLIMAX – של בית הלל ובית שמאי.

התנגשות דמים בין תלמידי בית שמאי לבין תלמידי בית הלל

בן־שלום מביא שתי גירסאות של ההתנגשות, שהסיפור על אודותיה הרחום הביך את פרשני התלמוד המסורתיים: המהרש"א מתקשה להסביר אותו: ואף "רב שרירא גאון עמל קשות לתרץ קושיות כבדות־משקל" באותה סוגיה. נביא זו בצד זו את שתי הסוגיות, ואחר־כך את פרשנותו של בן־שלום, המיישבת את הסתירות, פותרת את הקושיות התמיהות, ומקשרת את הסיפור עם המחלוקת היסודית בין מתונים לקנאים בשלהי ימי הבית השני (עמ' 182־183).

בבלי, שבת יז ע"א	ירושלמי, שבת פ"א ה"ד, ג ע"ד
1. נעצו חרב בבית המדרש. אמרו: הנכנס יכנס, והיוצא – אל ייצא.	1. ר' יהושע אוניא, תלמידי בית שמאי עמדו להן מלמטה והיו הורגין בתלמידי בית הלל. תני: ששה מהן עלו והשאר עמדו עליהן בחרבות וברמחים.
2. והיה קשה לישראל כיום שנעשה העגל.	2. אותו היום היה קשה לישראל כיום שנעשה בו העגל. (בתוספתא, שבת, א ט"ז: שמונה עשר דבר גזרו בו ביום והיה אותו היום קשה להם לישראל כיום שנעשה בו העגל).
בבלי שבת יד ע"א 3. ואותו היום היה הלל כפוף ויושב לפני שמאי כאחד מן התלמידים.	

מה הוא ההסבר להתנגשות־דמים חמורה כל־כך בין בית הלל לבית שמאי? בן־שלום סבור, שאין מנוס מן המסקנה, "שהגזירה של י"ח דבר" הנזכרת בברייתא של רבי שמעון בן יוחאי, נגזרה על־ידי בית שמאי, בניגוד מוחלט לדעת

(המשך בעמוד הבא)

המיתוסים המתחלפים: מיצחק שדה לפנחס שדה

על חלקו של הספר "החיים כמשל" מאת פנחס שדה במעבר דור המדינה מקולקטיביזם לאינדיבידואליזם

אורי יזהר

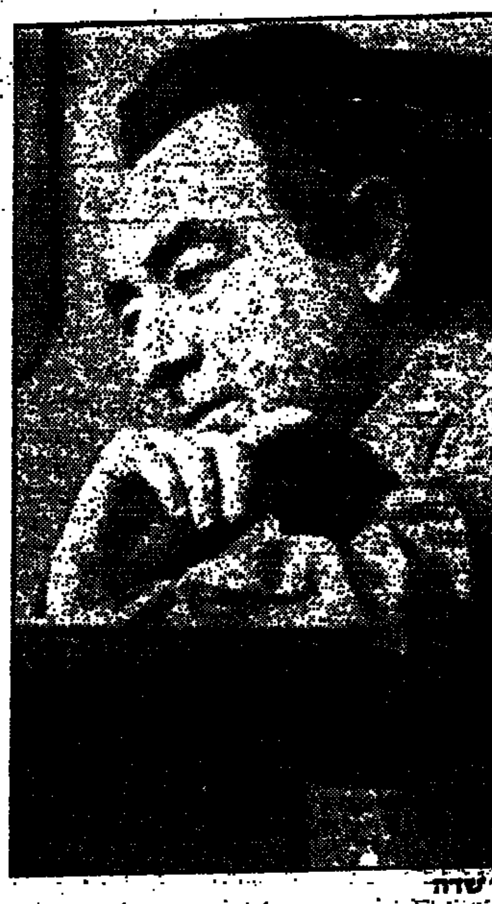

פנחס שדה

יצחק שדה

מותו של הסופר המשורר פנחס שדה בינואר השנה נתן תנופה נוספת לתהליך הפיכתו לאחד המיתוסים של התרבות הישראלית, תהליך שהחל לפני מספר שנים, כאשר נודע בציבור על מחלתו הקשה, ואולי עוד קודם לכן. סופרים, מבקרים ועיתונאים הכירו לאחר מותו בעיקר את הרושם העז שטבע בהם, כאנשים צעירים, ספר הפרוזה הראשון שלו "החיים כמשל", שהופיע ב־1958. כמה מהתייחסויות מזכירות תיאורים של הארה והתגלות, של חוויה דתית כמעט. מדברי ההספד והזכרונות מסתמנים פנחס שדה וספרו כאבן דרך בהתפתחותו הרוחנית של דור המדינה, הדור שבגר והחל ליצור ולצרוך תרבות בשנות החמישים והשישים, לאחר תום מלחמת העצמאות ושוך הדיה. כמה מהמתייחסים הכירו את ההשפעה העזה של "החיים כמשל" עליהם, אבל ביקרו את היצירה – מנקודת המבט של מי שעברו בינתיים כברת דרך ארוכה בחייהם וביצירתם – כלא בשלה. אחרים ממשיכים עד היום לרומם את הספר ומציגים את המצמיעים בעלבנו כמודרי אור.

הסופר א. ב. יהושע ("ידיעות אחרונות" 4.2.1994) המתווה את עצמו כשותף לחוויית בני דורו, זוכר את ההלם שהלם בו, "צעיר בן עשרים ושתיים" ספרו של פנחס שדה. והוא מוסיף "החיים כמשל", שהופיע באותה שנה שבה הופיע ספרו הענק של ס. יזהר "ימי צקלג", הפך מייד, לצעירים רבים, אנטיתיזה מוחצת לכל ההוויה הקולקטיבית של דור מלחמת השחרור, שעדיין הידהדה בחלל העולם החברתי הפוליטי של שנות החמישים. אוטוביוגרפיה מוזרה ומסעירה של איש צעיר כבן עשרים ושמונה, שמתוך כל התוהים הפילוסופיים האקזיסטנציאליסטיים, שאותם לא תמיד ידע לעכל, עלתה בכל זאת, בתקיפות יהודית במינה, קריאה אל היחיד לא לשכוח את עצמו, לדעת היטב מה עיקר ומה טפל בחיים הקצרים האלה. בבשורת יחידה אבל [illegible] ניתנה בתנופת עשייה חומרית עצומה, ומעוגנת בערכים לאומיים ברורים וציבוריים, היה לספר הזה כוח מהשמל".

הסופר אהוד בן־עזר (המוסף הספרותי של "הארץ", 4.2.1994) כותב, שהוא זוכר "את ההד העצום, האחר, שעשה הספר עלי ועל חברי החברותי באולמות מייזר ולאוסיטמן שבבבעת־יחס את ירושלים ראינו בעיניו, את אהבתו הגדולה לאיילה – כאהבתנו־שלנו, ואת האינדיבידואליזם הקיצוני שלו – כדרך להגשמת עצמנו". המבקר אלי שי (המוסף הספרותי של "מעריב", 4.2.1994) מציג כך את כוח השפעתו של הספר על קוראיו דאז: "מהתגלות הכפולה של זרתוסטרא העברית החדשה (לפנחס שדה המחבר־המספר – א.י.) נוצרה הסינתזה היהודית של "החיים כמשל", המהווה יישום אישי, קיומי, של האינדיבידואליזם הניטשיאני, הרליגיוזיות של ישו והמסר המהפכני הראשוני והפרובוקטיבי המשותף למקורותיו. מי שהתוודע לספר באותו רגע התגלותי שבו חווה שדה את תגלית הספיה הרוחנית שלו, יכול היה לחסוך שנות תעייה ארוכות של שנת ישרים בספרים שאין בהם ממש".

לחוסר מזלי, ואולי למזלי, החמצתי את הספר בעת הופעתו לראשונה. שירתתי אז בצה"ל ועיתותי לא היו פנויות לספרות יפה. כמתעניין בתולדות החברה והתרבות בישראל ידעתי משהו על השפעתו של הספר וידעתי שעלי לקרוא. ואכן קראתי, לפני עשר שנים, כאדם מבוגר בן ארבעים ומשהו. קראתי ולא התלהבתי. מה שהלהיב את הקוראים של אז – האקזיסטנציאליזם הניטשיאני, הרליגיוזיות הנלהבת, האינדיבידואליזם הקיצוני – נראה לי פשטני גם כמסגרת של יצירה ספרותית וכהולם את המנטאליות של גיל ההתבגרות. בדיעי את מקומו של הספר בעיצוב תודעתם של רבים התעוררו בי הרהורים נוגים, שיבואו בהמשך, על עולמם הרוחני של מי שהושפעו ממנו. לאחר מותו של שדה, עם תחילת כתיבתה של מסה זו, קראתי שוב את "החיים כמשל" ולא מצאתי שהרושם ראו השתנה ביסודו. לצד לא מעט תיאורים יפים, זוהי יצירה ארכנית, ונושאה הגיגים פשטניים ולעיתים טרחניים, המעסיקים את הנוער, הנארקיסט הצעיר, בן דמותו של המחבר, כמצב של ניתוק מסביבתו החברתית ובמרכזו של הוויה בעלת ממדים קוסמיים לא משכנעים ביותר. אינני סבור, שהתרשמותי זו מהספר היא ההוויה האפשרית ולא הנכונה על ערכו הספרותי של "החיים כמשל" הוא עניינו כאן. בשבילי מהווה "החיים כמשל" תעודה סוציולוגית יותר מאשר יצירה ספרותית בעלת ערך קיים ועומד.

מהיכרותי עם הספר ומהיכרות של מחקר ועיון עם החברה הישראלית נראה לי, כי "החיים כמשל", יותר משהעניק חוויות רליגיוזיות עמוקות לבני התשוקה של סוף שנות החמישים וראשית שנות השישים (וסביר להניח שלכמה מהם אכן העניק, שכן אין בעולם דבר שאינו יכול להעניק למישהו חוויה רליגיוזית), או תובנות חדשות, העניק להם לגיטימציה לאינדיבידואליזם נטול אחריות חברתית, המתעלם מצרכי הכלל ומצרכי הזולת, אותו אינדיבידואליזם שגבול במאונך, הולגאי, או המתקדם למי [illegible] של יצירה לבין השפעתה החברתית. יצירת מופת יכולה להזדקק על פי ציבורים רחבים ולא להשאיר בהם כל רושם, ויצירה דיבורית יכולה להיות מורת דרך לחיים. הכול תלוי בצרכים הנפשיים של הצרכנים ובדעתם התרבותית. יכול היה צעיר משכיל באירופה של סוף המאה ה־18 להתאבד אחרי שקרא את "יסורי ורתר הצעיר" של גיתה, ויכול צעיר ישראלי מצוי ללמוד כיצד לאהוב אשה מקריאת רומנים ועיתים, או ספרות פורנוגרפית. שתי התופעות הללו היו גם היו. "יוליסס" של ג'יימס ג'ויס ו"בחיפוש אחרי הזמן האבוד" של מרסל פרוסט, שני הרומנים הגדולים של המאה העשרים, לא היו בין מעצבי התודעה וההתנהגות של דורותיהם. הם התקבלו כיצירות מופת על־ידי שכבה דקה של יוצרי וצרכני תרבות במערב, ונשארו שם במעמדן זה עד היום. ולעומתם, רומנים למשרתות ומיני "שונד" כספריה של עידית לינור, מעצבים תודעות של מיליוני מתבגרות ומתבגרים בעולם המערבי כולו. באותו אופן יכולים גם צעירות וצעירים ישראלים (יותר צעירים מצעירות, שכן הספר כתוב מנקודת מבט זכרית מובהקת) למצוא ב"החיים כמשל" את הביטוי לתהיותיהם על החיים והעולם ואת הפתרון להם.

ההקשר התרבותי של ההתפעמות

מיהם אותם צעירים שהושפעו בסוף שנות החמישים מ"החיים כמשל"? ודאי שלא הצעירים בני עדות המזרח שגדלו אז במעברות, במושבי העולים ובעיירות הפיתוח. הם לא ידעו אז עברית במידה מספקת ולא היו מעורים מספיק בתרבות הישראלית ובמתחיה הגלויים והסמויים, כדי שיוכלו להתמודד עם הטקסט הזה או להיות מושפעים ממנו. בדרך כלל הם היו שרויים אז, יחד עם הוריהם, במצוקה כלכלית ובתנאי דיור ירודים, קיבלו חינוך ירוד ונחשבו כ"לא שייכים" על־ידי מובילי החברה והתרבות למיניהם. הצעיר והצעירה שהושפעו מ"החיים כמשל" היו ילידי הארץ, בנים ובנות להורים ותיקים ומבוססים, על־פי־רוב אשכנזים, אשר לא יכלו להזדהות עם האתוס הקולקטיבי ששלט אז ברמה, בעוד סביבתם החברתית מתנהגת מאז סיום מלחמת העצמאות באופן הנוגד אותו זה. רוב אנשי דור המייסדים הפכו במרוצת שנות החמישים מפועלים בעלי תודעה מעמדית לאנשי מעמד בינוני השומרים על הסמלים של האתוס הציוני־סוציאליסטי, אך מתרחקים מהגשמתו בפועל. בני דור המדינה לא יכלו לשמור אמונים לאותם תרבות וסמלים, שכן שנות התבגרותם, שהן השנים המעצבות של חייהם, עמדו בסימן קרישתו של האתוס, הסתיידותו, אובדן חיוניותו.

צעירים אלה איחרו גם לחוות את החוויה המכוננת של המאבק נגד הבריטים, הקמת המדינה ומלחמת העצמאות. הם לא יכלו להזדהות עימה ולהפנים אותה בדרך שעשה זאת דור תש"ח, במיוחד שגם הוא, במחצית השנייה של שנות החמישים, כבר היה ברובו המכריע רחוק מאורחות החיים שיצר את האתוס הישן בו המשיכו לדבוק. נדף מהם אז – מכל המזמרים שירי פלמ"ח, מהפכה ועבודה, מספרי הצ'יזבאטים ושואגי האהלך – ריח עז של צביעות. אורחות חייהם של בני דור־צברים, הרחוק מחלוציות הבוסק שנות הארבעים והמהות הפלמ"ח, עמד, בסתירה לאתוס הישן וסתירה זו יצרה בתודעתם, ככל הנראה, מה שבלשון הפסיכולוגיה החברתית קרוי "דיסונס קוגניטיבי" – אי־הלימה בין יסודות שונים של התודעה, היוצרת אי־נוחות נפשית ולעיתים אף מצוקה. וכאשר מופיע יסוד הכרתי כלשהו – טקסט כתוב, או מנהיג כאריזמטי, או כל דבר אחר – אשר מארגן מחדש את ההכרות השונות באופן שהדיסונס נעלם או נחלש במידה משמעותית, חש הפרט בעל הדיסונס תחושה של שיחרור או התעלות, או רגש רוממות, ותחום ההופעה המשחררת ו/או המרוממת מוטבע בו למשך שנים רבות, אם לא לכל החיים. נראה לי, שזה אכן מה שקרה לקוראי "החיים כמשל" שהגיעו לבגרות בשנות החמישים. האינדיבידואליזם הקיצוני של "החיים כמשל", יחד עם האידיאולוגיות הזרות שיצרו תחושה של טעימה מפרי אסור, הם שיצרו ברבים מקוראיו את תחושת ההתגלות וההתעלות. גם התיאורים השידים הנועזים, במושגי הימים ההם, של עלילותיו המיניות של הגיבור מילאו תפקיד חשוב בכוח משיכתו של הספר, ואופיו הווידויי הניע את הקוראים הנוחים להתרשם להזדהות עם הגיבור־המספר.

אפשר להתווכח אם טוב הדבר או רע שאלה הם גורמי המשיכה אל יצירה ספרותית והגורמים להשפעתה. לעניינה של מסה זו הדבר אינו מעלה ואינו מוריד. מה שחשוב מבחינתי היא הפניית העורף של הצעירים בני דור המדינה, בני הוותיקים, אל האחריות החברתית בכלל ואל הקולקטיביות בפרט. הם לא ניסו לתקן את החברה ולא ניסו ליצור אתוס חדש או מחודש של אחריות חברתית, של שותפות, של ציונות מתחדשת – במקום הציונות שנעשתה בירוקרטית לעילא ומפוערת (מלשון פערים) תחת מסווה המליצה הממלכתית, הכאריזמה של בן־גוריון, הצבריות הכהנית ההדורה שסימל משה דיין, ו"ההיתר עיסקא" להתברגנות ולמרוויחנות שנתנו אז אשכול, ספיר ועמיתיהם. שלא לדבר, חלילה וחס, על תיגבור שורותיהם המידלדלות של עשרות הקיבוצים הצעירים שבני דור תש"ח הקימו ונטשו בהמוניהם לאחר מספר שנים. מן המרכז הפוליטי והתרבותי ההולך ומתאבן פנו הצעירים של אז, ברובם הגדול, ימינה ולא שמאלה, אל הפיכת החברה הישראלית מקהילה סולידרית לשוק. יותר נכון למספר שווקים, של משרות, יוקרה, כסף, תעסוקות, הנאות.

הצעירים של אז, בעקבות הוריהם ואחיהם הגדולים נמנעו מיצירה והגשמה של אתוס חדש, שיביא בחשבון את הפער העדתי ההולך ומעמיק ואת הצורך לצמצמו, את קיומה של ישראל כמדינה המפתחת תלות כלכלית בגורמי חוץ ונעשית בכך במידה רבה ל"מדינת חלוקה", ואת הצורך לחתור לעצמאות כלכלית, את שטחי הארץ הריקים עדיין ואת הצורך ליישבם. חלק מאותם צעירים, הרגישים יותר לעניינים שברוח, "חיפשו את עצמם" באותם ימים ובמידה רבה מצאו את מה שחיפשו ב"החיים כמשל". יצחק שדה – איש ספר ולוחם, דמות מופת מהרבה בחינות – שקרא לנוער של ימי תש"ח אל משימות לאומיות וחברתיות כבר לא יכול היה, אם כי הלך לעולמו רק שש שנים לפני הופעת "החיים כמשל", למצוא מסילות לליבו של נוער המעמד הבינוני החדש. פנחס שדה מצא גם מצא, גם אם לא נתכוון לכך. הגיבור של פנחס שדה, המתנתק מרצונו מהחברה ומביע כלפיה זילזול ותיעוב, הצעיר שהדמויות בהן הוא נפגש (וגם הנשים שאהב) אינן בני־אדם של ממש אלא השלכות של מרכיבי אישיותו – הוא שהיה לדמות המעוררת הזדהות מצידם של הצעירים הישראלים בני המעמד הבינוני של שנות החמישים והשישים. ההצגה הפשטנית של האידיאולוגיות הלא־מבורות, יחד עם השיטוטים החושיים הפיסיים והרוחניים של הגיבור העניקו לצעירים הללו מתנה יקרת ערך: הם איפשרו להם להיות זעיר בורגנים ולהופיע כאינטליגנטים – כיוצרי תרבות, צורכיה ומפיציה; להתנהל על קרקעה הישנה של מדינת החלוקה המתחדשת, לפנות אל מסלול החיים ה"אורחי" שפנחס שדה בספרו הביע תיעוב כלפיו, ולדמות את עצמם לנוטשים־בין־כוכבים.

הכחשת הקולקטיביות ושקר האינדיבידואליזם

מאז ועד היום, עוסקים רבים בקרב שכבת המשכילים בישראל בהכחשת הקולקטיביות בשם האינדיבידואליזם, בשם האידיאולוגיה הליברלית הרואה בחופש הפרט ערך עליון ומעמידה את היחיד בקדימות עקרונית לכלל, לחברה. המימד הקולקטיבי של החיים האנושיים, לפי משכילים אלה, או שאינו קיים, או שהוא רע הכרחי שיש לצמצם את תחולתו במידה המירבית האפשרית. היחיד הוא מרכזו של העולם. הקולקטיב, כל קולקטיב, אולי חוץ מהמשפחה, הוא מקור של הגבלות על היחיד, הגבלות שככל שתפחתנה כן יתאפשר לפוטנציאל הטמון בכל יחיד להתפתח ולהביא לשיגשוגו הוא ובדרך זו לשיגשוגה של החברה כולה, כי מה היא החברה אם לא סך כל יחידיה? במילים קצת יותר ממורקות נאמר, כי ליחיד, לפי תפיסת העולם הליברלית או האינדיבידואליסטית, גם אם אין לו קדימות אונטולוגית, של ישות, של הוויה, כלפי הקולקטיב – קדימות ערכית ודאי שיש לו. היחיד, לפי תפיסה זו, קודם לחברה ועליון עליה. שיקוליה נחותים מול שיקוליו. ובעצם, כאמור, אין חברה יש רק מצבורים של יחידים. מישהו פעם ראה חברה בכלל? הרי כל מה שאנו רואים זה יחידים, הרבה יחידים, וגם אם כולם נאספים למקום אחד, אין הם, בעיקרון, יותר מאשר יחידים. אוי ואבוי לנו, אומר הליברליזם, אם נכיר בקיומה של ישות קולקטיבית כזו, חברה. כל רעותיה של הטוטאליטריות יכו בנו אז. בשם החברה, האתוסים הקולקטיביים שהיא מייצרת כעיוורת, כמו שהתפרפרת מייצרת תלולויות ומחילות, תתנשא עלינו קבוצת בעלי מונופול על האמת, תדכא את החשיבתנו, תגביל את חירותנו, ולבסוף גם תפגע בנכסינו ואולי בגופנו. לכן, ככל שנימנע מהתייחסות לקולקטיב, ואם נתייחס אז בגינוי ישיר או עקיף, ככל שנרחיק אותו מעלינו, כן ייטב לנו כיחידים וייטב לאנושות כולה.

בספרו של פנחס שדה יש, כאמור, לא מעט התייחסויות ברוח זו ליחיד ולחברה: הגיגים כלליים וגם קונקרטיים, המציגים את רשות הרבים הישראלית של שנות החמישים כמציאות גלעגת או מעיקה. החברה, המדינה, הפוליטיקה, המדע, הראציונליות – כל אלה הם "עניינים רחוקים מן החיים". החיים הם רק מה שמתרחש בין היחיד לבין עצמו ובין היחיד לבין העולם ובוראו. העולם לא בתור מכלול היצירה וההתנהגות האנושיים, אלא העולם כישות קוסמית בעלת איזו שהיא נשמה פנימית שיש להאזין לה ולהתחבר אליה. "האדם, לפי פנחס שדה, הוא הוויה קוסמית, הוא קיים בתוך האינסוף, כלומר, **בתוך האלוהים**; הוא אינו הוויה חברתית, הוא אינו קיים בתוך העיר או המדינה" (עמ' 414, ההדגשה במקור). ישו וזרתוסטרא, כגיבורים שמחוץ ומעל לחברה הם גיבוריו של המחבר־המספר ולצידם גיבורים נוספים מן הזן של הנאבקים בגפם נגד העולם, או מתבדלים ממנו או מתגרים בכוח עליו ומובסים תבוסה מפוארת. האושר הארצי, הידע, האהבה, העושר, הנפש – כל אלה אינם נחשבים

"לעומת הדבר האחד הנחשב בזריאנוש על־אדמות:
השג פשר כוונת האלוהים
אודות קיומו האישי והלא־ניתנה של האדם".

משפט זה מ"שירת ירושלים החדשה" (שהוא אחד הפרקים המרכזיים ב"החיים כמשל"), שהרשימה והקסימה רבים, מקפל בתוכו את תמצית השקריות של השקפת העולם של הספר. אינני מדבר על השיר כיצירת אמנות. כמוה ניתן לומר בו דברים משקפי מציאות, דברים מעוותי מציאות, הדברים מתוך מציאות, הכל לפי יכולתו של המשורר לעצב מציאות [illegible] שלא אשר יהיו) ימצא אותה כעונה על דרישותיו. גם כוונת האלוהים, אם כפשוטן ואם כמקשרות בינו כבמשל למשל שברא, החיים האנושיים, אינן מענייני כאן. אני מדבר על השיר (ועל הספר כולו) כמשקף ומעצב תמונת עולם של צעירים ישראלים חילונים בשנות החמישים והשישים. המשפט ה"קיום האישי והלא־ניתנה של האדם" מכיל בתוכו סתירה בלתי־מתיישבת: קיום אישי ולא ניתנה הוא תכונתו של הפרט, של היחיד. "האדם", בה"א הידיעה, הוא שם המין, תופעה קולקטיבית. כל אדם יחיד, כל פרט מתקיים בו־זמנית בשני ממדים – הפרטי־האישי והקולקטיבי. התעלמות מהממד הפרטי בשם הממד הקולקטיבי מביאה לקשיחות במישור היחסים האישיים ולכפייה היצונית במישור החיים החברתיים והפוליטיים. ההתעלמות מהממד הקולקטיבי מביאה להתפוררות החברתית ולרדוקציה של היחיד – שהוא לא רק יחיד אלא גם בן לבין האנושי – ליצור נתעתני, רדוד מחשבה ורגש, כפי שאפשר לראות בשפע בתרבות המערבית בת ימינו. הצגת המימד הקולקטיבי כפרטי, הצגת כל מה שיש ביחיד כתוצאה משייכותו לקולקטיבים אנושיים כשייך אך ורק לו, היא תופעה שקרית שיש לה שימוש אידיאולוגי – לגיטימציה להתחמקות מאחריות חברתית. היחיד הוא אדם, והאדם הינו גם פרט וגם בן־מינו, וחייב להתקיים איזון בין מה שמשקיע האדם היחיד בעצמו לבין מה שהוא משקיע בסביבתו החברתית. איזון זה אינו קיים בחברה המערבית והישראלית.

(מאמר ראשון משניים)

(המשך מהעמוד הקודם)

בית הלל, בפרק הזמן שבין תחילת המרד לבין הניצחון על קסטיוס גאלוס. המסקנה הזאת" – לדברי ברשלום – "– – – עולה בקנה אחד עם התמונה על האופי הקנאי של בית שמאי, אופי שהטביע את חותמו על דרכו בהלכה ובחיים, ועל התפקיד שמילא בית זה ככוח דוחף למרד בפרוץ המלחמה נגד רומי", (ע' 172).

בסיכומו של דבר, אין ברשלום סבור שהצליח להוכיח למעלה מכל ספק סביר את נכונות השערתו בדבר טיבה של התנגשות הדמים בין תלמידי בית הלל ובית שמאי, והוא מסכם פרשה זו בהבעת סברה מנומקת היטב, שמתלווה אליה מקום ההרהורות המדעית בנוסח "יש להניח – – –":

"יש להניח, כי בשנות החמישים והשישים לספירה, עם גבור התסיסה נגד רומי ונגד עושי דבריה בקרב היהודים, ככל שתנועת ההתנגדות לרומי הקיפה חוגים רחבים יותר, גברה מעורבותם של חכמי בית שמאי ותלמידיהם במאבק האקטיבי נגד השלטון הזר, ובפרוץ המרד, כאשר נתקבלו הכרעות בעלות אופי הלכתי־פוליטי מובהק, כגון "י"ח דברים", אנו שומעים במפורש על מעורבותם של זקני בית שמאי ועל התנגשות הדמים בין תלמידי בית שמאי לתלמידי בית הלל. אז באה לידי ביטוי כל העוצמה המהפכנית, שהיתה טמונה בהלכה ובאורח המחשבה של בית שמאי. ההלכה הקדומה שבה דגל בית זה, הקשר שלו לעבר אינאי מפואר, למסורת החסידים הראשונים ולימי הזוהר והגבורה של מרד החשמונאים וממלכתם, הביאו אותו לעמוד בראש המאבק המזויין נגד רומי ונגד משתפי הפעולה עמה בקרב היהודים: מאבק למען חירות, חברה מתוקנת וצודקת, עתיד טהור". (עמ' 230).

מותם של בית הלל ובית שמאי

חורבן הבית השני הביא לקיצן את שתי הסיעות היריבות שבתנועה הפרושים. "עובדה היא שבית שמאי ובית הלל התפרקו בראשית התקופה שלאחר חורבן הבית – – – אך הסיבות להיעלמותם שונות" (עמ' 273). שלוש סיבות מונה ברשלום להיעלמותו של בית שמאי:

א. "– – – הכוונת אנשיו, פשוטו כמשמעו. יש להניח, שאותם הלוחמים הקנאים בימי המרד אשר באו מחוגים הנוהים אחרי בית שמאי ומקרב תלמידיו היה גבוה ביותר. מכאן מתבקשת המסקנה, שגם במספר הנופלים בקרבות השבויים שנפלו בידי הרומאים ושנמכרו על־ידיהם לעבדים, היה חלקו של בית שמאי גבוה ביותר – – –".

ב. "– – – (בתחום הנפשי: קשה לתאר, שאנשים אשר שיגעו עצמם בכל מאודם במרד ואשר תלו את כל תקוותיהם בהצלחתו, יוכלו למצוא את הכוח הנפשי להתחיל בפעולת שיקום אפורה, לאחר שחשך עולמם – – –".

ג. "– – – הלכת בית שמאי – – לא היתה מסוגלת להתפשר עם המציאות המשתנה – – –". (עמ' 274).

בית הלל נעלם לעומת זאת משום ש"ההנהגה ביבנה עמדה – – – בראש מפעל שיקום אדיר, והיה עליה לפתור בעיות קשות ביותר בכל התחומים. – – – עצם ההסתגלות למצב החדש הולמת את גמישותו ופכחונו של בית הלל, אך מסורותיה עתה שונות בתכלית מהמסורות שהציב לעצמו בית הלל בפני הבית – – – (ברם, בסופו של דבר) מוכרעת ההלכה כבית הלל רק לאחר כשלון מרד בר־כוכבא ולאחר גזירות השמד, כאשר הישוב היהודי בארץ, העייף והנחלש, איבד את היכולת להתקומם ונמס את התקווה להשתחרר בעתיד הנראה לעין מעולה של רומי" (ע' 276).

סיכום

ספרו של ברשלום מביא אסמכתאות רבות לביסוס השערתו בדבר הקשר בין בית שמאי לקנאים המורדים. החידוש העיקרי של ספרו אינו בקיצור־תולדות־עם־ישראל בתקופת־הרומאים (המהווה חומר־גלם עובדתי לביסוס טענתו המרכזית), אף לא בבקיאותו התלמודית המופלגת בתורה־שבעל־פה – אלא בהשערה עצמה, שיש בה עוצמה לוגית, המקשרת עובדות ומובאות מן ההיסטוריה ומן ההלכה, האגדה המדרשים.

בעיניים מודרניות, של "חכמים־לאחר־מעשה", ניתן לתמוה לא רק על קנאותם הדתית והלאומית של חכמי בית שמאי ותלמידיהם – אלא אף, ואולי בעיקר, על כך, שחכמי בית הלל לא הצליחו לשכנע את רובו של העם להימנע מן "המרד הגדול" ובוודאי ממרד בר־כוכבא, שבא כ־60 שנה לאחריו. כדברי הגל, "ההיסטוריה מלמדת אותנו, שאין אנו לומדים לקח מן ההיסטוריה". ברשלום אינו מפרש את סיבותיו של כשלון בית הלל – "להקדים תרופה למכה", ולמנוע את "המרד הגדול" ואת זה שבעקבותיו. ברם, שני הרהורים עולים מתוך העיון בספרו:

א. קיים קשר ישיר בין מצוקה חברתית־כלכלית לבין קיצוניות דתית ומדינית. השכבות החלשות והנפגעות נוטות לתמוך בקיצונים מתחום הדת ומתחום הלאומנות גם יחד. ולהיפך: הנהגה מדינית מתונה, המשלימה עם פער כלכלי ומצוקה חברתית – תתקשה לשכנע את העם לתמוך במדיניות־החוץ המתונה שלה.

ב. אולי יש רמז למחלוקת בין מתונים לקיצונים, ולהסתמכות הקנאים על מרד־החשמונאים כמופת היסטורי למאבקם – במדרש שנתחבר, כנראה, אחרי מפלתו של בר־כוכבא: מה היא משמעותו ההלכתית של חג החנוכה? האם יש לחוג אותו כמנהג בית שמאי (8 נרות ביום הראשון, 7 נרות ביום השני וכן הלאה – כשאורו של החג ומספר נרותיו פוחת והולך) – או כמנהגו של בית הלל (נר 1 ביום הראשון, 2 נרות ביום השני, וכן הלאה – כשאורו הולך ומתגבר). הלקח ההיסטורי שהפיקה – באיחור רב – התרבות היהודית, עד שנסוגה מן הקיצוניות הדתית והלאומנית, ופנתה לדרכי־נועם, נתיבות־שלום ומתינות מדינית – בא לידי מיצוי במדרש על משמעותו ההלכתית של חג החנוכה. חנוכה – אומר אותו מדרש – הוא נוטריקון (ראשי־תיבות) של המלים "ח' נרות, והלכה כבית הלל"...

ואולי אף אנו נסתפק, לפי שעה, בלקח הזה...

עצוב לי

יעל לוטן

אם על המפעל הציוני בכללותו היו ויהיו מחלוקות קשות, הרי על הישג אחד שלו אין מחלוקת, והוא החייאת השפה העברית. בדיעבד, זה נראה טבעי לגמרי, שכן ידיעת העברית היתה משותפת לקהילות יהודיות ברחבי העולם, ועד לפני דורות ספורים היו סוחרים ומלומדים יהודים מתכתבים זה עם זה, בין ליטא למגרב ותימן, בין אנגליה ועירק, בלשון־הקודש. לגבי יהודים, העברית מילאה את אותו התפקיד שלטינית מילאה בעולם הנוצרי עד המאה השבע־עשרה.

בעבר הלא־רחוק היה ידוע, שהתימנים הם דוברי העברית המדוייקת ביותר. כאשר האזנת לתימני מבוגר היית שומע בבירור לא רק כל תנועה, אלא גם כל עיצור, ובעברית, כמו בערבית, יש מבחר קטן של תנועות, אבל עושר של עיצורים). תימנים לא עשו שגיאות כתיב: ברדיו הקריינים הבכירים היו סעדיה דמארי, רעומה אלדר ומשה חובב. והנה, תוך שנים אחדות ההיגוי התיקני הופקע מפיהם של התימנים ותלמידיהם ונשחק לחלוטין, היום השפה המדוברת ברדיו ובטלוויזיה נשמעת כחירחור מתמשך. ולפעמים קשה להבין במה מדובר, אם בדובר ב"אורחים" או ב"עורבים", ב"לקמט" או "לכמת", כיוון שאין הבדל בין ע"ן לאל"ף, בין ה"ת וב"ת, שלא לדבר על כ"ת ות"ו, ק"ף וכ"ף.

במקביל, הומצאו חוקים אחרים ללשון רשות־השידור, שאין דמיון רב ביניהם לבין השפה שמדברים בה הישראלים במציאות. אפשר לקרוא לשפה הזו "מלרעית", כיוון שבה כל מילה אפשרית נשמעת במלרע. כך מדברים על מכבי נתניה (שתי המילים במלרע), על סטודנטים באוניברסיטה האוכלים תירס ובננה (הכל במלרע). לא חשוב שאין יצור חי אחד שמדבר כך שלא לפני מיקרופון, ושהטעמה מגוחכת זו מכערת את השפה – זו היא שפת רשות השידור. ויש שהקריינים נוספים ואומרים אפילו "השעה תשע" במלרע, וכיוצא בזה. יתר־על־כן, לימדו את הקריינים שאחרי שווא־נע האותיות בג"ת, כ"ף ופ"ה רפויות, כך ש"גזירה וכומר" נשמע בפיהם כמו "גזירה וחומר". וגם כאן הם נכשלים, ומכיוון שידיעת העברית שלהם אינה טובה במיוחד, הם מסוגלים לומר גם – כמו אחד ששמעתי – "יוקשה לנחש מה יהיו התוצאות"...

בכיך גם בה שהם עושים לשמות העבריים. יהודה יערי המנוח הצביע על כך שהאנגלים, בשיבלם הטבעי, יודעים שיהודה־במלרע הוא חבל ארץ ושבט קדום, ואילו בקראם שמו יהודה־במלעיל. שדבורה־במלרע זה חרק קטן, ואילו אשה ששמה דבורה־במלעיל, וכולי. אבל בלשון המלרעית המדוברת ברשות־השידור אדם ששמו שימחה־במלעיל נקרא שמחה־במלרע, וזה לא רק לא מסבכת, זה עצוב.

נתיבה בן־יהודה לוחמת זה שנים רבות נגד משמרות הלשון העברית, ואם היא לא יכלה להחליש את כוחו של הממסד המחור הזה, מי אני שאקח עלי את המאבק. מה שמקומם אותי לא פחות הוא הזלזול הבורא בשפה המתפשט בחיים המסחריים. מילא, שכל החנויות נקראות בשמות לועזיים, ומוצרים רבים נושאים שמות לועזיים מגוחכים (למה המנות המוכנות בקופסאות נקראות "לאנצ'"?), ההוצעות הגדולות באמת הן הצירופים של עברית עם מעין אנגלית. מזון לכלבים נקרא דוגלי ולחתולים קטלי, ונוזל לשטיפת כלים נקרא נייטלי, ומשהו אחר נקרא הבלי, וכן הלאה. אני רק מחכה שמישהו יתחיל לשווק נייר־טואלט תחת השם "סיטלי". ובימים אלה כבש התרזב בהלא פוסטרים המראים שני ילדים בלונדיניים (כמובן: הרי אצלנו, כידוע, האוכלוסייה כולה בצבע סקנדינבי), ועליהם הכתובת "סילב YOU". אם זה לא ביזיון, אינני יודעת ברבריות מהי.

בעצם, בחוץ לרשות השידור, שבה בלאו־הכי מדברים בשפה אוחרית, העברית היום הפכה לשיפחה החרפה. הרגש עבר לאנגלית, או מוטב לומר, לאמריקאית. ילדים נקראים בשמות כמו אלינועד, שירלי, רועי, בן, דין, ועוד מיני שמות שהיו שימושים בחו"ל. ומה שההורים האפתנים לא יודעים הוא, שהשמות הנפוצים ביותר בעולם האנגלוסקסי היום הם דווקא שמות תנ"כיים כמו שרה, דינה, דניאל, דוד וכולי.

בעיני, התופעה הזו היא חלק מתהליך אידיאולוגי הרבה יותר רחב ועמוק, שנותן את אותותיו בחיים הבריתיים, החברתיים והתרבותיים בארץ. אבל זהו נושא החורג מן הידיעה הנוכחית. תמיד חשבנו, שנפלא הדבר שילדים קטנים יכולים לקרוא טקסט במקורו בן אלפי שנים. אבל אם התהליכים הנוכחיים יימשכו, הפלא הזה לא יחזיק מעמד זמן רב. אולי במקום לתת לעברית להתבזות ולהבזות בשלבים, מוטב שיוחלט כאן על המרה רשמית לאמריקאית, בה גם כבלאו הכי ישראלים רבים חולמים שיבוא יום ונהפוך לארצות־הברית.

صكنا من الاهل

صكنا من الاجل

דעה אחרת

השנאה המאוהבת

שושנה שרירא

על ספרו של י. קניוק "פוסט מורטם"

הביקורת הנחפזת והרצבנית הורידה עטו על הספר ועל אמירותיו החריפות כמוצאות מציאה גדולה: שנאת אב, שנאת אם, אמירות בוטות, נקמת הבן במולידיו. ועוד כהנה וכהנה מאסמי הפסיכולוגיה בגרוש. הגדילו לעשות מחברי הרשימות שכלל לא עיינו בספר. אלה כתבו מה שכתבו מפי השמועה הרעה והמרכילה. האחד שכתב וסיווג את הספר בתוך התנועה הרווחת היום בשדה הספרות הכללית בגל של שנאת אב ואם הוא י. ברונובסקי, שהודה שלא קרא את הספר אלא שמע עליו ונתרשם כנראה מפי הביקורת האקדמית המדקדקת באשר על פני השטח ואינה מטריחה עצמה כלל לרדת לעומקו של עניין באשר כל מעייניה לא בספר ובמחברו אלא בה עצמה ובכישוריה הפרטיים לפרש וללמד את הקורא פרק בקריאה שטוחה ובלתי־מעורבת.

כשם שמסתערים במקומותינו על תרגומים קשים לתרגום ומגישים הצעה למתרגם מילולית כביכול מדוייקת ולא פיוטית אמנותית (ראה תרגום פרוסט). וכשם שקמו לנו מאות מתרגמי שירה אנגלית וידיעתם באנגלית דלה ויכולתם לתרגמה עלובה (ראה "מאותיים"), כך גילו ביורם קניוק פנים ספרותיים שאינם פניו.

ולא שאני קוראה אחרת בספרו, אלא שאני קוראה אמת ספרותית אחרת בטיעוניו. ואני רואה בספרו זה את הטוב בספריו (אולי מלבד "חימו מלך ירושלים") ולא שאני ממעריצותיו הגדולות. אינני כזאת. קריאה בכמה מספריו האחרים לא עלתה אצלי יפה. אך דווקא בספרו זה אני רואה חיפוש כואב אחר אמת של אהבת בנים ואבות ומעמקים דוויים שרוב בנים ובנות אינם מהינים כלל להעלותם לא בכתב ולא במחשבה.

אולם מקור חיפוש אמת עזה זו עלום תדיר. אין בנים מעלים אותה לא במודע ולא בהסתר ואף אבות אינם עושים זאת אלא אולי בינם לבין עצמם בלבד.

סופר, המתוסכל לא בשוויון־נפש אלא במצוקה נפשית גדולה באהבתו אל אמו ואל אביו וכדי להקל על חיבוטיו משתמש בביטויים בוטים וכמעט לא אחראיים כדי לעמוד במשימה זו, ראוי לאהדה ולא לשוטים ועקרבים.

דור ראשון שנולד כאן ודור של ילדים שהובאו הנה בילדותם בידי הוריהם, כמוני למשל, היה עד למכאובי ההתערות, התערות של הורים קשישים שעלו ארצה בבגרותם והם נמקים, מתכלים מרגע לרגע במחלות ובדכדוך הנפש למראה החלום וכזבו, אין לו ברירה אלא להזדקק לפרקים לטרמינולוגיה ספרותית משתלחת כדי לחפות באיבה על אהבה נוראה אל אותם הורים מתכלים ועוברים מעולם המציאות שלנו של ראשית ואמצע הבאה הזאת באין יכולת גופנית ונפשית לעמוד בתלאות שהטילה על דור זה האידיאולוגיה הציונית, שיש מהם הדבקים בה בכל נפשם ויש מהם ההולכים אליה בעקבות בני זוגם הנלהבים.

ספרו של קניוק רב ערך לגבי חייהם כאן בארץ של עלומי השם שאינם זוכים לדבריו להתייחסות רב־ערכית אל מעמדם בארץ הזאת למרות זכויותיהם ואישיותם. גם שברון חלום התרבות הנעזבת מאחור אצל נשים וגברים אלה לצד בני זוגם הדבקים בכל מאודם בתרבות העברית ובאידיאולוגיה שהביאה אותם הנה, שניות זוגית זו, שתריה אינה עולה־יפה כשהיא טמונה באותו בית משפחה ובאותו רקע חיים מצומצם ופרטי, יש בה כדי לעשות שמות בנפשם הם ולהכעיס ולהרעיש את בניהם שאינם מתעלמים מחיבוטי הנפש של הוריהם. בעוד הביקורת רואה בהם צופים אכזריים, שווי נפש, לועגים ומתעללים בקרובים להם בביתם. ביקורת זו המתבססת על מלים, על השמעת דברים, כביכול כל שמשמיעים בקול רם עומד ויציב ואילו כל שלא נאמר בהקשר זה והוא רוטט ונכאב אינו ראוי להתחשבות ולהתייחסות. ביקורת זו העולה כפורחת על כנפי גידופים וקנטורנות, תרעומת וחשיפה גמורה של אבות ובנים בבנותא המצומצמת שלהם בארץ הזאת דווקא משום שהורים וילדים מתראים הרבה ומשוחחים הרבה וחושפים הרבה אלה אצל אלה הרהורים ווידויים שלא יתגלו למשל במציאות האמריקאית, ששם המרוחקים אינם מאפשרים להם להתראות אלא פעם בכמה שנים או לכל היותר פעם בשנה בחג המולד, וגם אז רבים ומתקוטטים. יש חילופי דברים קשים בקול רם או באלם בעונשים שאדם מעניש את עצמו ולא את זולתו.

הבן שאינו חש לחזור מחו"ל כדי להשתתף בהלוויית אמו אינו מעניש את אמו. היא אינה יודעת כלל שלא חזר וכבר לא חשוב לה. הבן, גיבור הספר שאינו ממהר לעזוב את סקנדינביה כדי להשתתף בהלוויית אמו כאן בארץ, עסוק יום וליל במרירות נגד אישיותה של אמו, כשהוא מבקש אצל עצמו אובייקטיביות לגביה למרות אהבתו העזה אליה ואל אביו. אובייקטיביות זו מבקשת למצות כל שהוא שלילי במנהגיה של האם, באמונתה, בדעותיה, בגהיותיה אשה חדשה, כביכול, בזיופיה הקטנים, בהעמדת הפנים לפרקים בבחינת אלה המגרעות, כל השאר מעלות.

האב, שאינו מתערה בארץ חולם את חלומותיו המוסיקליים והתרבותיים בתרבות אחרת, היא תרבות גרמניה, אף כי מצאו לא משם, זוכה כמעט להתקפה בעת שהבן מתקלס בחולשות הגוף והמין שלו על סף חדלונו. אלא שבעיני מכל ההתעמרות הזאת בהורים, באובייקטים שנמצאים עמם תדיר באינטימיות מוגשמת בד' אמות צר בבית ובחוץ, מולידים בארץ הזאת תיעוב מצד אחד ואהבת סמויה מצד שני.

הבוטות הישראלית שיצאו לה מוניטין בעולם כולו מגלה כאן פנים לכאן ולכאן. בבחינת החייל והברו בשדה הקרב שהנה אני מקלל אותך, מורף ומגדף ומיד מוכן ליתן נפשי תחתיך.

אינני יודעת אם רבים מספרי ישראל, אולי מלבד ס. יזהר, השכילו לתאר את הפן הזה של הישראלי הגדל בארץ. המלחמות, הכלל הרווח בפרס, ה"אגתגר" הנצחי שנוקט בו אצלנו כל מדינאי וכל פוליטיקאי ובולע את האני עד כי אפילו בביתו שלו אל מול הטלוויזיה ולשמע הרדיו מלמדים אותו לדבר בלשון רבים בעוד אשר הוא רוצה לדבר בלשון יחיד.

אינני בטוחה שקניוק הוא אלופו של פרס הזה, האני הזה, דור ראשון בארץ הנושא בעול הורי שואה הורי ציונים ותיקים, הורי נגררים אל האידיאולוגיה הציונית בעל כרחם והורי מהגרים מאמת אירופה של מלחמת העולם השנייה הנמלטים הנה ואינם חיים פה ברוחם. אבל נסיונו הנולמי כמעט לתאר מצבים נפשיים של עולי העליות של סוף שנות העשרים ושנות השלושים, אלה המכונים הוותיקים, ראוי

יורם קניוק

להתייחסות רב־ערכית ולא קילוף פני השטח בפצירה קטנה של ביקורת שקראה בעיתונות העולם שהיום הגיע בספרות עידן שנאת הבנים לאבותיהם. שנאה זו אינה חדשה, אלא שאצל אומות העולם בצרפת ובארה"ב השנאה מותנית באכזריותם של ההורים כלפי בניהם. אכזריות זו נראית לנו כאן נטע זר. בברוטניקה היא כביכול תופעה בן הזוג. לא זו מגמת פניו של מחברנו. אין הוא נוטל מן הברוטניקה העיתונאית. אלא מנפשו של אדם, הפעם מנפשו שלו. אפילו מרייק בשמות פרטיים ושמות משפחה, או מסתפק לפרקים באות אחת מן השם.

שדה המחקר הספרותי שלו איננו ביקור בבתי־סוהר ובבתי־ילדים מוכים, שיש שם די והותר ממקרי רצח הורים בידי בניהם ורצח ילדים בידי הוריהם, כפי שעושים אחרים והוצאות נכבדות מאוד מפרסמות את מחקריהם הקלושים במסווה של ספרות עכשווית כביכול.

הפעם הוא הולך בדרכו של פלובר "מדם בובארי זה אני". ואומר הבן הזה הוא אני ואלה הם הורי. וברגע שהוא מגיע לזירה פרטית זו במסגרת החיים בארץ, שבה כל פעולה התנדבותית מכה קשה בנשים ובילדים ובבעלים, המשלמים את מחירה של הזמנת בן משפחתם לבית הנשיא לקבל את "אות ההתנדבות".

אין לו יראת כבוד בפני מעשי ההתנדבות של אמו, המניחה לעוזרת זרה להגיש אוכל שרוף בבית. רבים סולדים מן האוכל בבית אפילו כשהאם היא המבשלת. אבל הסלידה כאן כאובה מדי, כי היא מגלה איזו עזובה ואי־רצון לחבב את הבית על ילדיו. המלה שירות השנואה על בני קיבוצים ועל עיירות באותה, הוציאה מן המילון הישראלי ההגון את המלה משרתת והפכה אותה למלת גנאי. המלה כל כך שנואה, עד כי רבים וטובים חוששים להגיש שירות קל שבקלים אפילו לאדם נופל ברחוב, שמא ישתמע מכך שירות־כל־שהוא. הישראלית האנרגית המסוגלת לשרת בקלות כל מיני נכים ומשוללי כושר ניוד חוששת לשרת את בני ביתה שמא יופחת ערכה הסגולי. ומכאן, שילדים רבים גדלים ללא שירות מינימלי של חום והבנה, והגשת מטעם טעים, או שירות הבנה בעת מצוקה או כישלון. הכישלון צריך להיות סוציאלי, עדתי, עלייתי, משקי, כדי שהבוגרים ייחתמו למשימה. המשימה בבית כנראה אינה ראויה.

הישראלי הבוטה הזה, הגדל בבית מנוכר ורוצה להשיב להוריו כגמולם כעס על מעורבותם הסוציאלית, המקצועית, התרבותית והלאומית. אלא שאינו יכול להשיב להם מנה אחת אפיים על נרגנותם, טענותיהם כלפיו, שכביכול השקיעו בו וההשקעה לא נשאה פרי. אין הוא יכול לנקום בהם בשל כשרונו העצום לאהוב אותם אהבת נפש. ובאהבה הורית זו של בנים להורים ושל הורים לילדים שלוחמת על קומה בירכתיים, צץ כביכול פרי באושים שאינו פרי באושים, אלא גידופים בלבד והיקף פריחתו מופלאה, אלא שבעולם סומא. הקורא מטייל על פני השטח מעוות ותוטמו לשמע דברי הנאצה, כביכול, ואיננו זוכר שעל שפת ים המלח בני־אדם מורחים גופם בבוץ שחור ומתועב כדי להחלים ממדוויהם.

אפשר לצטט מראי מקומות רבים בספר זה בהם מבצבצת האהבה הגדולה והרוויה להורים ולצער התעוזתם בארץ שהוא רגש ענוג מתחת להשתוללות המתמרדת נגד הכורח לקבל על עצמו את תכתיבי החיים בארץ הזאת. כשהבן קרב אל אמו לחבקה היא קופאת בידיו כביכול בושה גדולה היות האדם הכונה את ארצו רגיש מדי לרחשי ליבו. כשהאם מחבקת את בתה היא קופאת בידיה כאבן, כביכול, האין היא נמסה בקרבתה בערגוביה נבוכה אנחנו מייחסים זאת להעדר הכושר לקיים קשר פשוט ובלתי־מותנה בחוץ מלחמות הפוגות והתגרבות ונידובים בעל כורחו של האדם שנרבתו למשימות אלה או אחרות.

יושר ליבו זה של המחבר בנסיונו להפשיר פעם אחת ולתמיד יחסי הורים ובנים בארץ הזאת, יחסי הורי שואה ובניהם שנולדו כאן או הורי עלייה אידיאולוגית ובניהם שנולדו בארץ הזאת, או הוגעו הנה בילדותם מוכרח להכות ראשו בקיר לשם העלמה בקיר השתיקה של רגשות משפטים ומדוחקים.

הוא ראיה, שזו אולי הארץ היחידה שבה כשילד מראה אהבה יתירה לאמו או לאביו ותובע מהם גילויי חיבה ומסירות, מפנים אותו מיד אל פסיכיאטר לילדים, בבחינת התופעה היא יוצאת דופן ומוגשמת. הילד חייב להיות מאופק וגם הוריו מולידיו. מקסימום מותר לסבא או לסבתא שמעולם לא הכירו את סביהם הם, לחתום נשיקה על לחיו של נכד או נכדה. אולם התוצאה מכל זה הוא איזה חסך שחשים ילדי קיבוץ שהתחנכו בבתי־ילדים, ילדי פנימיות בכפרי־נוער או אלה שהובאו עם עליית הנוער לפנימיות בארץ, ילדי עירים המכונים ילדי מפתח החוזרים מדי יום מבית־ספרם לבית ריק. מי שנתמזל מזלו מוצא סבתא בבית.

הספר לא בא מוקדם מדי. חייב היה לבוא אולי לפני שנים. אבל גם קניוק לא העז. כשם שלא העזו אחרים. אבל תיאורים המפורט אצלו של הורים מעורר איזו קנאה נוראה שאלה זכו וההורים אחרים לא זכו למרות הביטויים הקשים וההתעמרות כביכול בזכרם.

התמזל מזלו של קניוק שהוריו התעניינו בשטחים רבים: בפדגוגיה, במוסיקה, בספרות ובפילוסופיה (אני עוד זוכרת את הקונצרטים הקאמריים שאירגן אביו במוצאי שבתות במוזיאון תל אביב), ומגוון זה והפגישות המצויינות עם אנשי תרבות ואמנות שוכה להם הבן בהתחנכו בצל קורתם הגניבו אל ליבו איזו שחצנות סמויה, כביכול. שאר בני הארץ נהנו מאירועים אמנותיים ותרבותיים כאלה באשר אביו היה זמן מה מנהל מוזיאון תל אביב. ולא היא.

ההתפרצות המילולית העזה של מחברנו היא מנת חלקו של המשופע ברוב טובה וברוב תרבות ויופי. זו היא השתוללותו של העשיר בדעת ונוי ולא של העני ביופי היצירה האמנותית והספרותית. כלים רבים עומדים לרשותו בבית ובחוץ, וילדותו כבר הכשירה אותו להתגנות מתפארת תרבותן של ארצות סקנדינביה הנאורות עד כי הוא כומה בנפשו שהוא מסרב להיפרד מהן אפילו במות אמו. אולי השתוקקה אמו בקוראה בספרי הסקנדינבים אל ארצות צפון אלה ובשכבו בהן הוא קרוב יותר אליה מאשר בשובו ארצה לתוך הלוויה של רוב אדם ורוב טקס?

"כדי לא לאהוב את אמך", אומר קניוק, "היה חייב להפוך את עצמו להלל כמו אנשי פומפיי, חללים ריקים במקום בני־אדם". כלומר, המאמץ הגדול הוא לא לאהוב את הוריו שהוא אוהבם אהבת נפש, אלא המאמץ הגדול הוא שלא לאהוב אותם מדי כדי שאפשר יהיה לספר בהם באובייקטיביות כל שהיא.

קניוק מדבר על חיים ללא חיבוק, האם לחיבוק זקוק אדם שאינו אוהב? מה איום לחיות יותר מארבעים שנה מבלי לשמוע "אני אוהב אותך" דברים שאינם מקובלים כאמירה במקומותינו. אבל לאמירה כזו זקוק אדם אוהב לא אדם מתעב. זה המצפה לזכות בנשיקת אם? כל אמרות החיבה הללו הן מנת חלקו של הבן האוהב, המייחל לאות חיבה מהוריו. ואף ההורים רוצים באהבה אבל אינם יודעים לספחה. והמסקנה: החיים הישראלים לוקים בחוסר רגש, בחוסר הבעת הרגש. בחוסר שבקומוניקציה פשוטה שבין אנשים קרובים עד מאוד יש רק דאגה ואבל.

הבעת כבוד והוקרה יש אצלנו לזרים, גדולים או עניים. על כל פנים זרים ידידים. אל הלוויותיהם מגיעים ביעף. לשמחותיהם נוהרים בהמוניהם. ההברים שאינם תובעים הרבה־יבאים על סיפוקם. אבל המשפחה המתעבת שירות בממש ושירות שכזה נענשת כאן ברשע באין יכולת להעניש בעליה.

ההלכה שפויה והחילונות

אהוד בן עזר

משה זמר: הלכה שפויה. הקדמה מאת השופט חיים כהן. דביר הוצאה לאור. תל־אביב, 1993. 365 עמ'.

לפני ימים לא רבים הלך לעולמו הסופר פנחס שדה, שחייו ויצירתו היו ביטוי לתחושה רליגיוזית עמוקה, שלא באה אצלו לביטוי בשום מסגרת דתית. ואולם הרליגיוזיות שלו היא אכזרית, כי אלוהיו אוהב את הרוצחים הגדולים, ואת הגאונים, בעיקר בהיסטוריה ובאמנות – אלה שבחייהם ובמותם מגשימים עלי אדמות את הדוגמה העל־אנושית, בבחרם בחיים שמעבר לטוב ולרע.

ההיסטוריה מוכיחה, לדעת שדה, כי אלה הם המפעלים והאנשים המטביעים חותמם ורושמם על האנושות ועל תולדות הרוח, חוכים למימד המיטאפיסי. לכן השפע מהנצחיות שלה זכו רוצחים גדולים, כג'ינגיס־חאן וכהיטלר – בעוד קורבנותיהם שקעו באנונימיות, בשיכחה גמורה, ומנקודת הראות הנצחית, העל־אנושית – השמדתם גאלה אותם מחדיקות ומחוסר־המשמעות של חייהם הבינוניים. פנחס שדה היה מוקסם מן האור הקר של הנצחיות אשר מעבר לטוב ולרע. הוא לא המציא את השאלות הללו. הוא מנביאי ישראל, דרך מרבית הפילוסופיה והקבלה היהודית של ימי־הביניים, ועד להתמודדות עם השואה בדורנו – עומד במרכז המחשבה של האנשים הרליגיוזיים (לאו דווקא הדתיים) – הניגוד שבין כל־יכולתו של אלוהים לבין טובו. או, בניסוח אחר, האם גם הרע מקורו באל?

האם הדת היהודית בישראל עוסקת בכלל במימד הרליגיוזי? לא. היא גם אינה עוסקת במימד המיטאפיסי והפילוסופי, אף לא במימד ההיסטורי, משום שלדעת האורתודוכסיה אין היסטוריה, הכול נקבע כבר בתורת משה בסיני.

לכן, בהיעדר תחומים אמנותיים ורוחניים אלה, שהם במידה מסויימת הלב והשכל של כל דת – אין בדת היהודית בישראל התמודדות רצינית עם השואה, ואין יצירה רוחנית מקורית, ובעיקר לא יצירה ספרותית ואמנותית – במחנה הדתי בישראל בדורנו. מה נותר איפוא? תחום ההלכה, ותחום ההיסטוריה בפעולה בוסח גוש אמונים, כלומר הלאומיות, יותר נכון, הלאומניות, שיש בה גוונים ובני־גוונים של משיחיות.

מכורח המציאות הישראלית, המכתיבה גם לתנועה ליהדות מתקדמת את נושאי מאבקיה בארץ, נעסוק גם אנו רק בתחום ההלכה, או כפי שהרב זמר קרא לספרו – "הלכה שפויה". השם אולי לא לגמרי מתאים, כי משתמע ממנו שההלכה האורתודוכסית היא הלכה בלתי־שפויה. ובעצם אולי ההיפך הוא הנכון – באורתודוכסיה הבעייה היא עודף "נורמאליות", עודף נורמאטיביות שמרנית. בעוד שהתנועה ליהדות מתקדמת צריכה לשאוף לכך שההלכה תהיה לא־שמרנית, "לא־שפוייה", אלא – מתפתחת, פורצת, מהפכנית, דינאמית ודיאלקטית.

אני רוצה להתייחס לבעיית השמיטה, שבה עוסק הרב זמר בספרו. שנת תרמ"ב, 1881–1882, היתה שנת שמיטה ראשונה שלה בתקופה שבה היתה כבר מושבה עברית בארץ, פתח־תקוה, שנוסדה בשלהי 1878 (ראשון־לציון נוסדה רק בסוף תרמ"ב). צרות רבות היו למתיישבי פתח תקוה: מאלאריה, בעיות ביטחון, התרוששות כספית, היעדר תשתית, ואולם את "מכת החסר" העניקה לה שנת השמיטה. רבני ירושלים לא העלו כלל על דעתם שהחקלאות היהודית המתחדשת תתקיים מחוץ להלכה. לפיכך, האדמות הוחכרו לערבים, המושבה נעזבה, ונתחדשה רק לאחר שנתיים־שלוש, באמצעות היישוב הזמני ביהוד.

בשנת תרמ"ט, שנת השמיטה השנייה לחידוש ההתיישבות היהודית, כבר היו כמה וכמה מושבות בארץ. רבני ארץ־ישראל האשכנזים עדיין החמירו, אך למרבה המזל היתה אז ההתיישבות היהודית כבר תחת חסותו של הברון רוטשילד, והוא השיג הסכמה של רבנים מהגולה להסדר, שבאופן עקרוני מקובל על הרבנות הראשית בישראל עד היום. וכך נקבע התקדים – החקלאות העברית החדשה אינה שובתת אפילו שנה אחת. הגישה היתה כבר אז ממלכתית, לא הלכתית. התעוררה אמנם בעייה עם חלק מאיכרי המושבות, שדווקא מצא חן בעיניהם הרעיון לא לעבוד שנה שלימה אלא לחיות על חשבון הברון, ולכן הם דווקא היו בעד קיום מצוות השמיטה!

שנת תשנ"ד היא שנת שמיטה. השנה לא נחגג ט"ו בשבט, אין נטיעות. על מתצרי מזון מקומיים רבים שאנו קונים כתוב שאין בהם חשש שביעית. החקלאות העברית, שלא חסרות לה צרות, נאנקת תחת צרה נוספת – המיגזר הדתי מעדיף לקנות פרי וירק אצל נוכרים ומפריס את החקלאות העברית! אילו בידם היה הדבר היו מחזירים אותנו לשנת תרמ"ב, ולעזאזל החקלאות העברית!

בסוגיית השמיטה מוכיח הרב זמר בספרו, כמו לגבי שאר הסוגיות השנויות במחלוקת – יש יותר מדרך הלכתית אחת. יש תקדימים אחרים גם בשמיטה. כלומר, אלמלא התאבנה ההלכה האורתודוכסית, היתה מוצאת פתרונות בכל תחום, שהיו מכהים את השינאה שנצברת אצל החילוניים במיפגשיהם עם ההלכה, פתרונות שהיו הופכים אותה להלכה שיש בה מימד אנושי ויהודי במובן העמוק, המוסרי, של המלה.

מרבית התקדימים מן העבר, שאותם מביא הרב זמר לקולא, כנגד פסיקות הרבנים בישראל – הם פסיקות של רבנים שגיתנו במורצת הרוחות בגולה, ואם נקבעו בארץ, הרי לא בתקופות של עצמאות מדינית. מדוע בחוץ־לארץ ההלכה היתה גמישה, ואילו בישראל היא מרימה ראש בקשיחותה? מדוע שם, ובעיקר בזרמות האחרונים, יש פלוראליזם דתי, בעוד שאצלנו מולכת המתגוליטיות האורתודוכסית?

מדי שנה, בימים שלפני הפסח, אנו רואים בעיתונים תמונות של אברכים, שאינם משרתים בצבא, עומדים ומנקים במברשות את דפי ספרי־הקודש שלהם, מחשש לפירורים של חמץ. יש להם כנראה כל הזמן שבעולם כדי למלא מצווה חשובה זו.

מדי שנה, אנו מתבשרים כי במשך כל שבוע הפסח, על חיילי צה"ל, שרובם חילונים, חולקם מצבים במקומות מרוחקים ונידחים – נאסר לקבל חבילות בדואר מבני משפחותיהם – מחשש חמץ! – נשללת מהם זכות יהודית של אורח, גם חייל, לקבל חבילה בדואר הממלכתי של מדינתו, לקבל לרשות היחיד שלו, שמותרת לו גם בבבא!

בישיבות של מזרח־אירופה היו אולי פחות אברכים משיש בישראל כיום, אך לרובם לא היה זמן להתקקש במצוות של בטלנים, שתורתם אומנותם. הם כילו כוחותיהם, בעוני, ללמוד תורה. מקרב המתמידים הללו יצאו כבה גאונים, יצאו גם אנשי מדע ורוח וספרות גדולים, שרובם עזבו את הדת. כמה גאונים יצאו מקרב האורתודוכסיה בישראל? מתי שמענו לאחרונה מלה אחת שיש בה חיים, שיש בה חידוש, מקרב בתי־המדרש האורתודוכסים?

בשום מקום בעולם – להיות יהודי דתי זה לא נחשב למקצוע, כפי שזה הפך להיות בישראל. בשום מקום בעולם האורתודוכסיה לא מעיזה להשתולל ולקלל פורמים אחרים את חירותם הפולחנית – ומהרב החילוני את זכותו להיות על פי מצפונו־שלו. רק בישראל הפכה הדת היהודית למקצוע, בעצם – לקרטל, לגוף פאראוטי, שמעז להתנהג אל כלל היהודים הלא־אורתודוכסים, בין הם חילונים, ריפורמים או קונסרבטיבים – בהתנשאות ובחוצפה שלא היו מרשים לעצמם יהודים בשום מדינה אחרת בעולם.

כי כאשר אין ברירה, ומדובר לרוב בתקופות של גלות וכאשר אין ריבונות יהודית אלא חיים תחת שלטון הגויים – אזי ההלכה מוצאת לפתע פתרונות למרבית הבעיות. אבל כאשר ההלכה מתחללת, או מתבססת ממלכתית, כמו בישראל – אזי ננעלים שערי־הפירוק, יש התנשאות ואטימות־לב לסבלו של היחיד, נוצרת קארטליזציה של ההלכה, והיא הופכת לעסק ריווחי, כי כל החברה נוספת של כפייתה במיגזר כלשהו מעניקה פרנסה לעוד יהודים.

ואני אומר לכם שאם הרצל היה שומע שבמותו של דבר לשם כך קמה עצמאות ישראל – כדי שרק כאן יהיה ליהדות האורתודוכסית המודרנית הכוח הממלכתי לכפות את עצמה, את הפירוש ההלכתי שלה – על העם העברי, היהודי, החדש בישראל – הוא היה מתהפך בקברו!

ומה אנחנו, החילונים, רוצים מכם? אנחנו לא יכולים להתחרות עם הרב זמר, וכאשר רבני התנועה ליהדות מתקדמת, בבקיאותנו בהלכה, כי זה לא המגרש שלנו. אבל אנחנו זקוקים לכם כמו שזקוקים לעורך־דין או ליועץ־מס – כדי שאתם תייצגו את העניין שלנו, של הרוב היהודי החילוני, שמשום הדרכי־שלום וגם מבחינה עקרונית רוצה מדינה יהודית פלוראליסטית, אבל לא מדינה יהודית אורתודוכסית; רוב ציוני המעדיף פירוש רחב וליבראלי מאוד של ההלכה, על פני הגביעות שבהדייקנות עם האינטרסים המוגנים של הקארטל האורתודוכסי־יהודי, השואף להשתלט על שטחים חדשים לבקרים.

בצד שני, מצבכם קצת עצוב, כי אני לא חושב שהרוב החילוני, מתוך אסירות־תודה לכם – יתארגן אי־פעם בקהילות רפורמיות או קונסרבטיביות בישראל, ושיהיה לכם כאן צמיחה גדולה, כפי שקיבלו אולי בארה"ב. הסיבה לכך פשוטה: איש מאיתנו החילונים לא זקוק למסגרת דתית כלשהי כדי לנהל את חייו היהודיים ולקיים את הויתו היהודית בישראל. היהדות שלנו היא לא התכנסות של שבת בבית־כנסת קהילתי בגולה כדי לזכור שאנחנו יהודים ולנהל את חיי החברה שלנו. אנחנו יהודים כבאה אותו גם ביבות החול.

אנחנו, החילונים, החופשיים – הננו יהודים בבאה אחת, ציונים בבאה אותה, ישראלים בבאה אחת, עברים בבאה אותו, אנחנו הרוב ביהדות של דורנו, אנחנו ולא המיגזר האורתודוכסי החרדי. ותקפים ההיסטוריה – אם אפילו רק אחוז אחד מכל הצירה התרבותית ומכל העלילה הציונית בלבנו ייעשה נצחי ויעבור לדורות הבאים – אוי יאמרו עלינו שוכינו להיות בתוך הרוב היהודי של פריחת התרבות העברית והלאומית הישראלית.

שבי שחורי

עומד בצד התמונה

בתים קטנטנים
כמיצי פסל
חלונותיהם הארמוניים
בבקר שטוף אביב
בתי הפסל
והגבור
יוצר הספר
המנצח
עומד בצד התמונה
בגבה
וביום עצמאותו
מקף
סדרת פרחים
מעל ראשו
הפת זרים
ומאחוריו בד
תבל כרגל
מעשר עשרי
ספריות
פרחוניות
לצדו עוכרת
אשתו תחת
קפת ורדים
סומקי שקיעה
ופניה אורים
כעננים מואריים
בשמש אחרונה
בתי מיצי הפסל
מצפים
לשתיה

צביקה שטרנפלד

★

במונית אני אוהב לשבת
לצדם של גברים מבגרים
שהגורל טלטל.
חולצות לבנות מכפתרות על מצחם,
בפניהם אריסתה של מטבע מתגלגלת
מיד ליד –
לפרקים היא עדף
ולעתים עקר.
שמחתם מיעטת,
ריחות צבעים כהים –
תפלות משמשות של בית מדרש.
סע עמם למקומות
ותגלה שתמיד היה הנענוע,
וקטר חסוף עצבים מותח צואר,
פטר של כאב.

יש שלצדם מתישבות צעירות,
חצאית מתעכבת על רגלים חלקות.
לכן הם מתכוצים מלבר
ומתרחבים מלבו
וזהו פטר נוסף לכאב.

★

עם בקר קבו כל השטרנפלדים
תאבים
לצאת אל הטילת
הנושקת לים,
קיקום בו הים נסוג
מפני השעבום
ואפלו השעבום בת מפני עצבי.
אהבות רובצות שם על הסלעים
כחיות מוגנות שקצו בחרזה,
קשישים מטילים הלוך ושוב
משיחים בכלים שגדלו כקשישים אחרים,
תירות עיריות כהנים צמות
על עריות הצלבות
ותאוית השטרנפלדים
נתונה לעצבה בלבד.

חמש שנות מאסר עם עבודת פרך בכלא עכו

בני עדות, איש אצ"ל, נכלא על ידי הבריטים, ביוני 1942, בכלא עכו. לאחר חמש שנים שוחרר, אך נשלח מיד למעצר במחנה לטרון, ומשם הוגלה למחנה גיל־גיל בקניה. עדות, כיום בן 74, החליט להעלות את זכרונותיו על הכתב

בני עדות: מן הגשר הצר שבכניסה לכלא עכו – אל מחנה המעצר בלטרון ומחנה גיל־גיל בקניה. צילום: דורי ארם

אורי שרון

בתחילת קיץ 1942 פשטו בלשי המשטרה הבריטית על דירתו של בני עדות, איש מחתרת אצ"ל, ברחוב הרצליה בחיפה. הבריטים מצאו במיטתו כלי נשק ותחמושת ששימשו לאימון לוחמי אצ"ל (ראשי תיבות: ארגון צבאי לאומי). נגד עדות כה מפלילה, גם אדם ערמומי כבני עדות לא יכול היה להתגונן: שני רימוני יד, ארבעה אקדחים אוטומטיים, חומר נפץ, שק מלא אבקת שריפה וגם מקל "ג'לניט" לקינוח.

עדות ושותפו לדירה, חברו לנשק זאב (וילי) כץ, נכלאו ביוני 1942 מאחורי חומותיו העבות של כלא עכו. עדות נידון לעשר שנות מאסר עם עבודת פרך, שהומרו לחמש שנים. כץ, שזו היתה הרשעתו השנייה, נידון ל־15 שנות מאסר, שהומרו אחר כך לעשר. "המשפט ארך שעות מועטות. לא היה מה להוכיח או להכחיש. הנשק שנמצא בחדרנו היה פרוס לפני השופטים", משחזר עדות.

"כל העולם כולו גשר צר מאוד", מצטט עדות את הרבי מברסלב, בהתכוונו לגשר הצר מאוד הנטוי עד היום הזה בכניסה למבצר עכו, שם נכלאו לוחמי המחתרות בתקופת המנדט הבריטי.

לפני כשנה התכנסו מאות בחצר המבצר לכנס הוקרה, שאירגנה "התנועה למען ארץ ישראל שלמה" לאסירי הכלא בעבר, לוחמי ההגנה, אצ"ל ולח"י. גם עדות היה שם, גם האלוף (מיל) משה כרמל, תא"ל (מיל) מרדכי ציפורי ואחרים. וילי כץ, איש רב מעללים בזכות עצמו, הלך לפני מספר שנים לעולמו, כמו רבים אחרים מתקופת המאבק בשלטון הבריטי הזר.

עבר בטחוני עשיר

עדות, כיום בן 74, החליט להעלות את זכרונותיו על הכתב. "חומות עכו מספרות", הוא קרא לקובץ סיפורים, שהקדיש לזכר חברו לנשק וילי כץ, ובו ביקש לספר את סיפורו של איש שהיה מאחורי חומות הכלא ושרד. "הדמויות בספר אינן פרי דמיוני," אומר עדות, "הם בני אדם בשר ודם. רובם היו כלואים בכלא עכו בתקופות שונות. מוזכרים גם אנשים שלא היו בכלא הזה, אך היה להם קשר אל האירועים שהתרחשו בו ומסביבו".

עדות, גימלאי של משרד הביטחון, מתגורר עם אשתו רות בבית אבן נאה בכרמל הצרפתי בחיפה. חרבות רבות ואקדחים ישנים, המעטרים את קירות ביתו, מעידים על עברו הבטחוני, הכולל, בין השאר, שירות ביחידה 101 וביחידה 131, היחידה שהתפרסמה ב"עסק הביש" הידוע.

עדות התגייס גם למוסד והתפרסם בארץ ובחו"ל כאשר חבר, כמומחה לחבלה, לקבוצה שתיכננה לפוצץ גשר רכבת בזאמביה, בשלהי 1966. תקופה קצרה אחר כך פרצה מלחמת ששת הימים, ובסיומה נהפך עדות ל"שריף" של אבו־רודס, כקצין הביטחון של חברת "נתיבי נפט" בשדות הנפט בסיני.

להלן אנו מביאים לקט מסיפוריו:

כלא עכו – המבנה והשגרה

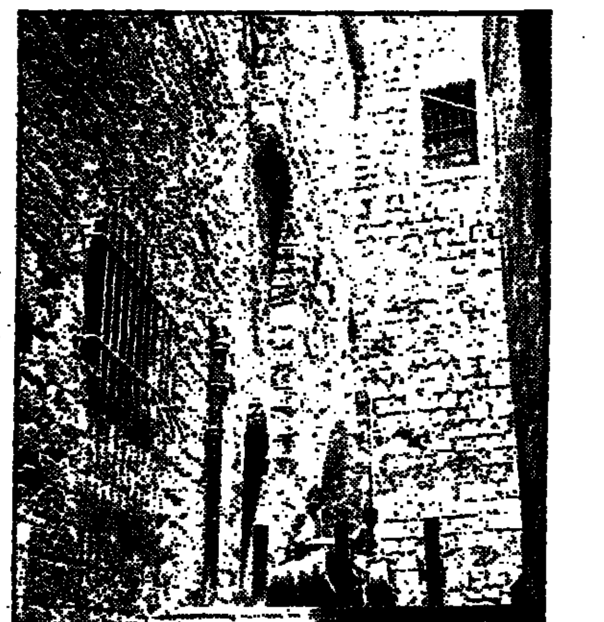

תפוסתו של כלא עכו, ששכן במבצר הצלבני, היתה כ־750 איש. האסירים היו רובם ערבים, עבריינים פליליים, מיעוטם יהודים, חברי שלוש המחתרות וגם עבריינים פליליים, וכן אנגלים שערקו מהשירות, או שהורשעו בקיום קשר עם אחת המחתרות.

סביב החצר המרכזית היו כ־30 תאי אסירים. בכל תא ניתן היה לאכלס כ־20 אסירים. כן היה אגף "היחס המיוחד", ובו חמישה תאים עם מיטות ומזרנים. באגף הנדונים היו שלושה תאים, באגף הצינוק – חמישה תאי־צינוק. אגף המשוגעים איכלס עד 30 אסירים שלקו בנפשם. באגף חולי העגבת שכנו כ־25 אנשים.

כלא עכו, כמו גם הכלא בירושלים, כונה "כלא מרכזי". בתקופת כליאתו של עדות היו אסורים בעכו כ־25 יהודים בלבד – 10 מחברי ההגנה, 7 מאצ"ל ו־8 מלח"י. באגף "היחס המיוחד" שכנו יהודים וערבים בצוותא.

היהודים משלוש המחתרות שוכנו יחד. משקעי העויינות ביניהם בלטו רק בתקופת ה"סזון", שבה הסגירה ההגנה את לוחמי אצ"ל ולח"י לידי הבריטים.

ההשכמה היתה בשעה 5.30 בבוקר, הכניסה בחזרה לתאים לאחר יום עבודה בבתי המלאכה – בשעה 2 אחר הצהריים. כיבוי אורות בשעה 9 בערב. את ארוחותיהם קיבלו האסירים בתאיהם.

זלמן דער משיגנער

בשנה שבה נגמרה מלחמת העולם השנייה, התהלך בחוצות תל אביב אחד, תמהוני, שלצורך סיפורנו נקרא לו זלמן. מספרים עליו, כי שירת ביחידה קרבית־בריטית, אך שוחרר בגלל שלקה בהלם קרב בעקבות הפצצה מהאוויר. אחרים סיפרו שרק התחזה למשוגע, כי לא רצה לשרת עוד את צבא האימפריה.

עוד בהיותו תלמיד, ניגן זלמן על חצוצרה בתזמורת בית הספר, ומאז לא נטש את הכלי האהוב עליו. בצבא הבריטי המשיך להיות חצוצרן, וקול חצוצרתו הוא שהכריז על שעת ההשכמה עם שחר או הלינה עם לילה. לאחר שהשתחרר מהצבא הבריטי, הוא ניגן באוזני הבטלנים שבגנים הציבוריים, ומעטים גם שילשלו מטבעות לתוך קופסא שהציב בסמוך לו. משסיים לנגן, נהג זלמן להכריז באוזני קהלו שיש להתגייס לארגוני המחתרת ולגרש את הבריטים מהארץ. אם המשטרה העברית התייחסה אליו בסלחנות, הרי שהבולשת הבריטית שמה עליו עין. היא גם זכרה שלוחמי אצ"ל נהגו לפתוח בהתעוררויותיהם על יעדים בריטיים, לצלילי חצוצרה. ומי יודע? אולי זלמן דער משיגנער היה החצוצרן האלמוני?

לבסוף עצרו אותו ושלחו אותו למחנה המעצר בלטרון. לא אדם כזלמן יישבר ברוחו. מה עשה? יום אחד השיג מהיכן שהשיג חולצה צבאית עטורת סמלים ואותות צבא, לבש אותה והצטייד גם במקל קצינים. וכך, נעמד יום אחד בכניסה, היכן שהמפקד הבריטי נהג לעבור בדרכו לביקורת היומית. משהבחין זלמן במפקד הבריטי, קרב אליו והודיע לו ברישמיות כי מעתה ואילך זלמן הוא הממונה עליו. הקצין הבריטי חייך, הבין שלפניו עומד אחד "קוקו", ורק סקרנותו וחוש ההומור הבריטי שלו הביאוהו להקשיב לדברי היהודי המשוגע. זה הסיח באזניו, כי איננו מרוצה מדרך ניהול המחנה, אך הבטיח שאם המצב ישתפר, יועלה הקצין הבריטי בדרגה.

זלמן השיג, איפוא, את מבוקשו. הוא זכה בהכרה של המשוגע־התורן. מדי בוקר החל לנאום נאומי הסתה נגד הבריטים, ומשעייף הקהל ממנו, פנה זלמן למגרש המיסדרים ופתח בתרגילי סדר, כשהוא צועד ופוקד על עצמו פקודות קצובות. לעתים גם היה מדגים קרב כידונים, כשמקלו משמש כחנית. משנתקל בשוטר, מיד התייצב בדום מתוח.

הבולשת הבריטית התייחסה בספקנות לשגעונותיו של זלמן, וגרסה שהוא מתחזה לחולה נפש. סופו שהועבר לאגף המשוגעים בכלא עכו כדי שהרופא הערבי שבמקום יקבע: משוגע או לא משוגע. משפחתו של זלמן מצאה דרך להתקשר אל הרופא, ושילמה לו שוחד כדי שיצייד את האיש בתעודה המעידה על אי שפיותו. כך שולח זלמן לחופשי, כשהבולשת הבריטית ממשיכה לעקוב אחריו, בתקווה שאולי יצור קשר עם חבריו, אם בכלל היו כאלה בנמצא.

אבל לא איש כזלמן המשיגנער יולך שולל. יום אחד הוא הרגיש בעוקבים. מה עשה? נטל את חצוצרתו, הלך ליקב בראשון לציון, קפץ כמלוא קומתו לתוך חבית מלאה יין, והתחיל לחצרץ מעמקי לבבו המוסיקלי... וחודי הורחים של אותה תקופה היקשו: "ושאלה לנו לכם בסופו של הסיפור המבדר: האם זלמן דער משיגנער את הבולשת הבריטית סידר?"

ההגנה הכינה את ארונות המתים

אברהם פלד, איש הגנה וותיק, נאסר כאשר הבריטים תפסוהו עם חבריו בתרגיל פטרולים שערכו בעמק יזרעאל. בחיפוש בכליו נמצא אקדח והוא נדון לחמש שנות מאסר, אותן ריצה בכלא עכו.

אברהם, סטודנט בפקולטה להנדסת חשמל, הועסק בכלא כעוזר חשמלאי. יום אחד, תוך כדי עבודה, הוא נפל מסולם וידו נשברה. לכן העבירוהו לעבוד בנגריה. עד מהרה הפך פלד לנגר מעולה, והוא בנה רהיטים שפיארו את תחנות המשטרה הבריטיות. קרה גם שקצין בריטי בכיר הזמין אצלו רהיטים לחדר הילדים בביתו. כאשר השתחרר מהכלא, מונה פלד למפקד פלוגת חיל השדה במחוז חיפה. בהמשך רבו מעלליו והוא היה גם בין משחררי העיר עכו מידי הערבים.

אבל בעודו מרצה את עונשו בכלא, נקלע יום אחד סמל בריטי לנגריה והבחין בפלד הבונה ארונות מתים עבור הצבא הבריטי, כחלק מעבודתו השיגרתית. לסמל היה, מן הסתם, חוש הומור מקאברי, והוא אמר לפלד: "אתה יודע, ביניכם, בין היהודים, קיים שיתוף פעולה מלא ומושלם". "הכיצד", שאל פלד והסמל הבריטי השיב: "האנשים שלכם הורגים בריטים 'בחוץ', ואילו אתם פה 'בפנים' מכינים להם את ארונות המתים".

"הנשק הסודי" שהציל את החבר'ה

כל כלא וטיפוסיו המיוחדים. משכילים, בורים, סוחרים, הולכי בטל, עם מכנה משותף אחד, לפחות על דעת התביעה: כולם פושעים. כל אסיר וסיפורו. אבל האסירים הערבים בכלא עכו לא התעניינו בכל אלה. הם חיפשו את בני חמולתם או כפרם. כך נוצרו קבוצות קבוצות, יוקדות שינאה האחת כלפי יריבתה, וחרדות שאיפה להשתלט אלו על אלו. מכאן ועד התלקחות סכינאית – הדרך היתה קצרה. גם השוטרים הערבים השתתפו בהן, מגנים, כמובן, על מקורביהם. ואילו האסירים היהודים, שהיוו מיעוט מספרי, נהגו על עצמם והשתדלו שלא להיגרר לאותן קטטות.

הימים ימי מלחמת העולם השנייה. גייסותיו של רומל הגרמני כבר ניצבו בשערי מצרים. הערבים היו בטוחים שהנה קרב היום שבו יגורשו האנגלים, ואז יבוא הקץ על היהודים שנואי נפשם. לא פעם הצביע אסיר ערבי על יהודי וסימן בגרונו סימן שחיטה.

אורי משיח, איש אצ"ל, הגיע לכלא באביב 43', לאחר שנידון לחמש שנות מאסר על החזקת אקדח. במוצאו היה עיראקי, מעורה בעולם הערבי. הערבית שבפיו היתה קולחת. הוא גם גילה בקיאות בקוראן. עד מהרה היו הערבים שואלים לדעתו בענייני דתם, ומכאן שהם רוחשו לו כבוד רב ואף ראוהו כאחד משלהם.

בשל קירבתו לערבים, הטילו עליו חבריו למחתרת לפקוח עין על הנעשה ב"מחנה הערבי" שבין החומות. הוא מילא את משימתו באמונה, התיידד עם אלה ועם אלה והקפיד להיפגש עם כל מחנות הניצים כדי שלא יחשבו שהוא מעדיף קבוצה מסויימת על פני יריבתה.

יום אחד גילה אחד מ"ידידיו" את אוזנו, כי הערבים נערכים לתקיפת היהודים. אז קשר אורי את הדבר עם היעלמותם המיסתורית של כלי מטבח וכלי עבודה חדים. שמר אורי על קור רוחו ואמר לערבי: "נכון, אני יודע שההכנות בשלמות. אבל גם אנחנו הכנו תשובה מתאימה. רק יתחילו לפגוע בנו, ואנחנו מפעילים את הנשק הסודי הקטלני שלנו".

השמועה על "הנשק הסודי" שבידי היהודים עשתה לה כנפיים, וכבר למחרת הבחין אורי כיצד שיפודים, סכינים ומקלות חוזרים כבמטה קסם למטבח, למכבסה ולבית המלאכה.

חנא השובב

חנא היה שובב לא קטן, וכשגדל הפך לשובב גדול. בן להורים נוצרים היה. אביו היה רוכל, רתום את עגלת מרכולתו כשחנא מסייע בידו. משפחתו גרה בשכונה מעורבת של יהודים וערבים, ומכאן שחנא ידע עברית. כשהיה בן 8 מת עליו אביו. מיד העבירוהו למנזר, שם עברו עליו נעוריו. כבעל קול חזק וצלול, צירפוהו למקהלת המנזר. כל בוקר היתה מקהלת הילדים מתרכזת ליד פסלה של המדונה ופוצחת בתפילה. גאוות הנזירות היתה רבה.

החיים במנזר היו קשים: אוכל דל, משמעת חמורה, עונשים בשרשרת על כל הפרת כללים קטנה. חנא התהלך כשהרעב מציק לו. כשהתפלל הישיר מבטו למדונה, כמתחנן לעזרה. תמיד חש שגם היא מורידה לו מבט ומהדירה בו את אמונה שיום יבוא ויקיץ הקץ על סבלו. אבל לחנא אצה הדרך והוא החל לגנוב דברי מזון ממטבח המנזר ומחבריו. לא רחוק היום והוא שלח ידו גם בחפצים שלהם השתוקק.

לימים הפך לעלם. קומתו הנמוכה, פניו המוארכות ואפו הארוך שיוו לו מראה של ג'וקר מהקלפים. לשונו חלקלקה, דיבורו היה שוטף. חנא ידע לרתק אנשים בסיפוריו, שרובם ככולם היו יציר דמיונו הפורה. אהבתו הגדולה היתה להדריך צליינים. תחילה הודבק אחר המדריכים המקצועיים ולמד את דבריהם. אחר כך שיחר לפתחי מנזרים והציע עצמו להדרכת צליינים בהזדמנות. ואז הוא היה פותח את פיו ומפיק מרגליות: שמות של אפיפיורים וחשמנים וכבודים זרמו אצלו כמים, מתובלים בסיפורים כיד הדמיון הטובה עליו...

הימים הטיבו עם חנא. הוא כבר לא רעב ללחם, אבל דבר אחד המשיך להציק לו: עיניה היוקדות של מדונה הקדושה, זו שביקש ממנה עזרה כשהיה ילד רעב במנזר. עתה, כך חשב, יכולה מדונה לעזור לו להתעשר. לילה אחד חדר למנזר, עקר את עיני המדונה המצופות יהלומים ונמלט. המשטרה לכדה אותו וכל ניסיונותיו לשכנע את השופט כי מבטה של המדונה היפנט אותו, עלו בתוהו. סופו שנשלח לכלא עכו לרצות חמש שנות מאסר.

לבריטים היתה בעיה עם האסירים היהודים. אף שידעו שלוחמי מחתרות הם, התקשו הבריטים לשייכם לאחת משלוש המחתרות שפעלו בארץ. מה עשה קצין המודיעין של הכלא? זימן אליו את חנא והלביש עליו משימה: לגלות את השתייכותם הארגונית של האסירים היהודים. בתמורה הבטיח לו הקצין, כי תקוצר תקופת מאסרו.

חנא הסכים. כבעל רעיונות מקוריים, הוא ניצב סמוך לכניסה אל החצר הפנימית, וכאשר הבחין באסיר יהודי חדש, הוא קרב אליו ופצח בשירי המחתרות. אם היהודי היה מפנה אליו את מבטו לשמע השיר, משמע שהוא משתייך לארגון זה או אחר. למשל, אם הסב ראשו למשמע השיר "המפקד נתן את הפקודה", פירושו של דבר שהאיש משתייך לאצ"ל. אם אורו פניו לשמע השיר "חיים אנחנו במחתרת", הרי שאיש לח"י הוא. ואם נדרך למשמע "זמר הפלוגות" – איש ההגנה הוא. חנא, שקלט את הדבר, מיהר לתאי המחתרות והודיע ליושביהם על בוא חברם. משם רץ לדווח לקצין המודיעין, כי ידע לקיים הסכמים. אנשי המחתרות חשדו בו והזהירו את אנשיהם שבחוץ מפניו.

אינספקטור גרין

אינספקטור גרין (שם בדוי) שנא ערבים בכל מאודו, אבל יותר משנשא אותם, הוא שנא יהודים. אינספקטור גרין היה סגן מנהל הכלא. טיפוס בריטי קר, קפדן, נוצרי אדוק ואמון עד אין קץ להוד מעלתו. כדי להפגין את כל אלה, דאג אינספקטור גרין שבצינוק הצר יימצא תמיד אסיר יהודי כך שבמהלך הביקורת יוכל ללעוג לו.

הצינוק ("זינזנה" בתורכית) היה כלוב, שאורכו שניים וחצי מטרים ורוחבו מטר וחצי בלבד. כאשר האינספקטור רצה למרר עוד יותר את חייו של אסיר מסויים, הוא הורה לשוטרים הערבים לשפוך מדי שעה דלי מים קרים לצינוק. שיטה זו הופעלה בעיקר בחורף. כאשר האינספקטור גילה סיסמת מחתרת חרוטה על קיר הצינוק, היה נמלא שמחה כי בזכותה יכול היה להאריך את שהייתו של האסיר בכלוב.

גם אשתו של האינספקטור לא טמנה את ידה בצלחת. מדי בוקר, בטרם הגיעו האסירים לנקות את דירתה, היא פיזרה שטרות כסף במקומות שונים בדירה. אחר כך היתה מתמקמת במארב מאחורי הוילון ומפתיעה אסיר שלא עמד בפיתוי ושלח ידו בכסף. האסיר, מיותר לציין, נענש בכל חומרת הדין.

פעם הזמין אינספקטור גרין לחדרו בחורה שביקרה את אחד מלוחמי המחתרת. העילה: שיחת הבהרה על התנהגותו הקלוקלת של האסיר. אינספקטור גרין עלב בבחורה, וזו עזבה את משרדו בטריקת דלת. לאסיר נודע הדבר, וזה, על פי כל גינוני הטקס, החליט לא לשתוק. מה עשה? שיגר מכתב למפקד הצבא הבריטי בארץ ישראל, סיפר בו על המקרה, ציין שעל אף היותו אסיר הוא בן חורין והוסיף כי נבצר מהבחורה מללחום על כבודה, ולכן מוטל תפקיד זה עליו, הגבר. לכן הוא מזמין את אינספקטור גרין לדו־קרב חרבות. האסיר לא שכח לנקוב גם בשמות העדים שעליהם להסדיר את פרטי הדו־קרב. תשובה ממפקד הצבא האסיר לא קיבל, אבל מאז הפסיק אינספקטור גרין לזמן בחורות למשרדו...

הפריצה לחופש ולהמשך המאבק

לוחמי אצ"ל ולח"י, שנפלו בשבי, לא השלימו עם שלילת חירותם. וחיפשו תמיד דרכים להימלט ולהצטרף לחבריהם הלוחמים בצבא הבריטי הזר. בדצמבר '46 הועברה קבוצת הי31 מבתי"ם בבית הסוהר המרכזי בירושלים לכלא עכו. בראש היחידה עמד איתן לבני, קצין המבצעים של אצ"ל באותם ימים. כבר עם בואם לכלא הצפוני, למדו אנשי הקבוצה שרק לתוכנית בריחה מורכבת, בסיוע מבחוץ, יש סיכויים להצליח.

בתוך אחד הספרים בספרייה נתגלו רישומים והערות שעל פיהם נבנה הכלא על חורבות מבצר צלבני. את הרישומים ערכו החניכים ומפקדי קורס מפקדי מחלקות של ההגנה, שנלכדו ביבנאל בסתיו 39' וריצו את עונשם בכלא עכו. מניתוח הרישומים הסיקו אנשי קבוצת הי31 מבת"ים שאם יצליחו לחפור לעומק, ניתן יהיה להגיע לאולמות האבירים התת־קרקעיים, השוכנים כמה מאות מטרים מהכלא. על פי יוזמתו של האסיר מתי שמואלביץ, איש לח"י, הוחלט לחפור את המנהרה אל החופש.

חדר מספר 28 נבחר כמתאים לתחילת הכרייה. בתחילה חפרו האסירים בכלים פרימיטיביים: כפיות, מזלגות ומוטות ברזל קצרים. מהנגרייה השיגו לוח עץ שהסתיר את פי המנהרה, ונמרח בגבס ובמלט, שסיפק קבלן יהודי לעבודות חשמל שהועסק בכלא. ימאיי אוניית המעפילים "בן הכט", שנלכדה במארס 47', הוכנסו לכלא עכו ועימם – כלים לתעסוקה – גם איזמלים, פטישים קטנים, פנס וחבלים. במצלמה שהחדירו הימאים, צולמו המועמדים לבריחה לשם הכנת מסמכים מתאימים. הוכנו להם בגדים אזרחיים בידי אלה שבגלל היחס המיוחד משלטונות הכלא, הורשו להסתובב בבגדיהם הרגילים.

כאשר נתקלו החופרים באבנים גדולות שלא ניתן היה להוציאן, הם חיממו אותן באמצעות פרימוסים ומיד שפכו עליהן מים קרים. בגלל שינויי הטמפרטורה, נסדקו האבנים ופונו עם שאר פסולת הכרייה. הפסולת הוצאה אל חצר הטיולים בתוך שקיות בד וחולקה בין האסירים, ואלה שפכו אותה לבורות הביוב שבחדרי השירותים. בשיטה אחרת הוסיפו את הפסולת לשאריות האורז שהותירו האסירים בחדרי האוכל. כאשר באחד הימים נתקפו כמה מהחופרים בחום גבוה, סבר הרופא היהודי שפרצה מגיפה.

חומרי נפץ הוחדרו אל הכלא בתוך קופסאות ריבה והם נועדו לפריצת המנעולים והסורגים, ולהכנת רימונים מאולתרים שנקראו "פטרדות". כריית המנהרה נמשכה כחודשיים. עומקה היה כשניים וחצי מטרים והיא הובילה למרתף ללא מוצא, ובו ערימות פסולת. במרתף נמצאו מדי צבא מעופשים מתקופת התורכים וכמה רובים חלודים. גם שלד אדם היה שם. כשהגיעו החופרים אל המרתף, נפוצו משם חולדות רבות. נודע כי החולדות מצאו דרכן אל בית הספר לבנות, הסמוך לחומת הכלא החיצונית, ופחד אחז בתלמידות. העירייה נקראה לנקוט פעולה נגד המכרסמים הגועליים האלה.

במקביל לחפירת המנהרה נמשכו החיפושים הקדחתניים אחר תוכנית בריחה חליפית, על פיה צריך היה כוח משימה חיצוני לפרוץ את החומה, ובמקביל היה על הבורחים להגיע אל הפירצה בכוחות עצמם. התוכנית הכוללת אושרה, וב־4 במאי 47' נפרץ הכלא ורבים מלוחמי המחתרות נמלטו אל החופש ולהמשך המאבק בשליט הזר.

לאחר קום המדינה נתבקשו מומחים לחפירות למצוא את פתח המנהרה שבחדר מספר 28. חרף מאמציהם, הפתח לא נמצא.

האסיר חזר לכלא ככובש

עם שחרור חיפה, בערב פסח תש"ח, ובריחת הכוחות הערבים לעכו, עדיין היו יושבי הגליל המערבי מנותקים משאר חלקי המדינה. אברהם פלד, איש ההגנה שהשתחרר בינתיים מכלא עכו ומונה למפקד פלוגת חיל השדה במחוז חיפה, פיקד על יחידה שמתפקידה היה לסייע ללוחמי שיירת יחיעם המכותרים. ברם, יחידתו בוששה להגיע ובינתיים התברר שאנשי השיירה נרצחו עוד קודם לכן בידי הכנופיות הערביות. בשלב מאוחר יותר הועברה יחידתו של פלד דרך הים לנהריה, ומשם הגישה לוחמיה עזרה ללוחמי מצובה, חניתה, אילון ויחיעם. הסיוע היה בתגבור הכוחות, בהעברת מזון וציוד לחימה ובפינוי נשים וילדים.

ב־17 במאי 48', יומיים לאחר ההכרזה על הקמת המדינה, מונה פלד למפקד גדוד 22 בחטיבת כרמלי. הכוח חנה במחנה ג'למי, ואמור היה להשתתף בכיבוש עכו כדי ליצור רצף של כוחות בין חיפה לישובי הצפון. בעוד הגדוד עוקף את גבעת נפוליון שממזרח לעכו, כינס המג"ד קבוצת פקודות. על הגבעה הושאר הכוח המסייע – שלוש פלוגות מרגמות 81 וכמה מקלעים. מעמדת התצפית שלו סקר פלד את השטח שעל לוחמיו לעבור לפני שייווצר מגע עם האוייב. פתאום שמע קול מאחוריו: "תפסיק כבר להסס". היה זה מפקד חזית הצפון, משה כרמל, ששלח אליו חיוך רחב.

הפקודה ניתנה וההסתערות החלה, כשהיא מלווה בהרעשת המרגמות והמקלעים. הערבים בעכו גילו התנגדות מועטה ותחנת המשטרה נפלה בתוך זמן קצר בידי כוחותינו. חלק מהערבים נסו על נפשם, אחרים נכנעו. לאחר שהתושבים, בראשות נכבדיהם, קיבלו את תנאי הכניעה נכנס המג"ד פלד לחצר כלא עכו. הסוהרים הערבים התגודדו סביבו, חלקם אף הכירוהו מתקופת מאסרו. בעבר הלא רחוק הם היו אדוני המקום, עתה הם הפכו לשבויים. סמל מוסטפא גם ניסה לחבקו, אך סגן ראש העיר גירש אותו. כלא עכו היה ריק ברובו לאחר שאסיריו נמלטו. רק שוכני אגף המשוגעים נשארו שם כי לא היה להם לאן ללכת. פלד עבר בין התאים וחדרי העבודה שאותם הכיר מקרוב, נכנס למשרד הכלא ונטל את חותמת בית הסוהר למזכרת.

שחרור – ומעצר בלטרון

בני עדות: "התאריך עוד חרוט בזכרוני: 6 במארס 1946, יום שחרורי מכלא עכו, לאחר חמש שנים, בהן קלעתי סלים במסגרת עבודת הפרך שנגזרה עלי ועל חברי וילי כץ.

"שנים אתה חולם בכלא על החופש ומשתוקק לגוף אשה, דמיונך ניצת ואתה דרוך ומתוח, תוהה האם באמת כל זה מחכה לך בחוץ. לכלא נקראתי למשרד המנהל. הוא הודיע לי על שיחרורי ומסר לי מכתב חתום בידי הנציב הבריטי העליון, המאחל לי הצלחה בחיי החופשיים. בידי מזוודה קטנה ולגופי בגדים אזרחיים. הכל נראה לי כה חדש, לא כמציאותי ומבהיל. וכבר אני עומד לעלות על הגשר הצר מאוד בכניסה למבצר, אבל כאן מצפה לי הפתעה מלווה באכזבה נוראה: קצין משטרה בריטי ענק גוף חוסם את דרכי. על פי הדין, ידעתי שהוא שייך למשטרת המחוז (פ.י.אב.אף), שהוקמה לא מכבר כדי להילחם בארגוני ההתנגדות. והנה הקצין שולף מכיסו פקודת מעצר, ובה נאמר כי מפקד כוחות הצבא עוצר אותי למשך שנה תמימה, אותה "אבלה" במחנה המעצר בלטרון. סמל קיבל, הממונה על שליחת אסירים לבתי המשפט, כבל את ידי באזיקים ומלמל 'אני מצטער'.

"אני המום. חוסר תיאום כזה של אדמיניסטרציית המנדט בארץ ישראל, בימים כתיקונם, היה מעורר שערורייה בפרלמנט הבריטי, ואולי גם ממשלת הוד מלכותו היתה מתפטרת. אבל כלום לא קרה. רק אני נותרתי נדהם. העלו אותי לטנדר משטרתי ובליווי משוריין בריטי הובאתי למחנה המעצר בלטרון. כך נסתיימו עבורי פרקי תולדות עכו.

"סוף דבר: בעבור 14 חודשים הוגליתי עם עוד 50 עצורים למחנה גיל־גיל שבקניה. היה זה שבוע ימים לאחר שלוחמי המחתרת פרצו את חומת כלא עכו ושחררו את אנשינו".

صكنا من الاصل

ערד – מקום נחמד לחיות בו

שדה התעופה הקטן, המוקם בימים אלה בערד, הוא עוד סימן לתנופת הפיתוח והבנייה ביישוב. אקלים יבש, מאזן הגירה חיובי, איזור תעשייה שוקק חיים והשקעה רבה בתחומי החינוך, התרבות הפנאי, הופכים את ערד לסיפור הצלחה. יש רק בעיה קטנה אחת: תנופת הפיתוח כוללת גם הקמת מפעלים לייצור כימיקליים, ואלה עלולים להרעיל את האוויר הצח שתושבי ערד כה מתגאים בו

אמיר רוזנבליט

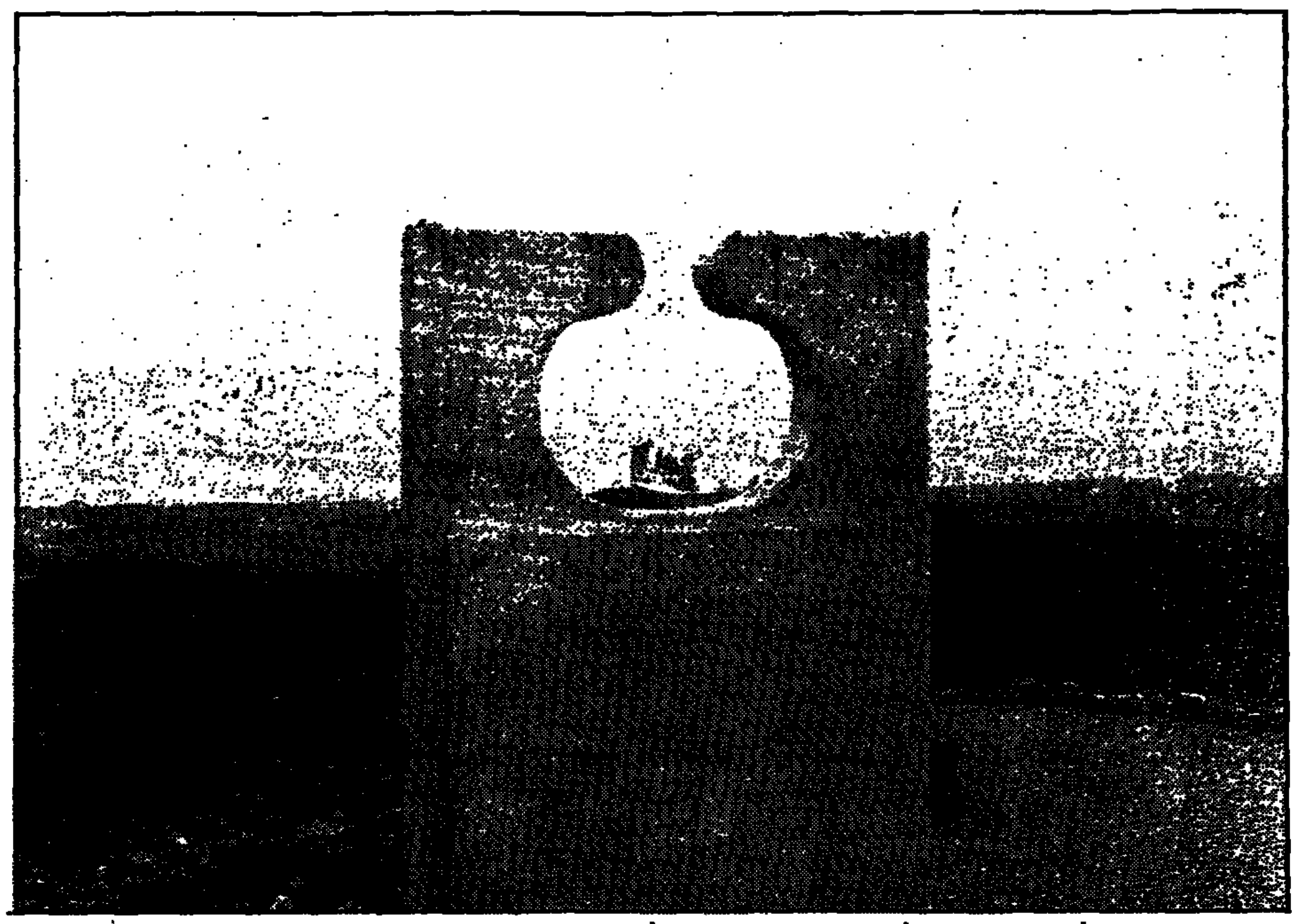

האנדרטה הייחודית של דני קראוואן, שעל גבעה במבואי ערד, צופה על הנוף המדברי

בכניסה הצפונית לערד סיימו בימים אלה לצפות באספלט את מסלול התעופה החדש של מנחת המטוסים, שישמש לטיסות פנים וחוץ. על המסלול, באורך 1,400 מטרים וברוחב 40 מטרים, ינחתו וימריאו בחודשים הקרובים מטוסים קלים ובינוניים, המסוגלים להסיע עד 50 נוסעים. מנחת המטוסים ישמש כבר השנה את האמנים הרבים שיופיעו בפסטיבל ערד, אשר יתקיים, כמדי שנה, באמצע יולי. במקביל יאפשרו המנחת ומסוף הנוסעים הקטן, המתוכנן לקום בצידו, שילוב "דילים" של נופש וטיולים, שישווקו מהשנה הנוכחית סביב הפסטיבל.

שדה התעופה הוא אולי עוד סממן חיצוני המעיד על כך שערד אינה ראויה להיחשב יותר כעיר פיתוח, הגם שהיא מוגדרת כבזאת. בניגוד לעיירות פיתוח אחרות, ערד היא עיר מתוכננת היטב, פיסית וחברתית. כאן לא תיראה שכונות מצוקה ובניינים מטים ליפול. התכנון האורבני הוא לעילא, הכבישים בעיר רחבים ודו־מסלוליים וערוגות פורחות בשוליהם. כאן העמידו קריטריונים ברורים כשהחל באיכלוס העיר והתוצאות ניכרות היטב גם היום מבחינה חברתית. לשם המחשה: כספי סעיף הרווחה, שבכל ערי הפיתוח מאיימים על הקופה העירונית מרוב ביקוש, משמשים כאן לשיפור וקידום החינוך.

יש, איפוא, כמה סיבות לקנא בערד. היא, למשל, מן המועצות המקומיות הבודדות בישראל שלא שקועה בחובות. בצלאל טביב, ראש המועצה, נוהג לומר שאם תחרוג המועצה בכמה מיליוני שקלים מתקציבה, יהיה זה רק בשל ההשקעות המסיביות בתחום החינוך, עליו אין מתפשרים כאן. תשומת לב רבה מקדישים כאן לתרבות הפנאי של האוכלוסיה למגוריה השונים – קשישים, נוער, עולים חדשים, אנשי צבא קבע המשרתים בבסיס "נבטים" הסמוך, תיירים ונופשים. מוקד הפעילות התרבותית הוא המתנ"ס, ולצידו פעילים מאד גם אולם התרבות של מועצת הפועלים, האיצטדיון העירוני, בריכת השחיה וקריית האמנות. ועל האקלים היבש, המומלץ כל כך ללוקים בדרכי הנשימה, אין צורך להרחיב את הדיבור.

עיר – לא בכל מחיר

כל שישמע הדבר מוזר, המועצה המקומית בערד מסרבת לקבל מעמד של עיר. ראש המועצה, בצלאל טביב, אומר כי שינוי מעמדה של ערד עלול לפגוע בה מבחינה תקציבית, ולכן הוא מוכן לוותר על הכבוד. ערד, הוא אומר, מוכנה להיות עיר, אבל לא בכל מחיר.

מנכ"ל משרד הפנים, עמרם קלעג'י, מסר כי הוחלט להעניק למועצה המקומית ערד מעמד של עיר, ע"כ כל המשתמע מכך, אך ראש המועצה, טביב, הודיע כי הענקת מעמד של עיר עלולה לקפח את ערד בהקצבות הכספיות להן היא זכאית בתוקף היותה מועצה מקומית, ולכך ערד לא תהיה מוכנה.

במהלך ההכנות להכרזתה של ערד כעיר, התברר לטביב כי על פי המלצות הוועדה שמינה משרד הפנים לקביעת ההסדרים הכספיים בין הממשלה לרשויות המקומיות, "ועדת סוארי", תקופתנה הערים בישראל בחלוקת התקציבים הממלכתיים־ייעודיים, לעומת המועצות המקומיות. בתוך כך התברר לו, שבמקרה של ערד עלול שינוי המעמד המוניציפלי לעלות לעיר מיליוני שקלים. "להיותנו עיר ואם בישראל", אומר ראש המועצה טביב "יש חשיבות רבה, הן מבחינת הגאווה של התושבים והן מבחינת מעמדנו בישובי הנגב, בכל הקשור לפיתוח כלכלי ותכניות עתידיות. אולם בימים אלה של מאמצים רבים כל כך לגיבוש תקציב נכון לרשות המקומית, אני לא מוכן להסתכן בגריעת תקציבים שמגיעים לתושבי ערד מהמדינה, רק למען הכבוד להיות ראש עיר".

לדבריו, המועצה המקומית פנתה ליועצים כלכליים שיערכו בדיקה מדוקדקת בנושא. "כל עוד לא יובטח לנו ששינוי המעמד המוניציפלי של ערד לא יפגע בתקציב הרשות ובהכנסות התושבים, לא נקבל עלינו את המעמד המוניציפלי החדש", אומר טביב.

טביב העביר את השגותיו לראש הממשלה, יצחק רבין, המכהן גם כשר הפנים, ולמנכ"ל המשרד, עמרם קלעג'י. במקביל, הוא פנה לראשי הערים העלולים להיפגע מהמלצות 'ועדת סוארי' והתריע על כך בפניהם.

בנייה ופיתוח מואצים

גל העלייה של 3־4 השנים האחרונות, שהביא עמו כ־6,500 עולים חדשים, בעיקר ממדינות חבר העמים, אך גם מאתיופיה, חולל בערד תנופת פיתוח חסרת תקדים. אוכלוסיית העיר גדלה בכ־50 אחוז והיא מונה כיום יותר מ־22 אלף תושבים. גם היום, ממשיכה ערד לקלוט עולים בקצב מוגבר. רכזת הקליטה של היישוב, חנה גרינברג, אומרת שמדי חודש נקלטים כאן בין 50 ל־70 עולים חדשים, המגיעים גם מאזורים אחרים בארץ, שלא לדבר על תושבים ותיקים, המוצאים את ערד ישוב אטרקטיבי עם איכות חיים.

בשנים האחרונות הוקמו כאן שתי שכונות חדשות, "מעוף" ו"גבים", נבנו כ־2,000 יחידות דיור חדשות, שכ־1,100 מהן צמודות קרקע, וכולן, עד האחרונה שבהן, נמכרו ואוכלסו זה מכבר. לכ־700 דיירי שכונת "מעוף" יצטרפו בקרוב חברי עמותת עובדי "מוטורולה", שבנתה בשכונה כ־60 יחידות דיור. גם פרוייקט "בנה ביתך" יוסיף לשכונה כ־100 משפחות. לאור הביקוש הרב לדירות, ייבנו השנה בערד כ־300 דירות חדשות ובמקביל, כנראה בשיתוף עם חברת "עמים", יוקמו עוד כ־100 בתים צמודי קרקע. תנופת פיתוח מואצת ניכרת גם בשכונות הוותיקות: בשכונת "בעורים" משפרים את חזות הכניסה על ידי הקמת מסלעה וגינון וכן מתקינים פנסי תאורה בשכונות ובמעברים בין הרחובות; בשכונות "יעלים", "טללים", ו"אבישור" מוסיפים פנסי תאורה ברחובות.

גל ההגירה החיובי לערד, לאחר שנים של מאזן שלילי (מחמת מחסור במקורות תעסוקה לצעירים המשתחררים מהצבא), נובע בין היתר, מהיתרונות האובייקטיביים של היישוב: האקלים המדברי והאוויר הצח, הנטול מרכיבים אלרגיים, והנוף, בעיקר ים המלח המרוחק כ־25 ק"מ בלבד ומספק פרנסה לרבים מתושבי העיר בתיירות ובתעשיה; מצדה, האתר המתוייר ביותר בארץ, ומדבר יהודה, שערד מהווה, פחות או יותר, את שער־הכניסה אליו. אגב, מדבר יהודה, על שטפונותיו המרהיבים, הוא "גיבור" של חזיון אור־קולי "דטוב" המועלה במרכז המבקרים החדש, שצמוד למתנ"ס.

לא הרחק מהמתנ"ס נמצא בשלבי בנייה מתקדמים "קניון ערד" על שטח של כעשרת אלפים מ"ר, שהקימו יזמים וקבלנים מקומיים. הקניון, שיפתח בעוד כחצי שנה, יכלול חנויות של רשתות גדולות כמו השקם, המשביר לצרכן, סופרפארם וארבעה בתי קולנוע קטנים. אין ספק, מדגישים גורמים מקומיים, שהקניון יזרים דם חדש לחיי המסחר ותרבות הפנאי בעיר.

מנחת שנוי במחלוקת

בצלאל טביב, ראש המועצה, שנבחר ב־1989 תכבס לנעליו של אברהם (בייגה) שוחט, שר האוצר היום, הוכיח עם הזמן שהנעליים של בייגה לא היו גדולות עליו, כלל ועיקר. לטביב, איש סימפטי וחביב, ברור שהמפתח לפיתוחה של ערד הוא בראש ובראשונה היצע תעסוקתי ברמה גבוהה. נכון לעכשיו, שיעור האבטלה ביישוב יורד מתחת לשמונה אחוז מכוח התעסוקה המקומי, שהוא הממוצע הארצי והמגמה היא, לדבריו, בסימן ירידה. מרבית המפעלים בערד, ובראשם "מוטורולה", ספינת־הדגל של התעסוקה ביישוב, נמצאים בשלבי הרחבה והתפתחות. משמעות הדבר – קליטה הדרגתית של עובדים נוספים.

מפעל "מוטורולה־דרום", המייצר מכשירי קשר ופלאפונים, מעסיק כיום כ־600 עובדים, כולם תושבי ערד, והוא גדל וקולט עובדים משנה לשנה. המפעל הזה היה, למעשה, המאיץ להקמת מנחת התעופה בערד. ראשי "מוטורולה" פנו לראש המועצה והודיעו לו, חד־משמעית, כי המשך גידולו ופיתוחו של המפעל מותנה בהקמת מנחת מטוסים, שבאמצעותו ניתן יהיה לשווק את תוצרת המפעל לאזורים אחרים בארץ ולחו"ל. טביב נענה לאתגר ואחרי לא מעט בעיות ביורוקרטיות, הצליח לגייס יותר משלושה מיליון שקלים ממשרדי התחבורה, התמ"ס והאוצר למימון הפרוייקט.

אבל לא כולם כאן תמימי דעים עם קברניטי היישוב בנוגע לנחיצותו של שדה התעופה. א.ש, מותיקי היישוב, אינו שש להיחשף בשמו משום שהוא דמות ידועה במקום ויש לו ביקורת לא קטנה על הפרוייקט. "אני משוכנע שזה יהיה 'פיל לבן'", הוא אומר ומוסיף: "יותר זול להוביל 30 איש בשני הליקופטרים מאשר לתחזק מסלול תעופה כזה. מישהו במשרד התחבורה, האחראי לקבלת ההחלטה הזו, עשה מקח טעות כאשר לא חישב את עלויות האחזקה מול *התועלת שתצמח מהמינחת הזה*. במינחת כה גדול יכולים לנחות מטוסים רב־מנועיים. שאלה בפני עצמה היא מה השימוש שתעשה בו 'מוטורולה' ומה היה חלקה במימון הפרוייקט. גם חלקו של השדה בשחרור פקקים בתעבורה היבשתית לערד וממנה, מוטל מאד בספק. מטוס ממוצע, המטיס 100 אנשים, שווה לשני אוטובוסים. זה הרי בכל בששים. בסמוך קיים טרמינל של שדה התעופה הצבאי 'נבטים' ובאזור ים המלח, כ־20 דקות מערד, יש מנחת תעופה שמשמש את מטוסי ארקיע, המביאים תיירים למצדה ולמלונות באיזור. אין לי ספק שמנחת המטוסים בערד מיותר".

א.ש סבור שראשי ערד גילו במקרה זה חוש לקוי בסדרי עדיפויות: "עדיף היה לה, לערד, שיקום בה בית חולים עודפי עם חדר מיון קטן. זה לפחות היה מפצה על העזובה שבשל ההתארגנות במד"א, נסגר כאן לאחרונה הסניף המקומי והפכנו לתת־סניף של מד"א דימונה. הרי בית החולים היחיד המשרת את אוכלוסיית הנגב הוא 'סורוקה' בבאר שבע, המרוחק כ־50 קילומטר מערד".

ראש המועצה, טביב, מכיר את הטענות באשר לנחיצותו של מנחת מטוסים ביישוב, אך בניגוד לא.ש הוא סבור *שהשיקול בהקמת הפרוייקט היה נבון* וכי ערד, בשים ענפי התיירות והתעשיה במקום, יפיקו ממנו תועלת רבה.

כך או כך, באזור התעשיה השוקק חיים, הנמצא במבואותיה הצפוניים של העיר, שם ממוקם המינחת, ניכרת תנופת בנייה והמקום לבש באחרונה פנים חדשות. הכניסה שונתה ללא הכר, התשתיות שופרו, נסללו כבישים פנימיים, המרצפות הוחלפו באבן משולבת, התאורה שופרה ובוצעו עבודות גינון וטיפוח סביבתי אינטנסיבי. מפעל "מגבות ערד" גדל בכ־5,000 מ"ר נוספים ולמעשה הכפיל את שטחו, לאחר שבמקום מיושמת בימים אלה טכניקת ייצור חדשנית שתשפר את תהליכים. כמובן, שהדבר יחייב קליטת עשרות עובדים חדשים. גם מפעל "תלמה־שפע" עומד בפני פיתוח גדול, במיוחד בקו של מוצרי המזון לכלבים "דוגלי". גם המפעלים "פקר גילבוף" ו"פמול", המייצר כימיקלים חדשים, עומדים לקלוט עובדים נוספים. שני מפעלים חדשים נוספים עומדים להיפתח ביישוב: מפעל למוצרי אלקטרוניקה שאמור להיכנס תוך חודש וחצי למבנים שיועדו לו באזור התעשיה, ומפעל לייצור צינורות, בשותפות עם קבוצת "פקר פלדה" וגורם נוסף. בימים אלה, עוסקים היזמים באיתור המגרש שבו יוקם המפעל, כנראה בסמוך למפעל הגילבון של פקר ביישוב.

תנופת פיתוח גם בתיירות

לטביב יש ציפיות מפליגות בתחום התעסוקה בשל ההתפתחות הגדולה הצפויה בענף התיירות בערד, ובעיקר באזור ים המלח. תחזיות המחוללות של המנהלה לפיתוח התיירות בנגב מדברות על תוספת מקורות תעסוקה של אלפי אנשים בשנים הקרובות, כבר בשלב ההקמה של פרוייקטים חדשים באזור, לרבות הקמת שני מלונות של חמישה כוכבים בים המלח.

כיום מתבשלים בערד עצמה שישה פרוייקטים תיירותיים, שלולא בעיות בירוקרטיות, כדברי טביב, היו יוצאים כבר מזמן משלב התכניות אל שלב הביצוע. כך למשל, מדובר בהקמת מלון נופש עם מרכז בריאות משוכלל שיקיף 450 חדרים, בהשקעה של כ־30 מיליון דולר. את המלון אמורים להקים בשותפות גדעון בן צבי, תושב ערד ולשעבר מבעלי מלון "גלי זוהר" בים המלח, וחברת "מי ערד". במקביל, קבוצת משקיעים מגרמניה מתכוונת להקים ביישוב מלון בן 400 חדרים, בהשקעה של כ־20 מיליון דולר. הבקשות לשני פרוייקטים אלה נמצאות עתה בדיון בפני הוועדה המשותפת של משרד התיירות ומינהל מקרקעי ישראל, שאמורה לאשר הקצאת קרקע ללא מכרז. מלון "מצדה", ששימש בשנים האחרונות כמרכז קליטה לעולי אתיופיה, נרכש באחרונה על ידי היזם מריו לזניק, והוא מתכוון להרחיבו ולהפכו למלון ברמה גבוהה ביותר.

"הפוטנציאל התיירותי של ערד", קובע טביב "עדיין רחוק ממיצוי מלא ואין לי ספק שבקרוב נהיה לאחד מאזורי התיירות הגדולים בארץ, כי יש לנו את כל היתרונות היחסיים הדרושים לכך, החל ממזג אויר, שהוא הנוח ביותר בארץ, עבור לקירבה לים המלח ולאטרקציות מדבריות עוצרות נשימה, המאפשרות פיתוח של סיורי מדבר, טיולי ג'יפים וסיורים ממונעים ורגליים".

"ערד היא יישוב שנעים וכיף לחיות בו", אומרת נילי עוז, רעייתו של הסופר עמוס עוז, שעקר לכאן מחולדה כדי להיטיב עם בנו האסטמטי. נילי, העובדת עם אבנים מתו"ל במכון הנ"ס ביישוב אינה מצטערת לרגע על שעזבה את קיבוצה לטובת ערד. "נכון שהעיר קצת מרוחקת ומבודדת, מה שמאלץ אותנו לוותר לפעמים על אירועים משפחתיים במרכז הארץ, שם גרים רוב קרובינו וידידינו, אבל ערד היא מקום סימפטי, שנוח לחיות בו, בעיקר מבחינה תרבותית וחברתית. לעמוס יש את השקט והפינה שלו לכתיבה, ולתושבים עושה המקום טוב מבחינה בריאותית".

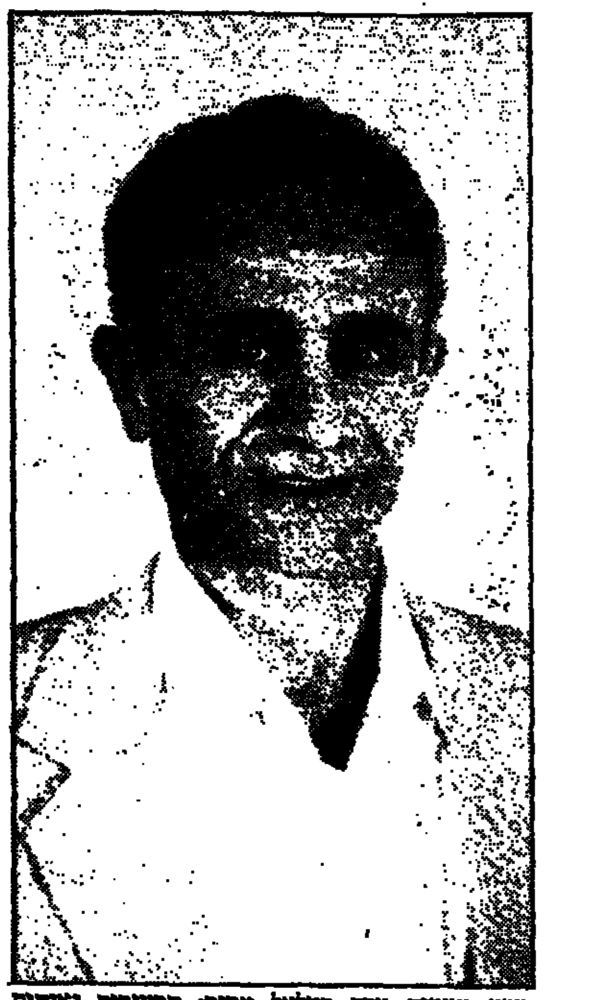

ראש מועצת ערד בצלאל טביב: תקציבים נאותים חשובים מן הכבוד שבמעמד של עיר

צל הכימייה המאיים

ואולם, יותר ויותר אנשים שואלים את עצמם כיום, אם לאורך ימים יעשה להם המקום "טוב מבחינה בריאותית". צילם המאיים של מפעלים כימיים חדשים, האמורים לקום בסביבה, מלבנים את האווירה ומחדדים מחלוקת בין "האינטרסנטים" לבין שוחרי איכות הסביבה שבקרב התושבים. רמי רן, מנהל המחלקה לתרבות במשרד החינוך במחוז הדרום, נמנה עם המחנה השני. "אילו ערד היתה *ממוקמת היכן שנמצא כיום קיבוץ חולתה*, לא היה מתבצע ייבוש החולה", הוא פוסק "יש הקבלה בין השיקול שהוביל לייבוש החולה והפך אגם נפלא לשדות כותנה שאינם מכסים את מחיר מי ההשקיה שלהם, לבין השיקול המצדד בהפיכת שמורת טבע של אוויר צח, כמו ערד, לאזור המייצר פוספטים ומלט ופולט גזים רעילים".

רן הגיע לכאן לפני 25 שנה והתגורר בשכונת הראשונים השלווה. יחד עם רעייתו דינה, מורה במקצועה, גידל כאן את שלושת ילדיו. ערד מבחינתו היא גן עדן של איכות חיים והוא מוכן לשלם כמעט כל מחיר כדי שתמשיך להיות כזאת. עיר טובה, אומר רן, נמדדת בשלוש איכויות: איכות הסביבה, איכות החיים ואיכות החברה. "אם יבנו כאן מפעלים עתירי פועלים, לא יבואו להתיישב כאן אקדמאים", אומר רן.

על רקע המודעות הזקה לאיכות הסביבה, הוקמה באחרונה בערד יחידה אזורית לאיכות סביבה, בשיתוף עם המשרד לאיכות הסביבה. מתוך נקודת המבט שאיכות סביבה, כמו למשל, הדאגה ממפעלים מזהמים, הוא ענין אזורי כולל, ערד גם יוזמת הקמת מעין איגוד ערים שיפעל למען איכות הסביבה. להקמת גוף זה חברו כבר המועצה האזורית תמר, המועצה האזורית רמת נגב, ירוחם ודימונה. בימים אלה מתבשל כאן פרוייקט חדשני: הקמת פארק מיחזור ראשון מסוגו בארץ. בימים אלה הושלמה התכנית של הפרוייקט, שעלותו המשוערת היא כ־600 אלף דולר. הפארק יכלול אזור שעשועים, שבו יוצבו מתקני שעשועים מחומרים ממוחזרים, ביתן תצוגה, שיכלול מוצגים הדנים בבעיות הפסולת ודרכי הטיפול בה, ואתר הפעלות עם גינה אורגנית.

תרומת פסטיבל ערד

הגם שפסטיבל ערד מתוכנן להתקיים רק בעוד כארבעה חודשים, הרי שההכנות לאירוע נמשכות כל השנה. בשנה שעברה הושקעו בפסטיבל כחמישה מיליון שקלים והשנה, אומר טביב, הסכום יעלה. "אין ספק", אומר טביב, "שהפסטיבל תורם תרומה מכרעת לערד. אין ויכוח על העובדה שהאירוע, המוגדר כפסטיבל התרבותי החשוב של מדינת ישראל, הפך את היישוב למוקד תרבותי חשוב. היו אף מבקרים שהגדירו את האירוע כ'פסטיבל ישראל האמיתי'. זהו אירוע תרבותי שגורר אחריו קהל שיא מכל רחבי הארץ, שלא תמצא בשום אירוע תרבותי אחר. מעבר לכך, לפסטיבל יש יתרונות כלכליים מסחריים בלתי מבוטלים. אחד מבעלי העסקים בעיר אמר לי: 'תן לי עוד פעמיים פסטיבל ערד בשנה ואני מסודר'. המגמה שלנו השנה, לצד הפעילות המיועדת לבני הנוער, למשוך קהל מבוגר יותר, והיום הראשון של הפסטיבל יוקדש במיוחד לציבור המבוגר יותר".

בית אחר בית, רחוב אחר רחוב, נכבשות גבעות החול בידי מתיישבים הבונים בתיהם בערד

مكان الأصل